

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE BULGAR EDEBİYATI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Yıldız MUTLU

Danışman

Prof. Dr. Melahat PARS

Ankara, 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE BULGAR EDEBİYATI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Yıldız MUTLU

Danışman

Prof. Dr. Melahat PARS

Ankara, 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE BULGAR EDEBİYATI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Melahat PARS

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Melahat PARS
- 2- Prof. Dr. Zeynep ZAFER
- 3- Dr. Öğr. Üyesi Leyla ŞENER

Tez Savunması Tarihi

22.06.2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Melahat Pars'ın danışmanlığında hazırladığım "Türkiye'de Bulgar Edebiyatı (Ankara 2018) " adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 22.06.2018

Adı-Soyadı ve İmza

Jildiz Gülce

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ.....	iii
GİRİŞ.....	v
BÖLÜM 1	
1. ÇEVİRİ: KÜLTÜRLERARASI KÖPRÜ (Türkiye’de çevirinin tarihsel gelişimi).....	1
BÖLÜM 2	
2. BULGAR EDEBİYATININ ÜLKEMİZDE YER ALMA SÜRECİ.....	7
2.1. Bulgar Edebiyatının Özellikleri.....	8
2.2. Bulgar Edebiyatının Türkiye’de Tercih Edilme Nedenleri.....	16
2.3. Bulgarcadan Türkçeye İlk Tercümeleler.....	24
BÖLÜM 3	
3. 1930’LU YILLARDA ÜLKEMİZDE BULGAR EDEBİYATI.....	33
BÖLÜM 4	
4. BULGAR EDEBİYATINDAN ÇEVİRİ FAALİYETLERİNDE DURGUNLUK DÖNEMİ: 1940’LI 50’Lİ YILLAR.....	41
4.1. 40’lı 50’li Yıllarda Bulgarcadan Türkçeye Yapılan Çeviriler.....	46
4.2. Bir Asırlık Bilgi Kaynağı: Türker Acaroğlu ve Önemli Katkıları.....	49
4.3. Türker Acaroğlu ile Röportaj	55
BÖLÜM 5	
5. 1960 SONRASI SOSYALİZM VE SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE EDEBİYATA YANSIMALARI.....	67
5.1. 1960’lı Yıllarda Türkiye’de Bulgar Edebiyatının Etkisi.....	70
5.1.1. Habora Yayınevi.....	77
5.2. 1960 -70’li Yıllarda Çeviriler	83
BÖLÜM 6	
6. 1980’Lİ 90’Lİ YILLAR.....	92
6.1. 80’li ve 90’lı Yıllardaki Siyasi Değişimlerin Çeviri Sürecine Etkisi.....	100

6.2. 80’li ve 90’lı Yıllarda Bulgarcadan Yapılan Çeviriler.....	105
BÖLÜM 7	
7. 21. YY’A DOĞRU.....	113
7.1. 21. Yüzyılda Bulgarcadan Türkçeye Çeviri Süreci.....	117
7.2. 2000’lerden Günümüze Okuyucuyla Buluşan Eserler.....	126
SONUÇ	135
EK -1	
Grafikler	
Şekil 1: Bulgarcadan Türkçeye Çevrilen Bütün Eserlerin Yıllara Göre Sınıflandırılması	138
Şekil 2: Bulgarcadan Türkçeye En Fazla Farklı Eseri Çevrilen Bulgar Yazarların Sınıflandırılması	139
EK- 2	
Bulgarcadan Türkçeye Çevrilen Eserlerin Kronolojik Listesi.....	140
KAYNAKÇA	156
ÖZET	165
ABSTRACT	166

ÖNSÖZ

Çeviri her ülkenin aydınlanmasında önemli bir kaynaktır. Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerdeki amaç, Türkiye tarihinin belli bir döneminde aydınlanma olabilir, ancak bu sürecin gelişimi çoğu zaman sonuç odaklı olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren Balkanlara taşınan Türk unsuru, bu toprakları vatani olarak kabul etmiş, etkileşim içinde bulunduğu diğer halklarla kültürel ve sosyal bir bağ oluşturmuştur. Hissedilen bu manevi bağ, Bulgaristan sınırları dışına çıktıktan sonra da varlığını korumuş, Bulgarcadan çeviriler çoğu zaman bu hissiyatla yapılmıştır.

Tarihin çok belirgin etkisinin bulunduğu ülkemizdeki Bulgarcadan çeviri sürecinde eserlerin Türk okuyucusuyla buluşmasını çok derinden arzulayan ve Bulgarcaya hâkim olmayan diğer çevirmenler ise bu aşamada ara dillere başvurmuştur. Bulgar edebiyatının ülkemizde yer almasında çevirmenlerin etkisi derinden hissedilmektedir. Çevirmenlerde bu hissiyatların oluşması ise doğrudan siyasi, kültürel ve toplumsal faktörlerle olduğu kadar iki ülke arasındaki ilişkilerle de ilgilidir.

Temel dayanak noktasını Bulgarcadan Türkçeye çevirisi yapılmış edebi eserlerin oluşturduğu bu çalışmamızın, süreci ayrıntılarıyla tanıtmak adına yeterli olacağını ve konuyla ilgilenecek kişiler için yararlı bir kaynak görevi göreceğini umut ederim.

Çalışmalarım esnasında bana yol gösteren, önerileri ile çalışmama yön veren ve destekleyici yorumlarıyla motivasyonumu her daim yüksek tutmamı sağlayan tez danışmanım sayın Prof. Dr. Melahat Pars'a ve kaynak temini konusunda bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Zeynep Zafer'e, hiçbir zaman desteğini esirgemeyen

Arş. Gör. Sadık Hacı'ya katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu uzun soluklu çalışmada bana çok ihtiyacım olan zamanı maddi manevi desteğiyle sağlayan ve bana inandığını her zaman hissettiren sevgili eşim, çocuklarım ve dostlarıma da ayrıca teşekkür ederim.

Yıldız Mutlu

Ankara, 2018

GİRİŞ

‘Türkiye’de Bulgar Edebiyatı’ konulu tez çalışmamız geçmişten günümüze Bulgar dilinden Türkçeye kazandırılmış ve kitap halinde basılmış edebi eserleri kapsamaktadır. Bu tez çalışmasıyla amaçlanan geçmişten günümüze çevirisi yapılan ve edebi özellik taşıyan kitapların sınıflandırıldığı, ayrıntılı bilgiler içeren bir kaynak oluşturmaktır. Bu kaynak oluşturulurken siyasi, toplumsal ve kültürel olayların çevirileri nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur.

Bulgarcadan Türkçeye çevrilen edebi eserlerin ülkemizde yer alma serüveni, toplumsal ve siyasi olayların seyrine göre onar ya da yirmişer yıllık dönemler halinde ele alınarak incelenmiştir; çünkü çeviri süreci tarihin getirdiklerine paralel olarak hızlanmış ya da yavaşlamıştır. Yıllara göre belirlenen bölümlerde, her iki ülkedeki siyasi durum ve varsa aralarındaki münasebet araştırılmış, her iki ülkede yürütülen politikaların etkisine değinilmiştir. Bulgarcadan Türkçeye bahsi geçen dönemde çevrilmiş olan kitaplar, her bölümün son alt başlığında basım yılı dikkate alınarak sınıflandırılmış, analiz edilmiş ve öne çıkan özellikleri belirtilmiştir. Süreli yayın ve gazetelerde basılmış olan çeviriler bu kapsamın dışında tutulmuştur. Ayrıca, edebi eserlerin ülkemizde yer alma süreci neden ve sonuçlarıyla tartışılmış, eserlerin çevrilmesine dolaylı katkı sunan faktörler de ele alınmıştır.

Çevrilen bu eserleri belirlemek üzere Bulgarca ve Türkçe kaynakçalar, yayınevi katalogları, yazar ve çevirmenlerin kişisel sayfaları ile Milli Kütüphane veri tabanından yararlanılmıştır. Ayrıca daha önce yapılmış ve bu konuda kısıtlı bilgi sunan İngilizce ve Bulgarca makalelerdeki bulgular da göz önünde bulundurulmuştur. Tezin sonuna Bulgarcadan Türkçeye çevirisi yapılan kitaplar kronolojik olarak sıralanmıştır. Elde edilen verileri görsel olarak netleştirmek adına, yapılan çeviriler yıl ve yazar bazında grafiklerle gösterilmiştir.

Bulgarcadan Türkçeye gerçekleşen çeviri süreci yedi ana bölüm halinde ele alınmış olup, ilk bölümde Türkiye’de geçmişten günümüze gelişen çeviri faaliyetleri kaba hatlarıyla incelenmiştir. Bu bölümde, çeviri faaliyetinin ülkemizdeki etkisine ve bu faaliyetlere gösterilen ilgiye dair genel bir kanı elde etmek amaçlanmıştır.

Kronolojik sıranın takip edildiği çalışmamızın ikinci bölümünde Bulgar edebiyatının ülkemize giriş sürecine ön bilgi oluşturması açısından öncelikle Bulgar edebiyatının özelliklerine değinilmiş, sonra döneme dair Türk – Bulgar münasebetleri incelenerek bu ilişkilerin gerekli kıldığı ilk tercüme analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümden itibaren çeviri süreci yılları belirtilen bölümler halinde ele alınmaktadır. Üçüncü bölüm on yıllık bir süreci kapsamakta olup 1930 yılı başlangıç olarak kabul edilmiştir. İlk edebi çevirilerin yapıldığı bu on yılın genel hatları tartışılmış ve dönemin çeviriye etkisi incelenmiştir. Son alt başlıkta, yapılan edebi çevirilerin özelliklerine değinilmiştir.

Dördüncü bölüm, 1940 - 1950 yılları arasındaki on yıllık bölümü kapsamış, her iki ülkede tarihin getirdiği sonuçların etkisi tartışılmıştır. Bu dönemde Bulgarcadan yapılmış çeviri sayısı azdır ve çevirmenlerin gönüllü çabaları dikkat çekicidir. Bölümün sonunda Bulgarcadan Türkçeye kazandırdığı edebi çevirileriyle öne çıkan Türker Acaroğlu ile yapılan söyleşi yer almaktadır.

Beşinci bölüm, Bulgarcadan en fazla çevirinin yapıldığı özellikle Türkiye’de belirgin özellikleriyle öne çıkan 1960 – 1980 dönemini kapsamaktadır. Dönemin genel siyasi, sosyal ve kültürel tabloları her iki ülkede incelenerek bu durumun çeviriye yansımaları tartışılmıştır. Bu dönemde diğer bölümlerden çok farklı bir şekilde ilerlemiş olan çeviri sürecinin gelişimine yakından bakılmıştır. Öne çıkan etmenler ikinci alt başlıkta incelenmiş, son bölümde döneme ait çeviriler kronolojik sırayla ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Altıncı bölümde, 1980 – 2000 yılları arasındaki Bulgaristan ve Türkiye'nin farklı sebeplerle derinden etkilendiği olaylara değinilmiş ve dönemin çeviriye etkisi tartışılmıştır. Edebi çevirilerde belirgin bir düşüşün gözlemlendiği bu dönemde raflarda yer alan kitaplar son alt bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Tezimizin yedinci ve son bölümünde 2000 yılından günümüze devam eden çeviri süreci dönemin siyasi ve toplumsal tabloları çerçevesinden ele alınmıştır. Ayrıca, bir önceki dönemde Bulgaristan'dan Türkiye'ye yaşanan göçün Bulgaristan açısından etkileri ele alınmış, iki ülke arasındaki münasebetlere değinilmiş ve bu sürecin Türkiye'deki çeviri sürecine olan belirgin etkisi tartışılmıştır. Bölümün sonunda 18 yıllık süreçte ülkemizde yer bulan Bulgarca edebi eserler kronolojik olarak sıralanmış ve özellikleri incelenmiştir.

Sonuç bölümünde çeviri süreci genel bir tablo halinde değerlendirilerek ulaşılan genel sayısal veriler paylaşılmıştır. Ayrıca, çeviri sürecinin gelişmesinde öne çıkan olumlu ve olumsuz etmenler tartışılarak sürecin daha verimli ilerlemesine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

'Türkiye'de Bulgar Edebiyatı' adlı bu çalışmamızda temel hareket noktası kronolojik sıraya göre düzenleyerek incelediğimiz çevirisi yapılmış edebi eserlerdir. Çevrildikleri yıllara göre sınıflandırılabilen bu kitapların sayısı, çeviri sürecinde siyasi, toplumsal ve kültürel olayların her iki ülkedeki etkisine göre şekillenmiştir. Bulgarcadan Türkçeye çeviri serüveninin bu etmenlerin eşliğinde incelendiği çalışmamızın konuyla ilgili faydalı bir kaynak görevi göreceği umut edilmektedir.

BÖLÜM 1

1. ÇEVİRİ: KÜLTÜRLERARASI KÖPRÜ

(TÜRKİYE'DE ÇEVİRİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ)

İnsanlık tarihinde edebiyatın oluşması ve gelişmesini sağlayan başlıca etken insanoğlunun iletişim ihtiyacıdır. İnsan duygu ve düşüncelerini başkalarına yansıtmak, onlarla paylaşmak ve onları etkilemek ister. Fakat tabii ki bir toplumun başka bir etkileşim olmaksızın ürünler ortaya koyması beklenemez. Bu yönde yazarlar, etkilendikleri, iletişimde buldukları ya da ihtiyaç duydukları edebi, felsefi, bilimsel yazınları çeviri ya da çevirmenler yoluyla kendi ülkelerine kazandırmak, kendi birikimlerini zenginleştirme ihtiyacı duyarlar. Bu çeviriler, topluma bilgi kazandırmanın yanı sıra yeni eserlerin oluşumunda da kaynak görevi görebilmekte, edebiyatın ve diğer alanların gelişiminde örnek teşkil edebilmektedir.

Çeviri etkinliği sadece iki dilin etkileşimi değil, kültürel, tarihsel, yazınsal, toplumsal etkileşimidir aynı zamanda. Yani bir yandan kültürlerarası etkileşimi sağlarken diğer yandan da farklı kültürlerde ortaya çıkan değerleri de gözler önüne sermektedir. Böylece bir kültür tanıtımı görevi üstlenmekte ve üretilen değerlerin de diğer toplumlara taşınmasına olanak tanımaktadır (Gürsel, 1978: 22).

Çeviri, bilgi alışverişi olanağı sağlamanın yanında, yeni eserlerin oluşumunda bir tohum görevi görmekte ve geçiş dönemindeki toplumların kendi çabasıyla yaratamadığı değişimlerde motivasyon aracı olmaktadır. Akşit Göktürk de bu düşüncüyü şu sözleriyle desteklemektedir: “*Tarih boyunca birçok uygarlıkta, aydınlanma dönemleri çeviriyle başlamıştır. Her toplumda, her çağda, sanat, bilim, düşünce alanlarında özgün yaratıcılığın, açık ya da dolaylı olarak çeviriyle beslendiği bir gerçektir*” (Göktürk, 2013: 16).

Çok uzun bir geçmişe sahip olan Türk kültürü de geçirdiği farklı tarihsel dönemler boyunca pek çok kez çeviriye başvurmuş ve farklı evrelerde farklı milletlerle bilimsel, felsefi, dinsel ya da edebi etkileşimini sürdürmüştür. Bu anlamda çevirinin Türk tarihi boyunca aldığı yolu kısaca özetlememiz gerekmektedir.

Türk milletleri bilindiği gibi başka devletlerden hem inançları konusunda hem de yazınsal anlamda etkilenmiştir. Bu nedenle çeviri daha ilk çağlarda Türk uluslarında önemli bir yer edinmiştir. Uygurların, tarihleri boyunca ilgi duydukları dinlerle (Budizm, Manikeizm, Nasturilik) çok erken çağlarda çeviriye başvurduklarını kesinlikle söyleyebiliriz (Özkırımlı, 1999: 218).

Bu dinlerin, Türklerin kültürüne sağladıkları katkı yadsınamaz, fakat İslamiyetin yarattığı etkiyi de yarattığı söylenemez. İslamiyet, Anadolu topraklarına yerleşen Selçuklu Türklerine Arapça ve Farsça yazılmış dini, felsefi, bilimsel ve diğer metinlerin de kapılarını açmış, böylece bir kültür yoğrulumuna neden olmuştur. Özetle, Türk kültür değişiminin başlıca iki evresi (İslamiyet Öncesi ve Sonrası) çeviri yoluyla gerçekleşmiştir (Dino, 1978: 106).

Osmanlı döneminde çeviri konusundaki seçimler tahtta bulunan sultanların istekleri, dönemsel koşullar ve toplumsal ihtiyaçlara göre değişiklik göstermektedir. 16. yüzyılda İmparatorluğun topraklarını genişlettiği dönemlerde coğrafya, gökbilim ve kozmoğrafya çevirileri yapıldı. 18. yüzyılda, III. Ahmet döneminde, Sadrazam İbrahim Paşa'nın öncülüğünde tarih yapıtlarını çevirmek üzere 25 üyelik bir kurul oluşturuldu. Yine bu dönemde bilimsel eserler de çevrildi (Dino, 1978: 107).

Türk kültürünün yüzünü Batıya dönmesi 19. yüzyıla rastlamakta ve böylece kültür değişiminin ikinci evresi başlamaktadır. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun üst üste yaşadığı askeri başarısızlıklar, siyasal düzensizlik ve karmaşa, mali sıkıntılar devletin gerilemesine sebep olurken, sürekli savaşılan diğer ülkeleri de güçlendirmiştir.

XIX. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun en uzun yüzyılıdır. Bu uzun yüzyılda Osmanlılar, Batı karşısında düşmüş oldukları zayıflığa çözüm bulma çabalarına girişmişler ve bu girişimin sonucunda Batı'daki gelişmeleri daha önceleri rastlayamadığımız bir canlılıkla takip etmişlerdir. Bu takibin sonucunda, Batı'da çeşitli alanlarda üretilen metinlerin Osmanlı'da onlara ihtiyaç duyan kitlelere aktarıldığını görmekteyiz. Çevirilerin önce teknik, bilim ve tıp alanında başladığını, sonrasında ise edebiyat, tiyatro, felsefe gibi alanlara sıçradığını söyleyebiliriz (Koç, 2006: 352). Osmanlı Devleti gelişmiş sanayileriyle güçlenen Batı dünyasının sömürsüyle karşı karşıya kalmış, yükselişe geçen bu devletleri model alma ihtiyacı hissedilmiş, uygulamalı bilimlerin öğretilmesi için kaynak temini yönünde de çeviriye başvurulmuştur. Böylece trigonometri ve tıp kitapları çevrilmiştir (Dino, 1978: 107).

19. yüzyılın ortalarından itibaren çeviri alanında önemli bir aşama kaydedilmiş, Batı dünyasından Osmanlıcaya çevrilen kitap veya kitapçık sayısı iki bine yaklaşmış ve bunların yarısı da edebi metinlerden oluşmuştur. 1876 yılına değin yayımlanan eserlerin içinde tercüme eserlerin oranı % 6,4 iken, 1880 yılından sonra bu oran % 23'e yükselmiştir. Bu dönemde yapılan çevirilerde hem kaynak dil ve kültürler açısından, hem de tercüme edilen eserlerin içerikleri açısından çeşitliliğin çok arttığını görmekteyiz. Kaynak dil olarak Fransızcanın yanı sıra, az sayıda da olsa İspanyol, İtalya ve Polonya edebiyatlarından örnekler sunulduğunu, Rus yazarlar (Puşkin, Lermontov, Griboedov, Turgenyev, Gorki ile Tolstoy) ve Alman edebiyatçılarından (Goethe, Schiller, Heinrich von Kleist, Adolf Wilbrandt ve Ludwig Thomas) tercüme edilen kitapların Osmanlıların dikkatine sunulduğunu görmekteyiz. Edebi çeviri dışında yer alanların çoğu ise askeri konular, tıp, tabii bilimler ve tarihle ilgili eserler olmuştur. Tarihi kitaplar alanında, sadece Batı dünyasının tarihiyle alakalı olanlar değil, aynı zamanda Osmanlı tarihiyle ilgili olanlar da ele alınmıştır. Bunların dışında ise

matematik, dil, eğitim, felsefe ve hukuk alanlarında da çeviriler yapılmıştır (Maleckova, 1994: 80).

XIX. yüzyıl sonları ve XX. yüzyıl başlarında yaşanan bu tercüme hareketliliği Türk yazınına önemli katkılar sağlamıştır. Çevirmenler bu metinleri aktarırken, kendi dillerinde var olan sorunlarla yüzleşmiş ve bu sorunların çözümüne yönelik adımlar atılması yönünde arayışlara girmiştir (Koç, 2006: 352). Bunun yanı sıra, bu sürecin ülkeye bir çeşitlilik getirdiğini ve bu durumun sadece modernleşme ve reform niteliği taşımakla kalmayıp, yeni ve milli eserlerin oluşumunda model görevi gördüğü açıktır.

Türkiye Cumhuriyeti, Bağımsızlık Savaşından (1919-1922) sonra, kendi sınırları içinde kültürünü yoğurmak ve kendine özgü nitelikleri bulmak adına birçok girişimde bulunmuştur; 1939 yılında da dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel çeviri çalışmalarını sağlam bir temele dayandırmak arzusuyla ‘Tercüme Bürosu’nu kurmuştur. Sabahattin Ali ve Nurullah Ataç’ın öncülüğünde çalışmalar veren kurum, birçok yazar ve çevirmenin de görev aldığı bir yer olmuştur. Çevrilecek eserler ağırlıklı olarak Batı’da aydınlanmaya yol açan eserlerden seçilmiş, bu bağlamda Fransız, Alman, İngiliz ve diğer Batı dillerinden örnekler ele alınmıştır (Vural, 2010: 98-99).

1939’da kurulan Tercüme Bürosu, başta dünya klasiklerinin çevrilmesini amaç edinerek faaliyetlerini 1966 yılına kadar etkili bir şekilde sürdürmüş, hükümetçe de desteklenmiştir. Tercüme Bürosu Kemalist İdeolojiyle birebir örtüşmüştür. Burada Atatürkçü düşüncenin, ilerici olmakla birlikte sol toplumsal düşünce ve ideolojileri sistemli bir şekilde baskıladığını ve engellediğini belirtmek gerekir (Dino, 1978: 11). Bununla birlikte, Türkiye’de çeviri ve yayıncılık faaliyetleri, yaşanan siyasal ve toplumsal değişmelerin etkisiyle sık sık yön değiştirmiş, zaman zaman siyasal yayıncılık ağırlık kazanmış, ara dönemlerdeyse edebiyat ön plana geçmiştir. 1961 Anayasasının kabulüyle gelen yeni dönemi siyasal yayıncılığın ağırlıkta çevrildiği ve yayımlandığı bir

dönem olarak gösterebiliriz. Uzun yıllar bastırılan düşüncelerin getirdiği merak ve susamışlıkla 1961 Anayasasının sağladığı olanaklarla bu yönde yapılan çevirilerde bir patlama yaşanmış, Türk okuru Marksist Kuramsal Yayınlar yönünde fikir edinme olanağı bulmuştur. Sonraki 20 yıllık süreci kapsayan dönem, komşu ülke Bulgaristan'ın yönetim şeklinin sol düşünceye eğilim gösteren Türk okuyucuların ilgisini çektiği ve Bulgar dilinden yapılan çevirilerin sayıca en fazla olduğu dönem olmuştur.

60'lı 80'li yıllar arasındaki geçiş döneminde, yapılan çevirilerle birlikte ülkenin yüzünü tamamen Batıya çevirdiği ve Batıda olup biten toplumsal siyasal olayların da doğal olarak çeviri etkinliğini etkilediği görülür. Bu dönemde bilgi alışverişi daha fazla önem kazanmış ve bilgiye hızlı bir şekilde ulaşma isteği çevirinin kalitesini ciddi şekilde etkilemiştir. Ülkemizde 70 - 80'li yıllarda yaşanan siyasal ve ekonomik krizle birlikte, kültürel yönlendirme üniversitelerden yayınevlerine geçmiş ve çevrilecek eserlerin seçimi ve kalitesinde yayınevlerinin rolü büyük olmuştur. Yayınevlerinin çevirinin kalitesinden önce hızlı bir biçimde çevrilmesini ölçüt olarak alması bu sürecin verimsiz geçmesinde neden olmuştur (Yazıcı, 2001: 36).

90'lı 2000'li yıllara gelindiğinde çevirilerin çok dilli yapılması ve kitle iletişim araçlarının katkıda bulunduğu küreselleşme sürecinin hız kazanması, yapılan çevirilerin niteliğinin öncelik kazanmasına ve sorgulanmasına yol açmıştır.

Özetle, çeviri süreci her dönemde çağın gereklerine yetişmek amacıyla kaynak kültür ile erek kültür arasında bir köprü görevi görmüş ve o dönemde yaşanan siyasal, toplumsal ve ekonomik gelişmeler çeviri tercihlerini etkilemiştir. Cumhuriyet Döneminin başlarına kadar devlet desteği ile ilerleyen çeviri faaliyetleri, Tercüme Bürosunun kapatılmasından sonra daha çok özel şahıs, kurum, yayıncı ve dernekler eliyle günümüze kadar devam etmiştir.

Bulgar dilinden yapılan çeviri tercih sebeplerini ele almadan önce Bulgar Edebiyatının özelliklerine ve gelişim sürecine değinilecektir.

BÖLÜM 2

2. BULGAR EDEBİYATININ ÜLKEMİZDE YER ALMA SÜRECİ

Çeviri toplumlararası aydınlanmayı sağlarken, erek metnin ait olduğu kültürün de tanınmasını sağlamaktadır. Eğer kültürler birbirine çok yakınsa, çevirmenler her iki kültüre ve dile hakimse, toplumsal olaylar, Bulgaristan ve Türkiye’de olduğu gibi zaman zaman paralel olarak gerçekleşiyorsa, çeviri sürecine manevi bir anlam da yüklenmektedir. Bulgar dili ve edebiyatının ülkemizde yer alması, aydınlanmanın ötesinde bir kültür yoğrulumuna, yaşanmışlıklara ve çevirmenlerin etkisine işaret eder. Çevirmen ve okuyucu bu yolla kendi dilsel ve kültürel değerlerini yeniden gözden geçirmektedir.

Bulgarcadan yapılan ilk çeviriler Bulgaristan’da Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan halkın iletişim ihtiyacından doğar. Osmanlı İmparatorluğu Balkanlarda Türk kültürünün tanınmasını iskân politikalarıyla sağlamış, iki halkın uzun yıllar birlikte yaşaması da kültür yoğrulumuna neden olmuştur. Halklar önce günlük ihtiyaçlarını karşılamak üzere birbirlerinin dillerine ihtiyaç duymuş, iletişim ve paylaşımları arttıkça da dili daha iyi öğrenme istekleri artmıştır.

Bulgar edebiyatı, tarihiyle bağlantılı olarak şekillenmiş, bu tarihsel süreçlerde Osmanlı İmparatorluğu himayesinde 500 yıl yaşamış olmasının etkisi belirgin olarak hissedilmiş ve eserlere yansımıştır. Daha sonraki yıllarda Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden çevirmenler bu eserlerden örnekleri Türk okuyucusuna tanıtmak için çaba göstermiştir fakat Türkiye’nin içinden geçtiği dönemlerin bir yansıması olan komünist propaganda eserlerin çevirisi sayıca daha fazla olmuştur. Bu manada Bulgar edebiyatının geçtiği tarihsel süreçler neticesinde ortaya çıkan ve burada incelenecek olan eserler Türkiye’nin içinden geçtiği dönemlerle bağlantılı olarak ele alınmıştır.

Bulgaristan bağımsızlığını kazandıktan sonra, ülke topraklarında kalan Türk halkına dostça davranmamış, Türk imajını kötüleme çabalarına girişmiş ve bu durum çok acı tablolarla sonuçlanmıştır. Türkler birçok dönemde göçe maruz bırakılmıştır. Yaşanan bu acı deneyime rağmen, Bulgar topraklarını ana vatanı olarak görmüş olan Türkler, bu kültür ve topraklara karşı manevi bir bağ hissetmeye devam etmiştir. Daha sonra Türkiye'ye göç eden eğitimli Bulgaristan Türklerinden bazılarının bildiklerini aktarma ve iki ülke arasındaki ortak değerleri gösterme ihtiyacıyla çeviri yapmaya başladığı görülmektedir.

2.1. Bulgar Edebiyatının Özellikleri

Bu bölümde Bulgar edebiyatının genel özelliklerine değindikten sonra, ülkemizde yıllara ve toplumsal değişimlere bağlı olarak değişen çeviri tercihleri incelenecek ve Türkçeye yapılan ilk çevirilere yer verilecektir. Böylece Bulgar edebiyatının özellikleri ve ülkemizde yer alma süreci incelenirken aynı zamanda iki ülke halkının etkileşimine de ayna tutulmuş olacaktır.

Bulgar milleti ve Türk milleti arasında süregelen etkileşimin tarihi çok eskilere dayanır. I. Uluslararası Bulgaroloji Kongresinde de değindiği gibi Türker Acaroğlu, Bulgarların 681 yılında İşperih Han yönetiminde Tuna Bulgar Devletini kurduklarında Türk dilini konuştukları, Türk töre ve geleneklerine göre yaşadıkları ve Türk karakteri taşıdıklarını belirtmektedir. 200 yıl sonra Hristiyanlığı kabul ettiklerinde, Bizans etkisiyle Slav yazısı ve yazını Bulgaristan'da etkili olmuş; Türkçe yerine Slavca karışımı yeni bir dil, yeni bir kültür, yeni bir uygarlık yaratılmıştır (Acaroğlu, 1981: 29 – 30).

Bulgar dili, Türk ve Slav etkisiyle kendi öz yapısını oluşturmuş ve diğer Slav ülkeleri tarafından da örnek alınmıştır. Tarihsel süreçler boyunca bu ülkenin dili ve

edebiyatı, dini, sosyo - ekonomik, kültürel ve politik sebeplerle değişikliğe uğramış ve buna göre Eski, Yeni ve Çağdaş Bulgar Edebiyatı olmak üzere, üç ana başlık altında incelenmiştir.¹ Bu bölümde amacımız Bulgar edebiyatını tarihsel olaylar çerçevesinde ele almak ve bahsi geçen dönemlerde eser üreten isimler ve eserleri konusunda kısaca bilgi vermek; daha sonra bu eserlerden hangilerinin Türkiye’de yer bulduğu, hangi dönemlerde çevrildiği ve dolayısıyla çevrilme sebeplerini ele almaktır.

Eski Bulgar Edebiyatı çerçevesinde, IX. yy’da Kiril kardeşlerin alfabeyi geliştirdikleri ve dinsel metinlerden ilk çevirileri yaptıkları bilinmektedir. Bizans egemenliği döneminde, özellikle Orta Çağ etkilerinin 18. yy sonuna kadar devam etmesiyle edebiyat alanında önemli gelişmeler gözlenmez. Bulgarlar, tarih boyunca önce Rum Patrikliğine karşı Bulgar Kilisesini ayakta tutmaya, Osmanlı egemenliğine girdikten sonra dini açıdan Rum, siyasi açıdan ise Bulgarların iddiasıyla Osmanlı egemenliğinden kurtulup siyasi bağımsızlık kazanmaya yönelik mücadele vermiştir.

Yeni Bulgar Edebiyatı, Osmanlı Egemenliği döneminde Bulgaristan’ın, Kırım Savaşı öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılan ve bazı edebiyatçılar tarafından Uyanış Devri Edebiyatı olarak da adlandırılan dönem edebiyatıdır. Bu dönemde Paisiy Hilendarski’nin ‘*Slav Bulgar Tarihi*’ adlı eseri ilk eser olarak kabul edilir. Ardından halkın eğitimini amaçlayan Sofroniy Vračanski’nin dini kitapları gelir. Neofit H. Bozveli, Neofit Rilski isimlerinin yanında Petır Beron da eğitime katkısı bulunan yazarlar olarak anılır. Bu devirde özellikle masal çevirileri ön planda olmuş, bunun yanında şiir, dram, hikâye, lirik şarkı, destan, anı, fıkra türlerinde eserler ortaya konulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Bulgar edebiyatçılar hâkim olan hoşgörü politikasıyla eser üretirken herhangi bir baskıyla karşılaşmamıştır. Dönemin

¹ Birçok edebiyatçı Prof. Panteley Zarev gibi Yeni edebiyatı ‘Bulgar Rönesansı’ ya da ‘Uyanış’ edebiyatı olarak adlandırırsa da yaygın kullanım şekli Leman Ergenç’in de kullandığı ‘yeni’ ifadesidir. Panteley, Z. (1970) Bulgar Rönesans Edebiyatı, *Dost Dergisi* (s.23 Aralık 1970) içinde s.3.

milliyetçilik etkisi, 1839 Gülhane Hattı Hümayun Fermanı'nın ve tarihte etkisi büyük olan 1848 Fransız İhtilali'nin gerçekleşmesini sağlamış, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan azınlıklara daha da geniş haklar tanınmasını sağlamıştır. Amaçlanan 'Hristiyan tebaayı devlete bağlamak, İmparatorluğu geleceğini koruyup sağlamlaştırmaktır' (İnalçık, 1943: 28). Ne yazık ki, yapılanlar reayaya her zaman yetersiz görünmüş, Fransız İhtilalinin milliyetçilik söylemlerinden de etkilenerek hep daha fazlasını isteme yoluna gitmiştir. Artan isyanların çözümüne yönelik, Osmanlı yönetimi barışçıl yöntemler denemiş, fakat ne yazık ki bu uygulamalarla, Bulgar reayası Osmanlı devletine bağlanmak yerine bağımsızlık isteklerini daha da arttırma cesareti bulmuş ve müstakil bir idare isteme yoluna gitmiştir.

Fransız İhtilalinden 8 yıl sonra, Kırım Savaşının (1853 - 1856) sonunda ilan edilen Islahat Fermanıyla Osmanlı Devleti, Hristiyanlara tanıdığı hakları daha da genişletmiştir. Buna göre reayaya devlet memuru olmak, kendi dillerinde öğretim yapmak ve içlerinde isteyenlerin çocuklarını devlet okullarında okutmak haklarını tanıyıyordu. Özetle, yasalar önünde dine bakılmaksızın eşitlik sağlanıyordu. Toplum yaşamındaki bu özgürlük, toplumsal fikirlere, dolayısıyla edebiyata da yansımıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun reaya tarafından yapılan bu yazınsal üretimin paylaşılması için de gereken olanakları sağladığı da görülmektedir. Bulgarların öncelikle İstanbul ve İzmir'de basılan Bulgarca gazetelerle kendi halkını temsil ettiklerini ve sağlanan özgürlüklerle fırsatları değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Ortaylı bu sürecin sonuçlarını şöyle değerlendirmektedir:

“Osmanlı - Bulgar basını, tarihi olarak daha önemli bir görevi yerine getirmiştir. Bulgar dilini sevdirmek; Bulgar tarihini, coğrafyasını belirli açılardan okuyucuya aşılama, grameri öğretmek ve Bulgar edebi dilini hayata ve kitleye maletmek; Osmanlı-Bulgar basınının gerçekleştirdiği görev daha çok bu alanlardaydı” (Ortaylı, 1992: 253).

1806'dan 1828'e kadar basılan kitap sayısı sadece 16'dır; 1869'dan 1878'e kadar bu sayı 811'e ulaşır. Benzer durum gazete basımında da vardır: 1839-1848 döneminde basılan gazete sayısı 3 iken, 1869-1878 döneminde bu sayı 74'e çıkar (Todorov, 1979: 66)². Bu noktada eğitimin rolü büyük olmuştur. Aynı şekilde 1855 yılında Bulgarların ülke çapında 588 okulu varken, bu sayı 1877'de 1505'e yükselir (Gülmen, 2011: 46). Bu yıllardaki ticaret ve kültür hayatındaki kalkınma, Osmanlı devletinin zayıflamakta olduğu 1835-1875 yılları arasında, Bulgar milliyetçilik hareketlerinde aktif rol oynayacak aydın bir sınıfı ortaya çıkarmaktadır. Bulgarlar, Bulgar dilindeki eğitimde daha çağdaş bir çizgi izleyip ülke çapında yaygınlaştırarak orjinal bir program izlerler (Ortaylı, 2004: 85). Bulgarlar, bu yazını Bulgar milletini milliyetçilik duyguları altında örgütlemek maksadıyla kullanmış ve Osmanlı devletinin zayıflayan gücünden ve Rusların desteğinden yararlanarak Osmanlı – Rus Savaşından (1877 – 1878) sonra bağımsızlığına kavuşmuştur. Özetle, Bulgaristan'ın bağımsızlığında en önemli sacayağı gazeteci, öğretmen ve din adamı olmuş “*Balkan uluslarının hayatında olduğu kadar başka hiçbir Avrupa ulusunun hayatında ve tarihinde bu kadar etkili ve önemli bir trio'ya rastlanmamıştır*” (Ortaylı, 1992: 254).

Bu dönemde edebiyat türlerinde çeşitlilik olsa da hâkim tür şiirdir. Önceki yıllarda duygusal şiirler ön planda iken, sonraki yıllarda yazarlar isyancı romantizm akımına yönelecek, bağımsızlık fikri bu dönem edebiyatının ana konusu olacaktır. Yazılan şiirlerle halkın milli duyguları körüklenecek, bağımsızlık mücadelesine çağıran yazılar artacaktır. Böylece, siyasi bağımsızlık için yapılan tüm faaliyetler edebiyata yansımış, eserlerde yer alan konular, vatanseverlik, milli bağımsızlık, kahramanlık olmuştur. 1877 - 1878 Osmanlı – Rus savaşının sonunda, içişlerinde bağımsız bir prenslik olmasına karar verilen Bulgaristan'ın koyu milliyetçi şairleri arasında Hristo

² Ortaylı da bu sayıyı ‘Türkiye’de Bulgar Basını Üzerine Notlar’ında doğrulamaktadır. (Ortaylı,1992:257) Bulgar tarihçilerin verilerine sonuna kadar itimat edilemediğinden, bu verileri Türk tarihçilerin verdiği verilerle de karşılaştırarak teyit etme ihtiyacı hissedilmektedir.

Botev, İvan Vazov, Zahari Stoyanov, Lyuben Karavelov isimleri karşımıza çıkmaktadır. Milliyetçilik duygularıyla yazdıkları eserlerde şovenizm boyutuna ulaştıkları da görülür.

On yıl sonra gelen eserler bir önceki dönemden özellikle konu bakımından keskin çizgilerle ayrılır. 80'li yılların Bulgar edebiyatında içerik açısından milli konular ele alınırken, 90'lı yıllarda yazarlar daha çok insanlık düşüncelerini işlemişlerdir. Türkiye'de eserleri çevrilen yazarlar Birinci Dünya Savaşı sonrasında eser vermeye başlayan Elin Pelin, Anton Straşimirov, Aleko Konstantinov, Georgi Stamatov, Angel Karaliyçev ve Yordan Yovkov olur. Bu yazarların ortak özelliği köy yaşamını, halk psikolojisini konu edinmeleri, ahlaksızlığa, kötü huylara değinmelerinin yanında karakterleri olduğu gibi, gerçekçi bir şekilde ifade etmeleri olmuştur. Yine benzer şekilde hikayelerinde iyiliği, güzelliği, hümanizmi yansıtmış olan Yordan Yovkov, edebi faaliyetlerine 1910 yılında başlayarak Bulgar Edebiyatının en önemli yazarlarından birisi olmuş ve Türkiye'de de çevrilen eserler arasında önemli bir yer edinmiştir. Yetenekli yazar en güzel eserlerini iki dünya savaşı arasındaki dönemde yazmıştır.

Çağdaş Bulgar edebiyatı, 20. yüzyılın başındaki tarihi ve toplumsal olaylarla şekillenen döneme işaret eder. Bu dönemde Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı yaşanır. Balkan Savaşları'nın öncesinde başlayan özgürlük söylemleriyle, halkın bir karanlığın içinde bulunduğu konuşulur. Savaşların sona ermesiyle de yoğun bir şekilde sürecin tarihselleştirilmesine geçilir. I. Balkan Savaşı ile Bulgar milliyetçiliğinin hızlı bir şekilde sembolleştirilmesi için anıtlar dikilir, tarihi ve edebi çalışmalar hız kazanır. Balkan Savaşlarıyla 'kurtuluş, çağdaş yaşam ve adalet' söylemleri artar. Ancak 5 yıllık yoğun savaş döneminde yaşanan askerî yenilgiler, ağır ekonomik kriz ve sosyal problemler silsilesi toplumda derin bir memnuniyetsizlik yaratmış ve milliyetçiliğin çekici yüzüne gölge düşürmüştür. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgar milliyetçiliğine acı, aşağılanma ve kötümserlik duyguları çökmüştür (İsoy, 2014: 48 - 50).

Birinci Dünya Savaşından sonraki eserlerde savaşın dehşeti ve ağır kayıplar tasvir edilir. Bu dönem yazarları olarak Teodor Trayanov, Dimço Debelyanov'u şiir alanında, Anton Straşimirov ve Yordan Yovkov isimleri de düz yazı alanında eser üretmeye başlar.

Rusya'da I. Dünya Savaşı sonunda gerçekleşen ve Çarlığın son bulup Sosyalist rejimin kabul edilmesi anlamına gelen 1917 İhtilali de, Bulgar halkına da toplumsal, siyasi ve edebi açıdan etki eder. Bu ihtilal, Bulgar edebiyatında özellikle konu açısından büyük değişikliklerin yaşanacağını ve yeni bir dönemin başladığını habercisi gibidir. Diğer bir deyişle, proleter edebiyatının ilk ürünlerinin verildiği dönemdir. Bu döneme yön veren isim Hristo Smirnenski'dir. Şair Bulgar eleştirmenlerce sosyalist realizminin yaratıcısı olarak gösterilir. Yazar eserlerinde adaletsizliği sert bir dille eleştirir, aşka tarihi bir anlam ekler ve dünyanın farklı yerlerinde cereyan eden devrimci hareketlerden bahseder (Ergenç, 1996: 74 - 78).

Eylül 1923 tarihinde Bulgar Komünist Partisi bir ayaklanmaya öncülük eder. Ayaklanma I. Dünya Savaşı sonrası yayılan kapitalist düzen ve baskılara bir başkaldırıdır ve savaş sonrası ilk ve en büyük ayaklanmadır. Bu ayaklanma Bulgar aydınlarına, yazar ve şairlere, sanatçılara uzun bir süre ilham kaynağı olmuş, aynı zamanda sonrasındaki dönemin Bulgar edebiyat tarihinde Eylül edebiyatı adıyla anılmasına neden olmuştur. Bu dönemin en başarılı sanatçılarından, ülkemizde de şiirleri çevrilen, devrimci görüşleri benimsemiş olan Geo Milev olmuştur. Şair, toplumsal sorunlara eğilerek geniş kitlelerin gücü, inancı ve mücadelesinden bahseder. Bu dönem şairleri arasında Asen Raztsvetnikov, Todor Pavlov, Hristo Radevski, Georgi Karaslavov isimleri de geçer. Yine bu dönemde Bulgar Komünist Partisinin direktifleri doğrultusunda yer aldığı terörist faaliyetlerden dolayı genç yaşta mahkûm edilip idam edilen Nikola Yonkov Vaptsarov ismi geçer. Şairin kısa hayatında yazdığı şiirler

dilimize çevrilmiştir. Şair eserlerinde halktan kişilerin, işçilerin, çocukların duygu ve düşüncelerinden bahseder, hayatlarını hümanist duygular çerçevesinde tasvir eder.

II. Dünya Savaşı sonuna doğru Bulgaristan'a giren Sovyet ordusunun yardımıyla 9 Eylül 1944'te bir ayaklanma gerçekleştirilmiştir. Bu ayaklanması yaklaşık yirmi yıl sonra gelen rejim değişikliğine bir zemin oluşturmuş ve Bulgaristan II. Dünya Savaşından sonra komünist rejime geçmiştir. Türkiye'de özellikle 1970'li yıllarda öne çıkan sol düşüncenin de etkisiyle, Bulgaristan'dan çevrilen eserler, Rusya'da başarı ile sonuçlanan 1917 İhtilali sonrasında ortaya çıkan proleter edebiyatı çerçevesinde eser veren yazarlardan olmuştur. O yazarların içinde Türkiye'de özellikle Geo Milev, Nikola Vaptsarov, Dimitr Dimov, Andrey Gulyaški, Emiliyan Stanev, Georgi Karaslavov isimlerini görüyoruz. Yazarlar eserlerinde işçi sınıfını konu alırken kapitalizmdeki haksızlıkları, eşitsizlikleri, acımasız davranışları ve ezilen halkı yansıtır. Öte yandan Leman Ergenç proleter edebiyatıyla ilgili şunları söylemektedir:

“Aslında proleter veya sosyalist edebiyat diye adlandırılan edebiyat, ismine uygun gerçekleri yansıtmıyor, çünkü böyle bir gerçek yoktur; emekleme döneminde olan bir kapitalizmde tam anlamıyla işçi sınıfı da yoktur. Proleter veya sosyalist edebiyat, gerçekleri yansıtmayan, sadece düşünce, bir ideal olarak var olan, propaganda amacı taşıyan karaktere sahip bir edebiyattır” (Ergenç, 1996: 10).

Yine o dönemde eserler üretmiş olan Elisaveta Bagryana, Leman Ergenç'in ifade ettiği gibi bir yaşam tarzını benimsemiş ve bu yönde eserler vermiştir. Şair, eserlerinde insancıl duyguları ön plana çıkarmış, iyimser ve gerçekçi duygularla yazmış ve devrimci hareketlerden uzak durmayı yeğlemiştir. Yazarın bazı şiirleri Türkçe'ye de çevrilmiştir.

Bulgaristan'da II. Dünya Savaşı sonrası gelişen edebiyat iki dönem halinde incelenir. I. dönem, savaşın bitiş yılı olan 1944 ile Komünist Partisinin Nisan Kongresinin yapıldığı 1956 yılları arasındaki dönemi kapsar. Bu dönem edebiyatının en

büyük özelliği Komünist Partinin idaresinde ve belli bir planlama doğrultusunda gerçekleşmesidir. Başka bir deyişle, diktatör yönetim edebiyatın yönlendirilmesinde etkin bir görev üstlenir. Yazarların, eserlerinde sosyalist düşünceleri yansıtmaları ve baskıcı rejimden övgüyle söz etmeleri beklenir, aksine izin verilmez. Eserlerinde bu metodu kullanmayan yazarların yayın hakları ellerinden alınır. Bu yönde eser vermeyi kabul etmiş olan yazarlar da hem konu hem de yöntem açısından sınırlandırıldıkları için edebi yeteneklerini gösteremez ve güçlü eser yaratamazlar.

Yeni siyasi dönemde kaleme alınacak eserlerin içereceği konu başlıkları, İkinci Dünya Savaşı sırasında oluşan devrimci hareket, faşizme tepki ve mücadele, Bulgar Komünist Partisi ve Sovyetler Birliğine, bazı devlet adamlarına sevgi ve saygı olarak belirlenir. Bu dönemde üretilen eserlerde yer alan karakterler yine iyi ve kötü olarak ikiye ayrılır, fakat iyi insanların özellikleri, partiye, rejime ve devlete hizmet edenler, kötülerin ise aksini düşünenler olduğu belirtilir. Bu dönem edebiyatının önemli şairleri: Bojidar Bojilov, Vladimir Golev, Dobri Jotev, İvan Radoev, Penyo Penev, Georgi Djararov, Valeri Petrov, Mladen İsaev, Veselin Andreev, Pavel Matev'dir. Düzyazı türünde ise, ülkemizde de '*Tütün*' ve '*Mahkûm Ruhlar*' eserleriyle popülerlik kazanmış olan Dimitır Dimov, '*Basbayağı Adamlar*' ve '*Tango*' adlı romanlarıyla Georgi Karaslavov ve ayrıca '*Dörtlü*' eseriyle Dimitır Talev'dir.

II. Dönem olarak kabul edilen dönem, 1956 Komünist Partinin Nisan Kongresi ile 1989 Todor Jivkov Hükümetinin iktidarının sona erdiği 1989 yılları arasındaki süreci kapsar. Nisan kongresinden sonraki eserlerde bir önceki döneme kıyasla hem konu hem de daha eleştirel bir hava sezilir. Başlıca konu 'sosyalist toplumun kurucusu olan yeni insandır' (Acaroğlu, 1980). Bu dönem eserlerde yeni insanın ahlaken gelişimi ve toplumsal kalkınma konuları ele alınır. Özellikle şiir türünde Sovyet - Bulgar dostluğu konusundan da vazgeçilemez. Bu dönemin öne çıkan şairleri Veselin Hançev, Dimitır Metodiev, Blaga Dimitrova, Lilyana Stefanova ve İvan Radoev'dir. Roman türünde ise

Emilyan Stanev, İvaylo Petrov, Nikolay Haytov ve Yordan Radiçkov isimleri göze çarpmaktadır. Romanlarda ‘yeni köyün kalkınması, köylünün toplumcu bir adam olarak yetişmesi’ konusu öne çıkar (Acaroğlu, 1980). Öte yandan Bulgar çocuk edebiyatı da oldukça verimlidir. Bu alanda ülkemizde de eserleri çevrilen Dora Gabe, Angel Karaliyçev’in yanı sıra Asen Bosev, Marko Marçevski, Tsvetelin Angalov, Lıçezar Staņev, Leda Mileva, Nikolay Zidarov isimleri karşımıza çıkmaktadır.

80’li yıllarda tablo değişmeye başlar. Yazın alanındaki baskı azalır, ‘sosyalist realizm’ yöntemi eski popülerliğini yitir ve bu yöntemin olumsuz yönleri birçok açıdan eleştirilir. 90’lı yıllarda komünist sistemin çöküşüyle birlikte baskılar tamamen son bularak ifade özgürlüğü sağlanır ve böylece yazar ve sanatçılar istedikleri yönde eser üretirler. Günümüzde de Bulgar edebiyatı bu şekilde ilerleyişini sürdürür. 90’lı yıllarda sesini duyuran ya da yazım tarzını değiştirerek öne çıkan yazarlar arasında Georgi Gospodinov, Emiliya Dvoryanova, Zlatomir Zlatanov, Mariya Stankova, Edvin Sugarov, Plamen Antov, Alek Popov vardır.

Açıkça görülüyor ki, bir toplumun edebiyatının gelişimi her durumda geçtiği tarihsel süreçlerle doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda başka toplumlardan çeviri yoluyla alacağı eserlerde de başka sebeplerin yanı sıra kendi toplumunun geçtiği tarihsel süreç de etkili olmaktadır. Bir sonraki bölümde Türkiye’de Bulgar edebiyatının hangi sebeplere bağlı olarak çevrildiğini ele alacağız.

2.2. Türkiye’de Bulgar Edebiyatının Tercih Edilme Sebepleri

Bir ülkede edebi eserlerin ortaya çıkış sürecinde o ülke toplumunun geçtiği tarihsel süreçlerin etkisi mutlaka hissedilir. Bulgaristan’ın geçtiği tarihsel süreçleri incelediğimizde karşımıza çıkan tabloyu kronolojik olarak şöyle özetleyebiliriz. Bulgar sanatçılar, Osmanlı himayesi altında buldukları dönemde eğitim alanında kalkınmalarını sağlayan eserler vermiş; Fransız İhtilalinden sonra ise körüklenen milliyetçilik duygularıyla nefret söylemleri içeren ürünler ortaya çıkmıştır.

Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla çarlık rejimi ve baskıcı idareye bir başkaldırı niteliğinde eserler yazılmış; Sosyalist rejimin ilanından sonra ise edebiyatçılar, bu ideoloji doğrultusunda eser üretmeye mecbur bırakılmıştır. Sosyalist rejimin çöküşüyle de bu kısıtlama ortadan kalkarak sanatçılar diledikleri yönde eser üretebilmişlerdir. Bulgaristan'da yaşanan bu süreçlerin bazılarının ülkemizde de farklı zamanlarda farklı şekillerde hissedildiğini biliyoruz.

İki halkın asırlarca etkileşimde bulunduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak Bulgarcadan Türkçeye ve Türkçeden Bulgarcaya yapılan çevirileri kıyasladığımızda, Bulgar dilinden Türkçeye kitap olarak yapılan edebi çeviri sayısının oldukça az olduğunu görüyoruz. Edebi anlamda çeviri süreci 1930'larda başlamış, yıllara göre değişkenlik göstererek günümüze kadar toplamda 142 gibi bir sayıya ulaşmıştır. Sınırlı ve az sayıda olsa da Bulgar edebiyatının ülkemizde yer alma süreci nasıl olmuştur ve az sayıda yer almasının nedenleri nelerdir? Bu bölümde bu soruların cevaplarını arayacağız.

Fransız İhtilalinin başlamasıyla öne çıkan milliyetçilik duyguları Rusların siyasi amaçlarına hizmet edebileceği fikriyle Bulgaristan'da daha da körüklenmiştir. Bu durum, 1977 - 78 Osmanlı Rus Savaşına zemin hazırlanmış ve savaşın ardından Bulgaristan kısmi bağımsızlığını kazanmıştır. O dönem öncesi ve sonrasında esen milliyetçilik akımıyla birlikte artan ayrımcılık ve nefret söylemleri Bulgar edebiyatında yerini bulmuş, Bulgar halkında şoven duygular yaratılmıştır. Bu sürecin Müslüman halka yaşatılan acı ve göç süreçlerine etkisi yadsınamaz. Dolayısıyla Türkçeye çevrilecek eserler arasında gerek çevirmenlerin, gerekse o dönem yayınevlerinin tercihi; halklar arasındaki yaşanmışlıkları nefret söylemleriyle değil, hümanist duygular ve objektif bir şekilde ele alan yazarlar yönünde olmuştur. Bu yönde yazan isimlerin başında Yordan Yovkov ve Elin Pelin yer alır.

Nitekim ülkemizde Bulgar edebiyatının ilk çeviri örneklerinin Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Ahmet Kâşif Nalbantoğlu ve Zeki Tunaboğlu gibi Bulgaristan Türklerinin çabalarıyla ortaya çıktığını görüyoruz. 1940 sonrası ise çevirilerine en fazla rastladığımız isimler Naime Yılmaer ve Türker Acaroğlu olmaktadır. Türker Acaroğlu ile gerçekleştirdiğimiz röportajımızda çevirmenin kendi ifadesiyle, çevirilerin 'Bulgar Edebiyatında Türklere karşı yazmayan yazarların eserlerini tanıtmak ve tabii ki para kazanmak amacıyla' yapıldığını öğrenmekteyiz. Yıllardır süregelen Türkleri kötüleme çabası, Bulgaristan bağımsızlığını kazandıktan sonra da devam etmiş, Türk karşıtı propaganda içerikli edebi eserler üretilmeye devam edilmiştir. Bu durumun farkında olan ve Bulgar halkının Türklere tavır almasında ve Türkleri ötekileştirme çabalarında olduğu gerçeğini yadsımayan vatansever çevirmenlerimiz, çeviri tercihlerini 'Türklere karşı yazmayan yazarların eserlerini tanıtmak' yönünde kullanmışlardır.

Bulgar edebiyatından çevirileri ve yazılarıyla, Türker Acaroğlu'nun bu konuda büyük bir emeği ve desteği olduğunu görüyoruz. Türker Acaroğlu'nun Bulgaristan göçmeni oluşu ve lise çağlarını Türkiye'de geçirmiş olması her iki dile olan hakimiyetinde etkilidir. Kendisiyle yaptığımız röportajda da bahsettiği gibi Acaroğlu, çevirilerini kişisel tercihlerine göre yapmış; çevirisini yapacağı öyküleri seçerken toplumsal kalkınma ve hümanizme yönelme amacı gütmüş; Bulgar edebiyatında özellikle bu yönde eserler üretmiş olan sanatçıların başında gelen Elin Pelin ve Yordan Yovkov'dan çeviriler yapmıştır. Yine Türker Acaroğlu ile yaptığımız röportajda, ırkçı olarak tanınan Bulgar ozan ve yazar İvan Vazov'un eserlerinden neden hiç çevirmediği sorulduğunda, Türker Acaroğlu "*O Türkçe'ye çevrilemez. O bir Türk düşmanı. Öyle bir roman yazmış ki, bütün dillere çevrilmiş, belki de onun yüzünden Türklere iyi nazarla bakmıyor Hristiyan âlemi.*"³ ifadesiyle bu yöndeki tercihini doğrulamaktadır. Bu yönde dilimize en fazla çevirilen iki yazar Yordan Yovkov ve Elin Pelin olmuştur. Bunların

³Bkz. bu tez çalışması içinde, 4.3. Türker Acaroğlu ile röportaj, s. 56.

dışında dergilerde ve antoloji kitaplarında hikâyeleri çevrilen siyasi fikirlerinden çok toplumsalcı yönleriyle ön plana çıkan Angel Karaliyçev, Dobri Nemirov, Nikolay Haytov, Konstantin Petkanov, Konsantin Konstantinov, Paço Mihaylov, Dimitr Şişmanov, Nikolay Haytov, Fani Popova, Saşo Nastev, Georgi Tomalevski, Stefan Kostov, Hristo Bratanov ve Aleko Konstantinov isimlerine rastlıyoruz.

Yine Bulgaristan göçmeni olup sayıca daha az çeviri yapan diğer çevirmenlerin arasında Ali Haydar Taner, Zeki Tunaboşlu, Şerif Alyanak, Âdem Şakar, Hayri Akyürek, İsmail Ağlagül isimleri karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen çevirmenlerin çevirilerini geçici ve maddi sebeplere dayalı olarak yaptıkları gerçeğini Türker Acaroğlu ile yaptığımız röportajda anlıyoruz.

Bunun dışında, Bulgar edebi eserleri Türkçeye ikinci dilden de çevrilmiş ve bu durum çeşitli olumsuzluklara sebebiyet vermiştir. Bu çeviriler büyük ölçüde Fransızcadan çevrilmiştir. Burhan Arpad Tütün romanının önsözünde kendisinin yaptığı ikinci dilden çeviri konusunda, bu tarz çeviriye sıcak bakmamasına rağmen bu yöndeki tutumunun sebeplerine biraz abartarak değinmiştir.

“İkinci Dünya Savaşı sonrasında okuduklarım arasında en başlarda bildiğim Tütün romanını Türk okurlar da tanısın isteğine kapılıvermiştim. Bulgarca bilmediğime göre, ikinci dilden metne başvuracaktım. Oysa ikinci dilden çeviriden yana değildim. Fakat o günlerde Bulgarca ve Türkçe’yi iyi bağdaştıracak çeviriciler değil, tek bir çevirici bile yoktu. Bu durumda ilk kez tutumumu değiştirdim ve Tütün’ü ikinci dilden çevirme yoluna başvurdum” (Dimov, 1978: 7).

Yukarıda yer bulan *‘Bulgarca ve Türkçeyi iyi bağdaştıracak çeviriciler değil, tek bir çevirici bile yoktu’* ifadesini ‘Bulgar dilini bilen çevirmenlerin siyasi içerikli kitapların çevirisine yanaşmadığı’ gerçeği ile tamamlamak gerekir. Yine ikinci dilden çeviri yapan isimler arasında Sabri Esat Siyavuşgil, Özdemir İnce, Ülker İnce, Behçet

Necatigil, Erdal Alova ve Ataol Behramoğlu isimlerini de görüyoruz. Bu çevirilerin ikinci bir dilden yapıldığı birçok kitapta yer almamaktadır.

Buna göre, Türkiye’de çevirisi yapılmış eserlerin önsözlerini ve sonsözlerini incelediğimizde bu eserlerin eğiticilik – öğreticilik, Bulgar edebiyatını tanıtmaya, Türklerle ilgili yazılan eserleri tanıtmaya, çevirmenlerin kişisel tercihleri, yayınevlerinin tercihleri, 1960’lardan sonra ise sosyalist düşünceleri yayma çabaları gibi başlıca sebeplerle çevrildiğini ya da Bulgaristan’da çevirisi yapılmış kitapların ülkemizde basıldığını görmekteyiz.

Süreç çevirisi olarak adlandırabileceğimiz dönem 1960-70’li yıllardır. Bu, sol düşüncenin dış güçlerin desteğiyle ön plana çıktığı, ülkemizin soğuk savaş yaşadığı döneme rastlar. Komünist devletlerin, sol düşüncüyü ve komünizm ideolojisini yaymak; mükemmel bir rejim imajı oluşturmak için ciddi projeler ve çalışmalar üretme yıllarıdır. Bilyana Kourtasheva bu dönemi şu sözleriyle tanımlamaktadır: *“Bu dönemde devletin propaganda makinesi son hızda çalışmaktadır: kültürel projeler, ülke ile rejimin yurtdışında tanıtılması için yıkıcı hırslarla ve büyük finansal kaynaklarla geliştirilmektedir”* (Kurtasheva, 2014: 7). Bu projeler kapsamında, komünist dönemde çeviri ve yayın politikalarının üç şekilde yapıldığı söylenebilir. Öncelikle ‘ülke içinde’ kullanılmak üzere (komünizm düşüncesini orada yaşayan azınlıklara benimsetmek amacıyla) Bulgarcadan çeşitli dillere çeviriler yapılmıştır. Daha sonra, bu çeviriler konsolosluklar aracılığı ile diğer ülkelere ulaştırılmıştır. Son olarak da bu kitaplar sol düşüncenin yayılması için diğer ülkelerdeki sol görüşlü yayınevlerine ulaştırılarak basım ve yayımı sağlanmıştır. Sürece kısaca bir göz atıldığında açıkça görülüyor ki, bu kültürel ihracat sakar, çağ dışı, ciddiyetsiz ve yıkıcı bir zihniyetle başlamış ve devam etmiştir.

Sosyalist dönemde Bulgaristan’da yaşayan Türklerin sayısının azımsanmayacak ölçüde olması sebebiyle ‘ülke içinde’ kullanılmak üzere, komünist

düzenin Türk halkı tarafından benimsenmesini hızlandırmak ve Türklerin sıkı sıkıya bağlı oldukları dini geleneklerin etkisini azaltmak amacıyla çeviriler yapılmıştır. O dönemde varlığını sürdüren ve Türkçe eğitim yapan Türk okullarında kullanılan ders kitaplarının bir kısmı çevrilmiş, aynı zamanda Bulgar edebiyatından örnekler de Türkçeye aktarılmıştır.

Bulgaristan hükümetinin sol düşünceyi kendi ülkesinde yaymak amacıyla uyguladığı farklı bir politika daha vardır: sol görüşü benimsemiş olan Türk yazarların kitapları Bulgarcaya çevrilerek ülke içinde basılıp yayımlanır. Komünist düzenin Bulgaristan'da yaşayan Türklere karşı politikalarını değiştirip, baskıcı bir yaklaşımla Türk okullarını kapatmasından (1948) sonra, Türkiye'de sosyalist rejimi savunan yazarların eserleri çevrilerek ülke içinde dağıtımı yapılmıştır. Bu çeviriler siyasi sol düşünceyi yaymak maksadı gütmektedir. Aynı zamanda, 'Bakınız Türk olan bu yazarlar da bu rejimi savunuyor' mesajı iletilmek istenmiştir. Bu amaca hizmet etmiş olan Narodna Prosveta yayınevi devlet eliyle desteklenmiş ve Türk yazarlardan Nazım Hikmet - *Moskova Senfonisi* (1957), Sabahattin Ali - *Kuyucaklı Yusuf* (1966), Fakir Baykurt - *Amerikan Sargısı* (1967), Orhan Kemal - *Gurbet Kuşları* (1966), Yaşar Kemal - *İnce Memed* (1958), Aziz Nesin - *Zübük* (1963), Mahmud Makal - *Hayal ve Gerçek* (1965) eserleri Bulgaristan'da basılmıştır.

Bulgar yazarların çevirilerinin büyük çoğunluğu Bulgaristan'da özellikle sol düşünceyi yaymak amacı için kurulan yayınevlerince (Sofia - Press, Svyat (Dünya), İnterpress Yayınevleri gibi) gerçekleştirilmiştir. Bu çevirilerin propaganda, tanıtım veya sadece hediyelik kitap olma görevi vardır: "*Konsolosluklara ulaştırılıp, uluslararası toplantılarda hediye olarak sunulur*" (Kurtuşeva, 2014: 8). Zeynep Zafer, bu süreci daha ayrıntılı olarak şu sözleriyle aktarmaktadır.

"1960'ların sonu 1970'lerin başında, Güvenlik Geliştirme ve Yönetimi (Za Upravlenie Bezopastnost i Ohrana – UBO)¹'nin bütçesi, Bulgaristan'a davet edilmiş

olan, yazar, gazeteci, kamu görevlisi ve sol görüşlü, ülkeye sosyalist propaganda nitelikli literatürün taşınması görevi görecek olan Türk aydınlarının temsilcilerinin giderleri için kullanılmak üzere ciddi kaynaklarla donatılır” (Zafer, 2016: 384).

Yapılan bu çalışmaların uzantısı olarak, çeviri ve yayın sürecine önce Narodna Prosveta yayınevi hizmet etmiş, daha sonra bu yayınevinin baskıları Sofia- Press tarafından yeniden basılmıştır. “*Unesco Uluslararası kitap çevirileri veri platformuna göre Bulgarcadan en fazla çeviri yaptırmış olan ülke, yine Bulgaristan olmuştur” (Kurtaşeva, 2014: 5). Bu duruma göre de, 1960- 70’li yıllarda ülkemizde Bulgarcadan çevrilen eserler, edebi eserlerden değil Bulgaristan rejimi tarafından yapılan yönlendirmelere bağlı olarak sosyalist propaganda içerikli kitaplardan seçilmiştir.*

Kemalist hükümet her ne kadar ilerici olsa da sol toplumsal düşünce ve ideolojilere karşı çıkmıştır. Ancak 1961 Anayasasından sonra, çeviri hareketlerindeki artışla Türk okurlar Marksist kuramsal yayınlar konusunda genel bir fikir edinme olanağı bulabilmiş, bu durum da okurların bu konuya fazlaca ilgi göstermesine sebep olmuştur (Dino, 1978: 111). 60’lı yılların ortalarından itibaren Atatürkçü düşünce sisteminin yıllarca baskıladığı sol düşünce eğilimi kapitalizm ve faşizme başkaldırı şeklinde kendini göstermiştir. İlgi çeken konular ‘antifaşist mücadele’, ‘partizan edebiyatı’ ve ‘kapitalizme karşı örgütlenme’ olmuştur. Bu başkaldırının körüklenmesi için de sol içerikli propaganda kitapları çarçabuk çevrilerek basılmış, Bulgarcadan yapılan çeviriler de ‘Bulgar totaliter rejiminin dış politikasının bir parçası olarak planlanarak ve hedeflenerek’ (Zafer, 2016: 384) kullanılmış ve yukarıda bahsettiğimiz gibi sakar, çağ dışı, ciddiyetsiz ve yıkıcı bir zihniyetle devam etmiştir. 70’li yıllarda üniversite gençliği başta olmak üzere halkta da kutuplaşmalar, anarşi ve ayrışmalar zirveye ulaşmış, bu yönde yapılan çevirilerin de en fazla yer aldığı yıllar olarak anılmıştır (Zafer, 2016: 384).

Bu dönemde yapılan çevirilerde Habora Yayınevinin baskıları başı çekmiş, May Yayınları ve Hür Yayınları da ön planda yer almıştır. Yine bu dönemde Bulgarcadan çevirisi yapılmış eserlerde verilen çevirmen isimleri konusundaki görüşler çeviri ve çevirmenler hususundaki güven duygusunu zedeler niteliktedir. Bulgaristan’da yapılan çevirilerde Türkiye’den Bulgaristan’a farklı yıllarda iltica etmiş olan yazarların çabalarının bulunduğu, bu kişilerin Bulgar Komünist Partisinin amaçladığı mükemmel rejim tablosunun tanıtılmasında önemli katkıları olduğu bilinmektedir. Bu mülteci Türkler arasında en fazla göze çarpan isimler Osman Rauf Alper, Halil Gürsoy, Tuğrul Deliorman, Halis Okan, Ziya Yamaç, Fahri Erdinç, Bilal Şen olmuştur (Akpınar, Köksal, 2016: 255). Türker Acaroğlu’na göre “*Bu çeviriler Bulgaristan’a iltica etmiş olan Mehmet Tuğrul Deliorman tarafından yapılarak Bulgaristan devletinin desteğiyle Türkiye’de bu işin öncülüğünü yapan başta Habora ve bahsi geçen diğer yayınevlerince basılmakta ve çevirmen isimleri uydurma isimler olarak kayda geçmektedir.*”⁴ Tabi ki Acaroğlu’nun söylediği gibi yapılan çevirilerden sadece Tuğrul Deliorman’ın sorumlu olmadığı ortadadır. Habora Yayınevinin kitap çevirilerinde adı geçen uydurma isimlerden Nedim Sel, Ali Işık, Sabri Demir... isimlerine rastlıyoruz. Yayıncının bu şekilde uydurma isimlerle kitapları basmış olma sebebi olarak ise bu kitapların Bulgaristan tarafından kendisine ulaştırıldığı gerçeğini gizlemek olduğu tahmin edilmektedir (Zafer, 2016: 390).

Ülkemizde, 70’li yılların sonlarında Bulgarcadan siyasal yönde yapılan çeviriler giderek hız keserken; edebi nitelik taşıyan şiir antolojilerinin basıldığı, ikinci dilden masal çevirilerinin yapıldığı ve yine daha önceki dönemlerde olduğu gibi çevirmenin tercihlerine bağlı olarak kitap çevirilerinin yapıldığı dönemin yeniden başladığını görmekteyiz. Sol düşüncenin yayılma ve desteklenme politikaları 1989 yılında komünizmin yıkılmasıyla tamamen sona ermiştir. 90’lı yıllardan günümüze

⁴ Bkz. bu tez çalışması içinde, 4.3. Türker Acaroğlu ile röportaj, s. 65.

kadar süregelen süreçte Bulgarcadan yapılan çeviriler yılda 4-5 kitapla sınırlı kalmıştır. Bu durumun başlıca sebepleri olarak ‘Bulgar hükümetinin edebi çeviri sürecini destekleyen kuruluşlarına (Kültür Bakanlığı ya da özel kuruluşlar) yeterli finansal desteği sağlamıyor oluşu’ (Taş, 2010: 14) ve daha önce de değindiğimiz gibi Türk yayınevlerinin yüzünü yakındaki edebiyattan çok Batı edebiyatına çevirmesi olarak gösterilebilir (Ali, 2015: 23 – 24).

Bu sebeplerin yanında 1990’dan sonra Türkiye’ye gelen tercümanlarımızın edebi değeri yüksek olan ‘zor’ çevirilerden kaçınmaları da edebi çevirilerin azlığına bir etken olarak gösterilebilir. Her iki dile çok iyi düzeyde hâkimiyet gerektiren çeviri süreci, özellikle edebi metin çevirisinde zorlanan bazı çevirmenleri orta zorluk düzeyine sahip ya da edebi değeri zayıf olan kitapları çevirmeye itmiştir. Buna göre, Bulgar edebiyatından çeviri tercihleri çoğunlukla tesadüflere dayalı olarak çevirmenlerin kişisel çabalarıyla şekillendiği açıktır.

2.3. Bulgarca’dan Türkçe’ye İlk Tercümeleler

Bulgaristan’ın yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde kalmasının farklı alanlarda birçok etkisi ve sonucu olur. Ülke topraklarında, Osmanlı hakimiyetinin sürdüğü uzun yüzyılların, zaman zaman ‘Türk köleliği’ ifadesiyle tanımlandığı görülmektedir. ‘Kölelik’ kelimesinin sözlük anlamı ‘başka bir insanın malı veya mülkü olma durumu’ dur. Osmanlı Devleti, yönetimi altındaki halkların ekonomik anlamda kalkınmasına destek olmakla kalmamış, kendi dilinde eğitim görebilme, kendisini resmi kurumlarda yazılı ve sözlü ifade edebilme, toplumsal hayatında din, dil ve yaşayış biçiminde özgürlük, kendi eserlerini üretebilme, yazılı basında yer alma gibi haklar da sağlamıştır. Halil İnalcık bu durumu çok net bir şekilde özetlemiştir.

“Umumiyetle bazı Balkanlı müelliflerin itiraf ettiği gibi Osmanlıların Balkanlara gelişi burada hüküm süren feodal anarşiye son vermiş, köylüyü ezen eski boyları kaldırarak, sıkı muntazam bir devlet teşkilatı ve angaryaya, keyfi muamelelere

yer vermeyen sağlam bir zirai – içtimai nizam kurmuştur. Bulgaristan üzerinde bu suretle kuvvetle yerleşmiş ve benimsenmiş olan Osmanlı hâkimiyeti beş yüz yıl sürecektir” (İnalcık, 1943: 7).

Bu durumda ‘Türk köleliği’ ifadesi, Türk düşmanlığını körüklemek ve bu uygulamalardan bihaber olan kişileri körü körüne inandırma amacı gütmektedir. İmparatorluğun zayıfladığı 19. yy ortalarından itibaren dış ve iç unsurların kışkırtması ve yanlış politikalarla yukarıda bahsi geçen nizam örselenmiş ve bu düzenin değeri sonradan anlaşılmıştır. Osmanlı hâkimiyeti sona erdikten sonra, eskiye özlem başlamış ve milliyetçiliği en ateşli ve taraflı ifadelerle savunan, Türklere karşı şoven çıkışlarıyla öne çıkan İvan Vazov dâhil Bulgaristan’ın bağımsızlığını kazanmasının ardından yaşanan düzensizliği ve ‘çağdaşlarının bazı davranışlarını ve siyasi uygulamalarını eleştirmek için, Türklere ilgili bazı gerçekleri’ iki öyküsünde kaleme almıştır (Zafer, 2009: 46). Siela yayınevinden çıkan ‘Osmanlı – Bizans İmparatorluğu, Bulgarlar ve Türkler’ isimli kitabında Stoyan Dinkov, Türk – Bulgar tarihinin ortak dönemlerini inceleyerek, Bulgar halkına sağlanan özgürlükler göz önünde bulundurulduğunda ‘Türk köleliği’ diye bir durumun olmadığını dile getirmektedir.⁵ Yazar Osmanlı İmparatorluğu yöneticilerini dönemin katı Avrupa yöneticileriyle kıyaslayarak Bulgarlara ve diğer halklara sağlanan özgürlük ve toleranstan bahseder. Bu ortamın sağladığı sosyal hayat ve her iki milletin etkileşimi zaman içinde her iki dilden çevirilerin gelmesini sağlar.

Bulgarların bütün tarihleri boyunca, Türklükle ilişkileri devam eder ve bu durumun etkileri her alanda hissedilir. İki milletin bir arada yaşaması birbirlerinin dillerini öğrenme ihtiyacını beraberinde getirir. Bu süreç herhangi bir zorlamayla değil günlük hayatın doğal seyrinde gerçekleşir. Bir bölgede o dili konuşan kişi sayısının fazlalığına bağlı olarak baskın olan dil diğer bir dilin yapısına da etki eder. İki milletin etkileşimi Bulgar dilinin gramerini, söz bilimini ve yapısını etkiler. Bilindiği üzere,

⁵ 07/26/11 14:24 <http://www.novinar.net/news/stoian-dinkov-osmanskata-imperia-spasi-balgarskiia-narod-MzY0MTs0MA.html>

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, yabancıların kendi dilini konuşmasına ya da yaşam tarzlarına müdahale edilmemiş, Bulgarların Türkçe öğrenmesi konusunda herhangi bir mecburiyet de getirilmemiştir. Nikolova bu durumu şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Bulgaristan ve Avrupa’daki diğer Osmanlı toprakları ‘Rumeli Eyaleti’ olarak adlandırılan ve ortak yönetilen bir kara parçasıdır. İmparatorluk politikasında din kavramını ön planda tutar, halkı Müslüman ve gayrimüslim olarak sınıflandırır. Bulgarlar da ikinci gruba dâhil edilmektedir. İslami şeriat kanunu, kendi topraklarındaki halkları sadece dini inanışları konusunda ötekileştirir ve sıralanan yasak ve sınırlamalarda dile yönelik bir ifadeye rastlanmaz” (Nikolova, 2006: 15).

Dolayısıyla, Türk dilinin Bulgaristan’da konuşulma süreci iskân politikalarının sağladığı doğal etkileşim sayesinde gerçekleşir ve Bulgarca ile Türkçe aynı dönemde, alternatif durumlarda iletişim aracı olarak kullanılır. Diller farklı sosyal ortamlarda birbirlerini tamamlamaktadır. Bölgede yaşayan halkın birey çoğunluğu da konuşulan dil üzerinde etkilidir, yani sıklıkla duyulan sözcükler zamanla alışkanlığa dönüşerek kişinin kendi sözlüğünde yer bulur ve bu şekilde diline de yerleşir. Bu durumla birlikte, Bulgaristan’da kurumlarda sorunlarını dile getirme, ilerleyen dönemlerde sağlanan temsil ve öğrenim haklarıyla birlikte; kendini yazılı olarak ifade etme zorunluluğu da çevirilerin başlamasına neden olur. Bu durumda, Bulgaristan’da Türkçenin sözel ve yazınsal anlamda yer bulma sebeplerini iki başlık altında toplayabiliriz. İlkinin ‘doğal süreç’ olarak adlandırıp, ikincisine ‘mecburiyet’ diyebiliriz. Her iki durumda da çeviriye ihtiyaç duyulmuş, fakat yazı dilindeki çeviri daha geç zamanlarda gerçekleşmiştir.

Türklerin çoğunlukta yaşadığı bölgelerde baskın dil Türkçe olduğu için, azınlıkta kalan Bulgar nüfus bu sayede Türkçeyi doğal olarak, kendini ifade etme ve anlaşılma isteği ile öğrenmektedir. Türkler de Bulgarca’yı aynı ihtiyaçlarla öğrenmektedir. Böylece her iki dil her iki millet tarafından konuşulmakta ya da anlaşılmaktadır. Fakat daha önce de belirtildiği gibi sosyal gruplardaki birey çoğunluğu

konusulan dil üzerinde etkilidir. Bulgaristan’da iskân politikalarıyla yerleştirilen Türk sayısı Bulgarlara oranla daha azdır. Bu sebeple, dağınık yaşamaktansa belli bölgelerde yoğunlaşmayı tercih etmişlerdir. 19. yy’ın ortalarından itibaren Türklerin yoğunlukta yaşadığı bölgeler Kuzeydoğu Bulgaristan (Razgrad, Şumen, Ruse civarları, diğer adıyla Dobruca), Bulgaristan’ın orta bölgesi (Lofça, Sevlievo civarları) ve Balkanların güneyidir. (Sliven, Kırçali, Kazanlık civarları) Türkçe ve Bulgarca iki milletin bir arada yaşadığı yerlerde kullanılmış, diğer yerlerde kurumlarda (mahkeme, defterhane, hükümet konağı vs.) ihtiyaçlarını gidermek üzere eğitim yoluyla öğrenilmeye çalışılmıştır. Yine de her şehirde sayıca az da olsa Türk yerleşimi bulunmaktadır. Bu Türkler, sadece yönetim birimlerinde yer almamış aynı zamanda zanaat, ticaret ve tarımla da uğraşmışlardır. Dolayısıyla Türkçe, farklı oranlarda da olsa Bulgaristan’ın her bölgesinde konuşulur (Nikolova, 2006: 10).

Fakat Bulgaristan’da Türkçe’nin kullanılması sadece doğal yolla gerçekleşmemiştir. İkinci aşama, zorunluluğun getirdiği dil öğrenme mecburiyetidir ki, Bulgarca’dan Türkçe’ye yapılan ilk yazılı çeviriler bu durumun sonucudur. Bu mecburiyet resmi kurumlarda kendini ifade etme ihtiyacından doğar. Bu durum da eğitim, basım yayın, dini, ekonomik ve sosyal alanlarda milletin resmi dilinde yazılı ve sözlü iletişim kurmayı gerektirir, dolayısıyla eğitim süreci ve kaynak gerekliliği kaçınılmazdır.

Bulgar halkının resmi kurumlarda kendini rahatça ifade etmesi için çevirmen - kâtipler araya girmiştir. Bilindiği üzere Osmanlı İmparatorluğunda yazı dili Osmanlı Türkçesidir ki, bu dil konuşulan Türkçe dilinden oldukça farklıdır. Osmanlıca, Türkçe, Farsça ve Arapçanın karışımından oluşur ve F. Timurtaş’a göre “*Osmanlı aydınlarınınca kullanılmış, halk dilinden uzak, anlaşılması güç, Arapça ve Farsça unsurlarla dolu yazı dili*” dir (Timurtaş, 1999: 4). Bu sebepten dolayı yazı dilini bilenler sayıca az, eğitim görmüş Müslümanlarla sınırlı kalmaktadır. Açıkça görülüyor ki Osmanlı Türkçesi, bu

yönde eğitim görmemiş Müslüman halk ve reaya tarafından yazı dilinde kullanılamamaktadır. Arşiv kayıtlarına dayanarak yaptığı tespitinde Nikolova, Türk yönetim birimlerine yapılan yazılı başvuruların Bulgarca olarak yazılıp daha sonra çevirmen - kâtiplerce Osmanlıcaya aktarıldığını göstermektedir.

Bu dönemde Tuna Vilayetinde matbaa kurulmadan önce bilinen ilk el yazması Türkçe - Bulgarca sözlük 1828 – 29 yılında ‘*Lugat-ı Bulgari*’ adıyla Üsküp’te yazılır. Bu sözlük Uğur Gürsu tarafından 2013 yılında ‘*19. yy’a Ait Anonim Sözlük*’ başlığıyla derlenip incelenmiştir (Gürsu, 2013). Ardından, 1851 yılında P. Radov tarafından iki dilli sözlük gelir (Zafer: 2008, 465). Daha sonra ortaya çıkan kitap ve sözlükler de yine Bulgarlar tarafından yazılır.

1840 ve 1860’lar arasında hem Bulgaristan’da hem de ‘İstanbul, İzmir, Edirne gibi şehirlerdeki Bulgar ulusçuluk hareketi; okullar açılması, kilisenin bağımsızlık kazanması’ etrafında yoğunlaşır (Ortaylı, 1992: 256). Böylece, iki dilli sözlük ve kitapların basımı 19. yy’ın sonlarına doğru hız kazanır. Bu sözlük ve kitapların ortaya çıkış sebebi, yine Osmanlıca gramer kitabının önsözünde Y. Gruev tarafından ‘haklarımızı korumak, kendimizi mahkemede ve resmiyette savunmak, belki de politik arenaya hazırlanmak’ şeklinde ifade edilir.⁶

Bu sırada Osmanlı yöneticileri devletteki kötüye gidişi durdurabilmek amacıyla çözümler üretmekte, Batılı ülkeler örnek alınarak ard arda yönetmelik, talimatname ve düzenleme yayınlamaktadır. Tanzimat’ın ilanıyla 1840’tan itibaren mülki idare alanında birçok deneme yapılır⁷ ve 1860’da eyalet sistemi yeniden düzenlenerek ve

⁶ Bahsi geçen eser yazarın Tzarigrad 1864 basımlı ‘*Osmanska Gramatika*’ kitabıdır. Nikolova, N. (2006) *Bilingvizm v bilgarskite zemi prez XV –XIX Vek (15.-19.yy’da Bulgar Topraklarında İkidillilik)* Uİ (Universitetsko İzdatelstvo – Üniversite Yayıncılığı), Eliskop Konstantin Preslavski, Şumen (Bulgarca) s.20’den alıntı yapılmıştır.

⁷ 1840’da Muhasıllık ve Muhasıllık meclisleri kurulur, 1842’de bu konudaki talimatname yeniden düzenlenir. 1948’de Eyalet meclislerinin kurularak burada görev yapan Vali, Kaymakam, Defterdarların görevlerinin yeniden belirlenir fakat yine de istenen başarı elde edilemez. 1860’da eyalet sistemi tanımı genişletilir, eyaletlerin daha büyük birimler halinde yönetilmesine karar verilir. Kılıç, (2005) 1964 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulanması ve Midhat Paşa, A.Ü. DTCF Tarih Bölümü Araştırmaları Dergisi (2005, s.37, c.24, ss: 99 – 111)

genişletilerek, eyalet ve sancaklar daha büyük birimler halinde gruplandırılır. Eyaletlerin başına bürokratik yenilikler uygulayabilecek, bölgenin ihtiyaçlarına göre çözümler geliştirebilecek ve merkez idareyi yormadan kendi sorunlarını halledecek öncü, bilgili, yetenekli ve ilerici valilerin atanması planlanır.

Bu vilayet sistemindeki ilk uygulama Niş, Vidin, Silistre Eyaletlerinin Tuna Vilayeti adı altında birleştirilerek, dönemin başarılı valilerinden Mithat Paşa'nın atanmasıyla olur (Kılıç, 2005: 100). Mithat Paşa, burada 62 - 66 yılları arasında görev yapmış mülki ve adli yeniliklerin yanında eğitim alanında çok önemli uygulamalara imza atmıştır. İlerici fikirleriyle öne çıkan valinin, orada gerçekleştirdiği yeniliklerden birisi ıslahhaneler kurarak fakir Müslüman ve gayrimüslim çocukların eğitim görmelerini sağlamak ve meslek edindirmek olur. Okulda umumi olarak Türkçe ve Bulgarca dersi alırlar.

Yapılan diğer birçok uygulamanın⁸ yanında Rusçuk'ta ilk matbaayı 1966'da açması bölgede ve ülkede iz bırakır. Burada basılan gazetelerde hem Türkçe hem de Bulgarca sayfalar vardır (Ortaylı, 1992; Kılıç, 2005; Koç, 2017). Mithat Paşa o dönemde G. Pletnöv tarafından söylenen ifadesiyle 'Türkçenin Bulgarlar, Bulgarcanın da Türkler için mecburi olması gerektiği' (Zafer: 2008, 465) fikrini bu uygulamalarıyla birlikte öne sürer. Bu fikir her ne kadar uygulanamasa da yapılan diğer uygulamalar Paşanın, halka hizmet etmeyi ve kötü gidişata barışçıl yollarla dur demeyi amaçladığını göstermektedir. Mithat Paşa matbaayı ve kalemin gücünü kullanarak; halk için hizmet ederek; bölgenin ihtiyaçlarına uygun çözümler üreterek, ayrışmaya başlayan tebayı

⁸ Yönetmelik bölünme alanında yeni bir düzenleme, idarecileri başarılı yönlendirme suretiyle bölgenin ihtiyaçlarına cevap verecek planlamalar, mali idarenin yakın takibi, gelir – gider takibi, merkezi idareye bağlı kalmadan kendi kaynaklarını yaratma, vergi düzenlemeleri, hastane, okul, yol, köprü yapımı, ziraatçilere para sağlamakla mükellef olan Menafi Sandıklarının kurulması, ıslahhanelerin açılmasıyla çocukların eğitimi ve meslek edindirme çalışmaları, matbaanın kurulması Mithat Paşa'nın 3,5 yılda Tuna Vilayetinde gerçekleştirdiği öncü uygulamaların başlıklarıdır. Kılıç, S. (2005) 1964 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulanması ve Midhat Paşa, A.Ü. DTCF Dergisi Tarih Bölümü (c.24, s.37, ss. 99 – 111)

kendisine yaklaştırmaya çalışmıştır. Burada basılan gazetelerin amacı ‘resmi bir Bulgarca basın yaratarak Bulgar tebayı kazanmaktır’ (Ortaylı, 1992: 257). Bu dönemde de çeviri faaliyetlerinin aktif bir şekilde devam ettiği mahakkaktır.

Yine 1839’da Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile din esasına dayalı millet sistemi yerine ‘Osmanlılık’ fikri ortaya atılır. Yani, mensup olduğu dine bakılmaksızın herkesin kanun önünde eşit olduğu kabul ediliyor, Müslümanlara sağlanan haklardan gayrimüslimlerin de faydalanacağı belirtiliyordu. Böylece devlet makamları Müslüman olmayanlara da açılıyor, diğer bir deyişle resmi kurumlarda da görev yapma hakkı veriliyordu. O dönemde Osmanlı yönetim kadrolarında 78 Bulgar’ın olduğu belirtilmektedir (Radev, 1997: 323-326). Bu kişilerin öncelikli görevi iletişim ve temsildir.

Bu ihtiyacı karşılamak ve bu yöndeki yeteneklerini geliştirmek üzere ilk çeviriler ve kitaplar Bulgarlar tarafından yazılır. P. Radov’a (1851) ait sözlükten sonra 4 adet alfabe kitabı basılır. Bunlar St. Vilkov (1856), Y. Gruev (1. basım 1864, 2. basım 1867, 3. basım 1873), ve İ. Çorapçiev (1864) ve (1866) tarafından yazılır. Aynı dönemde Y. Gruev ve N. Markov’a ait gramer kitapları (Zafer, 2008: 465) ve 1861’de T. Hruev’in ‘*Türkçe’yi Kendi Kendine Öğrenme Kitabı*’ basılır. Ardından 1878’de St. Popov ve İ. Çorapçiev’e ait ‘Türkçe – Bulgarca Mektup Yazımı’ gelir (Koç, 2015: 128). Bu kitaplar Bulgaristan’da yazılmış ve Türkçe dilinin öğrenilmesine, Bulgarca olarak yapılan yazılı başvuruların Osmanlı Türkçesine çevrilmesinde kaynak görevi görmüştür.

Milliyetçilik duygularının dış güçlerce desteklenmesi; Rusya’nın siyasi amaçlarını⁹ gerçekleştirme hayalleri ile Bulgaristan’ı Panslavizm çatısı altında himaye etmesi ve Osmanlı devletinin iç işlerine müdahale etmesi devleti bu dönemde savaşa

⁹ “Rusya, ilk hedefi olan Anadolu üzerinden Akdeniz’e, Kafkaslar ve İran üzerinden de Basra Körfezine inmek amacını gerçekleştirmek için sadece XIX. yüzyılda 1806-1812, 1828-1829, 1853-1856 savaşlarını başlatmıştır. Ancak hedeflerine ulaşamadıkları için yeni bahaneler ile 1877 yılında yeni bir savaşa girmişlerdir.” Mustafa Öztürk, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Belgeleri: Abdi Paşa’nın Muhakemesi (25 Belge ile Birlikte), Belgeler, C. XXIII, Sayı: 27, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2002, s. 117-118.

götürmüştür. Bulgaristan’da isyan ruhu hiç bir zaman kırılmamış, yapılmış olan yenilik ve düzenlemeler de istenen neticeyi sağlayamamıştır. Rus ordularının Balkanlara doğru hemen her ilerleyişini, Bulgarların bir isyan teşebbüsü izlemiş, ‘Osmanlı idarecilerinin tedbirsizliği ile’ de çıkan isyan ve olaylar Osmanlı devletini zor durumda bırakmıştır (İnalçık, 1942: 53). Yukarıda bahsi geçen gazetecilik, dini kurumlar ve eğitimcilerin faaliyetleri de bu amaca hizmet etmiş ve 1877-1878 Osmanlı - Rus savaşına zemin hazırlanmıştır. Savaş sonrası Bağımsız Bulgar Prensiği kurulmuş, Balkanlar ve Kafkasya’da yaşayan Müslümanlar çok kötü muamele edilmiş ve göçe zorlanmıştır.

Osmanlı devletinin Bulgarlarla münasebetleri gereği sözlük ve dil bilgisi kitapları İstanbul ve İzmir’de de basılmıştır. Bir başvuru kaynağı oluşturmak üzere, 1879 yılında Mustafa Sabri tarafından ‘*Tuhve-i Sabri an Lisanî Bulgari*’ adıyla öğreticiliği ve akılda kalıcılığı arttırmayı hedefleyen manzum bir sözlük hazırlanır ve İstanbul’da basılır (Zafer, 2008: 466). Bu sözlüğün basımından 17 yıl sonra, Halis Eşref 1895 yılında Tanzimat’ın İlanıyla hukuk sisteminde de yeniliğe giden Osmanlı Devleti’ne kaynak oluşturmak amacıyla ‘*Bulgaristan Ceza Kanunu Tercümesi*’ ni yapar. Bu Halis Eşref’in ilk çalışmasıdır. Bunun ardından, 1898’da 62 sayfalık ‘*Bulgarca Elif Ba ve Kıraat*’ ismiyle bir alfabe kitabı yayımlamış (Zafer, 2008: 465 – 466), ardından da 107 sayfalık ‘*Bulgarca Sarf*’ isimli dil bilgisi kitabı gelmiştir. 1896’da İzmir’de de Hr. Dalçev’e ait 88 sayfalık dil bilgisi kitabı ‘*Ameli ve Nazari Usulde Bulgar Lisanı*’ çevrilir.

Osmanlı devletinin parçalanması adım adım gerçekleşirken, 1912 - 13 Balkan Savaşları patlak vermiştir. 1977 - 78 Osmanlı- Rus savaşı ile kısmi bağımsızlık kazanan Balkan devletleri, Osmanlı devletindeki karışıklıktan yararlanarak ittifak kurmuş ve savaş ilan etmiştir. Savaşlar süresince Balkan topraklarındaki Müslümanlar yapılan vahşetler sonucu çok zor şartlarda kitlesel göçe zorlanmış ve Edirne, Selanik, Tekirdağ ve İstanbul’a sığınmışlardır. Selanik’e sığınan muhacirler, Selanik’in kaybedilmesiyle

İzmir, Tekirdağ ve İstanbul'a gönderilmiştir. Fakat Bulgarlara esir düşen Osmanlı askerlerinin iletişim kurabilmesi için 1913 yılında, Bulgarca – Türkçe Muhtasar Sözlük Filibe'de Hurşit Matbaasında basılmıştır. Bu lüğatin yazarı bilinmemektedir. Sözlükteki kelimeler Arap harfleriyle yazılmıştır (Kayapınar, 2015: 77). 1928 yılında ise Ahmet Celil Bilayev tarafından 782 sayfalık bir Bulgarca – Türkçe lügat daha basılmıştır.

Çevirinin yol aldığı süreci anlayabilmek için tarihin izlediği yolu takip etmek gerekir. 545 yıllık Osmanlı hâkimiyeti ile birlikte iki milletin münasebeti kaçınılmaz olarak gerçekleşmiş ve çevirilere kaynak oluşturacak ilk örnekler hem doğal olarak, hem de kurumsal mecburiyetlerle gelmiştir. Ülkedeki değişimlere paralel olarak iletişim ve dil ihtiyacını karşılamak üzere sözlükler, dil bilgisi kitapları ve yazı dilinde hâkimiyeti pekiştirici kaynaklar yazılmıştır. Bu kaynakların büyük çoğunluğu Bulgaristan'da basılmış, ülkemizde basılan sözlük ve gazeteler ihtiyaç gereği sayıca daha az olmuştur. Osmanlı - Rus Savaşının ardından başlayan Balkan Savaşlarıyla için için kaynayan Balkan coğrafyasından edebi eserlerin çeviri süreci gecikmiş, Cumhuriyetin kurulmasından sonra, daha çok Bulgaristan göçmeni olan çevirmenlerin ve Türker Acaroğlu'nun kişisel çabalarıyla yoğunluk kazanmıştır.

BÖLÜM 3

3. 1930'LARDA ÜLKEMİZDE BULGAR EDEBİYATI

Bulgar edebiyatından örnekler, ülkemizde ilk defa 1930'lu yıllarda yer bulmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi 19. yy. sonları, 500 yıllık Osmanlı hakimiyetinin Balkanlarda son bulduğu, ard arda savaşların yaşandığı dönemdir. Bu siyasi ve sosyal çalkantılarla birlikte Balkan edebiyatçıları Batıdaki eserleri örnek almış, realizmin hâkim olduğu edebiyat hızla boy vermiş ve yaşanmışlıklar onların eserlerinde yer bulmuştur. Esat Siyavuşgil'in Türker Acaroğlu'nun *Bulgar Hikâyeleri Antolojisi*'nin önsözünde de belirttiği gibi aynı durum, aynı dönemde bizim ülkemizde de yaşanacak, yeni kurulmuş, hızla kalkınmakta olan Türkiye Cumhuriyeti'nin edebiyatçıları da yüzünü batı edebiyatlarına dönecek, realizmin hâkim olduğu konular tercih edilecek, edebiyat, siyasi gelişmelerle birlikte şekillenen sosyal hayatın aynası olacaktır. Bulgaristan ve Türkiye halklarının 5 asırlık müşterek hayatı, 'benzer örneklere yönelme' şeklinde sonuç verecek, fakat edebi eserlerde yer bulan konularda 'yakın temastan ziyade, uzaktan bir paralelizm' hissedilecektir (Acaroğlu: 1967, 7). Bu bağlamda, ülke edebiyatı ve yapılan çeviriler dönem siyaseti ve tarihi ile doğrudan ilgilidir. Ülkemizde 1930'lu yıllarda yapılan çevirilere değinmeden önce her iki ülkede Balkan Savaşları sonrası siyasi ve sosyal ortamlara ayna tutulacak; Bulgaristan'da o dönemde boy veren eserlerin özelliklerine değinildikten sonra, bu eserlerden ülkemizde yer bulan çevirilere yer verilecektir.

Osmanlı Devleti egemenliği esnasında, Bulgarlar ve Türkler birlikte yaşamış ve iyi geçinmişlerdi. Türkler, çok güçlü oldukları dönemlerde bile Bulgarlara karşı hoşgörülü ve insancıl davranmış, günlük yaşayışlarına, eğitim, yazın ve dini faaliyetlerine müdahalede bulunmamışlardır. Muzaffer Erendil bu dönemi şu sözleriyle özetlemektedir: "*Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığı daima uysal bir azınlık olmuş,*

bağlandıkları toprakları işleyerek geçinen ve Bulgar ekonomisine destek olan bir azınlık şeklinde görülmüştür. Bunlar, yüzyıllar boyunca yan yana yaşamışlar, ne köylerine ne de kiliselerine ilişmişlerdi” (Erendil, 1976: 106). Bu tablo dış güçlerin siyasi emellerine hizmet etmek üzere, güç dengelerinin bozulduğu dönemle birlikte çok acı bir dönüşüm geçirecektir.

1878 yılından itibaren buradaki Türk egemenliğinin zayıflamasıyla, Türk halkının Anadolu'ya göçleri başlamıştır. Balkanlarda Türk halkını yok etme ya da sürgüne zorlama politikaları başlamış, 'Bulgar milli devletini sağlam temellere oturtma' ilkesiyle Balkanlarda yaşayan Türkler bu acımasız göç politikalarının mağdurları olmuştur (Şimşir, 1968: 170). Balkan Savaşları Bulgarlar arasında 'kurtuluş savaşı' olarak benimsenmiş, 'karanlıktan aydınlığa çıkış' şeklinde tanımlanmıştır. Yoğun milliyetçilik duygularının zemin hazırladığı bu ortam 'Türk – Bulgar' ayrımcılığını daha da körüklemiş, Balkan Savaşları esnasında ve sonrasında Türkler işkence ve zulümlere maruz kalmış, katliamlar yapılmış ve farklı dönemlerde yine kitlesel göçe zorlanmışlardır (Erendil, 1976: 105; Şimşir, 1989).

Bulgaristan, 1878 yılında kısmi bağımsızlığını kazanmış, bu savaşta milli birlik ve vatanperverlik duyguları körüklenmiş halk I. Balkan Savaşı fikrini coşkun duygularla karşılamıştır (İsoy: 2014, 47). Bulgaristan, 4 yıl sonra Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ ile birlikte tam bağımsızlığına kavuşma umuduyla Osmanlı Devletine karşı ittifak kurmuştur. Balkan devletlerinin bu karşılıklı birleşiminden bihaber olan Osmanlı, ordusunda gerekli düzenlemeyi yapamamış ve yeterli tedbiri alamamıştır. Sonradan yapılmaya çalışılan düzenlemeler de durumu kurtaramamıştır. Osmanlı Devleti çok yakın tarihlerde¹⁰ bu dört devletle savaşa girmiş, askeri kadrolarındaki boşluklar ve savaş esnasında İstanbul'daki kabine değişikliği ile Bulgarlar Çatalca'ya kadar

¹⁰ Osmanlı Devleti, 8 Ekim 1912'de Karadağ'a, 16 Ekim'de Sırbistan ve Bulgaristan'a savaş ilan ederek ileri harekate başlamıştır.

ilerlemiştir. Bu ilerleyiş durdurulmuş fakat, yapılan Londra Barışına göre Edirne Bulgarlara bırakılmıştır.

Bulgaristan'ın daha fazla toprak kazanma hırsı, Yunanistan ve Sırbistan tarafından hoş karşılanmamış ve bu devletler arasında bir savaş sebebi olmuştur. 29 Haziran 1913'te Bulgaristan ve eski müttefikleri arasında İkinci Balkan Savaşı başlamıştır. Sırp ve Yunan ordularının Bulgar ordularına karşı başarı sağlamasını fırsat bilen Türk ordusu bu sırada ileri harekate geçerek kaybettiği Edirne ve Kırklareli'yi geri kazanmıştır. 4 ay sonra yapılan barış antlaşması Türklerin Trakya'daki sınırını belirlemiştir. Balkan Savaşları, asırlarca Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olarak yaşamış olan milletlerin milliyetçilik duygularının körüklenmesi ile birlikte hareket etmeleri sonucunda büyük kazançlar sağladıkları çok önemli bir tarih olayı olmuştur. Diğer yandan yaşanan savaşların beraberinde gelen ağır ekonomik çöküntü ve sosyal problemler, toplumda derin bir huzursuzluk yaratmış ve coşkun duygularla savunulan milliyetçiliğe gölge düşürmüştür. Geniş halk kitleleri yeni yönetimden memnun değildir. Bu durumun edebiyata yansması da kaçınılmazdır.

Bulgaristan'da yaşanan askeri zaferleri ve milli birliği yücelten şiir, hikâye ve romanlar, savaş silsilesiyle çekilen büyük acılar ve yenilgilerle dolu hikâyelerin ciddi rekabeti ile karşı karşıyadır. Milli birlik ve askeri zafer sonrası yaşanan duyguları yeniden canlandırmayı hedefleyen Hristo Botev'in şiirleri efsaneleşir. En gözde yazar İvan Vazov '*Pod İgotu*' (Boyunduruk Altında), '*Nemili – Nedragi*' (Sevilmeyenler), '*Epopeya na Zabravenite*' (Unutulanlar Destanı), '*Çiçovtsi*' (Amcalar) eserleriyle Türk – Bulgar ayrımını çok keskin çizgilerle, şoven duygularla bu dönemde verir. Zahari Stoyanov '*Zapiski po Bilgarskite Vistaniya*' (Bulgar İsyanlarına Ait Notlar)ın yanında P. R. Slaveykov da '*Kniga za Bilgarskiya Narod*' (Bulgar Halkı İçin Kitap) adlı hiciv eserlerinin yanında gazetecilik faaliyetlerini yoğun olarak yürütürler. Öte yandan, realist bir biçimde köy halkını yansıtan Elin Pelin ve I. Dünya Savaşı esnasında köy halkıyla

yakın ilişkiler kurmuş olan ve yaşanan acıları herhangi bir milliyet ayrımı gözetmeksizin vurgulayan Yordan Yovkov hikâyeleriyle yukarıdaki konulardan keskin çizgilerle ayrılır ve halk tarafından yoğun ilgi ile karşılanır. Anton Straşimirov da hikayelerinde çilekeş insanları konu alır. Yine eleştirel gerçekçiliğin önemli temsilcilerinden Aleko Konstantinov da her eserinde mizaha yer vererek siyasi aksaklıkları dile getirir.

Bulgaristan'da bir yandan halklar arasındaki ayrımcılığı körükleyen eserler ortaya çıkarken, bir yandan Osmanlı dönemindeki halkların iyi geçindikleri tabloların yansıdığı, insanlar arasında ırkçılığa değil, değere işaret eden eserler aynı dönemde boy göstermektedir. Milli birliği, milliyetçilik duygularını Türklere çok kötü bir imaj yükleyerek yansıtan İvan Vazov, gazetecilik çalışmalarıyla aynı göreve hizmet etmiş Zahari Stoyanov, şiirleriyle ön planda olan Hristo Botev haklı olarak, göç ederek ülkemize gelecek olan ve Bulgar edebiyatından örneklerin ülkemizde yer bulmasını sağlayacak olan çevirmenlerimizce dikkate alınmaz. Ülkemizde dergilerde yer bulacak olan ilk hikâye çeviri örnekleri savaş acılarını, köy hayatını, insanı psikolojik yanlarıyla gerçekçi bir şekilde yansıtan Elin Pelin, Yordan Yovkov, Anton Straşimirov gibi yazarların kaleminden çıkanlar olacaktır.

Balkan Savaşları sonrasında Türk halkına çok kötü muamelede bulunmuş olan Bulgarlar, I. Dünya Savaşında Osmanlı Devletinden yardım görmüş ve bu dönemde ilişkileri düzelmiştir. Bulgaristan gördüğü bu yardımın karşılığında Türklere karşı uyguladığı olumsuz politikalarına ara vermiş, savaş sonrasında imzalanan Neuilly Barış Antlaşması'yla ülkede yaşayan tüm azınlıkların kültürel ve dini haklarının gözetilmesi vurgulanmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan bu antlaşma ile Türk ve Müslüman nüfusun nispeten daha huzurlu yaşadığı günler gelmiş, fakat bu durum sadece 4 yıl sürmüştür. Türkler bu kısa zaman diliminde kendi dillerini kullanma, kendi okullarını açma, dini ibadetlerini serbestçe yerine getirme ve kültürlerini yaşayabilme

hürriyetlerine kavuşmaktadır.¹¹ Ülkemizde Bulgar edebiyatının tanıtılmasında çok emeği geçmiş olan Türker Acaroğlu'nun Bulgaristan'da Türk okullarında eğitim görüp, ardından tahsiline Türkiye'de devam etmek üzere Türkiye'ye gelişi de bu yıllara rastlamaktadır.¹² Diğer çevirmenlerimizden Âdem Şakar, Oğuz Peltek ve Şerif Alyanak da Bulgaristan'dan Türkiye'ye farklı zamanlarda göç etmiş (Acaroğlu, 1997: 253) ve Türkiye'de farklı dergilerde hikâye çevirileri ile yer bulmuşlardır.

Birbirini izleyen bu acı dolu savaş yılları sonrası Türkiye de Kurtuluş Savaşından zaferle çıkmış, yaralarını ülkenin tamamına hâkim olan iyimserlik, milli birlik ruhu ile sarmaya çalışmış, modern ve özgün insanın yaratılmasının eğitim yoluyla sağlanması hedeflenmiştir. Eğitsel faaliyetler siyasi, iktisadi ve kültürel faaliyetler ile iç içedir. Cumhuriyet döneminde, edebi eserler toplumsal hayatı resmederken İstiklal Savaşında yaşananlar ve Atatürk devrimleri doğrudan ya da dolaylı olarak yansıtılmış ve milli birliğin pekiştirilmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte İstanbul sınırları aşarak ülkenin geri kalanında yaşananlara da yer verilmiş ve Anadolu halkının yaşadığı sorunlar dile getirilmiştir. 1928 Harf İnkılâbıyla birlikte de Batı edebiyatı daha rahat izlenebilir hale gelerek, eski - yeni dil tartışması sona ermiştir. 1932 yılında halkevleri kurulmuş, bu ideolojinin topluma yayılması, okuma yazma oranının artırılması, halkın bilinçlenmesi hedeflenmiştir. Yayın hayatına kapılarını açan birçok dergi maddi sebeplerle kapanmış, 15 Temmuz 1933 yılında 15 günde bir yayımlanmak üzere Varlık dergisi Ankara'da kurulmuştur. Varlık dergisinin kurulduğu ortamı, Yaşar Nabi derginin 40. yılı dolayısıyla kaleme aldığı yazıda bize çok net olarak resmetmektedir:

“Cumhuriyetimiz onuncu yılını doldurmamıştı daha Varlık çıktığında. Çocuk çağımdan o güne kadar sayısız edebiyat dergisi pişirilmiş, kotarılmış, piyasaya sürülmüş ama bir iki ay, bilemedim bir iki yıl geçmeden defteri dürülmüştü. 500 basılan

¹¹ <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-72/ataturk-donemi-turkiye-bulgaristan-iliskileri>

¹² Acaroğlu röportaj, bkz. s. 57

kitapların tozlu kitapçı vitrinlerinde, on yıl sonra da güneşten solup kavrulmuş bir görünüşte boynu bükük durmakta devam ettiği bir ortam! On beş milyonluk nüfusumuz içinde okuma yazma bilenlerin sayısı yüzde onu bulur mu, bulmaz mı diye tartışıldığı bir dönem. 1911'den 1922'ye on iki yıl sürmüş aralıksız savaşlar sonunda milyonlarca değerli evlâdı ile birlikte varını yoğunu yitirmiş bir ülke... Okuma, yazma bilenlerin de kitaba, dergiye verilecek parası mı, kitap arayacak hâli mi kalmış. Abdullah Cevdet'in 'Körler diyarında mum tacirleriyiz.' diye nitelendirdiği yıllar... Üstelik harf devrimi yapılabildi de ancak beş yıl olmuş. Devrimlere ayak uyduramayan, yeni harfleri yeterince sökemedikleri için okumaktan tat alamayan oldukça önemli sayıda yurttaş da hâlâ eski harfli kitaplarla beslenmekte ayak diriyor. Başkent Ankara, henüz nüfusu yüz, iki yüz bin sularında. Binlerce yıl sürmüş uykusundan uyanmaya çabalayan bir kasaba toz toprak içinde. Ama inanılmaz bir iyimserlik ve inanç havası esiyor bu kentte. Atatürk'ün karamsarlıkları dağıtan umut aşıl原因ıcı sözleri çınlıyor kulaklarda. İşte bu yaratıcı soluğun dürtüsüyle doğdu Varlık..." (Nabi, 1973: 3).

Yaşar Nabi'nin dönemin tablosunu özetlediği gibi, kuruculuğunu üstlendiği Varlık dergisi de basıldığı yılların atmosferini sayfalarına taşımış, düşüncelerin yönü ve sanatsal çabalar konusunda da bilgi vermiştir. Derginin ilk sayısında, misyonunun sadece kültürel değil aynı zamanda toplumsal olduğu, idealist bir tutumla hareket ettiği, Türk edebiyatının varlığını ıspatlamak gayesiyle yola çıkıldığı belirtilir. Batı edebiyatlarına da özellikle yer verileceği önsözünde şöyle yer bulur: "Telif yazılara daima en fazla yer ayırmakla beraber Garbın şaheserlerini ve edebî hareketlerini okuyucularımıza tanıtacağız. Ve gözlerimizi, şimdiye kadar yapıldığı gibi yalnız Fransa'ya çevirmeyeceğiz, bütün garp dillerinden ve edebiyatlarından sırasıyla eserler neşredeceğiz" (Nabi, 1933: 16).

Bu anlayışa göre Bulgar edebiyatından ilk çeviri örnekleri de dergilerde yer bulmuştur. ¹³ 1933 yılı Temmuz ayında Varlık dergisinin 7. sayısında yer alır. Prof. Dr. Ali Haydar Taner *Kurban* öyküsünü Bulgarcadan Türkçeye çevirir (Zafer, 2008: 466). Ardından 1936 yılında Varlık 79. sayısında Panço Mihaylov'dan *Nikola ve Ana – Oğul* hikâyeleri tercüme edilir.

1937 yılında Varlık dergisi çevirilerinde Hayri Rüştü Akyürek ismi aşağıdaki hikayelerde ve sayılarda karşımıza çıkmaktadır. Varlık 84. sayısında Elin Pelin'den *Koca Öküz, Bir Türk Kadını Uğruna ve Salza Mladenova* olmak üzere 3 öykü çevirir. Varlık 89. sayısında Konstantin Konsatntinov'dan *Olgu* hikâyesi, 93. sayıda Dobri Nemirov'un *Bir Yoksul Çocuğun Hikâyesi* yer bulur. Aynı yılın 96. sayısında Hayri Rüştü Akyürek, Konstantin Petkanov'un Goşo isimli hikâyesini tercüme eder. 97. sayıda Georgi Stamatov'dan *Bir Mahkeme Celbi* hikâyesi karşımıza çıkar.

1938 yılı Varlık dergisi 117. sayısında Anton Straşimorov'dan *Çocukluk* hikâyesi çevrilir. Varlık dergisinde çevirisi yapılmış bu Bulgar yazarların hikayelerinin ortak özelliği, realizmi ön planda tutarak karakterlerin psikolojik tahlillerine yer vermeleri, şehir ve köy hayatının gerçeklerine eğilerek toplumsal öğeler içeriyor olmalarıdır.

Cumhuriyet döneminde eserleriyle ön planda olan sanatçıların¹⁴, konu seçimi bakımından Bulgar edebiyatındaki bazı çağdaşlarıyla benzer tercihler yaptığı görülmektedir. Bu dönemde ön planda olan konular: milli birlik ve beraberlik

¹³ Süreli yayınlarda yer bulan örneklere değinilmeyeceği belirtilse de ilk yıllarda yapılan bu çeviriler bir başlangıç oluşturması yönünden önem taşımaktadır. Bu sebeple ilk yıllardaki bu çevirilerden kısaca bahsedilecektir. Dergilerdeki ilk çeviri örnekleri Behçet Necatigil tarafından derlenerek **Türk Dili Dergisi** Çeviri Sorunları Özel Sayısı'nda (s.322, 1 Temmuz 1978) listelenmiştir.

¹⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban* (1932) romanıyla aydın – köylü çatışmasını konu almış, Halide Edip İstiklal savaşı ve Atatürk devrimlerini anlatmış, Reşat Nuri *Çalkıuşu* (1922) romanıyla bir klasik yaratarak milli kalkınmayı, köy hayatını ve ahlaki değerleri resmetmiştir. Şevket Esendal *Ayaşlı ve Kiracıları* (1934) ile Ankara'daki Cumhuriyet sonrası hayatına değinmiş, Sabahattin Ali *Kuyucaklı Yusuf* (1937) romanı ile köy romancılığına öncülük etmiş, Yaşar Kemal *İnce Memed* (1955) eseriyle Toroslar'daki tarihsel, toplumsal tabloyu müthiş betimlemeleriyle belleklerimize kazımıştır. Orhan Kemal ise 1939'dan itibaren eserlerinde köyden kente göçü, ezilen insanları ve dramatik hikayeleri konu edinmiştir.

duygularımızın pekiştirilmesi, batı uygarlıklarının örnek alınması, Batının bizdeki toplumsal ve ahlaki yansımaları, toplumsal sınıflar arası çelişkiler, köylüler ve köy hayatıdır. Cumhuriyet ideolojisini bu konular çerçevesinde yansıtan roman ve hikâyeler öncelikle dönemin gazete ya da dergilerinde tefrika ediliyor, ardından kitap haline getiriliyordu (Enginün, 2016).

Dilimize Bulgarca'dan çevrilen kitaplara baktığımızda ise karşımıza ilk çıkan kitap 1939 yılında Balıkesir'de basılan '*Başbozuklar Alayı*'dir. Kitap, Konstantin Konstantinov tarafından yazılmış, Bulgaristan göçmeni ve öğretmen olan Zeki Tunaboşlu tarafından eğitsel sebeplerle dilimize aktarılmıştır. 28 sayfadan oluşan kısa bir hikâyeyi içermektedir. Hikâye bir grup köy çocuğunun çalışıp birikim yaparak, yaz tatili ile ilgili planlarını gerçekleştirmelerini konu alır. Yazar bu hikâyede çalışkanlık, dürüstlük, yardımseverlik, empati gibi ahlaki değerleri ön planda tutmaktadır.

Sabri Esat Siyavuşgil'in Türker Acaroğlu'nun *Bulgar Hikâyeleri Antolojisi*'nin önsözünde belirttiği gibi "*Bulgar roman ve hikâyelerinin hiç değilse bir kısmında, tanıdığımız bir tabiat dekoru içinde, o eski hayatın çoğu zaman gerçekçi tasvirlerini, düşünce ve davranışlarıyla bize hiç de yabancı gelmeyecek insanlarını bulmak mümkündür*" (Acaroğlu, 1967: 9). Aslıyan konu, insanın kendinden bir şeyler bulduğu değerlere yönelmesidir. Bulgar edebiyatının ülkemizde yıllara göre farklı yoğunlukta yer almaya başladığı bu yıllardan sonra, çevrilen eser sayısı yürütülen siyasetle ve çevirmenlerin tercihleri ile doğrudan ilişkili olmuştur. Bu sebeple, Türk ve Bulgar halklarının içinde buldukları siyasi ve tarihi ortam hakkında kısaca bilgi verilme ihtiyacı hissedilmiş, çevirisi yapılan eserlerin seçiminin bu durumla bağlantılı olduğu belirtilmiştir.

BÖLÜM 4

4. BULGAR EDEBİYATINDAN ÇEVİRİ FAALİYETLERİNDE DURGUNLUK DÖNEMİ: 1940'LI - 50'Lİ YILLAR

Türkiye, hem konumu itibarıyla hem de karşı karşıya kaldığı zor durumlarda kendi formülünü üretebilme yönüyle Üçüncü Dünya üzerinde çok önemli bir konumdadır. Sömürgeleştirilme tehlikesi ile karşı karşıya kaldığında, milli birlik ruhunu doğru bir şekilde örgütleyip yöneten Atatürk'ün ileri görüşlülüğü ve doğru hamleleri ile bu zor sürecin üstesinden gelmeyi başarmıştır. Kurtuluş Savaşından sonra da yüzünü Batıya dönerek sürekli bir gelişim hedeflenmiş ve 'Yurtta sulh, cihanda sulh' ilkesi doğrultusunda barışçıl bir politika izlemiştir. Atatürk'ün ölümünden bir yıl sonra patlak veren ve 1939 - 1945 yılları arasını kapsayan II. Dünya Savaşından uzak kalmayı da başarmıştır. Hatta bu dönem içindeki siyaset, 'ne pahasına olursa olsun, savaşın dışında kalma' şeklinde özetlenebilir (Ekinci, 2002; 646). Ne var ki, bu savaşın etkisini dünyadaki diğer ülkeler gibi Türkiye de yaşamış, ülke halkı ekonomik ve siyasi bunalımlara maruz kalmıştır. Fakat bu fiziksel buhranlara rağmen, eğitsel ve edebi üretim hızla devam etmiştir. Eğitimde yenilikler hiçbir şekilde hız kesmemiş¹⁵, gelişim hedeflenerek sürekli yeni formüller üretilmeye devam edilmiştir.

Edebiyatta da Cumhuriyet döneminde olduğu gibi Batıya dönük politika devam etmiş, Tercüme Bürosunun kurulmasıyla çeviriler daha kapsamlı bir şekilde yapılmaya devam etmiştir. Bulgar Edebiyatından yapılan çevirilere baktığımızda, sayının Cumhuriyet döneminde olduğu gibi az olduğu, Varlık dergisinde yer alan öykü

¹⁵ Türkiye nüfusunun %70'inin köylerde yaşamakta olduğu göz önünde bulundurulmuş, buradaki eğitim sorununu çözmek üzere coğrafyaya ve ihtiyaca uygun bir formül bulunmuş ve 17 Nisan 1940 tarihinde çıkarılan 3803 sayılı yasa ile "Köy Enstitüleri" kurulmuştur. Köy Enstitüleri kuruldukları yerin adını alarak açılmış, "İş içinde, iş aracılığıyla, iş için eğitim" sloganıyla köyler her alanda geliştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca eğitim - öğretimin her kademesinde okullaşma kademeli olarak devam etmiştir (Kaya, 2001,59).

çevirilerinin dışında sadece sekiz kitapla sınırlı kaldığı görülmektedir. Bulgar dilinden yapılan çevirilerin azlık sebebi sadece savaş dönemi ile ilgili değildir. Daha önce de bahsedildiği gibi bu çeviri tercihlerinde çevirmenlerin ve yayınevlerinin tercihleri de söz konusudur.¹⁶ Bu bölümde, II. Dünya Savaşının ülkemizdeki sosyal ve siyasi yansımaları, bu sürecin ülke edebiyatı ile çeviri tercihlerine etkisi üzerinde durulacak ve Bulgarcadan çevirisi yapılmış eserler belirtilecektir. Ayrıca, Bulgar edebiyatının ülkemizde tanıtılmasında çok emeği geçmiş olan Türker Acaroğlu ve çalışmalarına da değinilecektir.

II. Dünya Savaşında sömürge düzeninden daha fazla pay almak isteyen Japonya, Almanya ve İtalya'nın karşısında İngiltere, Fransa, Sovyet Rusya ve Amerika vardır. Türkiye jeopolitik konumundan dolayı sürekli olarak savaşa dâhil edilmek istense de Atatürk'ün ölümünden sonra devletin başında olan İsmet İnönü, bu devletler arasında dengeli bir politika sürdürerek ülkeyi savaştan uzak tutmuştur (Köni, 1988: 44). Savaşa girmese de, savaşın beraberinde gelen tüm zorluklar ülkemizde yaşanmıştır. Sürekli bir savaş tehdidi ile karşı karşıya kalan devlet, ülke gelirinin önemli bir kısmını savunmaya ayırmak zorunda kalmıştır. Seferberlik hali sonucunda ithalat yarı yarıya düşmüş, işsizlik artmış, tüketim mallarının dağıtımını devlet üstlenmiş ve temel gıdaların karne ile dağıtılması yoluna gidilmiştir. Bu durumun arka sahnesinde karaborsacılık hortlamış, fiyatlar 4 katına kadar yükselmiş ve halkın her kesimini alabildiğine ezmiştir. Bu durumun önüne geçebilmek için vergi kanunları çıkarılmış ve savaş bitimine kadar uygulanmıştır¹⁷ (Ekinci, 2002). Bu durumun getirdiği sonuçlar Türkiye iktidarını çok partili düzene geçişe zorlamıştır.

¹⁶ Tez çalışmamızın 1. Bölüm 2. maddesinde bu konu üzerinde durulmuştur.

¹⁷ 11 (Kasım) 1942 gün ve 4305 sayılı Varlık Vergisi Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*.

Bu vergi kanunu karaborsa yoluyla haksız kazanç sağlamakta olan ithalatçı, büyük çiftçi, tüccar ve memurların faaliyetlerinin önüne geçmek amacıyla çıkarıldı. Ne var ki düzenli ve adil bir şekilde uygulanamamıştır. Büyük şehirlerdeki tüccarlar ve Müslümanların ödediğinden 10 kat fazlasını ödemek zorunda bırakılan gayrimüslim iş adamları vergilerini ödemiş fakat azınlıkların ülke yönetimine olan güvenleri ciddi bir şekilde sarsılmıştır.

Tablo böyle iken, politikada amaçlanan demokratik yönetim denemeleri devam etmiş Cumhuriyet dönemi tek partisinin başındaki İsmet İnönü çok partili sisteme geçiş için düğmeye basmıştır. Bunu yaparken ihtiyatlı davranmış, kurulacak olan yeni partinin başında çok ciddi bir fikir ayrılığı ve muhalefet yaşatmayacak kurucular bulunması, cumhuriyet ilkelerine bağlı gelişim politikalarını benimsemiş kişilerden olmasını istemiştir. Fakat, alabildiğine ezilen ve savaşın getirdiği sıkıntıların altında adeta can çekişen halk, yeni kurulan bu partiyi bir kurtarıcı gibi görmeye başlamıştır. Böylece 1950 yılında yapılan seçimle, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren tek parti olan Cumhuriyet Partisi iktidardan uzaklaşarak koltuğunu muhalefet partisine devretmiştir.

İktidar olan Demokrat Parti, muhalefetin icraatlarını sırasıyla baltalamaya girişmiştir. 1932'de 14 şehirde kurulan ve sayıları 481'e ulaşan halkevleri de dil ve edebiyat, sanat, spor, güzel sanatlar, tiyatro, sosyal yardımlaşma, yetişkin eğitim, kütüphanecilik ve yayıncılık, köy standartlarını yükseltme, tarih ve müzeler gibi geniş bir konu yelpazesıyla halkın bilinçlenmesini amaçlıyordu (Haleva, Kıvanç, 1915: 1327). Halkevleri 1951'de kapatılmıştır. 1940 yılında hükümetin amaçladığı okur yazarlık oranını arttırma, Türkiye'nin her yerine eğitimi götürme ve ilerici ideolojiyi yayma amacıyla kurulan Köy Enstitüleri 1954 yılında kapatılmıştır. Yine 1940 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından kurulan Tercüme bürosu, sadece 1940-46 yılları arasında çeviri eserlerin sayısını 467'ye çıkarmıştır. Sonraki yıllarda, siyasi arenadaki değişime bağlı olarak çeviri eserlerde, özel yayınevleri faaliyetlerine rağmen,

7 Haziran 1943 gün ve 4429 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*, 23 Nisan 1944 gün ve 4553 Sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu, *Resmi Gazete*.

Bu verginin amacı İkinci Dünya Savaşı esnasında devlet hazinesine gelir sağlamaktır. Aynı zamanda 1942 yılında varlıklı tüccar ve gayrimüslim işadamlarına uygulanan ve büyük tepki çeken Varlık Vergisinin devamı niteliğindeki bu vergiyle her kesimden vatandaşın vergilendirilmesi amaçlanmıştır. Bu şekilde köylü kesim vergilendirilerek, söz konusu tepkileri bir ölçüde olsa hafifletilecektir. Fakat bu vergi kanunu da aşırı kazanç sağlayan büyük çiftçilerden vergi toplamakta başarısız olmuş, hayatını güçlüklerle sürdüren toprak sahiplerini daha da zor durumda bırakmış oldu (Önder,1976:149).

kademeli olarak düşüş gözlenmiştir (Zafer, 2016: 452). Tercüme Bürosu çeviri etkinliğini 1966 yılına kadar sürdürebilmiştir.

İktidar olan Demokrat Parti, muhalefete karşı saldırılarını toplumsal alana da taşıyarak Türkiye'nin sonraki yıllarda acısını çekeceği kutuplaşmanın provasını yaşatır. Gerçek amaç muhalefeti bir tehdit olmaktan çıkarmaktır. Bu durum kısaca şöyle özetlenebilir: İnönü de Atatürk'ün temkinli yaklaştığı her türlü sağ ve solun gayrı meşru türlerine kapalıdır. Bunu çok partili demokrasinin sağlıklı yürüyebilmesinin gereği olarak düşünüyordu. Bununla birlikte ülke sorunlarına İnönü'nün tasarladığı bu model DP döneminde tamamen çarpıtılmış, Ocak 1951'de o zamana kadar görülen en kapsamlı 'komünist' tutuklama faaliyetini gerçekleştirilerek, toplumdaki ayrıştırma uç noktalara taşınmıştır (Eroğul, 1970: 187). Buna göre, 1940 – 1946 dönemi Tek Parti dönemi olarak anılmış, 1950 sonrası ise DP iktidarının sürdüğü ve tek parti döneminde sistemli olarak baskılanan görüş ayrılıklarının daha fazla bilendiği ve özellikle sol görüşlerin daha fazla baskıya maruz bırakıldığı dönem olmuştur. Siyasi arenada yaşanan bu gelişmeler, her ülkede olduğu gibi edebiyata doğrudan yansımıştır.

Sosyal ve politik gerçeklerde hal böyle iken, halkın acılarını, şikayetlerini, yaşadıklarını dile getirecek tek araç edebiyattır. Türkiye'nin sorunlarının gizli ya da örtülü şekilde eleştirildiği, tartışıldığı yer yine kelimelerin dünyasıdır. Günümüz yazarlarından Nazan Bekiroğlu bu durumu 'en fantastik öğelerle anlatılmış hikâyenin bile gerçeği işaret etme sorumluluğu olduğuna' (Bekiroğlu, 2017; 25) inandığını belirtirken Kemal Karpat toplumsal gelişmelerin edebiyatta ne denli etkili olduğunu şu sözleriyle açıklamaktadır:

“Modern Türk Edebiyatı'nın 19.yüzyılda doğuşu bu sosyal gelişmelerle yakından ilgilidir, çünkü köklü sosyal yapı değişiklikleri insanların ve toplumların düşüncelerini yakından etkilediği gibi yeni fikirler doğurarak insanların farklı ifade

şekilleri aramalarına ve araçlar yaratmalarına yol açmaktadır. Edebiyat, bilhassa nesir, bu arayışların sonucudur” (Karpat, 2009: 11).

Bu bağlamda edebiyatçılar, içinde buldukları toplumu ve olayları kurgusal olarak anlatırken dahi, yazdıklarında hem kendilerini, hem yaşadıkları toplumu hem de içinde bulunduğu dönemi yansıtmış olmaktadır.

1940’lı yıllarda edebiyat dergilerinin, edebiyatın gelişmesinde ve yayılmasındaki etkileri büyüktür. Aynı zamanda devletin desteklediği milliyetçilik ve halkçılık düşüncesi ile yazılan uzun hikâye ve romanlar halka okuma alışkanlığı kazandırmayı hedeflerken köy hayatını anlatmıştır. Bu yıllar, edebiyatçıların Anadolu’yu ve Anadolu insanını keşfettikleri yıllardır. Fakat gerçek anlamda halkın bulunduğu yerden yani ‘içeriden’ bakarak gerçekleşen anlatılar 1946 sonrasına denk gelir. II. Dünya Savaşının bitişi ile ‘edebiyat toplumuyla kaynaşmış’ yazarlar, yaşantıları farklı konular etrafında dile getirmiştir (Karpat, 2009: 37).

Dönemin en fazla yaşanan olayı köyden kente göç’tür. Bu büyük sosyal değişim, bir anlamda ülkenin ve edebiyatın bütünleşmesini de sağlamış, köylü – şehirli ayrımının zaman içinde çok keskin çizgilerle yapılmamasını sağlamıştır. Köy insanı şehre geldiğinde fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlamış ve şehir hayatına uyum sağlayarak kültürel bir değişim geçirmiştir. Yine kasaba insanı ve hayatı popüler konular arasındadır. Sabahattin Ali başta olmak üzere yazarlarımız hızlı modernleşmenin sorunlarından dem vurarak, uzun yıllar Anadolu’da yaşamış ve halkla yakın ilişkiler içinde bulunmuşluğun sayesinde Anadolu köylüsünün sorunlarına ‘içerden’ bakabiliyorken haksızlıkları, köy insanının mücadelesini kendi kişisel deneyimleriyle bütünleştirerek yazmayı tercih etmiştir. Bir diğer konu da bürokrasideki çarpıklıklardır ve bunlar mizahla dolaylı olarak eleştirilir (Enginün, 2002: 519 – 562, Karpat, 2009: 129 – 152).

Modern Türk romanında seçilen konular dönemin siyasi ve sosyal olayları ile kaçınılmaz olarak şekillenirken, çeviri tercihlerinin de benzer konular etrafında döndüğü söylenebilir. Bulgar edebiyatından çevrilen örneklere baktığımızda Türk toplumunu yansıtan, toplumla kaynaşabilen, dönemin değerlerini ve kültürünü bir nebze yansıtan konuların ön plana çıktığı göze çarpar. Bulgarcadan yapılan çeviri hikâye ve kitaplarında 1948 yılından sonra 1960 yılına kadar ara verilir. Bu dönem, Demokrat Partinin iktidarda olduğu ve baskıların arttığı sürece rastlamaktadır. Bulgarcadan çeviri sürecinin durgun geçtiği bu 12 yıllık dönemin ardından, 1961 Anayasasından sonra, yayıncılık özgürlük kazanmış ve Bulgar dilinden yapılan çeviriler artmıştır.

4.1. 1940 -50’li Yıllarda Bulgar Edebiyatından Yapılan Çeviriler

1940’lardan sonra Bulgarca’dan yapılmış çevirilerde karşımıza daha çok uzun hikâye, masal ya da hikâye şeklindeki türler çıkar. Aralarında bir tane de tiyatro oyunu vardır. 1940’tan sonra sekiz yıl boyunca yılda bir kez bir kitap çevrilirken, dergilerde çevirmenlerin gayretleri ile basılan Bulgar yazarlarından örnekler de göze çarpmaya devam etmiştir. Tercih edilen Bulgar yazar isimlerinin başında yine Elin Pelin, Yordan Yovkov, Angel Karaliyçev, Stoyan Daskalov isimleri vardır. Çevirmenlerimiz neredeyse her dönemde bu yazarlardan örneklere yer vermişlerdir.

Yaşar Nabi Nayır, daha önce de bahsettiğimiz gibi Varlık dergisinde ‘bütün garp dillerinden ve edebiyatlarından sırasıyla eserler neşr etmeyi’ (Nabi, 1933: 16) planlamış ve bu amacını da gerçekleştirmeyi başarmıştır. Özellikle Bulgaristan ziyareti notlarında, Bulgaristan’da karşılaştığı şovence davranışlara rağmen iyi niyetini kaybetmeyerek kendisini ‘iki memleket arasında, geçmişin kötü anılarından sıyrılmış, geleceğe açılan güvenli, kardeşçe bir dostluğun kurulup yerleşmesini candan özleyen ve

bu uğurda çalışmaktan geri durmamış bir Türk yazarı' olarak da tanıtılarak teorisini pratiğe dönüştürme çabaları verdiğini dile getirmiştir (Nabi, 1967: 13).

Her ne kadar bu çalışmanın kapsamı Bulgar edebiyatından çevrilen kitaplar olsa da dönemin şartları gereği kitap çevirilerinden çok dergilerde hikâye örneklerine rastlanmış, bu hikâyelerden bazıları daha sonra antolojilerde ya da ince kitaplar şeklinde basılmıştır. Bu anlamda bir önceki bölümde 30'lu yıllarda çevrilen birkaç kitapla birlikte dergilerde karşımıza çıkan hikâye ve yazarlarına da yer verilmiştir. 1940'lı yıllarda da karşımıza benzer bir tablo çıktığı için dergilerde yer bulan hikayelerden de kısaca bahsedilme gereği hissedilmiştir. Bu anlamda, Varlık Dergisinde 1940 yılına ait Elin Pelin'in *Suç* hikâyesi gazeteci – yazar Mustafa Şerif Alyanak tarafından, 1942 yılında yine Elin Pelin'den *Angelinka*, Âdem Şakar tarafından çevrilmiştir. 1943 yılında Yordan Yovkov'un *Asiye*'si Yücel dergisinde, *Albena* ve *Serseri* hikâyeleri Varlık dergisinde yer bulur. Aynı yıl Dimitr Şişmanov'un *Svilenka* hikayesi de Varlık'ta çevrilir. 1944'te Elin Pelin'den *Konuk* hikâyesi Âdem Şakar tarafından çevrilerek Varlık'ta boy gösterir. Aynı yıl Angel Karaliyçev'den *Dönme Osman* da çevrilerek yine Varlık dergisinde yayımlanır. En popüler yazarların arasında olan Elin Pelin 1945'te de *Sağdıçın Konukları* hikâyesiyle yine Âdem Şakar tarafından çevrilir. Aynı yıl *Bir Ülkücü ile Sinek* hikayesi ile çevrilen bir diğer yazar da Kiril Hristov olur. 1949 yılında ise Oğuz Peltek, Elin Pelin'in *Andreşko* hikayesini bu sefer Seçilmiş Hikayeler Dergisinde yayımlanmak üzere çevirir. Burada bahsi geçen çevirmenler Bulgaristan göçmeni olup, çevirileri ilk elden yapmış kişilerdir.

Kitap çevirilerine baktığımızda sayının sadece 8 kitapla sınırlandığını görmekteyiz. Bu kitaplardan birincisi Aleko Konstantinov tarafından yazılan '*Bay Ganü Balkanski*'dir. Kitap Ömer Kâşif Nalbantoğlu tarafından 1941 yılında '*Bay Ganü, Çağdaş bir Bulgar Hakkında İnanılmaz Hikâyeler*' adıyla çevrilir, 'Vakit' gazetesinde tefrika edildikten sonra kitap halinde İstanbul'da basılır. Türker Acaroğlu, kendisiyle

yaptığımız röportajda kitabın kapağına basılan resimde Bay Ganü'nün varlıklı ve kültürlü bir kişi olarak yansıtıldığını, bu imajın gerçeği yansıtmadığını belirtmişti. Nitekim kitabın içeriğinde Bay Ganü sıradan, cahil, fırsatları kollayan alelade bir köylüdür. Başından geçen maceralar mizahi ve sade bir dille anlatılır.

Bay Ganü çevirisinden iki yıl sonra, Ali Kemal, P.R. Slaveykov'un '*İzvorit na Belonogata*' adlı eserini '*Akbaldır Çeşmesi*' adıyla çevirir. *Akbaldır Çeşmesi*, tarihi bir şiirdir ve 16 sayfadan oluşur. Çevirmen, kitabın önsözünde bu şiirde anlatılan 'Türkün adil ve yüksek ruhunun bir Bulgar şairi ağzından terennüm edilmiş ifadesi' şeklinde tanımlamakta ve 'şairin samimi beyanına sadık kaldığını' belirtmektedir. Buna göre çevirmen, bu eseri tercüme ederken, Bulgar şairin gözünden olumlu Türk imajını yansıtmak ve bunu okurlarla paylaşmak amacı gütmüştür. Manzum eser bir aşk hikayesi etrafında dönmekte, bir Osmanlı Paşasının Bulgar kızına olan aşkının karşılıksız bırakıldığını anlatmaktadır. Paşa, konumuna rağmen güç gösterisi yapmamış, karşısındaki kişinin tercihine saygı göstermiştir. Hikâyede yöneticinin adaleti ve davranışları övgü almaktadır. Eserin sonunda bu olayın çıkış fikrinin gerçek kişilere dayanma olasılığı tartışılmaktadır.

1944 yılında Bulgar edebiyatının ülkemizde tanınmasında dergilerdeki yazıları, hikâye ve kitap çevirileriyle fazlaca emeği geçmiş olan Türker Acaroğlu beş Bulgar yazarından birer öykü çevirerek bunları tek bir kitapta toplar. Kitap '*Birimiz Hepimiz İçin*' adıyla Ankara'da Çocuk Esirgeme Kurumunca Dünya Çocuk Edebiyatı sınıfı dâhilinde basılır. Kitaba dahil edilen beş yazar ismi şöyledir: Angel Karaliyçev, Dobri Nemirov, Panço Mihaylov, Stoyan Daskalov ve Elin Pelin.

Çocuk Esirgeme Kurumu 1943 – 46 yılları arasında dünya çocuk edebiyatı dâhilinde farklı dillerden masallar çevrilmesini sağlar. Bu bağlamda 1946 yılında Türker Acaroğlu *Bulgar Masalları*'nı çevirir. Bu kitapta masalları yer bulan tanınmış

Bulgar yazarlar arasında Elin Pelin, Angel Karaliyçev, Dobri Nemirov, Stoyan Daskalov, Atanas Duşkov, Yordan Stubel, Konstantin Petkanov, Ran Bosilek vardır. Bu kitaptan Ankara ve İstanbul'da üç derleme yayımlanmıştır. Yine 1946 yılında Yordan Yovkov'un '*Milyoner*' adlı güldürüsü, Sadık Balkan tarafından dilimize '*Milyoner Damat*' adıyla çevrilerek İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynandı.

1947 yılında Elin Pelin'in *Misafir* (Gost) öyküsü çevrilir ve Emile Zola, Somerset Maughan ve Saki yazarlarına ait 3 öykü ile birlikte Oktay Akbal, Mehmet Fuat ve Tuna Baltacıoğlu tarafından ikinci dilden (Fransızca) çevrilerek tek kitap olarak basılır. 1948'de ise Türker Acaroğlu yine Elin Pelin'den *Toprak* (Zemya) adlı uzun öyküyü çevirerek Son Posta gazetesinde tefrika edilmesini sağlamıştır.

Bulgarcadan Türkçeye çevirilerde ve Bulgar edebiyatını Türkiye'de tanıtan yazıların imzasında bundan sonra adına en sık rastlayacağımız isimlerin başında Türker Acaroğlu ismi gelecektir. Türker Acaroğlu sadece çeviri üzerinde yoğunlaşmamış, doğduğu ülkenin topraklarıyla yoğrulmuş bir kültürün izlerini kitaplara taşımayı başarmıştır. Çok az insana nasip olmuş uzun bir ömrü, olabilecek en verimli şekilde, dimdik ve son dakikasına kadar üreterek tamamlayan bu çınarın hayat hikayesi ve geride bıraktıklarından bahsetmek olmazsa olmazlar arasındadır.

4.2. Bir Asırlık Bilgi Kaynağı: Türker Acaroğlu ve Önemli Katkıları

Türker Acaroğlu aramızdan 2016 yılında ayrılmış, ömrünün son dakikasına kadar verimli olmayı başarabilmiş, yazın dünyasına ve uzun bir süre üyesi bulunduğu kütüphanecilik alanına kalıcı izler bırakmayı başarmıştır. Bulgar dili ve edebiyatının ülkemizde tanıtılmasında en çok emeği geçmiş olan kişilerin başında geldiği için de bu çalışmada Acaroğlu ile ilgili bir bölüme yer verme gereği hissedilmiştir. Acaroğlu, yazın dünyasına adım attığı 1939 yılında, başta Varlık dergisi olmak üzere çeşitli dergi

ve gazetelerde Bulgar edebiyatından örnekler sunmaya başlamış, tanıtma yazıları ve eleştirilere yer vermiş, Bulgarcadan yaptığı edebi çevirileri daha sonra kitaplar aracılığıyla da daha geniş kitlelere ulaştırabilmiştir. Derleme ve bibliyografya alanlarında olduğu kadar Türk – Bulgar kültür ve yazın dünyasına da çok önemli eserler kazandırmış ve ömrünün son yılında dahi birçok alanda üretken olmayı başarabilmiştir.

Bir insanın bu denli üretken olması ya da ilgi alanının çok yönlü olması günümüzde şaşırtıcı değildir, şaşırtıcı olan karşınızdaki bu ufak tefek ‘ihtiyarın’ doğum yılının 1915 oluşu ve aramızdan ayrıldığı 2016 yılında, 101. yaşında dahi dinç, üretken ve verimli olabildiği gerçeğidir. Türker Acaroğlu ile ölümünden 7 ay önce, 2016 yılının Şubat ayında bir söyleşi gerçekleştirdik. Söyleşi öncesinde yaptığımız araştırmalar, izlediğimiz videolar ya da yazdığı eserler kendisi hakkında elbette aşinalık kazandırmıştı fakat onunla geçirilen üç saatlik sürenin, bu denli hayret verici ve unutulmaz bir anı olarak kalacağı kesinlikle tahmin edilebilecek bir tecrübe değildi. Acaroğlu, bu söyleşi sırasında, muhteşem belleği ve bu uzun ömrün farklı zaman dilimlerini en ince ayrıntılarıyla resmetme becerisiyle tarihe çok yakından tanıklık etmemizi sağlamıştır. Çok uzak, ara ya da yakın dönemlere ait hatıralarda zaman, mekân ve kişilere ait detayların 101 yaşındaki bir insan tarafından bu denli canlı ve incelikli tasvir edilebilmesi hayret verici ve hayranlık uyandırıcıydı. A. Emin Atasoy, ilerlemiş yaşına rağmen genç ve sağlıklı kalabilmesini ‘bitmez tükenmez çalışma coşkusu, sürekli yazıp üretme zevki ve gelecek kuşaklar için kalıcı yapıtlar bırakmanın tatlı heyecanı’na borçlu olduğunu düşünmekle hiç de haksız sayılmaz bu durumda (Atasoy, 2015: 55).

Acaroğlu, ilgilendiği konularla ilgili olarak şunları söyler:

“Bulgaristan’da doğmuş, ilk gençlik yıllarını orada geçirmiş bir Türk olarak, öteden beri, bu komşu ülkede yaşayan halka, özellikle Türk halkına karşı büyük bir ilgi

ve merak duyarım. Sınırsız bir ilgi alanım var: Edebiyat, dilbilim, tarih, halkbilim, etnoğrafya, kütüphanecilik, dökümantasyon, kaynakça (bibliyografya) vb. gibi konularla yakından ilgilenirim. Her iyi kütüphaneci gibi çok yönlü bir kişi olduğum söylenebilir” (Acaroğlu, 2007: 5).

Nitekim yaşadığı ömrün her dakikasını engin bir merak duygusuyla ve bu merakı doyurma çabasıyla çalışarak ve üreterek geçirmiş ve bu sayede gerçek bir bilgi ve kültür kaynağı haline gelmiştir. Bulgaristan edebiyatı, folklörü, tarihi, Bulgar dilbilimine yönelik büyük bir titizlik ve özveriyle yazılmış binlerce sayfanın özünde Bulgaristan’da doğmuş olmak, oradaki Türk halkının ve kültürün bir parçası olma fikri ve hissiyatı vardır kuşkusuz.

Geride bıraktıklarına değinmeden önce, hayatına kısaca bir göz atmak gerekir. Acaroğlu 1915 yılında Bulgaristan’ın Razgrad ilinde doğar. İlk ve ortaokulu burada bitirdikten sonra 1930 yılında Sofya’ya giderek Mehmet Necmettin Deliorman’ın başında bulunduğu *Deliorman* gazetesinde yazı işleriyle uğraşmaya başlar. Bulgarca’yı bu dönemde öğrendiğini söyler. Bir yıl sonra Türkiye’ye gelerek Balıkesir Necatibey Öğretmen Okuluna girer. Bulgarca’dan ilk çevirisini 1934 yılında Balıkesir’de Kaynak Dergisi ve mahalli gazetelerde yapar. 4 yıl sonra da Adana Erkek Öğretmen okuluna geçer. 1937’de mezun olduktan sonra Erzurum’da bir yıl çalışır. Daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazanarak Ankara’ya gelir ve 1940 yılında mezun olur. Ağrı, Kars ve Ankara’da Türkçe öğretmeni olarak çalışır. Bu dönemde aktif olarak Bulgarcadan çeviriler yapmaktadır. Atanas Manof’tan ‘*Gagauzlar*’ (*Hristiyan Türkler*) kitabı 1939’da Bulgarcadan çevirdiği ilk kitaptır. 1944 yılında ‘*Birimiz Hepimiz İçin*’ adındaki kitabında toplanan Bulgar yazarlardan 5 öykü çevirir.

1946 yılında Ankara Üniversitesi kütüphanecilik kursuna kaydolur. Bu sırada Çocuk Esirgeme Kurumu adına Dünya Çocuk Masalları dâhilinde ‘*Bulgar Masalları*’nı çevirir ve kitap halinde yayımlanır. Aynı zamanda başta ‘*Varlık*’ dergisi olmak üzere, ‘*Yücel*’ ve ‘*Cep Dergisi: Dünyaya Açılan Pencere*’ gibi dergilerde de Bulgar hikâyelerinden çeviri örnekleri ve tanıtma yazıları sunmaya devam etmiştir. Cumhuriyetin kurulmasından 10 yıl sonra basılmaya başlanan *Varlık Dergisi*, aynı Acaroğlu gibi ülkenin durumuyla yakından ilgilenmiş, memleket meselelerine içtenlikle, hümanist bir çerçevede eğilen yazarların eser ve makalelerine yer vermiştir. Derginin faaliyetleri milli fayda ve istikrara dayanmaktadır, Türker Acaroğlu da genel anlamda psikolojik ve metafizik öğelere yer vermekten çok uzak olan, daha çok ulusal ve sosyal temalara dayanan Bulgar edebiyatından örnekler vererek ortak bir ilgi alanına dokunmuş olmaktadır. Cumhuriyet dönemi ve II. Dünya Savaşının hüküm sürdüğü yıllarda köy gerçekliklerine dayanan konular ön planda tutulmuştur. Bulgar edebiyatının temel konusu da köy ve köylü hayatına dayanan gerçek olaylar olduğu için, Türk okuyucuların okudukları hikayelerde kendi hayatlarından parçalara rastlamaları zor olmamıştır.

Acaroğlu, 1950 - 53 yılları arasında kütüphanecilik eğitimine Fransa’da devam etmiş, Türkiye’ye döndükten sonra yazın dünyasındaki faaliyetlerine devam etmiştir. İstanbul radyosunda yayınların tanıtılmasında görev almış, kitap tanıtma, Bulgar edebiyatı konulu yazıları ve çevirilerini yine ‘*Varlık*’ ve ‘*Yücel*’ başta olmak üzere, ‘*Türk Dili*’, ‘*Ülkü*’, ‘*Yenilik*’, ‘*Kültür*’, ‘*Türk Düşüncesi*’, ‘*Tercüme*’, ‘*Milliyet Sanat*’, ‘*Dost*’, ‘*Yeditepe*’ dergileri ile *Son Posta*, *Havadis*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Tan*, *Vatan*, *Savaş*, *Hürvatan*, *Tasvir*, *Kudret* vb. gibi gazetelerde yayımlamıştır. 1967 yılında bu hikâye çevirilerini ‘*Bulgar Hikâyeleri Antolojisi*’nde toplayacaktır. Konumuzun kapsamı ‘Türkiye’de Bulgar Edebiyatı’ olduğu için Türker Acaroğlu’nun Bulgar

edebiyatına yer veren çalışmalarına değinilmiş, diğere değeri çalışmaları kapsam dışında tutulmuştur.

Bulgar edebiyatı üzerine de 1939 yılında ‘Bugünkü Bulgar Edebiyatına bir Bakış’ başlığıyla *Varlık* dergisinde (sayı 138), 1940 yılında da ‘Komşu Bulgar Edebiyatının bir Yıllık Muhasebesi’ (sayı 160), 1941 yılında ‘Çağdaş Bulgar Edebiyatında Şiir’ (sayı 183) yazıları çıkmış, *Yücel* dergisindeki Bulgar Edebiyatı inceleme yazıları (sayı 82, 84, 88-91) 1941- 42 yıllarında yayımlanmıştır. 1942 yılında ‘Osmanlı Türkleri ve Bulgar Edebiyatı’ *Varlık* (sayı 208), 1957 ve 1959’da *Türk Sanatı* dergisine ‘Bulgar Edebiyatı’ (s.61- s.69) ile ilgili bir araştırma yazısı daha eklemiş sonraki yıllarda Bulgar Edebiyatı üzerine yazdığı yazılar daha da seyrekleşmiştir. 1970 yılında ‘Yeni Bulgar Edebiyatı’ başlığıyla *Yeni Edebiyat Dergisi* Temmuz sayısında Acaroğlu ismi yeniden görülür ve 1976’da da *Milliyet Sanat Dergisine* (sayı 186) ‘Edebiyat Alanında Türk - Bulgar İlişkilerinin 30 Yıllık Gelişimi’ başlığıyla yeni bir yazısı daha eklenir.

Bundan sonraki inceleme ve araştırma yazılarını kitaplarında toplamakta ve bu yöndeki çalışmalara yoğunlaşmaktadır. ‘*Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar*’ incelemesi 1999 yılından sonra 2007 yılında iki cilt halinde yeniden basılarak genişletilmiştir. Kitapta Bulgaristan Türkleri üzerine çok yönlü bir bilgilendirme yapılmaktadır. ‘*Bulgarlar ve Bulgaristan Üzerine Yüzyıllık Türkçe Kaynakça (1878 - 1978)*’da çok değeri bir çalışma olarak araştırmacıların başucu kitabı olmuştur. Bunların dışında Balkanlar ve Bulgaristan’daki Türk köklerini araştıran ve derleyen önemli sözlükler de çalışmaları arasında yer almıştır. Kronolojik sıralamayla bunlar: *Bulgaristan’da Türkçe Yer Adları Kılavuzu* (1988), *Bulgarların Aldığı Türkçe Adlar ve Soyadlar Sözlüğü* (1999), *Balkanlarda Türkçe Yer Adları Kılavuzu* (2006), *Bulgaristan’da Türkçe Yer Adları Kılavuzu* (2006), *Azınlıkların ve Yabancıların Aldığı Türkçe Adlar ve Soyadları Sözlüğü* (2009)’dür.

Çeviri konusunda son derece aktif olan Acaroğlu iyi derecede Fransızca, Bulgarca ve Rusça bilmektedir. 76 yıllık çevirmenlik hayatında Bulgarcadan Türkçeye çevirdiği kitaplar sırasıyla şöyledir: Atanas Manov, ‘*Gagauzlar: Hristiyan Türkler*’ (1939), Bulgarca 5 öykü ‘*Birimiz Hepimiz İçin*’ (1944), ‘*Dünya Çocuk Masalları VI: Bulgar Masalları*’ (1946), Bonyo Angelov, ‘*Slav Alfabetini Yaratan Kiril ve Metodiy Kardeşler*’ (1970), Elin Pelin, ‘*Bir Türk Kadını Uğruna*’ (2003), Yordan Yovkov, ‘*Tekerleklerin Türküsü*’ (1982, 2015), ‘*Balkan Efsaneleri*’ (2013), ‘*Kuzgun Hanında Geceler*’ (2014), ‘*Sınır Boyundaki Çiftlik*’ (2014), ‘*Konuşabilselerdi & Hayvan Öyküleri*’ (2016). Söyleşimiz esnasında Aleko Konstantinov’dan *Bay Ganü Balkanski*’yi de çevirdiğini fakat henüz basıma vermediğini de sözlerine eklemiştir.

Mehmet Türker Acaroğlu yaptığı çeviriler, yazdığı yazılar ya da araştırdığı konularda siyasetten uzak durmayı yeğlemiş, Varlık dergisinin yaptığı gibi, belli bir ideolojiyi savunan yazarları barındırarak, Atatürkçü düşüncenin izinde, millete ve vatana faydalı olmayı, inkılapların her alanda vücut bulması için üzerine düşeni büyük bir titizlik ve özveriyle yapmayı kendisine görev edinmiştir. Sol düşüncenin ön plana çıktığı 60 – 70’li yıllarda, çizgisinden ödün vermemiş ve siyasi çalkantıdan uzak durmayı tercih etmiştir. Öte yandan doğduğu kültüre karşı sorumluluk taşımış, Bulgaristan topraklarında farklı zaman dilimlerinde tekrar canlanan asimilasyon politikalarına da tepkisiz kalmamıştır. Acaroğlu, Bulgar edebiyatının Türkiye’de tanıtılmasında verdiği emekler dolayısıyla Bulgaristan Hükümeti tarafından fark edilmiş, Bulgar Devletinin Kuruluşunun 1300. yıldönümü dolayısıyla kendisine Aralık 1984’te altın madalya ve beratı törenle takdim edilmiştir. Fakat kısa bir süre sonra Bulgar hükümetinin Türk azınlığa uyguladığı akıl dışı baskılara karşı tepkisiz kalamamış, yapılanları ‘nefret ve hiddet’ duygularıyla karşılayarak ve kınayarak, her insanın etnik, dini ve vicdani özgürlüklerini kullanma hakkı olduğunu hatırlatan uzun

bir mektupla birlikte Bulgaristan'da yaşayan Türklere destek vermiş ve kendisine verilen madalya ve beratı Bulgar Hükümetine iade etmiştir (Acaroğlu, 2007: 11).

Bu davranış doğduğu ülkede yaşanan acılara hissedilen empati göstergesi olmakla beraber aynı zamanda yüksek ahlak ve vicdani sorumluluğun aynasıdır. Türker Acaroğlu uzun ömründe gerçek bir bilim işçisi olarak çalışmış, ardından gelen araştırmacılara meşale tutmuştur. Aynı zamanda ahlaki yüceliği ve hümanizmi hem davranışlarıyla hem de çevirideki tercihleriyle örneklemeyi başarmıştır. Bir sonraki bölümde Türker Acaroğlu'nun evinde yapılan söyleşinin ayrıntıları paylaşılmıştır.

4.3. Türker Acaroğlu ile Röportaj

2016 yılının Şubat ayında Türker Acaroğlu'nu evinde 3 saat süren uzun bir söyleşi yapıldı. Bu söyleşi ile Türker Acaroğlu'nun Bulgar edebiyatından Türkçeye kazandırdığı çeviriler ve Bulgaristan Türkleri'ne yönelik eserleri, düşünceleri ve faaliyetleri konusunda bilinmeyen birçok gerçek de paylaşıldı. Türker Acaroğlu, kendi hayatından kesitleri, çok canlı betimlemeler eşliğinde sunarken tarihe tanıklık etmemizi sağlamıştır. Yapılan söyleşi aşağıdadır ve çevirmenin sorulara verdiği yanıtlar söylendiği şekliyle yer almaktadır.

1. Bir röportajınızda Bulgar dilini Sofya'da Deliorman Gazetesi için çalışırken öğrendiğinizi söylemişsiniz. Orta Okula kadar da Bulgaristan'da Türk Okulunda okuduğunuzu biliyoruz. O dönemde Bulgar Edebiyatından okur muydunuz? Daha doğrusu Bulgar Edebiyatıyla tanışmanız nasıl oldu?

Hiç Bulgar okuluna gitmedim ben, şaşılacak şey. Sokakta öğrendim Bulgarca'yı ve tramvaylarda öğrendim. Çünkü gazete sahibi: *"Bizim gazetemizi Sofya'daki büyük postaneye verme, daha çabuk gitmesi için Gar Postanesine ver, Avrupa'dan gelen tren köylere daha çabuk gitsin"* derdi. Çünkü Deliorman Gazetesini okuyan köy öğretmenleri idi.

Ortaokul dediğimiz rüştiyeyi, İlkokul 4. sınıftan sonra Razgrad'ta okudum. Benim annem bir kelime Bulgarca bilmez, komşular onlarla iletişim kurmak için Türkçe öğrenirlerdi. Bulgarca dersi veren öğretmenimiz de Türkçe biliyordu ve konuşuyordu, onun için bize Bulgarca öğretmedi. Zaten bütün öğretmenler de Türkçe biliyordu Razgrad'ta.

Ben Sofya'da iken diğer yerlerden sözlükler getirttim, ondan sonra Bulgaristan Konsoloslugu bana kimsede bulunmayan yalnız resmi dairelerde bulunan *Kratka Bulgarska Ansiklopediya* (Basitleştirilmiş Bulgarca Ansiklopedisi) verdi. Bulgarca'yı öyle çalıştım.

Bulgar Devletinin 1300. Kuruluş Yıldönümünü dolayısıyla büyük şenlikler yapıldı, bir de dünya çapında Bulgaroloji Kongresi yapıldı. Her memlekette Bulgarca bilenler geldi, orada bir bildiri okudu. Ben de orada Bulgarcadan yapılan Türkçe çeviriler üzerine bir bildiri hazırladım. Yalnız ben orada böyle büyük bir kongrede konuşacak kadar iyi Bulgarca bilmediğim için Salih Baklacı vardı, arkadaşım, Türkoloji mezunu bir kıza çevirtti bunu, o tercüme okudum ve bu kongre bildirileri basıldı.

2. İlk okuduğunuz Bulgar şair ve yazar edebiyatçı kimdi? Edebi eserleri Sofya'da mı okudunuz?

Yok. Sofya'da edebiyatla hiç ilgim yoktu. Dediğim gibi Deliorman Gazetesinde vazifem katiplikti. Gazetelerin üzerine Bulgarca olarak gidecekleri adresleri yazıyordum ve bunları postaneyle değil tramvayla giderek trene ulaştırıyordum. Ben orada hiç Bulgarca okumadım, sokaklarda ve tramvaylarda öğrendim bu dili. İlk defa olarak Bulgarcaya çevrilmiş ve Zora gazetesinde tefrika edilen Reşat Nuri Güntekin'in 'Çalığışu' romanını Bulgarca olarak okuyordum ve kesip saklıyordum.

Türkiye'ye geldikten sonra Bulgaristan'dan getirtip okudum. Bulgar Edebiyatıyla ilgili yazmaya da sonradan karar verdim. Balıkesir Öğretmen Okulunun ilk sınıflarından itibaren, öğrencilik zamanımda yazmaya başladım.

3. Siz kütüphanecilikte uzmanlaştınız. Neden Bulgar Edebiyatıyla ilgilendiniz? Para kazanmak için mi, yoksa ilgi alanınız olduğu için mi çeviriye başladınız?

Para vermiyorlardı ki, Varlık verirdi 5 Lira kadar, Yücel verirdi. Para kazanmak için değil, kendimi tanıtmak için.

4. Türkiye'de lise öğreniminizi tamamladıktan sonra Gazi Üniversitesinde Türk Edebiyatı okumaya devam ediyorsunuz. Varlık dergisinde yazılarınızın yayımlanmaya başlaması da o dönemlere rastlamakta. Yaşar Nabi Nayır'la tanışmanız nasıl oldu?

O zaman Ankara'da çıkıyordu Varlık dergisi. Eskiden çevirdiğim yazıları postayla gönderiyordum, daha sonra kendim evine götürmeye başladım. Sonra o ikinci askerliğe çağrıldı, dergiyi bana emanet etti. Gagauz Türkleri ile ilgili bir kitap çevirdim.

5. Varlık dergisine çevirilecek yazıları nasıl seçiyordunuz?

Seçme yok. Varlıkta çıkan yazıların çoğunluğu Elin Pelin ve Yordan Yovkov'dan.

6. Bulgar Milliyetçisi yazarların eserleri de geçiyordu elinize ama siz onlardan hiç çevirmemişsiniz? Neden?

Bulgar milliyetçileri, örneğin İvan Vazov'un Türk düşmanı olduğunu biliyorum, onun için çevirmedi.

Komünist hükümet, başta olduğu son yıllarda 5-10 defa beni çağırdı. Kalp rahatsızlığım olduğu için eşimle birlikte gitmek istedim. Park Otel Moskova'da kalıyoruz. Milli Tiyatronun yanında İvan Vazov'un evi var. Onu ziyaret etmek istedim. Daha önce

Penço Slaveykov'un müzesini ziyaret ettiğimizde, müze müdürüyle kısa bir sohbetimiz olmuştu. Orada kendisine yazdığım [çevirdiğim demek istemiştir] *Bulgar Hikâyeleri Antolojisi*ni hediye etmiştim. Çıkarıp incelediğinde “*Ama bizim en büyük ozan - yazarımız İvan Vazov'dan hiçbir şey çevirmemişsiniz*” dedi. Cevabım şu oldu: “*O Türkçe'ye çevrilemez. O bir Türk düşmanı. Öyle bir roman yazmış ki, bütün dillere çevrilmiş, belki de onun yüzünden Türklere iyi nazarla bakmıyor Hristiyan âlemi*” dedim. O da kızdı galiba “*Bir gün gelir Türkiye'de de çevrilir*” dedi. Ben bundan şu manayı çıkardım ‘Türkiye de Bulgaristan gibi komünist olur, milliyetçilik diye bir şey kalmaz, o zaman Vazov da çevrilebilir’ manasını.’ Ama “*Vazov'un Türklere alakalı olmayan küçük hikâyeleri var, isterseniz onlardan size seçip göndereyim*” dedi. “*Gönderin*” dedim ben de istemeyerek istemeyerek. Gönderdi, 5 - 10 tane hikâyeye bana. Ama şimdi onları arıyorum ben, bulamıyorum.

Şimdi ben en son olarak artık İvan Vazov'dan da bir şeyler çevireyim dedim. ‘*İde li?*’ [Geliyor mu?] öyküsünü çevirdim. ‘*İde li?*’ gibi Sırp Savaşıyla ilgili bir konuda bile Türklere ilgili iğneleyici sözleri var. Şimdi ben o cümleyi atabilirdim, atmadım. Vazov'un ne olduğunu öğrenmek için, atmadım. “*Türklere savaşmaya gittiler, Harmanlı'dan dönüyorlardı*” diyor. Türklere o dönemde savaş yoktu ki, demek ki Türk – Rus Savaşını kastediyor. Türk–Rus Savaşı 1977-78'de. O kadar yıl hep orada beklediler de şimdi mi dönüyorlar Vetern köyüne, saçma? Alakası yok, oraya ‘Türk kötüdür’ fikrini sokuyor. Türklere düşman olan İvan Vazov Türkiye'ye geldikten sonra Türkiye'de neler yapmış araştırılabilir.

7. Türkiye'de Bulgar edebiyatını yakından takip ettiğinizi ve Türk okurlarla paylaştığınızı görüyoruz. Bulgaristan'da hangi yayınları takip ediyordunuz? Bunları nasıl elde ediyordunuz?

Benim orada dostlarım var, gerek Razgrad'ta, gerekse Deliorman Gazetesinde. Şu 'Bay Ganü'yü bile, istemediğim halde gönderiyorlar. Sonra bana bazı Bulgar dergileri de gönderiliyordu, besbelli Bulgar Konsolosluğu söylüyordu. Onlardan da ben çeviriler yapardım.

8. Buraya göç ettiğiniz yılın 1930 olduğunu biliyoruz. Bulgaristan'a bu yıldan sonra ilk ne zaman gittiniz?

Mahmut Necmettin (Deliorman Gazetesi), meğer bir sene önce baba bir ana ayrı bir kardeşi var, Mehmet Tuğrul Deliorman, onu da oraya (Balıkesir Öğretmen Okulu) göndermiş. O zamanlar Öğretmen Okullarının ortaokul kısmı bile vardı. Ben rüştiyeyi bitirmişim, onu saymadılar ilkokul 4 sene diye benim iki senemi yediler. Ben orda tanıştım Tuğrul Deliorman'la. Onları İzmir'e Fahri Erdiç'le beraber, beni Adana'ya gönderdiler Balıkesir Öğretmen Okulundan sonra. İki yıl kaldık orda, onlar İzmir'den, ben Adana'dan mezun oldum. Tuğrul Deliorman öğretmenliği bırakıp gazeteci oldu daha sonra. Hikayeler yazardı. Abisine Bulgarlar ne kadar zulüm yaptı, ölecek kadar dövdüler, bunları bildiği halde Fahri'yle beraber, ki Fahri Türkiye'li, tek kelime Bulgarca bilmez, bir de Romanya'lı aslen Silistre'li bir yazarla birlikte üçü birden kaçtılar Bulgaristan'a. Bulgarca'yı orada öğrendiler.

Nikolay Todorov adındaki Bulgar tarihçi profesör, 1976 yılında buraya gelerek benimle görüşmek istedi. *"Bizler sizin değerli bir araştırmacı, bibliyograf ve Türkiye'de Derleme Müdürü olduğunuzu biliyoruz. Biz Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasının 100. yıldönümü şerefine (1978), bu 100 yıl boyunca, her memlekette (komşu ülkeler başta olmak üzere) Bulgaristan'a yönelik ne gibi kitaplar hazırlanmış, bunları öğrenmek istiyoruz. Türkiye'den de sizi seçtik"* dediler. Ben de bunun üzerine *'Bulgarlar ve Bulgaristan üzerine Yüzyıllık Türkçe Kaynakça'yı (1878 -1978)'* hazırladım. *"Sizi de Bulgaristan'a davet ediyoruz."* diyerek, 250 leva da harçlık

verdiler. Başvekil Muşanov'un evine gittik. O sırada şöyle bir karar okundu. '*Artık Türkçe Bulgaristan'da yasaklandı, yalnız gazete dergilerde değil, iki kişinin Türkçe konuşması da para cezasıyla cezalandırılacak.*' Çevrilmedi ve basılmadı benim kitabım Bulgaristan'da. Türkiye'de Türk Dil Kurumu bastı. Vidin'li Hasan Eren hem Dil Kurumu başkanıymış hem Tarih Kurumuna vekalet ediyormuş. Bu müracaat onun zamanına denk geldiği için 'Peki' dedi. O sayede basıldı, başkası olsa 'Bulgaristan bizi niye ilgilendirsin ki?' diyebilirdi. Böyle bir kaynakça ne Türkiye'de var ne de dışarıda var.

Hamdullah Suphi, Yaşar Nabi'ye Bulgarca yazılmış Gagauzlarla ilgili bir kitabı çevirtirmek için gönderdi. "*Önce derginizde tefrika edin ondan sonra basın*" demiş. Yaşar Nabi, Varlık dergisinde tefrika edilen eserleri bozmuyordu.

Yani ben Varlık dergisinde sadece çevirmenlik yapmakla kalmadım, Yaşar Nabi II. Dünya Savaşında, 1939'da ikinci defa askere alındığı zaman, dergiyi de bana bıraktı. Tam benim tefrikam olduğu sıralarda ben idare ettim, 2 yıl kadar.

9. Varlık dergisinde Bulgar yazarların eserlerini çeviren Âdem Şakar, Fikret Arıt, Hayri Rüştü Akyürek isimlerini görüyoruz. Sanırım bu saydıklarım Bulgaristan göçmeni aynı zamanda. Bunun yanında Türk edebiyatçılarımızdan Behçet Necatigil, Sabri Esat isimlerini de görüyoruz. O dönemde bu çeviriler nasıl yapılmıştı?

Âdem Şakar Razgrat'lı bir delikanlıydı. Annem okur yazar değildi, ona yazdırdı mektupları, benim yazdığım mektupları ona okuturdu. Sonra o da Türkiye'ye geldi, polis kolejine yazıldı. Pazar günleri bize gelirdi. O da biraz Bulgarca bilirdi. Biz birlikte Bulgarcadan çevirmek için bir roman arıyoruz ama bulamıyoruz. Metin bulamadığımız için, daha sonra Polonyalı bir yazardan Stefan Jeromski '*Sadık Nehir*' adındaki kitabı '*Vatan Uğrunda*' diye çevirdik.

İsmail Ağlagül, İstanbul'a gelmiş, tanışıyoruz zaten kendisiyle. Bir gün ben evde yokken geliyor, büyük kızım Çiçek'e diyor ki: "*Babanızda biliyorum 'Bay Ganü' adında bir Bulgarca kitap var, onun Türkçesi de var yanında, onları bana ver de boş zamanımda onları çevireyim, çünkü diyor işsiz güçsüzüm, ailece sefil haldeyim*" diyor. Veriyor kızcağız, ben olsam ben de veririm tabi. Hemen çevirmeye başlıyor, çevirisi de var zaten ve bu Milliyet Gazetesinde mizah dizisinde çıkıyor. Öyle bir Bay Ganü çiziyorlar ki, Bulgaristan'ın Bay Ganü'süne bak, (alelade bir köylü) Türkiye'deki Bay Ganü'ye bak, zengin adam. Şimdi ben bunu (kitabın Bulgarcasındaki resmi işaret ederek) koydurmak istiyorum Bay Ganü olarak.

Bay Ganü'yü çevirdim, hazırladım. Kitabın kapağında Bay Ganü orijinal resmiyle olacak. Yordan Yovkov'un elimde olan bütün kitaplarını çevirdim. Olmadığı için '*Bay Ganü*'yü çevirdim. '*Konuşabilselerdi*' nin ikinci nüshasını çevirdim.

Arkanızda bir kitap var, Fransızca. Bakınız Bulgarlar kendi yazarlarını tanıtmak için, kendileri çeviri yapıp devletçe basıyorlardı. Siyavuşgil bunları okuyordu. Üniversiteyi Fransa'da bitirip orada tanıştığı bir Fransız kızıyla evlenip gelmişti. Evde Fransızca konuşuyorlar, O da tabi Fransızcasını kuvvetlendirmek istediği için kitap okuyor. Bulgarlar bunu keşfettiği için, kendisini sık sık Sofya'ya konferans vermeye davet ediyorlar. Ama Bulgarca bilmiyor adam Fransızca konuşuyor onlarla. Bulgar eserleri de böyle çevirilerinden okuyordu.

Necatigil'in Bulgarcadan çevirilerine rastlamadım ama kendisinin bastığı kitaplarda (örneğin *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*) yıllar ve kişilerle ilgili çok titiz davranmadığını gördüm ve eleştirdim. Necatigil Bulgarca bilmez, sadece Almanca bilir. Çevirinin çevirisini yapar, bu çok tehlikeli bir şeydir. Çok yanlış.

9. 1944 yılında II. Dünya Savaşının devam ettiği yıllarda Çocuk Esirgeme Kurumu için basılan '*Birimiz Hepimiz İçin*' (Bulgarcadan 5 hikâye) ve yine aynı yıl '*Çocuk*

Şiir Antolojisi', 1946 yılına da Dünya Çocuk Masallarının 6. Cildi olarak 'Bulgar Masallarını' çevirmişsiniz. 1961'de 'Kar Çiçeği' ve 'Sihirli Çalgı' çocuk kitapları da gelmiş. Bu kitapları nasıl ve neden çevirdiğinizi anlatabilir misiniz?

Varlık dergisinden talep gelirdi, ben öyle çevirirdim.

Ben Dökümantasyon Bölümünde okumak üzere Fransa'ya gönderildim 1950 yılında. O yılda bir Fransa Dökümantasyon Enstitüsü açıldı. 1946'dan 1961'e kadar o yüzden ara verdim çevirilerime.

Varna'da yazarların bir yazlık evi var, arada kalıyorduk. Eşimi de götürüdüüm. Benim Bulgar Hikâyeleri Antolojim yeni çıkmıştı. O yıllara rastlıyor demek ki, 1967. Oraya gelen yazarlar çevirisini yaptıkları kitapları da beraberlerinde götürüyorlar. Sergi de açıldı. Macar çevirmenler, merakla benim kitabımı incelediler. Bana şunu sordular: *"Türker Bey, biz Bulgarcadan Macarcaya çeviri yaparken o kadar çok Türkçe kelimeye rastlıyoruz ki, onların birçoğu da Bulgar lügatlarında yok, onun için biz Türkçeyi de öğrenmek zorunda kalıyoruz."* Şaşım kaldım. Ve gerçekten de doğru, 15 - 20 000 kelime buldum.

Son yıllarda baktım benim Türkçe yazabileceğim hiçbir şey kalmamış, ne yapayım Bulgar edebiyatını çevireyim, tanıtayım dedim. Kimse çevirmiyor. 500000 kişi geldi de bir tanesi hiçbir çeviri yaptı mı, üniversite mezunu olanlar kendileri yazıyor. Çok güzel Bulgarca bildikleri halde, hatta yayınevlerinde çalıştıkları halde, çevirisini yapmıyorlar.

Mesela Sabri Tata var, roman yazıyor. Ama o Deliorman diliyle yazıyor. O kadar çok yerel sözcük kullanıyor ki.

10. Sosyalist düşüncelerin çok ilgi gördüğü 70'li yıllarda sizi bu tarz çevirilerden uzak görüyoruz. Bu dönemde yapılan çevirilerle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Onlar siyasi şeyler, ben onlara karışmam.

11. Türker Bey, siz çeviriyordunuz fakat sizin çevirileriniz daha çok Türklere karşı yazmayan yazarlardan seçiliyordu. 60'larda ve 70'lerde Türkiye'ye pek çok edebi değeri olamyan ama siyaset içeren öykü ve kitap çevrildi. Sizce neden o dönemde Bulgarcadan Türkçeye bu kadar çok kitap çevrildi?

Onlar orada çevriliyordu da burada basılıyordu. Mehmet Tuğrul Deliorman orada çeviriyordu, burada basılıyordu. Habora Yayınevi vardı, sahibi Bulgarca bir kelime bilmiyordu, Bulgarlar ona para veriyorlardı, kitapları burada basılıyordu. Habora benden hiçbir şey istememiştir. İstese verirdim belki, ama o böyle edebi kitaplar istemiyordu, siyasi kitaplar istiyordu. Kendisi de komünist zaten. Mehmet Tuğrul Deliorman çeviriyordu daha çok.

12. Bir Bulgaristan Türkü olarak Bulgaristan'da Türklere yönelik uygulanan asimilasyon baskılarının sizi de etkilediğini düşünüyorum. '*Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği*' ve '*Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar*' kitaplarının bu dönemin ardından çıktığını görüyoruz. Bu kitapların çıkış hikayesini bizimle paylaşır mısınız?

Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar kitabını Kültür Bakanlığı tek cilt olarak bastı. Ben bazı ilaveler yaparak özel bir yayınevime, IQ yayınevime verdim. Onlar iki cilt olarak bastı. Şimdi bunda daha çok araştırma var. Çeşitli kongre ve sempozyumlarda okuduğum 50 tane bildiri daha var bu kitaplarda. Aradaki fark bu.

13. Sunduğunuz bir bildiri dolayısıyla Bulgar Devleti size 1300 Kuruluş Yıldönümü Altın Madalyası veriş ve siz de 1984 -85 zulmünü protesto etmek için bunu geri iade etmişsiniz. Bunun dışında Bulgar Hükümetiyle yaşadığınız anılarınız var mıdır?

Bulgaristan Hükümeti ödül vereceği kişileri toplu olarak çağırıyor, ne düşünüyorlarsa, Konsolosluga hepimizi tek tek çağırıyorlar. Oradaki kişiler, bir bardak şarap ikramından

sonra çağırma sebeplerini öğreniyor: *“Bulgar Devleti size bir altın madalya veriyor. Ama bunun değerini iyi bilin çünkü bu yalnız size verilmiyor. Sovyetler Birliğini idare eden 40 kişilik bir heyete ve o zamanki Başbakanlarına da veriliyor”* diye söylediler. Tamam, aldım geldim. Birkaç ay sonra isimlerin zorla değiştirilme süreci, köylerin ablukaya alınışı, Türklere Bulgar adı verilmesi zulmü patlak verdi Bulgaristan’da. Ben orada Türklere yapılanlara tahammül edemedim. Düşündüm, şu sebepten dolayı bana verdiğiniz madalyayı iade ediyorum şeklinde Konsolosluga bir mektup yazmaya karar verdim. Altın madalya verdikleri İktisat Profesörü bir kişi daha vardı, Bulgar İktisadı üzerine bir kitap yazmış. Ona bu olayı protesto etmek üzere bir basın toplantısı düzenleyerek açıklama yapıp madalyaları bu şekilde iade etmeyi önerdim, kendisi buna yanaşmadı. *“Bize bunu törenle vermediler ki, biz de bu şekilde iade edelim”* ifadesini kullandı.

Ben tek başıma Babiâli’deki Gazeteciler Cemiyeti binasına giderek durumu anlattım ve bu sebepten dolayı altın madalyayı konsolosluga mektup yazarak ve elden vererek iade etmek istediğimi belirttim. Gazeteciler de benimle birlikte gelerek, bu durumu nasıl karşılayacaklarını görmek istediklerini söylediler. Hep birlikte gittik. Dış kapılar, demir kapılar bile kilitli, ama bir zil var, ona Bulgarca olarak kiminle görüşmek istediğini söylüyorsun. Ben kendimi tanıttım, birkaç ay önce bana altın madalya verdiklerini ve şimdi de bir mektupla birlikte, burası verdiği için buraya iade etmek istediğimi söyledim. Verdikleri cevap şuydu: *“Hayır, biz onu alamayız, sizin muhatabınız Ankara’dır. Bulgar Büyükelçiliğine verirsiniz, o da gönderir”* Ben *“Hayır, ben bunu buradan aldım, buraya teslim ederim”* dedim ve kapının altından, mektupla birlikte sürüverdim içeriye doğru ve biz geri döndük. Ertesi gün gazeteler, ilk sayfada benim olayımı anlattılar, resimlerimi koyarak.

Şimdi bu konsolosluğun tam karşısında Polis Merkezi var, polisler bu olayı dürbünlerle seyrediyormuş. Bakmışlar, karanlık olana kadar o madalya orada kalmış, hiç almamışlar. Ta ki karanlık olana kadar. Ertesi gün orada yokmuş.

Bu olayı ben Batı Trakya Dergisine koymuştum, şimdi de Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar kitabına eklemiştim sonuna ama bu önemli bir belgedir diyerek en başa koymak istedi yayınevi. Balkan Türkleri Derneği beni bir tanıtma toplantısı yaparak, bu belgeyi çerçeveletmişler, orada gösterdiler, aynı zamanda TRT'nin yaptığı 30 dakikalık bir belgesel vardı, o da orada gösterildi. Bu artık ünlü oldu. Herkes bunu soruyor bana.

14. Sonraki yıllarınızda Yordan Yovkov, Elin Pelin'den çevirileriniz var. Bu kitapları seçme sebebiniz nedir?

Gelelim, Elin Pelin'e. Neden '*Bir Türk Kadını Uğruna*'? (Yazar hikâyenin içeriğinden kısaca bahsettikten sonra) Türkiye'de içinde 'kadın' kelimesi geçen kitaplar çok satılır, o yüzden adını öyle koydum, satılsın diye yani. Bu kitapta uzun hikâye olan '*Toprak (Zemya)*' hikâyesi de var, Bulgarlar filmi çekmişlerdi. Ekim 2003 basımı bu kitap, aradan 10 yıldan fazla geçmiş, yenilemek gerekir. Bu durumu yayınevine bildirdiğimde de ellerinde halen 36 kitap bulunduğunu ve gerek olmadığını söylediler. Halbuki işin aslı başkaymış. Bu kitap e - kitap olarak varmış benim bilgim dışında. O sebepten dolayı ikinci baskısını yapmaya yanaşmıyorlar diye düşünüyorum.

15. 2014 yılında basılan Yordan Yovkov'un '*Kuzgun Hanında Geceler*' ve '*Sınır Boyundaki Çiftlik*' çevirilerinden sonra yaptığınız başka çalışmalar var mıdır?

Bunlardan sonra birçok kitap daha çevirdim ben, ama yayınevlerinde bunlar. Mesela Evrensel Yayınevinde, '*Korolavov'un Başına Gelenler*' adıyla Yordan Yovkov'un son bir romanı varmış, son iki bölümü kalmışken, bitirmek üzereyken o gece kötü olmuş. O zamanlar kitaplar el yazısıyla yazılıyormuş, daktilo yokmuş. Ben çevirilerimi bile daktiloyla yazıyorum, müsvedde yapamıyorum. Sonra başka bir kelime aklıma gelirse,

onu silip üzerine yazıveriyorum. Devamlı buradan yazıyorum. E baktım, Yordan Yovkov'dan pek çok kitap çevirmişim, elimde kitap kalmadı. Ama ben öyle tiyatro eserleri felan da çevirmek istemiyorum.

'Eğer Konuşabilselerdi' hikâyelerini çevirdim 2015 'te.

Yaba Dergisi var, aynı zamanda yayınevi ve sahaf, 2 ayda bir çıkıyor. Ahmet Emin Atasoy, benimle ilgili bu dergide *'Kültüre Adanmış Bir Çınar, Türker Acaroğlu 100 Yaşında'* başlıklı bir yazı yazdı. Daha doğrusu Bulgaristan'da Bulgarca olarak yazdığı, fotoğraflar eklediği çok uzun bir yazı, biraz kısaltılmış haliyle bu dergide çıkıyor.

Uzun ömrünün her dakikasını üreterek değerlendirmiş olan ve birçok alanda imzası bulunan Türker Acaroğlu, bu söyleşiden de anlaşılacağı gibi öğrenmeye karşı duyduğu yoğun istekle kendisini sürekli geliştirmiş, yenilemiş ve geriye çok önemli eserler kazandırmıştır. Yaptığı çevirilere büyük bir titizlikle ve sevgiyle eğilen bu kültür çınarı para kazanma gayesinden çok öte üretme hazzıyla çalışmıştır. Bulgar edebiyatının Türkiye'de yer almasında birçok faktörün etkisi vardır. Türker Acaroğlu ismi bu anlamda yaptığı çalışmalarla ve çok yönlülüğüyle bu faktörlerin başında yer almıştır.

BÖLÜM 5

5. 1960 SONRASI SOSYALİZM - SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE EDEBİYATA YANSIMALARI

Bulgar edebiyatından yapılan çeviriler Türkiye’de 1960’lara kadar aynı yöndeki tercihler ve fikirler etrafında toplanmıştır. 1960’tan sonra ise, Türkiye’deki dönemsel gelişmelere bağlı olarak ülkemizde Bulgarcadan nakledilen kitap türlerinde ve içerdikleri konularda belirgin sapmalar görülmüştür. Bu bölümde bu değişikliğin politik sebeplerine ve dönemin yaşattıklarının edebiyat ve çeviri dünyasındaki yankılarına göz atılacak, Bulgaristan’ın sosyalizmi yüceltme çabalarıyla yaptığı propaganda çalışmalarının ülkemizdeki yansımalarına değinilecektir. Ayrıca Bulgar edebiyatından çevirilerin doruk noktasına ulaştığı 70’li yıllarda ön plana çıkan edebi türler ve örnekleri de tartışılacaktır.

1960’lı yıllar dünyada siyasi çalkantıların yaşandığı, yeni kültürel ve ideolojik yapılaşmaların ortaya çıktığı sürece işaret eder. Türkiye’de ise çok partili sisteme geçilmiş, 1955 yılından itibaren Demokrat Parti baskı siyasetini uygulamaya geçirmiştir. Bu durum, ekonomik bunalımla birlikte siyasi ve sosyal çöküntüye neden olmuş, süreç 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile sonuçlanmıştır. Askeri müdahale sonrasında bir yıl içinde anayasa hazırlanmış, 15 Ekim 1961’de de yeniden seçim yapılarak yönetim sivillere bırakılmıştır. Ne yazık ki, bu anayasanın sağladığı özgürlüklerin yaşaması için gerekli koşullar sağlanamamıştır. Bu nedenle, Türkiye iki kez daha askeri darbeye sahne olacak, sağ sol çatışmalarıyla ülke, her alanda dengesini bulmakta zorlanacaktır. Bu süreç Bulgar dilinden yapılan çevirilerde de etkisini belirgin bir şekilde gösterecektir. Bulgar dilinden yapılan çevirilerde her ne kadar Bulgar Hükümetinin çabaları ön planda olsa da Türkiye’de sosyalizmin ilgi patlamasıyla karşılanması Bulgarların planlarını kolaylaştırmıştır. Bu sürecin işleyişini anlayabilmek

adına Türkiye’de sağ ve sol kutuplaşmalarının aşamalarına ve sonuçlarına kısaca değinilme gereği hissedilmektedir.

1961 Anayasası baskı siyasetine bir tepki anayasası olma özelliği taşıır ve temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasını zorlaştırmayı hedefler. Anayasa yeni siyasi partilerin kurulmasına olanak sağlarken, yasama ve yürütme alanlarında belli bir siyasal akımın tekelleşmesini önlemeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda temel hakları güvenceye alarak yargıyı eksiksiz bir bağımsızlığa kavuşturmuş ve etkin bir denetim yetkisi ile donatmıştır. Cem Eroğul, 1961 anayasasını ‘devleti dizginlemek ve sivil toplumun serpilmesine olanak açmak yolunda, o güne dek Türkiye’de uzaktan bile benzeri görülmeyen, üstelik çağdaş dünyada bile az bulunan bir demokratik hukuk çerçevesi’ olarak tanımlamaktadır (1970: 56). Bu anayasa, 1965 yılından itibaren normale dönen rejimde, farklı siyasi düşüncelere serbestlik kazandırarak toplum yaşamına çeşitlilik getirmiştir.

Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda Takriri Sükûn Kanunu (1925) ile her türlü sol örgütlenme yasaklanmış, İnönü hükümeti çok partili sisteme geçişte sosyalist fikirleri baskılama yoluna gitmiş, 1955 sonrasında DP de bu baskıları daha da arttırmıştır. 1960’lara gelinceye kadar sol düşünce hükümetlerin gözünde yasak ve ezilmesi gereken bir ideolojidir. 1961 Anayasasının sağladığı özgürlükle, ilk boy gösterenler, uzun zamandır baskılanan solcu akımlar olmuş, sosyalist partiler ve sol sendikal hareket hızla faaliyete geçmiştir (Tanör, 1995: 283).

Bir yanda sol hareketlerin oluşumu hızlanırken, 1962’de yurda geri dönüş yapan ve 60 darbesinde sağ görüşleriyle tepki toplayarak yurtdışına gönderilen 14 subay da bir siyasal parti etrafında örgütlenebilme olanağı bulmuştur. Bu kişilerin görüşüne göre ‘yönetim sivillere bırakılmamalı, toplum tepeden inme bir takım reformlara’ tabi tutulmalıydı. Sağın vurucu gücüne önderlik eden isim Alparslan Türkeş’tir ve başına

geçtiği parti ile bu baskıcı ideolojiyi geniş kitlelere yaymıştır. Ülke kararlarında söz sahibi olduğu dönemlerde de verdiği yönergelerle kümeleşme ve karşı saldırıya geçme eğilimini tırmandırmıştır (Eroğul, 1970: 209 - 232).

Sağ ve sol görüş kanatlarının kendilerini ifade etme olanağı bulmasıyla birlikte, bu demokratik ortamın sürdürülebilmesi için gerekli koşullar hükümetçe sağlanamamış, tam tersi bir politika izlenerek solu baskılama ve susturma yoluna gidilmiştir. 1968 yılı çatlakların giderek büyüdüğü yıl olmuş, sol kendi içinde bölünürken, sağ saldırıya geçmiş, hükümet yetkilileri de bu saldırgan tutuma dahil olmuş ve anayasa ile amaçlanan ‘devletin sivil topluma saygı göstermesi’ hedefi böylece son bulmuştur. Bu süreç 1971’de ikinci askeri müdahaleyi getirmiştir. Murat Belge darbe sonrasında yaşananları şöyle özetlemektedir:

“12 Mart 1971’de iktidarı ele geçiren askeri yönetim sıkıyönetim kullanarak binlerce devrimci öğrenciyi ve işçiyi tutukladı, bu arada da doğmakta olan gerilla gruplarını ezmek için büyük bir süreklilik avı başlattı. Bunun yanı sıra artık – hoşgörüyü sınırını aştığına inandığı solu da toplumdan silmek istiyordu. İşkence ilkin bu dönemde görülmemiş bir yaygınlık kazandı” (Tonak, Schrink, 2013: 265).

Ülkede gençler arasında, siyasi ideoloji uğruna kan dökülmesinde siyasi tablo ile birlikte yurda giren bazı kitapların etkisinin olduğu muhakkaktır (Zafer, 2016: 387). Diğer bir deyişle, o dönemde elden ele geçerek okunan bu kitaplar düşüncelere tesir etmiş ve toplumsal arenada faaliyetlerle boy göstermiştir. Bu sivrilmeler, diğer yandan, aşırılıklarla baskılanmaya çalışılmıştır.

Siyasi ve toplumsal çerçevede hal böyle iken bir yandan da sanayileşme çabaları sürmüştü, özel girişimciliğin desteklenmesi ile yerli ticaret ve sanayide yeni zenginler türemiştir. Tarım, ulaşım ve enerji sektörlerindeki atılımlara paralel olarak da iç göç başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte ortaya çıkan toplumsal sorunlar göç,

gecekkondulaşma, zengin – fakir uğurumunun büyümesi, toplumsal yapıda belirgin farkların ortaya ęıkıřı ve siyasi kutuplaşmanın getirdiği konulardır (Belge, 2002: 1302). Türk edebiyatı bu konulardan beslenirken, Bulgar dilinden yapılan ęevirilerde de siyasi gelişmelere paralel olarak artış görülmüştür. Fakat bu durum ęeviri kalitesine zarar vermekle birlikte Bulgar edebiyatının geręek temsilcilerinin geri planda kalmasına neden olmuştur (Zafer, 2016: 389).

1961 Anayasasının getirdiği özgürlüklerle birlikte kutuplaşmalar ve acı dolu sahneler yaşanırken, dışa yönelik siyasette de belirgin gelişmeler gözlemlenmektedir. 1965 – 1971 yılları arasında ‘Türk dış siyaseti, eşine az rastlanır bir dinamizm’ göstermiştir. Bu dönemden itibaren Türk- Bulgar, Türk – Romen, Türk – Yugoslav ilişkileri hızla gelişmiştir (Gönlübol, 1974: 575 – 587). Dış ilişkiler gelişirken, Bulgaristan’da ęalıřmakta olan ‘propaganda makinesi’ de Türkiye’deki faaliyetlerini hızlandırmaktadır (Kurtaşeva, 2014: 7).

5.1. 1960 – 70’li Yıllarda Türkiye’de Bulgar Edebiyatı

Bulgarcadan yapılan ęevirilere bakıldığında, 60’ların ikinci yarısından itibaren ęeviri kitaplarında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. 1939 yılından 1966’ya kadar Bulgar edebiyatından örnekler sunan eser sayısı 10 iken, bu sayı 1966 - 80 yılları arasında 60’a¹⁸ ulaşır. Sayının büyük bölümü sosyalist içerikli propaganda edebiyatı örneklerinden ibarettir fakat bu artışın özünde sadece ‘okuyucunun Marksist kuramsal yayınlara susamışlığı’ yoktur (Dino, 1978: 111). Bulgaristan hükümetinin planlı yayıncılık siyaseti bu dönemde son derece aktifken, Türkiye’den de bu siyasete ilgi gösteren yazar, yayıncı ve ęevirmenler bu faaliyetlere cevap vermiş ve bu ideolojinin

¹⁸ Basılan kitapların büyük ęoęunluęu sosyalist içerikli propaganda edebiyatını temsil eder, kısa ömürlüdür. Ayrıca sadece 1979 yılında basılan Bulgarcadan ęeviri kitaplarının konu başlıkları 20’nin üzerindedir (Zafer, 2016: 383).

destek bulmasında aktif rol oynamışlardır. Çevirilerdeki bu ilgiyi anlayabilmek adına Türkiye ve Bulgaristan'daki siyasi - ideolojik faaliyetlere ve yaşananlara göz atmak gerekir.

1940'lardan itibaren Tercüme Bürosu sayesinde Batının klasikleriyle tanışan Türk gençliği, 60'lara gelindiğinde orta ve üstü yaştadır ve artık okuyacağı eserler konusunda tercih yelpazesi genişlemiştir (Zafer, 2016: 390). Maalesef edebi eserlere değil, ideolojik kitaplara yönelim hızlanmıştır. Yıllarca baskılanan sosyalist içerikli kitaplara merak ve ilgi o denli fazladır ki, 61 Anayasasının sağladığı özgürlükle okuyucuların bu yöne kayması kaçınılmazdır (Dino, 1978: 111). Ayrıca, 2. Dünya Savaşından sonra ülkede peş peşe yaşanan ekonomik bunalımlar, kalkınma çabalarıyla sınıfsal farkların iyice artması, sosyal çalkantılar ve baskı dönemleri, kitlelerin 'sosyalist dünyada daha adil ve hoşgörülü bir yaşam sürülebileceği' fikrine tutunmalarına neden olmuştur (Tata, 1993: 42; 126; 128;). Okuyucular, bu fikri anlamak ve hayata geçirmek için özellikle 60'lı yılların ikinci yarısında öne çıkan modern ya da çeviri kitaplara yönelirler. Bu kitaplardaki başlıca konular arasında 'sosyalist düzenin kuruluşu', 'antifaşist mücadele', 'partizan edebiyatı', 'kapitalist düzene silahla karşı koyma' vardır (Zafer, 2016; 383).

Sosyalist fikirlerden etkilenen dönemin üniversite gençliği, 1968 yılında Paris ve Londra'da yaşanan öğrenci olaylarına destek olmuş, kapitalist dünyanın başındaki isme tepki olarak aynı yıl İstanbul'a gelen A.B.D. 6. Filosu denizcilerine de saldırıda bulunmuştur. Sağ kanatta ise 1968'de sağcı gençliğin odakları haline gelen Ülkü Ocakları kurulmaya başlamış, kutuplaşma giderek sivrilmiştir (Eroğul, 2013: 233). Ülke içindeki tepkiler de giderek büyümüş, her kesimden sesler yükselmiş, büyük mitingler ve işgal faaliyetleri birbirini izlemiştir. Cem Eroğul bu süreci şöyle tanımlamaktadır: *"Köylülerin toprak, işçilerin fabrika, öğrencilerin de fakülte işgal eylemleri birbirlerini durmadan kovalamış, hem ideolojik karşıt kümelerin birbiriyle çekişmeleri, hem de*

solcu güçlerle kolluk kuvvetleri arasındaki çatışmalar giderek büyük boyutlara ulaşmıştır. Artık sokaklarda kan dökülmesi olağan hale gelmiştir”(2013: 236). 1970’ler, hükümete karşı silahlı mücadele ve terörizmi kahramanlaştıran kitapların en fazla yayınlandığı dönem olmuştur (Zafer, 2016: 383).

Bu vahim tablonun oluşumunda, yaşanan siyasi gelişmeler, ülkemize giren ideolojik fikirli kitapların yanı sıra, sosyalist devletlerin ‘sosyalizm’i yayma faaliyetlerinin de etkili olduğunu anlamak için tarihe kısa bir bakış atmak yeterlidir. 1951 yılında Bulgaristan’dan yaşanan göçle ilgili olarak Stalin’in cümlesi şöyledir: *“Bulgaristan Türkü, devrimci-sosyalist bir ideoloji ile yoğrulunca buradan Türkiye’ye rejim ihracında önemli rol oynayacaktır”* (Yenisoy, 2007: 3). Düşünce bu yönde olsa da Bulgaristan’da kendi dilini kullanma ve dinini ve kimliğini yaşama gibi insani hakları elinden alınan ve tarihte her dönemde göçe zorlanıp, insanlık dışı muamelelere maruz kalan Türkler, sosyalist rejimin bu hayalini gerçekleştirmedi. Aksine, bu hayalin ülkemizde yeşermesine Türkiye’de yaşayıp, Türkiye’deki tablolarla kıyasladığı komünizme bağlanan Türk yazar ve yayıncılar destek olacaktır. Bunlardan Habora Yayınevi’nin başındaki isim Bülent Habora, Bulgaristan’ın planlı propaganda faaliyetlerini gönüllü olarak yürütecek, yapılan toplantılara seve seve katılacak ve ‘komünizm’ ile ilgili her şey, tıpkı Bulgar hükümetinin hayal ettiği gibi kusursuzlukla bağdaştırılacaktır (Zafer, 2016: 384). Aynı zamanda Fahri Erdinç, Mehmet Tuğrul Deliorman, Ziya Yamaç da bu kusursuz tabloyu sadece iyi yönleriyle değerlendirerek Türkiye’de de gördükleri muamelelerden bunalarak (Özer, 2006) sosyalist ülkede yaşama hayalini gerçekleştirmiş, fakat bu tecrübe arafta yaşanan bir hayat olarak hafızalarımıza kazınmıştır. Bu yazarlar ne tam olarak Bulgar Komünist Partisi tarafından kabullenilmiş, ne de Türkiye’de, gerçek anavatanlarında özgür bir hayat sürebilmişlerdir (Tata, 1993: 53-79). Türkiye’deki tablo ile kıyaslandığında planlı ve

huzurlu sosyalist yaşam birçok Türk yazar ve yayıncının gözlerini boyasa da sistemli olarak yapılan sınırlama ve baskılar ancak ülke içinden hissedilmiştir.

II. Dünya Savaşından sonra Bulgaristan'da başa geçen sosyalist hükümet, ülke içindeki edebiyatın sadece kendi ideolojisi doğrultusunda şekillenmesini ister. Sadece ülke içindeki edebiyatın oluşumunu değil aynı zamanda ülke dışına taşınacak bu yazının da kontrolünü elinde tutmak amacı taşır. Bu durum A. Burova'nın başında bulunduğu ortak çalışmada şu sözlerle desteklenir:

“Totaliter dönem boyunca bu sürecin tamamı devletin kontrolü altındadır. Bu süreç çeviriye uygun olan yazar ve yayınevi seçimi ile birlikte partiler arası ve (‘kardeş’ sosyalist ülkelerin edebiyatlarının belirli bir kotaya göre karşılıklı olarak çevrilmesinin kabul edildiği) ülkelerarası anlaşmalara göre güvenilir çevirmen ve yayınevlerinin bulunmasını da kapsamaktadır” (2011,10).

Bu şekilde tek yönlü bir düşünce etrafında, çizilmiş sınırlar içinde hareket edilecektir. Ülke içinde sosyalizmin benimsenmesi için çeşitli yöntemler denenir. Bu çalışmalar önce ülke içinde gerçekleştirilecek daha sonra da ülke dışına taşınacaktır.

Öncelikle ülke içinde kullanılmak üzere, komünist düzenin Türk halkı tarafından benimsenmesini hızlandırmak ve Türklerin sıkı sıkıya bağlı oldukları dini geleneklerin etkisini azaltmak amacıyla da bu fikirleri benimsemiş olan Türk yazarlardan çeviriler yapılır.¹⁹ Bu çeviriler Bulgaristan Hükümeti tarafından belirlenmiş ‘güvenilir’ çevirmenlerce ve yayınevlerince yapılmıştır (Burova A., Et al., 2011: 11). Bulgaristan Hükümeti bir yandan ülkenin sol ideolojisini savunan Türk yazarlardan çeviri yaptırıyor, diğer yandan da Türklere karşı baskıları arttırıyordu. Ülke içinde 1948 yılından itibaren Bulgaristan'da Türkçe eğitimi kademeli olarak kaldırarak, ilerleyen

¹⁹ Türk yazarlardan Nazım Hikmet - *Moskova Senfonisi* (1957), Sabahattin Ali - *Kuyucaklı Yusuf* (1966), Fakir Baykurt *Amerikan Sargısı* (1967), Orhan Kemal *Gurbet Kuşları* (1966), Yaşar Kemal *İnce Memed* (1958), Aziz Nesin *Zübük* (1963), Mahmud Makal *Hayal ve Gerçek* (1965) eserleri Bulgaristan'da Narodna Prosveta yayınevi tarafından basılmıştır.

yıllarda da Türkçe konuşulması ve yayın yapılmasını da kademeli olarak yasaklamaktadır (Çolakoğlu, 2015: 4442). Türkçe yapılan yayınlardan rahatsız olunuyor, Bulgaristan'da konuşulan tek dilin Bulgarca olması için diretiliyordu (Tata, 1993: 22-24). Bulgaristan'da yaşayan Türk halkı tüm bu baskılardan ve insani haklarının yok sayılmasından bun alıyor ve her fırsatta her şeyi geride bırakarak anavatanına göç etmeye cesaret ederken, Türkiye'den gelerek Bulgaristan'ı ve hükümet politikalarını öven Türk yazarları anlamakta zorluk çekiyordu (Tata, 1993).

Bulgaristan Komünist Partisi her alanda kontrolünü hissettirmeyi rejimin yaşamasıyla bağdaştırmıştır. Ülkede yaşayan Türkleri kontrol altında tutma, yazılan eserlerdeki konuları sınırlamanın yanı sıra içte ve dışta yayıncılığın da çok sıkı sınırlamalarla çalışması gerekiyordu. Bilyana Kurtaşeva Bulgaristan'ın kendi yayınevleri aracılığı ile çevirisini yaptırıp yayımlattığı kitapların hikâyesini şu sözleriyle özetlemektedir:

“Yabancı bir dilden çevrilen eserler, eser ne olursa olsun totaliter bir ülkede tehlikeli değildir, çünkü ülke içinde takibi ve kontrolü kolaydır. Ülke sınırları içinde oldukları sürece kolayca eleştirilebilir, kötülenebilir ya da gerekirse yok edilebilirdi. Hâlbuki ülke dışında yapılacak çeviriler kontrol dışı kalacaktır. Eğer bu çeviriler, yabancı yayınevleri tarafından çevrilirse her şekilde dağıtımı yapıp, yanlış yorumlanması olasılığı ortaya çıkabilir. Çözüm kitapları Bulgaristan'da basmaktır. Böylece rejimin izin verdiği sınırlarda varlığını sürdürecektir ya da sürdürmeyecektir. Burada propaganda ihtiyacı ile birlikte gerçek iletişim korkusunun şizofrenik ayırımına şahit oluyoruz” (Kurtaşeva, 2014: 8).

Yukarıdaki durumu kanıtlayan ve Kurtaşeva'nın makalesinde tespit ettiği diğer bir ironik gerçek ise Unesco Uluslararası kitap çevirileri veri platformuna göre 'Bulgarcadan en fazla çeviri yaptırmış olan ülkenin, yine Bulgaristan olmasıdır' (2014:

9). Bu amaçla doğrudan Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nden gelen emirlere göre hareket eden yayınevleri 'Narodna Prosveta, Yabancı Dilde Kitap Basım Yayın Merkezi - Sofia Press, Interpress, Svyat... vd. gibi yayınevleri olmuştur. Sofia Press, daha erken dönemde kurulmuş olan Narodna Prosveta yayınevinin çalışmalarını devam ettirmiştir.

Böylece Bulgaristan'da çevrilip basılan propaganda içerikli kitaplar, kontrolden geçirildikten sonra ya konsolosluklar aracılığı ile uluslararası toplantılarda kişilere hediye ediliyor ya da 60'ların sonlarından itibaren Savunma ve Güvenlik Yönetimi²⁰ biriminin planlı çalışmaları yürütülüyordu. Bu faaliyetler, sosyalist düşüncüyü benimsemiş yazarların, yayıncı, gazeteci, kamu görevlisi ya da aydınların ülkeye ve toplantılara davet edilerek, misafir edilmesi, ülkede gezdirilmesi şeklinde yapılıyor ve bunun için özel bütçe ayrılıyordu. Bu yazar ve aydınlardan bazıları²¹,

²⁰ Orijinal adı 'Управление Безопасност и Охрана-УБО'dur.

²¹ Prof. Dr. Zeynep Zafer'in makalesinde konu ile ilgili derlediği kitap ve makaleler şöyledir: Todor Jivkov - Komünist Partisi Lideri'nin 12 - 15 Aralık 1978 yılı Sofia'da yapılan Uluslar arası Teorik Konferansı metni, açılışında sarfedilen tanıtım cümlesi ile '*Dünya Çapında Sosyalizm ve Komünizmin İnşası*' şeklinde Bülent Habora'ya ait metin Habora yayınevinde basılır; 27 Nisan 1979 - Ulusal Oturum'un 10. raporunda dile getirilen '*Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin İç ve Dış Politikası*' başlıklı Todor Jivkov'un konuşması 'Habora Yayınevi'; 15 Aralık 1978'de Sofya'da Ulusal Oturum esnasında Dr. Aleksandır Lilov tarafından dile getirilen '*Gerçek Sosyalizm*' - 'Habora Yayınevi'; Prof. İribacakov'a ait '*Sosyalizm İnşasında Temel Kanunlar ve Ulusal Özellikler*'i Konuk yayınevi tarafında çevrilip basılır; '*Bulgaristan'da Sendikal Hareketin Tarihi*' ve yine '*Anavatan Hissiyatının Farklı Ülkelerdeki Rolü ve Önemi*' takım halinde Konuk Yayınevi tarafından basılır.

Türkiyeli Komünistlerden Bulgaristan'a göç etmiş olan Ziya Yamaç'ın '*Mehmet*', Fahri Erdiñç'in '*Kardeş Evi*', Fahri Erdiñç '*Ali*'- Habora Yayınevi; Mitka Gribçeva '*Yaşadım Diyebilmek İçin*'- Habora Yayınevi; S. İ. Popov'un '*Sosyalizm ve Hümanizm*' – Sofia Press Yayınevinde çevrilerek Sorun Yayıncılık tarafından basılır.

Türk Yazar Hasan Kıyafet'in yazdığı '*Bulgaristan'da Eğitim*' – Habora Yayınevi; Türk Yazar Demirtaş Ceyhun'dan '*Yüzyıllık Delikanlı Bulgaristan*' – Habora Yayınevi; Fahri Erdiñç'ten '*İşçi Kadınlar*' – Habora Yayınevi; Liyana Daskalova'ya ait '*Küçük Kırmız Balık*' – Mustafa Balel çevirisi ile – Öz Yayıncılık; Türk Yazar Ender Kamil Boyacı tarafından kaleme alınan '*1920 – 1923 sürecinde Bulgaristan'daki Mücadeleden Çıkarılacak Dersler*' – Konuk Yayınevi; N. Todorov'dan '*Bulgaristan'ın Kısa Tarihi*'- Öncü Yayınevi (Bulgar devletinin kuruluşunun 1300. yılına adanmıştır) (Zafer, 2016: 390).

Ayrıca yine Habora Yayınevi'nden Bülent Habora'nın büyük bir hayranlıkla ele aldığı '*Türkiye'de İnsanlar, Bulgaristan'da Çocuklar*' ve '*Merhaba Komşu*', Habora yayınevinde basılan Georgi Dimitrov'un '*Halk Cumhuriyetine Doğru Bulgaristan*', N. Gornenski, S. Petrova, İ. Dimitrov '*Bulgaristan'da Faşizme Karşı Mücadele ve Sosyalizm*'- Konuk Kitabevi; '*Bulgaristan'da Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Sorunları*' – Bilim Yayınevi, S. Sulemezov isimli Bulgar yazara ait '*Lenin Kooperatif Planı ve Bulgaristan Kooperatif Hareketi*'- Bilim Yayınları şeklinde liste uzayıp gitmektedir.

Bulgaristan hakkında övgü dolu kitap ya da makaleler yazarak ya da yayınlayarak yapılmış olan misafirperverliğe karşılık veriyordu (Zafer, 2016: 384).

Bulgaristan'ın Türkiye'de ilgi çektiği söylenebilir. Bu anlamda, 1970 yılında Dost Dergisinin bir sayısının tamamını Bulgaristan'a ayırmasından da söz edilmelidir. Bu dergide Bulgar eleştirmenlerinin yazıları dâhil edilmiş, Türker Acaroğlu'nun imzasını taşıyan Bulgar edebiyatını tanıtan yazısının yanı sıra, hikâye ve şiir çevirileri, Bulgar müziği, operası ve koroları, tiyatro, Bulgar plastik sanatı hakkında makaleler, Salim Şengül'ün Bulgaristan'ın Peyo Yavorov ve Geo Milev'in müze evlerine yaptığı ziyaret izlenimleri ve şairler hakkındaki tanıtım yazıları da yer almıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki Dost Dergisi böyle bir çalışmayı bu sayıda sadece Bulgaristan'a yönelik yapmış, fakat diğer sayılarında Balkanlarda yer alan Romen, Macar²², Yugoslav, Arnavut sanatlarını da araştırmayı planlamıştır (Dost, 1970: 2). Dost dergisinde Bulgaristan'ın sanatsal faaliyetleri ele alınmış ve Türkiye'ye örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır. Benzer şekilde Naime Yılmaer ve Türker Acaroğlu gibi çevirmenler de Bulgar edebiyatından örnekler sunmaya çalışmış fakat yukarıda bahsi geçen sosyalist propaganda faaliyetleri ile ne yazık ki Bulgar edebiyatından sunulan bu değerli örnekler gölgede kalmıştır.

Açıkça görülüyor ki, Sovyetler Birliği'nin ayrılmaz uydusu gibi hareket eden Bulgaristan sosyalist rejime karşı ilgiyi uyandırmak için planlı ve sistemli bir politika uygulamıştır. 60'ların sonlarında, 70'lerin başında Türkiye – Bulgaristan arasındaki ilişkilerin de düzelmiş olmasını fırsat bilen komşumuz, sosyalizmi yayma seferberliğini hızlandırmıştır. Bulgar Hükümeti, Türkiye'den de bu seferberliği gerçekleştirecek 'güvenilir' kaynakları bulmakta hiç zorluk çekmemiş, kamuoyunda sol düşüncenin yıllardır dizginlenmesiyle daha da artan merakı doyurmak ve kendi ideolojisini yaymak

²² Dergide araştırılması planlanan Balkan ülkeleri edebiyatları arasında Macar edebiyatı da sıralanmıştır. Macaristan'ın Balkan ülkesi olamaması dolayısıyla Macar edebiyatının bu başlık altında bulunması yanlıştır.

için çift taraflı bulunmaz bir fırsat yakalamıştır. Hem daha önceden hazırlanmış kitapları Türkiye’de basmaya gönüllü yayıncılar, hem de bu tür yazıları ilgiyle okuyacak hazır bir kitle bulunmaktaydı. 60’lı yılların sonlarından itibaren hızla artan Bulgarcadan çeviri kitapların yurdumuzda basım sürecinde Bülent Habora ismi başı çekmiş, sadece Bulgaristan’da çevrilen kitapları Türkiye’de yayımlatmakla kalmamış, aynı zamanda Bulgaristan’a yönelik övgü dolu kitaplar da yazmıştır (Zafer, 2016: 390). Habora Yayınevi ile birlikte Konuk, May, Bilim Yayınları da vardır. Bu yayınevleri de Bulgarcadan çeviri ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmuş fakat Habora Yayınevi kadar ‘aktif’ olamamışlardır. Habora ismi bu dönemde karşımıza çok sık çıktığı için Bulgarcadan Türkçeye çeviri serüvenindeki rolüne ayrıntılı olarak değinilmesi gerektiği kanısına varılmıştır.

5.1.1. Habora Yayınevi ve Faaliyetleri

Bülent Habora yazdığı ve yayınladığı kitaplarda sürekli ülkemizdeki eksiklikleri ve dönemin çarpıklıklarını eleştirirken, Bulgaristan’ı ve uygulanan politikalara körü körüne bağlanmış övgülerinde son derece cömert davranmıştır. Bu uğurda Bulgaristan Hükümetinin çağrılarına zaman kaybetmeden cevap veriyor, Türkiye’de basılması için önerilen kitapları basıyor, konsoloslukta ya da Bulgaristan’da yapılan toplantılara katılıyor²³ ve tıpkı Bulgaristan Komünist Partisinin istediği gibi komünizm rejimi için ‘kusursuz’ görüntüsü çizerek²⁴ Türkiye’de var olan kutuplaşmaya faaliyetleri ve ürünleriyle katkıda bulunuyordu. Diğer bir deyişle, Bülent Habora bir

²³ Bülent Habora İstanbul’daki Rus Konsolosluğunda Sovyet Rusya’sının başarılarının gösterildiği filmlerin müdavimi olduğunu anılarında anlatmaktadır. Ayrıca Bulgar yetkililerle İstanbul’da farklı yerlerde buluştuğundan ve yetkililerin onu yayınevinde ziyaret ettiklerinden bahsetmektedir (Habora, 2004: 44-44; 222, 229).

²⁴ Özellikle ‘Türkiye’de İnsanlar Bulgaristan’da Çocuklar’ kitabında Bülent Habora bu ayrımı çok keskin çizgilerle ele almış, son derece yanlı görüşler sergileyerek Türkiye’deki çarpıklıkları Bulgaristan’ı yücelterek ve Bulgaristan’la ilgili hiç bir eksikliği dile getirmeyerek anlatmıştır (Habora B. 1980, Türkiye’de İnsanlar Bulgaristan’da Çocuklar, Habora Yayınevi, İstanbul).

yandan kendi ülkesini eleştiriyor, diğer yandan Bulgaristan'ı yüceltiyordu. Bülent Habora'nın Bulgaristan'la ilgili faaliyetleri ana hatları ile bu şekildedir. Bu faaliyetlerin oluşumunu anlamak üzere Bülent Habora'nın ürünlerine de göz atmak gerekir.

Bülent Habora 1969'da Stoyan Ts. Daskalov'un *Büyük Mücadele* (Golyamata Borba) romanından sonra 1970 yılında Georgi Dimitrov'un *Halk Cumhuriyeti Yolunda* (Po Pitya na Narodnata Republika) adıyla bir broşürünü yayımlar. Bu broşür Habora'ya çevrilmiş olarak daha sonra sık sık görüştüğünü söylediği Bulgaristan'ın Şumen şehrinde yaşayan İbrahim Hamdiev tarafından ulaştırılır. Bu broşürün yayınlanmasından sonra ilk defa konsolosluga davet edilir. Konsoloslukta Bulgaristan Dışişleri Bakanı ile tanıştırılarak Bulgaristan'a resmi olarak davet edilir fakat kendisi bu daveti Paris'e gitme isteğini öne sürerek reddeder (Habora, 2004; 243-245). Bu kokteylden sonra, Habora yayınevince basılan Bulgaristan sosyalist edebiyatı ürünleri ülkemizde daha yoğun bir şekilde yer bulmaya başlar. 1971 yılında Georgi Karaslavov'un '*Sevda Gelin*' (Snaha) romanı ve 1973'te yine Georgi Karaslavov'a ait '*Hayata Dönüş*' adıyla öyküler ve 1974'te '*Tatula*' romanı basılır. Yine 1974'te Emil Koralov'un '*Partizanın Kızı*' (Dışteryata na partizanina) romanı, ve aynı yıl Georgi Dimitrov'un anılarını içeren '*Georgi Dimitrov*' (Sırtse za vsički: Kogato Ohranyavah Dimitrov) kitabı yayımlanır.

Habora yine daha önce bahsedildiği gibi Bulgaristan'ın sosyalist rejimin tanıtılması için ayrılan ödenekten en fazla faydalanan yayıncı oluyor (Zafer, 2016: 385). Kendisinin anılarında da bahsettiği gibi yol, konaklama ve Bulgaristan içindeki ağır lanma masrafları konusunda cebinden hiç bir şey karşılamamış, bu konukseverliğin karşısında da Bulgaristan'la ilgi gördüklerini *Politika* ve *Evrensel* dergilerinde ya da kitap şeklinde yayımlamıştır. Bu kitaplar emekçi kadınlarla söyleşilerini içeren *Güzel İşçiler*, tarım kooperatifi olan Maritza ve orada yaşayanları anlattığı *Maritza PAPZK*, Bulgarsitan'la ilgili sağlık, eğitim, sinema tiyatro gibi konuların yüceltildiği *Merhaba Komşu*, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki elektrik alış verişinin anlatıldığı *Maritza*

İztok, Türkiye’de İnsanlar, Bulgaristan’da Çocuklar ve müze köy Faşizmden Sosyalizme Koprivštitsa. Bu kitaplar Habora Yayınevinden 1976 ile 1980 arasında çıkar (Habora, 2004: 281).

Bu arada ülkede önce Narodna Prosveta daha sonra Sofia Press eliyle çevrilen kitaplar artık ‘yoldaşların’ güvenini kazanmış olan yayıncıya teslim edilir. Ona öyle güvenirler ki Todor Jivkov ve ailesinin kitaplarını Türkiye’de basmak ‘şerefine’ nail olur (Zafer, 2016: 385). Bu tür kitapları basarak Türk- Bulgar dostluğuna katkıda bulunduğu inandırılır. Bu arada Bulgaristan’ı ziyarete gelen diğer politikacılar da ülkede yaşayan Türklere geri planda uygulanan baskılardan bihaber bırakılır. Oysa Bulgaristan’da yaşayan ve bu baskılardan bunalan Türkler her fırsatta anavatana göç etme hayali ile yaşamaktadır. Türkiye’ye göç etmiş olan Türkler, gazete başlıklarına konu olmuş göç sebebini şöyle dile getirir: “*Partililer bize çok eziyet yapıyor, ikinci sınıf vatandaş muamelesinden bıktık usandık*” (Şimşir, 2012:356). Bülent Habora, çok yüceltip nimetlerinden faydalandığı Bulgaristan Hükümeti yetkililerinin bu uygulamalarına kulaklarını tıkıyor, ona uygun görülen çizgide ilerlemeye devam ediyordu. Bulgaristan’da kendini ‘özel’ hissetmesi için makam aracı, eskort ve çevirmen tahsis ediliyor, ünlü otellerde konaklaması sağlanıyor (Habora, 2004: 275-276) ve Bülent Habora da ‘sosyalist rejimin ülkede inşası’, ‘işçi sınıfı’, Bulgar vatandaşlarının ‘eşitliği ve mutluluğu’ (Zafer, 2016: 385) üzerine yazılar yazarak ülkedeki soydaşlarına uygulanan baskılardan bihaber olan Türkiye’deki gençliğin bir ‘cennet ülke’ imajına kapılmasını sağlayarak borcunu ödemiş oluyordu.

Bülent Habora Bulgaristan’a geçişte herkesin aksine ‘vizesiz’ geçme ‘ayrıcalığına’ sahiptir, tanıdıklarının kişisel sorunlarına tanış olduğu nüfuzlu kişilere iletmiş bir sözyle çözüm bulabilmekte, ayrıca Türk- Bulgar dostluğuna ‘üstün’ hizmeti ile de Bulgaristan tarafından 1978 yılında 1. Derece Kiril ve Metodiy Madalyasıyla ödüllendirilmektedir (Zafer, 2016: 385). Habora kendi sözleriyle ‘7-8 yıl içinde 50’ye

yakın Bulgar kitabı yayınlarken, ülkede bu süre içinde sadece 4 Türk yazarının kitabının yayımlandığını yazmaktadır (Zafer, 2016: 385).

1975 yılından sonra ülke politikalarını öven kitapların yanı sıra roman çevirilerini de basmaya devam eder. 1974 yılında Sabri Demirov çevirisiyle Mitka Gribçeva'nın '*Ognyana: Anılar*' (Ognyana: Memoari) kitabı Narodna Prosveta Yayınevi tarafından Türkçe olarak basılır. Daha sonra bu kitabı Bülent Habora 1976 yılında '*Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum*' adıyla yayımlar. Çevirmen adı olara Nedim Sel ismi sık sık karşımıza çıkar. Öte yandan bu çevirmenin kim olduğu ile ilgili karşımıza net bir bilgi çıkmamakla beraber, kendisiyle yapılan söyleşilerde yayıncı bu anıların daha önceden Bulgaristan'da çevrildiği gerçeğini saklamaktadır. Bu durumun şaşkınlık yaratmaktan öte, yayıncının genel bir politikası olduğu gerçeğini kabul etmek gerekir (Zafer, 2016: 386). Türkiye'den göç ederek Bulgaristan'a sığınan yazar Fahri Erdinç, Kemal Özer ile 1976 - 1986 yılları arasındaki yazışmalarında Habora yayınevinin bastığı kitaplarda kendisinin çeviri yaptığından ve bu durumun gizli kalması gerektiğinden bahseder (Özer: 2006, 135). 1975 yılında Dimitr Dimov'un '*Tutku*' romanını Naime Yılmaer'in çevirisiyle, yine aynı yıl Marko Marçevski'nin '*Parti Sırrı*'nı yukarıda bahsi geçen ve izine rastlanmayan Nedim Sel çevirmen adıyla²⁵ yayımlar. 1976 yılında Habora Yayınevinden Bulgar sosyalist propaganda romanlarından 6 roman daha yayımlanır. Georgi Karaslavov'un '*Partizan*' romanı yine Nedim Sel çevirisiyle, dönemin Genel Kurmay Başkanı olan Atanas Semerciev'in anılarını '*Hiçbiri Dônmedi*'yi roman halinde, Ali Işık çevirisiyle, Nedelço Gançovski'den '*Demir Parmaklıklar*' romanını Arif Aygün çevirisiyle, Ivan Hacimarçev'in '*Savaşıyoruz, Kazanacağız*' romanının yine Nedim Sel çevirmen adıyla, Lyjudmil Stoyanov'un '*Darbe (Aleksandr Stambolyski'nin yaşamı)*' romanının Naime

²⁵ Nedim Sel ismi Bülent Habora'nın yayımladığı 14 kitabın çevirmeni olarak karşımıza çıkar. Bu isim tıpkı daha sonraki çevirilerde karşımıza çıkacak olana Aslan Devrim ismi gibi uydurma isimdir, burada amaçlanan Bulgaristan tarafından sağlanan bu edebiyatın gerçek kaynağının gizlenmesidir (Zafer,2016: 390).

Yılmaer çevirisiyle ve Veselin Andreev'in '*Özgürlük Savaşında Düşenler Ölmez*' romanını Nedim Sel çevirisiyle görüyoruz.

Türk Bulgar dostluğuna 'katkı' sağlayan yayıncılık faaliyetlerine 1980 yılına kadar devam eden Bülent Habora, kitaplarını yayınladığı yazarlardan 'yazarlarım' şeklinde bahseder (Habora, 2004: 269). Bastığı kitaplara ve kendisine gösterilen ilgiyle birlikte Bulgaristan politikalarına ve faaliyetlerine koşulsuz bir bağlılık sergileyen Bülent Habora'nın basımını gerçekleştirdiği 1977 yılına ait kitaplar içinde Aydın Dengin çevirisiyle 2 cilt halinde Veselin Andreev'in '*Ölümsüzler*' romanı, Hüseyin Ergin çevirisiyle Marko Marçevski'den '*Özgürlük Savaşı*' romanı, Erdal Güneş çevirisiyle İvaylo Petrov'un '*Nonka'nın Aşkı*' romanı, Sabri Demir'in daha önce Narodna Prosveta Yayınevi için çevirdiği Mitka Gribçeva'nın kitabı ile Grigor Stoiçkov'un '*Partizanlar Ölmez*' romanı, Melih Seren çevirisiyle Tsena Conos'un '*Korkak Titrer, Cesur Savaşır*' romanı, B. Çolpan çevirisiyle de 3 cilt halinde Emilian Stanev'in '*İvan Kondarev*' romanını görüyoruz. 1978 yılında Habora yayınevinden tek bir kitap çıkar. Todor Jivkov'un baş yardımcısı olan ve Bülent Habora'nın tanışmadığına üzüldüğü yazar Georgi Cagarov'un '*Savcı. Şu Bizim Toprak*', tiyatro oyunu Lütfü Demir çevirmen adıyla basılır. 1979 yılında da Fahri Erdinç – Kemal Özer çevirisiyle Lyubomir Levçev'in '*Haydut Otu*', şiir çevirisi yayımlanır.

Bülent Habora dışında Bulgaristan'a davet edilen diğer isimlerin arasında Demirtaş Ceyhun, Kemal Özer, Ender Kamil Boyacı, Hasan Kıyafet, Kerim Korcan isimlerine de rastlıyoruz. Bu yazarların da Bulgaristan'a yönelik yazdığı yazılardan yukarıda bahsedilmiştir. Aziz Nesin de Bulgar Yazarlar Birliği'nin en sevilen konuk yazarlar arasındadır. Zira, Aziz Nesin de aynı Bülent Habora gibi Türkiye'deki yaşamı Bulgarlara karşı rahatlıkla eleştiriyor ve bu durum toplantıdaki izleyicilerde, özellikle hiçbir eleştiriye tahammülü olmayan komünist yöneticilerde şaşkınlık yaratıyordu. Kendi adına yaşadığı şaşkınlığı Sabri Tata şu sözlerle ifade etmektedir:

“Aziz Nesin’in Türkiye’deki yaşamı eleştiren konuşmasını dinlerken ‘demek Türkiye’de öyle bir özgürlük var ki, bu yazar burada istediği gibi konuşup, oradaki hayatı eleştirebiliyor ve sonra oraya hiç korkmadan dönebiliyor. Bak ya Bulgar yazarlar, konuşmalarında toz kondurmuyorlar kendi memleketlerine. Her şeyi en iyi renkleriyle boyayarak anlatıyorlar. Eğer eleştirirse, başına neler geleceğini çok iyi biliyorlar’ diye düşünüyordum. Böyle düşündüğüm için şaşırıp kalıyordum onlara.” (Tata,1993: 43).

Habora Yayınevi ile birlikte bu sosyalist romanlara ağırlık veren diğer yayınevi isimleri arasında May, Konuk, Bilim, Yücel, Umut Yayınevleri göze çarpmaktadır (Zafer, 2016: 391). Bu yayınevleri Habora kadar aktif olmamakla beraber benzer çizgi etrafında hareket etmişlerdir. Bu yayınevlerinin ürünlerine bir sonraki bölümde değinilecektir.

Bulgaristan’ın yayıncılık politikasına Türkiye’den cevap gelmesinin süreç ve sonuçlarına değinmiş olmakla beraber, bu süre içinde basılan sosyalist propaganda romanlarının yanında çok değerli Bulgar edebi eserlerinin de çevrildiği, fakat sosyalist edebiyata olan ilgi dolayısıyla gölgede kaldığı görülmektedir (Zafer, 2016: 388). Bu çevirilerin yapılmasında emeği geçen isimler olarak karşımıza Naime Yılmaer, Türker Acaroğlu ve İsmail Ağlagül isimleri çıkmaktadır. 1966 yılında 1980 yılına kadar Bulgar edebiyatının gerçek temsilcileriyle tanınmasında hizmet eden kitaplar olarak ‘Bulgar Hikâyeleri Antolojisi’ (1967, Türker Acaroğlu), Vera Mutaççieva’nın ‘Cem Sultan Olayı’ (1971, Naime Yılmaer), Aleko Konstantinov’un ‘Bay Ganü Balkanski’ (1972, İsmail Ağlagül), Nikolay Haytov’un ‘Dünya Poturunu Çıkartıyor’, (1972, Naime Yılmaer), Çudomir’in ‘Ben Onlardan Değilim’, öykü kitabı (1974, Naime Yılmaer), Emilian Stanev’in ‘Şeftali Hırsızı’, öykü kitabı, (1974, İsmail B. Ağlagül), Dimitr Dimov’un ‘Tutku’ romanı, (1975, Naime Yılmaer) vardır. Aynı zamanda Yordan Yovkov’un ‘Sınırdaki Çiftlik’ romanı, Tahir Alangu tarafından çevrilmiş, Dimitr

Dimov'un '*Sarı Dünya (Tütün)*' romanı Almancasından Burhan Arpad tarafından dilimize 1966 yılında kazandırılmıştır. 1968 yılında Yordan Yovkov'un hikâyeleri '*İnce*' başlığıyla Nihal Önal tarafından çevrilmiştir. 1960 - 70'li döneme ait çevirilere bir sonraki bölümde liste halinde yer verilecektir.

5.2. 1960 - 70'li Yıllarda Çeviriler

Bulgar dilinden yapılan çevirilerde iki yönlü bir politika takip edilmiştir. Bir yandan Bulgar edebiyatından örnekler sunulmaya çalışılırken diğer yandan Bulgaristan'ın komünist temsilcilerinin uyguladığı konu sınırlaması ile yazılmış sosyalist propaganda unsuru romanlar basılmıştır. Bulgaristan'da çalışmakta olan 'propaganda makinesi' de Türkiye'deki faaliyetlerini hızlandırmış, ülkemizde Bulgar dilinden yapılan çevirilerde siyasi gelişmelere paralel olarak artış görülmüştür. Fakat bu durum çeviri kalitesine zarar vermekle birlikte Bulgar edebiyatının gerçek temsilcilerinin geri planda kalmasına neden olmuştur (Zafer, 2016: 389). Daha önceki bölümde bahsettiğimiz durgunluk döneminden sonra 60'lı yıllarda Bulgar edebiyatından örneklere yeniden yer verilmeye başlanmış, 70'li yıllarda bu çeviriler doruk noktasına ulaşmıştır.

Çevirmen isimleri arasında Bulgarcadan çeviri yapan Türker Acaroğlu, Naime Yılmaer, İsmail Ağlagül isimlerinin yanında ikinci dilden çeviri yapan Tahir Alangu, Burhan Arpad, Mine Asova, Özdemir - Ülker İnce isimleri öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra çeviri serüveninde kitapların Bulgaristan'da çevrilerek Türkiye'de uydurma çevirmen isimleri ile basıldığı gerçeğinden bahsedilmiştir. Bu isimlerin arasında Nedim Sel, Aslan Devrim gibi isimler dikkat çekmektedir (Zafer, 2016: 390). Sabri Demir ve Mehmet Kazımoğlu ise Bulgaristan'da Narodna Prosveta yayınevi adına çeviriler yapmış, kitaplar bu şekilde de Türkiye'de basılmıştır. 1966 – 1979 yılları arasında kapsayan bu dönemde daha önce de değinilen sebeplere bağlı olarak Bulgarcadan

çevirisi yapılmış kitapların listesi bir hayli uzundur. Bu dönem çeviri kitapların²⁶ sayısının zirveye ulaştığı dönemdir. Çeviri kitaplar yıllara göre sıralanarak, kitapların özelliklerine kısaca değinilecektir.

1960 yılında ‘*Casus Çocuk*’ adıyla bir öykü kitabı Türker Acaroğlu tarafından çevrilip İstanbul’da basılır. Kitapta Bulgar Edebiyatından G. Tomalevski’nin *İyi Öğrenci* ve K.N.Petkanov’un *Bir Çift Söz* öyküleri yer almaktadır. Kitap başka ülke edebiyatlarından da öyküler içermektedir.

1966 yılında Yordan Yovkov’dan ‘*Sınırdaki Çiftlik*’ romanı, Tahir Alangu tarafından çevrilir.

1966 yılında Dimitr Dimov’un, ‘*Sarı Dünya, Tütün*’ romanı Almandan Burhan Arpad tarafından çevrilerek 2 cilt halinde basılır. Kitap 1960 yılındaki Joseph Klein çevirisinden aktarılmış ve ilk olarak İzlem Yayınlarından çıkmıştır.1967’de May Yayınları tarafından yine Burhan Arpad’ın çevirisiyle yeniden basılmıştır. Kitabın bir başka çevirisi 4. basım olarak 1973’te, Fransızca çevirisinden Mine Asova tarafından aktarıldı ve İstanbul, Ararat Yayınevi tarafından 461+471 sayfa olarak basılmıştır. May Yayınlarından çıkan kitapta eklemeler ve çıkartmalar yapılarak 479 + 405 sayfa olarak 5. basımı 1975, 7. basımı 1978 yılında 342 sayfa olarak basılmıştır. 9. baskısı 1985 yılında, 10. baskısı 1991 yılında 632 sayfa olarak Can Yayınlarından çıkmış, 11. Basımı 1998 yılında Evrensel Basım Yayın tarafından yapılmış ve 408 sayfa olarak basılmıştır.

1966 yılında Andrey Gulyaşki’nin ‘*Sınırdaki Ajan*’ romanı Naime Yılmaer tarafından çevrilmiştir ve İstanbul’da basılmıştır.

1967 yılında yine Andrey Gulyaşki’nin ‘*Karanlığı Bekle*’ romanı Naime Yılmaer tarafından çevrilir.

²⁶ Bulgarcadan çevirisi yapılan bu kitapların tespitinde Türker Acaroğlu’nun 1997 yılı basımlı **Bulgarlar ve Bulgaristan Üzerine Yüzyıllık Türkçe Kaynakça (1878 – 1978)**. Türk Tarih Kurumu, Ankara kitabından yararlanılmıştır.

1967’de Andrey Gulyaşıki’nin ‘*Zahov, James Bond’a Karşı*’ romanı, Adnan S. Yazıcıoğlu ismi tarafından çevrilir.

1967 yılında Türker Acaroğlu ‘*Bulgar Hikâyeleri Antolojisi*’ni derleyen ve çeviren olarak Redhouse Yayınevi’ne basılması için verir. Kitap Bulgar hikayeciliği üzerine bilgilendirici ön sözleri ile birlikte, Bulgar edebiyatının önde gelen isimlerinden önemli örnekler sunmaktadır. Kitapta karşımıza çıkan Bulgar hikâyeci isimlerinin başında Yordan Yovkov ve Elin Pelin gelir.

1968 yılında Yordan Yovkov’un hikâyeleri ‘*İnce*’ başlığı altında toplanarak Nihal Önal tarafından çevrilerek İstanbul Varlık Yayınları’na basılır. Kitabın önsözü Yaşar Nabi tarafından kaleme alınarak Yordan Yovkov Türk okuruna tanıtılır. Muzaffer Uyguner, bu çeviri üzerine *Cep Dergisi* 2. sayısı, Ekim 1968’de; Türker Acaroğlu, *Türk Dili* dergisi, 222, Mart 1970’te değerlendirme yazılarını kaleme alır.

1968 yılında Stefan Kostov’un ‘*Kocamanov*’ adlı güldürüsü 3 bölüm halinde Donka Melamed tarafından çevrilerek Dost Yayınları’na Ankara’da basılır.

1969 yılında ‘*Gün ile Ay*’ ismiyle Bulgarcadan masallar Türker Acaroğlu tarafından çevrilir ve Varlık Yayınevi tarafından İstanbul’da basılır.

1969 yılında Georgi Karaslavov’un *Gelin*, romanı Serpil Onat tarafından çevrilir. Kitap 1971’de ‘*Sevda Gelin*’ adıyla A. Erdeniz çevirmen adıyla Habora Yayınevi tarafından tekrar basılır.

1969 yılının Bulgarca’dan çevrilen 3. kitabı Stoyan Daskalov’un ‘*Büyük Mücadele*’ romanıdır. Çevirmen ismi olarak Habora Kitabevi’nin kullandığı Nedim Sel ismi görölmektedir. Habora Kitabevinden diğer basım yılları: 2.Basım: 1973, 3. Basım: 1975, 4. Basım: 1976, 5. Basım: 1978’dir. Kitabın özgün adı ‘*Karararsızlık*’tır’.

1971 yılında çevrilen 4 kitaptan birincisi olarak, Özdemir İnce ‘*Bulgar Şiiri Antolojisi*’ ile şiirleri çeviren ve hazırlayan olarak karşımıza çıkar. Kitapta 37 ozandan

110 şiir vardır. Bu şiirler orijinal dilden çevrilmemiş, Fransızca ve İngilizce çevirilerinden çevrilmiştir.

1971 yılının ikinci kitabı Geo Milev'in '*Eylül*' romanının çevirisidir. Çevirmen olarak karşımıza Ö. Ufuk ismi gelir. İstanbul, Öncü Kitabevince basılmıştır.

1971 yılında Georgi Karaslavov'un '*Gelin*' romanı '*Sevda Gelin*' adıyla yeniden A. Erdeniz ismiyle çevrilerek Habora Kitabevi tarafından basılır. Habora Kitabevi 2. ve 3. Basımı 1974'te yapmıştır.

1971 yılının dördüncü kitabı Naime Yılmaer tarafından çevrilir. Kitap Vera Mutaşçiyeva'nın '*Cem Sultan Olayı*' romanıdır. İstanbul, May Yayınları'na basılır.

1972 yılına geldiğimizde Aleko Konstantinov'un '*Bay Ganü Balkanski'nin Akıllara Durgunluk Veren Serüvenleri*' kitabı karşımıza İsmail B. Ağlagül çevirisiyle çıkar. 1973 yılında Milliyet yayınları tarafından tekrar basılır.

1972 yılında Bulgar edebiyatının önde gelen isimlerinden Nikolay Haytov'un hikâyeleri '*Dünya Poturunu Çıkartıyor*' adıyla Naime Yılmaer tarafından çevrilir.

1973 yılında sosyalist propaganda edebiyatına bir örnek teşkil eden Georgi Karaslavov'un '*Hayata Dönüş*' adıyla yayımlanan öyküleri Nedim Sel çevirmen ismiyle Habora Yayınevinde basılır. Aynı kitap aynı yıl bu kez roman şeklinde basılır.

1974'te Angel Karaliyçev'den '*Büyükbaba Darıldı*' ismiyle masallar Sevil Kutlar tarafından çevrilir.

1974 yılında Dimitr Hristov (Çudomir)'un '*Ben Onlardan Değilim*' ismiyle öyküleri Naime Yılmaer tarafından çevrilmiştir.

1974 yılında Emilian Stanev'in '*Şeftali Hırsız*' ismiyle öyküler, Mehmet Kazımoğlu çevirisiyle Hür Yayınevinde basılmıştır.

1974 yılında Georgi Karaslavov'un '*Tango*' romanının çevirmen bölümünde yine Mehmet Kazımoğlu ismi göze çarpmaktadır. Kitap adı geçen çevirmen tarafından

daha önce de çevrilerek 1959 yılında Sofya'da Narodna Prosveta yayınevi tarafından basılmıştır.

1974 yılında Georgi Karaslavov'un '*Tatula*' romanının çevirmen bölümünde Cemil Susan ismi vardır. Kitap Habora Kitabevi tarafından İstanbul'da basılır.

1974 yılında Emil Koralov'un '*Partizanın Kızı*' romanı N. Sel ismiyle çevrilerek yine Habora Kitabevi tarafından basılır.

1974 yılı Bulgarcadan çevirileri kitapların fazlaca yayımlandığı yıl olmuştur. Bir sonraki roman Stoyan Daskalov'un, Mustafa Balel'in Fransızcadan çevirdiği '*Değirmen*' romanıdır. İstanbul, Yonga Yayınları tarafından basılan kitap Mustafa Balel tarafından 2010 yılında tekrar çevrilmiştir.

1974 yılının dokuzuncu kitabı Angel Karaliyçev'in '*Ellerinden Öperim*'dir. Ülker İnce tarafından çevrilen kitap, kısa öykü kitabıdır.

1975 yılında da Ülker İnce, Angel Karaliyçev'den bir kitap daha çevirir. Kitap yine bir öykü kitabıdır ve '*Küçük İzo Mizo*' adıyla daha önce de olduğu gibi İstanbul, Cem Yayınevi tarafından basılır.

1975'te Dimitr Dimov'un '*Direnen Canlar*' romanı, Yunus Pıtırılı çevirisiyle İstanbul, Günce Yayınlarından çıkar. 1975 yılında yine Dimitr Dimov'un aynı kitabı *Tutku* adıyla Naime Yılmaer tarafından çevrilerek Habora Kitabevi tarafından basılır. Aynı kitap 1976'da tekrar basılır. *Direnen Canlar* ve *Tutku* aynı romanlardır. Orijinal adı *Osıdeni Duşi/ Mahküm Ruhlar*'dır.

1975'te Nikola Vaptsarov şiirleri '*Seçilmiş Şiirler*' adı altında İbrahim Işık tarafından çevrilerek İstanbul, Ürün Yayınlarınca basılır.

1975 yılının dördüncü kitabı Marko Marçevski'den '*Parti Sırrı*'dır. Çevirmen ismi olarak karşımıza Nedim Sel ve yayıncı adı olarak da yine Habora Kitabevi çıkmaktadır.

1976 yılında Bulgarcadan 12 kitap çevrilir. Çeviri sayısının fazla olmasında Habora Kitabevi'nin payı büyüktür. İlk kitap olarak dönemin Genel Kurmay Başkanı olan Atanas Semerdjiev'in '*Hiçbiri Dönmedi*' romanı karşımıza çıkar. Çevirmen isminde Ali Işık vardır ve Habora Kitabevi tarafından basılmıştır.

1976 yılının ikinci kitabı Angel Karaliyçev'in '*Beyaz Güvercin*' adıyla yayımlanan ve Güneş Bozkaya tarafından çevrilen masal kitabıdır. İstanbul, Yeni Dünya Yayınları tarafından basılmıştır.

1976 yılında Kamen Kalçef'in '*Proleter Devrimci Dimitrov*' biyografik romanı, Burhan Arpad tarafından Almanca'dan çevrilerek İstanbul, May Yayınlarından çıkar.

1976 yılının en çok ilgi gören ve Türkiye'de hala okuyucu bulmaya devam eden romanı, yazarın kendisinin bile Türkiye'de bu kadar ilgi uyandırdığından bihaber olduğu Mitka Gribçeva'nın '*Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum*' romanıdır. Kitabın çevirmeni N. Sel ismi görülmekte iken, bu isimle birlikte Habora Kitabevi'ni göreceğimiz aşıkardır. Bu roman, edebi özelliklerden çok sosyalist propaganda özelliği taşımaktadır ve Bulgar edebiyatından gerçek eserlerin gölgede kalmasına neden olmuştur. (Kitabın diğer basımları Habora Yayınevi tarafından yapılmıştır; 2. Basım: 1976, 3. Basım: 1977, 4. Basım: 1977; 2007 yılında 24., 2009 yılında ise kitabın 25. baskısı Yar Yayınları tarafından yapılmıştır. Kitap 2015 yılında yine Yar Yayınları tarafından 27. basımla yeniden basılmıştır).

1976 yılında yine bir sosyalist propaganda örneği olan Georgi Karaslavov'un '*Partizan*' romanı çevirmen olarak Nedim Sel ismiyle İstanbul, Habora Kitabevi tarafından basılır.

1976 yılının beşinci kitabı olarak Atanas Semerciev'in '*Hiçbiri Dönmedi*' romanı Ali Işık çevirmen ismiyle yine İstanbul, Habora Kitabevi tarafından basılmıştır.

1976 yılında Habora Kitabevi tarafından Nedelço Gançovski'nin '*Demir Parmaklıklar*' romanı, Arif Aygün çevirmen adıyla basılır.

1976 yılında yedinci kitap olarak Ivan Hacımarçev'den '*Savaşıyoruz, Kazanacağız*' romanı, Nedim Sel çevirmen adıyla yine İstanbul, Habora Kitabevinden çıkar.

1976 yılında Lyudmil Stoyanov'un '*Darbe*' isimli (*Aleksandr Stambolyski'nin yaşamı*) biyografik romanı Naime Yılmaer tarafından İstanbul, Habora Kitabevi için çevrilir.

1976 yılının dokuzuncu kitabı Anton Straşimirov'un '*Kanlı Hora*' romanı, Bülent Evren çevirmen adıyla Ankara, Umut Yayınları'nca basılır.

1976 yılında Stanislav Stratiev'in '*Yeşil Köpek*' adıyla yayımlanan öyküleri, Naime Yılmaer tarafından çevrilerek İstanbul, Gözlem Yayınları'nca yayımlanır. Kitap 1979 yılında yine Gözlem Yayınları tarafından yeniden basılır.

1976'da Stoyan Daskalov'un '*Değirmen*' romanı *Devrimden Sonra* adıyla ve Mustafa Balel çevirisiyle İstanbul, May Yayınları tarafından basılır.

1976 yılının on ikinci kitabı Veselin Andreev'in '*Özgürlük Savaşında Düşenler Ölmez*' romanıdır. Çevirmen ismi olarak Nedim Sel, yayınevi de yine Habora Kitabevi'dir. Kitabın sonunda Georgi Karaslavov'un 312 sayfalık *Tatula Romanı* da eklenmiştir.

1977 yılında Angel Karaliyçev'in '*Aslan Yürekli Tavşan*' adıyla bir masal kitabı, Aysel Özakın tarafından çevrilerek İstanbul, Yeni Dünya Yayınlarından çıkar.

1977 yılında yine Angel Karaliyçev'in '*Kanadı Kırık Kırlangıç Yavrusu*' adlı masal kitabı yine Aysel Özakın çevirisiyle Yeni Dünya Yayınları'nca basılır.

1977 yılında Lıçezar Stançev'in '*Kralın Oğlu ile Balıkçının Oğlu*' adlı masal kitabı yine Aysel Özakın çevirisiyle Yeni Dünya Yayınları tarafından yayımlanır.

1977’de Veselin Andreev’in ‘*Ölümsüzler*’ romanı, çevirmen adı olarak Aydın Dengin ismiyle, 2 cilt halinde Habora Kitabevi tarafından basılır.

1977’de Marko Marçevski’nin ‘*Özgürlük Savaşı*’ romanı çevirmen olarak Hüseyin Ergin adıyla karşımıza çıkar. Yayıncı Habora Kitabevi’dir.

1977 yılında İvaylo Petrov’un ‘*Nonka’nın Aşkı*’ romanı Erdal Güneş çevirmen adıyla Habora Kitabevi tarafından yayımlanır.

1977 yılının dördüncü masal kitabı olarak Georgi Avgarski’nin ‘*Şımarık Ayı Yavrusu Masalları*’ Aysel Özakın çevirisiyle İstanbul, Yeni Dünya Yayınevi tarafından basılır.

1977 yılında Grigor Stoiçkov’un ‘*Partizanlar Ölmez*’ romanı Sabri Demir çevirisiyle İstanbul, Habora kitabevi tarafından yayımlanır.

1977’de Kamen Kalçev’in ‘*Devrim Sancısı*’ romanı İngilizcesinden Hasan Kıyafet tarafından çevrilerek İstanbul, Yücel Yayınlarınca basılır.

1977 yılında Tsena Conos’un ‘*Korkak Titrer, Cesur Savaşır*’ romanı Melih Seren çevirmen adıyla Habora Kitabevi tarafından yayımlanır.

1977 yılının beşinci masal kitabı olarak Plamen Tsonev’in ‘*Yaşlı Adam ile Büyük Balık*’ masalları Aslan Devrim çevirisiyle İstanbul, Yeni Dünya Yayınlarınca basılır.

1977’de Stanislav Stratiev’in ‘*Biskay Körfezi Kaptanları*’ adlı uzun öyküsü Naime Yılmaer tarafından çevrilerek Gözlem Yayınları tarafından İstanbul’da basılır.

1978 yılında Emilian Stanev’in ‘*İvan Kondarev*’ romanı B. Çolpan çevirmen adıyla 3 cilt halinde Habora Kitabevi’nden çıkar.

1978 yılında Kamen Kalçev’in ‘*Dimitrov’un Mücadelesi*’ adlı romanı Mustafa Balel tarafından çevrilerek İstanbul’da basılır.

1978’de Stoyan Daskalov’un ‘*Tünel*’ romanı Mustafa Balel çevirisiyle İstanbul, Öz Yayınlarından çıkar.

1978 yılında yine Stoyan Daskalov'un '*Yağmurlar Cumhuriyeti*' romanı Mustafa Balel çevirisiyle İstanbul, Oda Yayınları'nda basılır.

1978'de aynı zamanda politikacı olan Georgi Cagarov'un '*Savcı. Şu Bizim Toprak*' tiyatro oyunu, Lütfü Demir çevirmen adıyla Habora Kitabevi tarafından basılır. Kitap 2 oyun içermektedir.

1979 yılında Lyubomir Levçev'in '*Haydut Otu*' şiir kitabı Türkiye'den Bulgaristan'a iltica etmiş olan Fahri Erdinç ve Kemal Özer tarafından Habora Kitabevince basılır.

1979 yılında Angel Karaliyçev'in '*Ülkelerin En Güzeli*' adlı çocuk romanı Ayşe Atam çevirisiyle İstanbul, Cem Yayınevinden çıkar.

1966 – 1979 arasındaki dönem Bulgar dilinden çevirilerin en fazla yapıldığı dönemdir. Çevirilerdeki bu artışta Bulgaristan yetkililerin sosyalist propaganda amaçlı faaliyetlerinin etkisi hissedilmektedir. Bunun yanında Bulgar edebiyatından örnekler de sunulmuş fakat bir anda furya halinde ülkemize giren sosyalist edebiyatın gölgesinde kalmıştır. Sosyalist edebiyat örneği teşkil eden Mitka Gribçeva'nın '*Seni Halk Adına Ölüme Mahküm Ediyorum*' ve Dimitır Dimov'un '*Tütün*'ü en öne çıkan örnekler olmuştur. Bunun sebebi, sosyalizm fikrinin 80'li yıllarda darbe ile birlikte baltalansa da, sol düşüncelerin kört kökenli gruplarda ilgi görmeye devam ettiği gerçeğidir (Zafer, 2016: 389). 90'lı yılların sonuna kadar yayıncılık faaliyetlerini sürdürmeye devam eden Habora Yayınevinden bu yönde örneklerin sayıca çok az da olsa sunulmaya devam ettiği görülmektedir. Habora Yayınevi ile birlikte karşımıza Evrensel Basım Yayın tarafından basılan örnekler de çıkmaktadır.

BÖLÜM 6

6. 80'Lİ 90'Lİ YILLAR

(Ülkemizde ve Bulgaristan'da Değişenler ve Edebiyata Yansımaları)

80'li yıllar, Balkanlar ve Türkiye'de farklı sebeplerle de olsa siyasi, ekonomik ve toplumsal bunalımın yaşandığı, yakın tarihe damgasını vuran yıllardır. Bu yılların faturası her iki ülkede de çok ağır bedellerle ödenmiş, toparlanma dönemi bir hayli uzun sürmüştür. Bulgaristan'da baskıyla gelen ve altyapısı oldukça eskiye dayanan ırkçı uygulamalar, rejim değişikliğini ve ardından ekonomik ve toplumsal bunalımı bu yıllarda getirmiştir. Türkiye'de ise siyasi istikrarsızlık, toplumsal karmaşayı had safhaya taşımış, ülkeye aynı yıllarda üçüncü darbeyi yaşatmıştır. Türkiye ve Bulgaristan'da yaşanan bu tabloların etkisi çok derin hissedilmiş, edebiyata farklı şekilde yansımıştır. Bulgaristan'da yıllarca tek yönlü ilerleyen yazın dünyası kapılarını farklılıklara açmış, Türkiye'de ise yoğun baskı ortamının ardından yılgınlık ve kayıtsızlık hâkim olmuştur.

70'li yıllarda Bulgaristan'ın rejim siyaseti ile desteklediği, içeride ve dışarıda planlı bir şekilde devam eden çeviri ve yayıncılık faaliyetleri, 80'li yıllarda hem Bulgaristan'da hem de ülkemizde hız kesmeye başlar. Sosyalist propaganda etkinlikleri, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin asimilasyonunu amaçlayan ve aynı zamanda da sosyalist rejimin sonunu getiren akıldışı bir uygulamanın yarattığı karmaşayla birlikte sona erer. Komünist yönetim, ülkede yaşayan Türk halkına, komünizm ilkeleriyle bağdaşmayan ırkçı tutumunu bir kez daha göstermiş, 80'li yıllarda bu tutumlar, Türk halkının ülkedeki izlerini ve kimliklerini kaybettirmeyi amaçlayan insanlık dışı bir hal almıştır. Bilal Şimşir'in de ifade ettiği gibi "*İrkçi Bulgar sosyalizmi, çarpık bir faşizm'e dönüşmüştür*" (2012,271).

Bu 'çarpık faşizm'in gelişim sürecine göz attığımızda, bu durumun izlerinin oldukça eskiye dayandığı görülmektedir. Rumeli'ye de Anadolu'dan iskân

politikalarıyla getirilen Balkan Türkleri nesiller boyu göçe zorlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun Balkanlar'dan çekilmeye başladığı 1877 – 1878 Osmanlı Rus Harbi sonrası yaşanan göçler unutulmaz zorbalıklara sahne olmuştur²⁷. Göç etmek, kılıçtan geçirilen Türkler için bir kurtuluş çaresi gibi görünse de, sonuçları çok ağır olmuştur. Bu kitlesel göçler, öldürülen çocuklar, kadınlara ve yaşlılara yapılan saldırılar, zor mevsim koşulları ve beraberinde gelen hastalıklarla tam bir bozgun ve milli felaket hali almıştır (Coşkun: 2001, Gülmen: 2011, McCarthy: 1998, Toğrol; 1991, Zafer: 2014).

Bulgar milleti, daha Bulgar Prensiği'nin kurulduğu dönemden başlayarak 'çok milletli' olmayı hazmedememiş, 'tek millet' olarak yaşama hayalleri kurmuş ve bu düşünce yeni yetişen nesillere de bu şekliyle aşılanmıştır. Bulgaristan'da Osmanlı izlerine bile tahammülü olmayan Bulgar ırkçıları, 1912 - 13 Balkan Savaşlarından sonra yakıp yıkılan eserlerin yanında, Bulgaristan'da yaşayan Türkleri 'tek millet' hedefine ulaşmak üzere ikinci kez göçe zorlamışlardır. Bulgaristan ırkçıları yüzyıldan fazladır '*Bulgaristan Bulgarlarıdır*' sloganını dillendirerek şovenizmi açıkça körüklemektedir. Osmanlı düşmanlığı ülkede kasıtlı olarak oluşturularak gerçekdışı senaryolar üzerinden beslenmiştir. Zeynep Zafer bu durumu şu sözleriyle açıklamaktadır:

“ Bulgaristan'ın tarih geleneğinde kökleşmiş gerçekdışı yaklaşım ve yorumlar değişmez bir gerçek olarak topluma dayatılır... Günümüzde Bulgar tarihçilerini iki gruba ayırmak mümkündür. Birinci gruba ait olanlar, isteyerek halkı yanıltmaya devam ederler, ikinci grup ise halkın ve başka çevrelerin tepkisinden çekindikleri için politik bir yaklaşım sergileyerek “tehlikeli” gördükleri konuları ele almamayı, gerçekler konusunda yorumsuz kalmayı tercih ederler” (Zafer: 2011, 512).

²⁷Bkz. Şimşir, B. N. (1968) **Rumeli'de Türk Göçleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını (c.1); Şimşir, B. N. (1989) **Rumeli'de Türk Göçleri, Belgeler Türk Göçleri**: Türk Tarih Kurumu (c.3), Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi, Sayı: 50, 50 1, 50a1.

Tarihsel gerçekleri değiştirerek ya da kendi durumlarına göre uyarlayarak değiştiren Bulgar tarihçileri, belgelerin aksini söylediği durumlarda da sessiz kalmayı ya da durumun üzerine gitmemeyi tercih etmişlerdir. Açık bir Osmanlı düşmanlığı ile sürekli olarak beslenmiş olan Bulgar halkının bu g dönemi boyunca yaptıkları, tarihe ‘Bulgar zulmü’²⁸ olarak geçecektir. Üstelik bu yapılan son zulüm de olmayacaktır.

II. Dünya Savaşından iki yıl önce iktidara gelen Komünist yönetim ülkede yaşayan azınlıklara karşı kısmen ılımlı bir tutum geliştirmiştir. Komünistlerin iktidardaki ilk on yılında etnik kimliklerin önemli olmadığı savı ön plana çıkarken, sosyalizm ve komünizmin topluma uyarlanması olgusu üzerinde durulmuştur (Coşkun, 2001: 13; zlem, 2011: 182). Eğitim, dil ve sosyal hayat konusunda ilk başta bir kısıtlama getirmeyen hükümet, bu tutumunu 1950’li yıllarda değiştirmeye başlamış ve bu dönüşümle birlikte 1950 ve 1951 yıllarında bir g dalgası daha gelmiştir (Zafer, 2015).

Türklerin aydınlanmasına katlanamayan ırkçı yöneticiler, Bulgaristan Türkleri tarihinde yaşanan üçüncü g dalgasından sonra ülkede kalan Türklerin asimilasyonuna yönelik girişimlerini hızlandırmaya girişmişlerdir. Bulgaristan Türklerinin bir aydın kadrosuna sahip olmasını engellemek ve anadillerinin gücünü kırmak adına Türkçe eğitim 1957 yılından başlayarak 3 yılda kademeli olarak Bulgarlaştırılır. Eğitimde yapılan bu somut değişikliğin kabulünü hızlandırmak adına gazete ve Türkçe ders kitapları da kullanılır²⁹. Diğer bir deyişle, Bulgaristan Komünist Partisi de II. Dünya Savaşı sonrasında kısmen huzurlu yaşamaya başlamış olan azınlıkların varlığından

²⁸ Daha geniş bilgi için bkz., Kamuran zbir, a.g.e.

²⁹ Türkçe yayın yapan Komünist Partinin yayın organı *Yeni Işık* gazetesi Bulgar dilini yücelterek, okulların Bulgarlaşmasının ‘pek yararlı’ olduğu fikrini Türklerle dolaylı olarak kabul ettirme çabalarına girer.

Kitaplarla ilgili ilginç bir nokta vardır. Burada bahsi geçen Türkçe ders kitapları, Bulgaristan’da Türkçe eğitimin okullarda yapılmadığı bir dönemde basılmış ve kitaplarda Türk yazarlara da yer verilmiştir. (zbir: 1986, 41; olakoğlu: 2015, 4442; şimşir: 2012, 259 - 275)) Bu kitapların basılmasının amacı ülkeyi ziyaret eden Türk devlet adamları ve aydınlarına farklı bir tablo yansıtmaktır. Ülkede geri planda uygulanan yasakların perdelenmesi amaçlanmaktadır.

açıkça rahatsız olmakta, bu tutumunu ırkçı politikalarıyla pekiştirmekte, yaptığı uygulamaları haklı göstermek adına da akıldışı uydurma oyunlara başvurmaktadır. Bu uydurma senaryolardan biri, ülkede yaşayan Türklerin Bulgar kökenli olduğudur ve bu konuyla ilgili ‘bilimsel ve tarihsel’ dayanaklar yaratılmaya ya da uydurulmaya çalışılmıştır.³⁰

1960’lı yılların ortalarından itibaren Türkiye – Bulgaristan arasında diplomatik ilişkiler gelişirken, sahne arkasında Bulgaristan Türk azınlığı üzerinde baskılar sürekli arttırılmıştır. Ülke ziyaretinde bulunan Türk devlet adamlarına dostluk nutukları atılırken, ülkede yaşayan azınlığın insani haklarını hiçe sayan uygulamalar tekrar hayata geçirilmektedir. 1972’den başlayarak iki yıl içinde ‘Soya Dönüş’ adı verilen, insanlık dışı projelerinin ilk ayağı tamamlanmış, ülkede yaşayan Pomakların isimleri, türlü vahşetler ve zorbalıklar yaşatılarak Bulgar ismiyle değiştirilmiştir (Zafer, 2015). İrkçı yöneticiler, göçlere ve yapılan bu akıldışı uygulamalara rağmen azınlıkların sayısındaki artışı bir tehdit olarak algılamıştır. Farklılıklara ve azınlıklara tahammülü olmayan hükümet, ülkede yaşayan azınlıkları parça parça ele alarak amacına ulaşmayı planlamıştır. İlk uygulama Müslüman olan ve Türkçe konuşmayan Pomaklar üzerinde yapılmıştır ve ne yazık ki, Pomak Türklerinin kimliklerinin hiçe sayılışı Türkiye’de ciddi bir yankı bulmamış, ateş düştüğü yeri yakmıştır. İsim değiştirmelerin provası iki yılda tamamlanmış geride koca bir acı yumağı bırakmıştır.

Ülkede yaşanan bu insanlık dışı muamelede Pomak halkı kendi acılarında boğulmuş, Bulgar hükümetinin parçalayarak yutma politikası ilk aşamada işe yaramıştır. Yapılan zorbalığa karşı örgütlenemeyen ya da destekçi bulamayan Pomak halkı acılarını içlerinde yaşamışlardır. Bu uygulama 10 yıl sonra 1984 yılında ülkede yaşayan ve sayıları 1 milyondan fazla olan Türklere yapıldığında 3 ayda tamamlanmıştır. Türk isimleri Bulgar isimleriyle değiştirilerek, soylarının Bulgar

³⁰ Daha geniş bilgi için bkz., Bilal Şimşir (2012),(260-380) a.g.e.

olduğu iddia edilen Türklerin sözde ‘soya dönüşü’ tamamlanmış sayılmıştır. Bununla birlikte Türkçe konuşmak, Türkçe yapılan yayıncılık, Türkçe müzik ve radyo yayını dinleme, Türk gelenek ve göreneklerini uygulama, Türk milli ve dini günlerini kutlama, cenaze merasimlerini dini usullere göre yapma ve ölüleri Türk mezarlıklarına gömmeye gibi Türklüğü ve Müslümanlığı ifade eden bütün unsurlar yasaklanmıştır. (Korkud:1986, Özlem: 2013, Şimşir: 2012, Zafer: 1991) 1984 yılına kadar sinsi bir şekilde yapılan soykırım, bu yıldan sonra insan haklarını açıkça çiğneyerek, pervazsız bir şekilde 1989 yılına kadar sürmüştür.

Bulgaristan Türklerinin maruz kaldığı bu muamele, onların yasaklanan unsurlara daha da bağlanarak sahip çıkmalarını sağlamış, komünist yönetimin hesapladığı sonucun aksine, ayrıştırmayı planladıkları halk kendi içinde din ve dil çatısı altında birleşmiştir (Zafer: 2010). Diğer bir deyişle, asimilasyon politikaları Türk kimliğini güçlendirerek daha da ön plana çıkarmıştır. Bulgaristan Türklerinin, yaşatılan bu acı süreci Türkiye ve ardından dünya kamuoyuna duyurabilmesi ile Türkiye’den gelen diplomatik notalar ve dünyadan gelen tepkilerle Sofya yönetimi geri adım atarak “Bulgar Müslümanlarının” istedikleri takdirde Türkiye’ye gidebilecekleri bildirilmiş ve Türkiye’nin bu doğrultuda sınırları açmasını talep etmiştir (Kayapınar: 2003, 208). Böylece 1989 yılının sonuna kadar süren bu kaba ve usulsüz politika aynı yıl gerçekleşen Türk göçü ile son bulmuş ve bu kitlesel asimilasyonun mimarı olan Todor Jivkov hükümetinin ve komünist rejimin de sonunu getirmiştir.

Rejim ve hükümet değişikliği ile 90’lı yılların ilk yarısında yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasi çöküşle birlikte Bulgaristan’ın yeni düzene adaptasyonu Doğu Avrupa ülkelerinden hayli geride kalmasına neden olmuştur. 90’lı yılların ikinci yarısından itibaren yüzünü Batı’ya dönen Bulgaristan, Batı dünyasıyla işbirliği politikaları gütmüş, Avrupa Birliği’ne kabul sürecinde üzerine düşenleri gerçekleştirmeye çabalamıştır. Bu anlamda azınlıklara yönelik, insan haklarını hiçe sayan uygulamaların yaşattığı

sıkıntılarının giderilmesi, yargı alanındaki yetersizlik ve yolsuzlukların önüne geçilmesi çabaları öne çıkmıştır. Azınlık haklarındaki ihlallerin dünya kamuoyunun gündeminde yer bulması ve çeşitli Batılı kurum ve örgütlenmelerin de konuya duyarlılık göstererek Bulgaristan üzerindeki baskılarını yoğunlaştırmaları sonuç vermiş ve azınlık haklarında iyileştirmelerin yapılması sağlanmıştır. Bu süreç iki aşama şeklinde gerçekleştirilmiştir. İlk olarak temel hak ve özgürlükler konusundaki baskılar terk edilmiş, ikinci olarak da bu temel insani haklar anayasal boyutta ve uluslararası anlaşmalarla güvence altına alınmıştır. Antlaşmaların yürürlüğe girmesi 1999 yılını bulmuştur. Bu bağlamda Bulgar devletinin kötü imajı kısmen aklanmıştır.

Yaşanan bu gelişmelerin Bulgar edebiyatına etkisi, göçle birlikte yaşanan rejim değişikliği, bu rejim değişikliği ile gelen özgürleşme süreci, diğer bir deyişle sol düşünce etrafında yazma zorunluluğun ortadan kalkması açısından ele alınmalıdır. Bulgaristan'da Komünist yönetim boyunca egemen olan yazın dünyasındaki planlı ve katı denetimin ortadan kalkmasıyla, zorlama ve baskı dönemine tepki olarak, dış açılma isteği ağır basar. Ülkede 44 yıldır hâkim olan tek yönlülük artık okuyucuya cazip gelmemektedir. Böylece Bulgaristan okuru yüzünü Batıya döner ve kendisine sunulanın dışındaki yazına daha fazla ilgi gösterir. Öte yandan dışarıdaki okurun Bulgar yazarından beklentisi de totaliter dönem öncesi ve sonrasının anlatıldığı, tanık olunan gerçek hikayeler yönündedir. Oysa Bulgar edebiyatının bu beklentiyi karşılayacak donanımı, o dönemde mevcut değildir (Burova Et Al., 2011: 10, Kosturkov, 2011). Dönemi hikâye ve romanlarında eleştirmeyi amaçlayanlar komünist rejim tarafından cezalandırılıyor, hapse atılıyor ve kitapları yurt içinde ve dışında yasaklanıyordu. Komünist olmayan yazarların başına gelen hal böyle iken, dönemi tarafsız bir şekilde ele alan kitapların varlığını ummak da gerçekdışı olacaktır. Böylece, komünizmin çöküşünden hemen sonra başarı gösteren ciddi yazar isimleri karşımıza çıkmamakta,

okuyucunun da komünist dönemdeki propaganda yazınına ilgisini kaybetmesiyle birlikte Bulgar edebiyatında klasikleşen isimler yine ön plana geçmektedir.

Bulgaristan ve Türkiye’de yaşanan siyasi gelişmeler birbirinden bağımsız ve son derece farklı olmakla beraber, 80’li yıllarda Bulgaristan’da hâkim olan kargaşa ve baskı ortamı Türkiye’de de farklı sebeplerden dolayı mevcuttur. Yine Bulgaristan’da olduğu gibi Türkiye’de zirve yapan baskı döneminden sonra, özgürlük söylemleri ve çabaları baş gösterir ve Türkiye’de de durgunlaşma ve bireyselleşme süreci yaşanır.

70’lerin ikinci yarısından itibaren Türkiye’de siyasi ve iktisadi dengelerin bulunamayışı ve iyice sivrilen sağ - sol çatışmaları, tırmanan siyasi gerginlik ve karmaşa, beraberinde çatışma ortamı ve ölümleri getirmişti. 1980’nin ilk 6 ayında 1600’u aşkın insan ölmüş, sokaklarda iç savaş havası hakimken, partizanlık devletin her yönüne nüfuz etmiştir. Sanayinin de ancak yarı kapasite ile çalışabilmesi beraberinde ekonomik bunalımı getirmiştir (Tonak, Schink: 2013, 586 – 597). İktidar bu durumla ilgili bir formül üretememiş, 12 Eylül 1980’de ordu yönetime el koymuş ve üçüncü kez müdahalede bulunmuştur. Ordunun yönetime el koymasıyla baskı ortamı devam etmiş, beraberinde gözaltılar, işkenceler, aydınların suikaste uğramaları, sorgular, YÖK’ün kurulması ve üniversitelerdeki kadroların yanı sıra memurların da tavsiye edilmesi gelmiştir. 1980 darbesiyle siyasi partiler lağvedilerek parti liderleri ve üyeleri tutuklanmış ve yargılandıktan sonra hapis cezalarına çarptırılmıştır. Mevcut hükümet ve TBMM de feshedilmiş her türlü sendikal ve dernek faaliyetleri yasaklanmıştır.³¹ Buradaki uzun vadeli hedef ‘siyasi düşünceleriyle ön plana çıkmış kişileri cezalandırarak kitlelerin siyasetten uzaklaşmasını sağlamaktır’. 1961 Anayasasının

³¹ Özçelik, P. (2009) 12 Eylül’ü Anlamak, **A.Ü. Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi** (c.1, s. 66, 2009, ss.74 – 93) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1595/17227.pdf>
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/12-eylul-darbesinin-oncesi-ve-sonrasinda-yasananlar-30054684>

sağladığı özgürlükleri kısıtlamayı amaçlayan yeni anayasa hazırlanmış ve 1982’de kabul edilmiştir. Bu anayasa ile halkın siyasi katılımı kısıtlanmış ve üst yetkiler merkezi bir yönetime devredilmiştir. Böyle bir ortamdan kültürel hayat da en az siyasi ve ekonomik durumlar kadar etkilenmiş ve yine Bulgaristan’da olduğu gibi baskı ortamı, önce direnişi, sonra sessizliği ve bireyselliği getirmiştir.

Nurdan Gürbilek 80’leri ‘önce’ ve ‘sonra’ olarak değerlendirerek tabloyu şöyle netleştirmektedir:

“ ... İki farklı iktidar projesinin, iki farklı söz siyasetinin, nihayet iki farklı kültür stratejisinin sahnesi olmuştu 80’ler. Bir yandan bir baskı ve yasaklar dönemi, diğer yandan yasaklamaktansa dönüştürmeyi, yok etmektense içermeyi, bastırmaktansa kışkırtmayı hedefleyen daha modern, daha kurucu, daha kuşatıcı denilebilecek bir kültürel stratejinin kendini var etmeye çalıştığı yıllar... Kurumsal, siyasi ve insani sonuçları bakımından yakın tarihin en ağır dönemlerinden biriydi 80’ler, ama aynı zamanda insanların politik yükümlülüklerinden kurtuldukları bir hafifleme ve serbestlik dönemi” (Gürbilek, 2001: 2).

12 Eylül darbesiyle gelen baskı ve mücadele ortamının ardından, politik kanatta ‘özgürlük söylemleriyle kırılanı tamir etme’ çabaları gelmiştir. 70’li yıllardaki susamışlığın aksine, yaşanan yoğun acı bombardımanı ile hem kültürel hem sosyal alanda bir yılginlık söz konusudur. Roman eleştirmeni A. Ömer Türkeş, bu durumu ‘solun değer ve kavramlarının dışlanması’ ile birlikte, edebiyatta öne çıkan konuların ‘birey, cinsellik, özgürleşme ve özel hayatlar’ etrafında şekillenmesi şeklinde özetler. Bu durum, bunalım döneminden sonra, kendi içine kapanarak yaşanan bir kaçış süreci gibi değerlendirilebilir. 70’li yılların aksine 80’li ve 90’lı yıllarda Türkiye’de dışa dönük bakış açısı terk edilmiş edebiyat dünyasında bireyselleşme ve siyasetten uzaklaşma öne geçmiştir. Hâkim olan karamsarlık ve yılginlıkla birlikte edebiyat

alanında kıpırdanmalar kısmi bir felce sebep olmuştur. 12 Eylül 1980 darbesi siyasi düşünceleri baskılayarak toplumsal duyarlılıktan ve sorumluluktan uzak kayıtsız ve itaatkâr bir kuşak yaratmak hedefi taşımış ve sonuçları da incelendiğinde hedeflenenin gerçekleştiği görülmüştür³² (Özçelik, 2009; Kırkpınar, 2009).

Özetlemek gerekirse 1980 sonrası Bulgaristan ve Türkiye’de yaşananların bedeli oldukça ağırdır. Bu yıllar, toplumsal, siyasi ve ekonomik anlamda eski sistemlerin yıkılarak bunların yerine yenilerinin inşa edilmeye çalışıldığı yıllardır. Yeniye doğru dönüşüm sağlanırken, toplumsal ve ekonomik çöküntülerin getirdiği istikrarsızlıkla, her iki ülkeye de umutsuzluk hâkim olmuştur. Ekonomik ve siyasi anlamda toparlanmaya çalışan her iki ülkede, edebiyat dünyası bu gelişmelere çok farklı şekilde tepki vermiştir. Bulgaristan edebiyatı, yıllardır belli sınırların dışına çıkamamış olmanın verdiği susamışlıkla bu merakı doyurmaya girişecektir. Kendi edebi dağarcığını geliştirmek üzere Batı dünyasından çevirilere hız verilecek ve yeni yaşam biçimini yansıtacak eserlerin ortaya çıkışı gecikecektir. Türk edebiyatı ise, susturulmaya çalışılan siyasi düşüncelerden uzaklaşma yoluna gidecek, bireyselliğin ve tartışmaya daha uzak konuların ön plana çıktığı bir döneme itilecektir. Bu ortamdan çeviri etkinlikleri de doğal olarak etkilenecek 70’li yıllardan çok farklı bir tablo yaşanacaktır.

6.1. 80’li ve 90’lı Yıllardaki Siyasi Değişimlerin Çeviri Sürecine

Etkisi

70’li yıllarda zirvesini yaşayan çeviri etkinlikleri, 80’li yıllara gelindiğinde hem Türkiye’de hem de Bulgaristan’da yaşanan politik, ekonomik ve toplumsal gelişmelerden önemli ölçüde etkilenir. Türkiye’de kapıların dışarıya açıldığı dönem geride kalmış, çeviri politikasının belirlenmesinde görev üniversitelerden yayınevlerine

³²<http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/6666/235562.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

kaymıştır (Yazıcı, 2001: 35). Bulgaristan'da da kapalı kapılar yavaşça aralanmaya başlamış, Bulgar okuru bu süreçte edebiyatını yeniden gözden geçirmiştir. Bulgarcadan çevrilen kitaplara kısaca göz attığımızda ise, 60 – 70'li yıllarda 60'a yakın başlık sunan listenin, 80 – 90'lı yıllarda yalnızca 20 başlıkla sınırlandığı görülmektedir. Bu keskin düşüşün sebepleri, bir önceki bölümde bahsedildiği gibi, her iki ülkede yaşanan siyasi ve toplumsal gelişmelerin getirdiği sonuçlardır.

80'li yıllarda Bulgaristan'daki komünist propaganda kitapların basımı devam etmektedir fakat bu kitaplara ilgi, ülke içinde ve dışında yavaş yavaş sönmeye başlar. Komünist yönetimin, ülke siyasetinde baskıcı bir yol izlemesi, sadece azınlıkların değil, Bulgar halkın da durumdan rahatsız olmasına neden olur ve bu durum yönetim değişikliği ile sonuçlanır. Daha önceki bölümde de bahsedildiği gibi, çeviri sürecinin tamamı totaliter rejimin kontrolü altındadır. Çevirilecek kitapların seçimi, yazar ve çevirmen tercihi, yayınevleri, kitapların ülke içinde ve dışında 'güvenilir' ellere teslim edilmesi süreci yıllarca kapalı bir demir perdenin altında gerçekleşmiştir. Bulgaristan'da yaşanan bu çeviri etkinliğini Burova Et al. 'çeviri taklidi' olarak tanımlar. Nitekim belirgin sınırlarla çerçevelenmiş ve tek bir düşünce etrafında şekillenmiş edebi faaliyetler, önce içe kapanmışlığı, değişimden sonra ise yoğun bir merakı getirmektedir. Bu merak, yıllarca dışarıya açılmamış olmanın ve belli sınırlar içinde sıkışıp kalmış olmanın getirdiği duygularla alakalıdır. Lilova, bu süreci 'kültürlenme' olarak tanımlar (Lilova: 1998, 351). Eser üretimine başlayabilmek için, bu aşamanın yaşanması gerekmektedir.

Yazın dünyası, rejim değişikliği ile birlikte yüzünü Batıya dönmüş olan Bulgaristan'ın totaliter dönemde yaşadığı gerçek durumlarla ilgilenirse de, Bulgaristan'ın bu anlamda sunabileceği romanlar ne yazık ki hazır değildir. Baskı yollu planlamalarla dışarıdaki okura sunulan hazır çeviriler eski cazibesini kaybetmiştir. Artık beklenen yakın geçmiş örneleyen, gerçek durumlara dayanan, içeriği realist bir şekilde

resmeden örneklerdir. Halbuki, bu yöndeki örneklerin ortaya çıkması için 90'lı yılların sonlarını beklemek gerekecektir. Rejim değişikliği yaşayan Bulgaristan'da siyasi çöküşle gelen ekonomik ve toplumsal bunalımın atlatılması hızlı olmayacaktır. Edebiyat dünyası, kendi örneklerini sunmadan önce, dışarıdaki örneklere açılmayı tercih eder. Bu anlamda, komünist rejimin çöküşüyle Bulgar okuru, Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluşuyla gelen aydınlanma isteğinin yarattığı talebe benzer şekilde, yabancı edebiyatlara karşı yoğun bir ilgi gösterir.³³

Bulgar edebiyatından örnekler, yabancı ülkelerin çeviri listelerine 90'lı yıllardan sonra girmeye başlar. Dünya listelerinde çevrilen yazarların ortak özelliği yaşayan, çağdaş yazarlar olmalarıdır. Bu anlamda birçok ülkede çevrilen yazarlar Georgi Gospodinov, Alek Popov, Yordan Radiçkov, Lubomir Levçev, Blaga Dimitrova, Emilian Stanev, Nikolay Kınçev, Stanislav Stratiev, Nikola Vaptsarov...vd. olur (Burova Et al., 2010: 21). 90'lı yıllarda bu isimlerin büyük çoğunluğu Türkiye'de de yer bulur fakat Türk okuru Georgi Gospodinov ve Alek Popov gibi çağdaş ve genç Bulgar yazarları ile diğer ülkelerden daha geç tanışır. 90'lı yılların sonlarına kadar ülkemizde Bulgar edebiyatından çevrilen kitap türlerinde öne çıkan tür şiirdir. Şiir kitaplarının yanı sıra sosyalist propaganda kitapları sayıca az da olsa çıkmaya devam etmiş, çocuk edebiyatı örnekleri ile tiyatro oyunları çevrilmiştir.

80'li yıllarda çeviri sürecini Türkiye açısından değerlendirdiğimizde, 70'li yıllarda gelişen 'çeviri furçasının' sonunun geldiği görülmektedir. Daha önce kültürel bir açıklıkla kucaklanan çeviriler, gerçekte kaliteden uzak, bir an önce piyasaya sürülmesi gereken kitaplar olarak basılmıştır. Mine Yazıcı yayınevlerinin politikasını şöyle tanımlamaktadır: *'Ülkenin kültürel gereksinimleri ya da eksiklikleri hiç gözetilmeden, plansız bir şekilde evrensel bilgiyi yakalamak üzere kendi aralarında yarışa*

³³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Taş, A. N. Turkish Literature in Bulgarian Translation 1990-2010. http://www.npage.org/IMG/pdf/Turkish-Bulgarian-corr._1_.pdf (p.3).

girmişlerdir. Bu durumda yayınevi açısından çevirinin niteliği değil, sadece amaç metnin kısa zamanda çevrilmesi ölçüt alınmıştır' (2001: 35). 80'lerde yaşanan baskı ortamı toplumun okuryazar kesiminde derin bir yılgınlık yaratmış olsa da ekonomik ve siyasi dengeler kısmen toparlanmaya başladığında, çeviri etkinliği yeniden hızlanmıştır. Çeviri kitaplarda da devletin isteği doğrultusunda siyasetten uzak kalınmıştır. 80 sonrası tercih edilen konularda çocuk edebiyatı, sosyal bilimler, feminizm ve felsefe öne çıkmaktadır.

Siyasi değişimlerle birlikte şekillenen Türkiye'deki çeviri etkinliği, dengeler oturdukça kendi ivmesini yakalamıştır. Bu aşamada yayınevlerinin tercih ve yaklaşımı önem kazanmaya başlamıştır (Yazıcı, 2009: 36). Bulgarcadan yapılan çevirilerle kıyasladığımızda ise, bu sürecin aksi yönde geliştiği görülmektedir. Türkiye genelindeki çeviri etkinliğinde yayınevleri aktif bir rol üstlenirken, Bulgarcadan yapılan çevirilerde çevirmenin etkisi yeniden ön plana çıkacaktır. Bulgarcadan çeviriler iki yönlü olarak, birinci ya da ikinci dilden yapılmaya devam etmiştir. Bu dönemde Bulgarcadan çeviri yapan isimler arasında Yordan Yovkov'un hikayelerini çeviren Türker Acaroğlu, şiir çevirisi yapan Fahri Erdinç, Elen Kırçeva ve Sabahattin Bayram Öz vardır. Bulgar edebiyatının çevrilmesinde 80 - 90'lı yıllarda sosyalist düşünceye bağlılığını sürdüren Türk yazarlar da özellikle şiir türüne ilgi göstermiş, şiirlerin çevirilerini Fransızcadan yapmışlardır. Özdemir ve Ülker İnce, Kemal ve Gülşah Özer, Erdal Alova, Atal Behramoğlu, Mustafa Balel bu çevirileri ikinci dilden yapar. Şiirleri kitap halinde çevrilen Bulgar şairler arasında Nikola Vaptsarov, Lyubomir Levçev, Blaga Dimitrova, Liçezar Elenkov, Liana Daskalova, Yordan Radiçkov yer alır. Ayrıca farklı Bulgar şairlerinden örnekler de antoloji halinde çevrilerek basılır.

Sol düşünceye ilgi azalmış olsa da, 1992 yılına kadar varlığını sürdüren Habora Yayınevi son yıllarında Türkiye'de okuyucu bulan favori romanlarını tekrar basmıştır. 1987 yılında Emil Koralov'un '*Partizan'ın Kızı*' romanının 10. baskısını, 1988 yılında

Veselin Andreev'in '*Özgürlük Savaşında Düşenler Ölmez*' romanını, 1990 yılında Mitka Gribçeva'nın '*Seni Halk Adına Ölüme Mahkum Ediyorum*' romanının 18 baskısını yapmış, aynı roman daha sonra Yar Yayınları tarafından 1997'ye kadar 4 kez daha basılmıştır. Yine Georgi Karaslavov'un '*Partizanlar Ölmez*' romanının 11. baskısı 1991'de Habora Kitabevi tarafından basılmış, 12. baskısı 1998'de yine Yar Yayınları tarafından yeniden yapılmıştır. Dimitir Dimov'un '*Tütün*' romanı 1991 ve 1998'de Can Yayınları tarafından yeniden basılır. Ayrıca Evrensel Basım Yayınevi de iki Bulgar sosyalist yazardan örnekler verir. 1999 yılında Tsola Dragoiçeva'nın '*Yenilgiden Zafere*' adlı anı kitabı, 2000 yılında ise Kamen Kalçev'in '*Proleter Devrimci Dimitrov*' romanı basılır.³⁴

1989 sonrası komünizmin çöküşüyle, ülkemize birkaç yayınevinin çabalarıyla tek tük yer bulan sosyalist propaganda romanlarının yerini Bulgar edebiyatında önemli bir yer edinmiş olan şiir alır. Ayrıca, Türkiye'de ön plana çıkan çocuk edebiyatı, Bulgar edebiyatından da çeviri örneklerine yer verecektir. Bu alanda Angel Karaliyçev'in dört kitabı, Elin Pelin'in de bir çocuk romanı çevrilir. Ayrıca Bulgaristan ziyaretleri boyunca tiyatro oyunlarını izleme şansı bulunan Türk gazeteci ve yazarlar (Özer, 2006), bu konuya da eğilmiş ve Bulgar tiyatrosundan örneklerin, ülkemizde yer bulmasında katkı sağlamıştır. Bu anlamda Stanislav Stratiev'den iki tiyatro oyunu çevrilmiştir. 2002 yılında yapılacak kültürel anlaşmayla sonraki yıllarda tiyatro çevirilerinde bir artış olacaktır.

Özetle, 80 - 90'lı yıllarda çeviri etkinlikleri hem Bulgaristan hem de ülkemizde yaşanan çalkantılı siyasi gelişmelerin etkisiyle keskin bir düşüş göstermiştir. Bulgaristan'da rejim değişikliği ile gelen bütün kurumların yeniden yapılanma ihtiyacı

³⁴ Bahsi geçen romanların birçoğu (Emil Koralov'un *Partizan'ın Kızı*, Mitka Gribçeva'nın *Seni Halk Adına Ölüme Mahkum Ediyorum*, Georgi Karaslavov'un *Partizanlar Ölmez*, Tsola Dragoiçeva'nın *Yenilgiden Zafere*, Kamen Kalçev'in *Proleter Devrimci Dimitrov*) edebi değere sahip değildir.

çeviri süreci için de geçerlidir. Daha önce de bahsedildiği gibi, 60 - 70'li yıllarda planlı bir şekilde yürütülen çeviri faaliyetleri için Güvenlik ve Savunma ve Yönetimi Birimi³⁵ aktif rol oynamış ve hükümet tarafından oldukça geniş bir bütçe ayrılmıştır. Çevirmen ve yazar tercihi, yayıncılık politikaları, kitapların ülke dışında dağıtımı ve basımı, Bulgaristan Yazarlar Birliği ve yabancı ülke yazarlarını buluşturan toplantılar, ülke tanıtımını yapmak üzere planlanmış konaklamalı geziler, yürütülen çeviri politikalarının alt faaliyetleri arasında yer alır. Komünizmin popülaritesini kaybetmesinden sonra gelen rejim değişikliği ile hükümet, ekonomik ve sosyal sorunlara daha fazla eğilim göstermek zorunda kaldığından, kültürel faaliyetlerde bu kadar aktif olamamıştır.

Özetlemek gerekirse, Bulgaristan'daki rejim değişikliğinin ardından Bulgarcadan yapılan çevirilerde uluslararası platformda keskin bir düşüş gözlenmiştir. Yaşanan dönüşümün ardından, yıllarca, planlı bir tek düşünce etrafında ürün veren Bulgar yazınına, içeride de, dışarıda da eski ilgi kalmamıştır. Eldeki bu yazının dışında dış dünyaya sunulacak farklı çağdaş, günün psikolojisini yansıtan eserler de verilemediğinden dışarıdan gelen talebi doyuramamıştır (Burova Et Al, 2011: 10 – 11). Ülkemizde de sol düşüncenin baltalandığı dönem bu durgunluğa ciddi bir etken olmuştur. Bu az sayıdaki çeviri eser, çoğu kez ikinci dilden çevrilmiş ve ön plana çıkan türler şiir ve çocuk edebiyatı olmuştur. Bu kısıtlı çeviri tablosu bir sonraki bölümde kronolojik olarak incelenecektir.

6.2. 80'li ve 90'lı Yıllarda Bulgarcadan Yapılan Çeviriler

Bu dönemde çevrilen Bulgar yazarlar, daha önceki yıllarda hâkim olan politikanın aksine, dayatılarak değil gerçekten tercih edilerek çevrilmiştir. Dayatma ifadesiyle kastedilen sosyalist Bulgaristan'ın, çevirisi yapılacak sosyalist propaganda

³⁵ Orijinal adı 'Управление Безопасност и Охрана-УБО' dur.

kitaplarına yönelik ülke içindeki müdahalesidir. Kitapların Bulgaristan hükümeti tarafından belirlenerek çevrilmesi ve bu kitapların Türkiye’de sosyalist düşünceyi benimseyen yayınevleri tarafından basılması süreci Türkiye ve Bulgaristan’daki siyasi tabloların sonuçları gereği sona ermektedir.

Bundan sonraki çevirilerle ilgili Bulgaristan tarafından herhangi bir çaba gösterilmemiş olsa da çeviri etkinliği Bulgar edebiyatıyla önceki dönemlerde devletin planlı politikaları sayesinde tanışmış ve Bulgar yazınına ilgi göstermiş kişiler tarafından gönüllü ve istekli bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu çevirmenlerin içinde Özdemir İnce, Kemal Özer gibi isimler, sosyalist dönemde Bulgaristan’da yapılan Yazarlar Birliği toplantılarına katılmış, ortak bir fikir birliği içinde oldukları Bulgar şair ve yazarlarla tanışmışlardır. Benzer düşünceler etrafında şekillenen bu tür paylaşımlar adı geçen yazar - çevirmenler arasında bir tür gönül bağı kurulmasına neden olmuş, özellikle şiir çevirileri bu sebeple gerçekleşmiştir. Adı geçen çevirmenler Bulgaristan’da yaşayan Türkiyeli mültecilerle de iletişimlerini sürdürerek Bulgar yazınına yakından takip etmişlerdir (Özer, 2006). Kemal Özer ve Özdemir İnce ile birlikte Ülker İnce, Gülşah Özer, Mustafa Balel, Cevat Çapan ve Burhan Arpad isimleri de karşımıza çıkmaktadır. Burada bahsi geçen çevirmenlerin ortak özelliği, sol düşünceye yakın olmalarıdır.

Dönem itibariyle, Türkiye’de, çocuk edebiyatına ilgi gösterilmiş, bu durum Bulgar dilinden yapılan çevirilere de yansımıştır. Çocuk edebiyatı çevirilerinde de Fransızcaya başvurulmuş bu aşamada karşımıza Ülker İnce ve Gülşah Özer isimleri çıkmıştır. Sosyalist propaganda kitapların ülkemize girmesinde aktif rol oynayan Habora Kitabevi 1991 yılında kapanmıştır (Zafer, 2016: 388). Habora Kitabevinin daha önce bastığı sosyalist propaganda konulu bir kaç romanın yeni baskısı da Yar Yayınları, Evrensel Basım Yayın ve Can Yayınları tarafından basılmıştır.

Birinci dilden çeviri yapan çevirmen isimleri Türkiye’de yaşayan Türker Acaroğlu, Sabahattin Bayram Öz ve Bulgaristan’da yaşayan Fahri Erdiñç ve Elen Kırçeva’dır. Bu kişiler bu yirmi yıllık dönemde birer kitap çevirmiştir. 1980’den itibaren her yıl çevrilen kitap sayısı bir ya da iki kitap olmakta nadiren üç kitabı bulmaktadır. Genel hatları bu şekilde olan 80 – 90’lı yılların çeviri kitapları, kronolojik olarak sıralanacak ve özelliklerine kısaca değinilecektir.

1980 yılının başında Erdal Alova çevirisiyle Nikola Vaptsarov’un ‘*Bir Hayat Fabrikası Kuracağız*’ adlı şiir kitabı çıkmıştır. Bu kitap Sanat Emeği Yayıncılık tarafından basılmıştır. Aynı yıl aynı şiirler yine Erdal Alova çevirisiyle ‘*Seçme Şiirler*’ başlığıyla YönYayıncılık tarafından basılmıştır. Kitabın içinde, şiirlerinin yanı sıra, yazara ve üslubuna dair ülkemizde çeşitli dergilerde yazılan tanıtım yazıları ve Erdal Alova tarafından gerçekleştirilen, Nikola Vaptsarov’un eşi Boyka Vaptsarova ile söyleşi de yer almaktadır. Kitabın ikinci basımı 1992 yılındadır.

1980 yılının üçüncü kitabı, Özdemir İnce’nin Fransızcadan yaptığı çevirisiyle, Dora Gabe’nin ‘*Ufacıktım*’ isimli masal kitabıdır. İstanbul, Can Yayınlarından çıkar.

1982 yılında M. Türker Acaroğlu’nun çevirdiği Yordan Yovkov’un ‘*Tekerleklerin Türküsü*’ başlıklı öykü kitabı karşımıza çıkar. Bu kitap Acaroğlu’nun farklı yıllarda çevirdiği Yovkov’un üçüncü öykü kitabıdır. Çevirmen, aynı kitabı 2013 yılında yeniden gözden geçirecek ve eser Evrensel Basım Yayın tarafından tekrar basılacaktır. Bu hümanist yazar Türker Acaroğlu’nun ömrünün son yıllarına kadar vazgeçmediği Bulgar yazarların başında gelir ve toplamda beş öykü kitabı Acaroğlu tarafından çevrilerek Türkiye’de farklı yıllarda basılır. ‘*Tekerleklerin Türküsü*’ öykü kitabı 1999’da Kemal Pınarcı tarafından tekrar çevrilir ve Kaknüs Basım tarafından İstanbul’da basılır.

1982 yılında Kemal Özer ve Fahri Erdiñç çevirisiyle Georgi Cagarov’un ‘*Benimdir Bu Dünya*’ adlı şiir kitabı Yazko Yayıncılık tarafından İstanbul’da basılır.

1983 yılında Ülker İnce çevirisiyle Angel Karaliyçev'in çocuk masallarından seçmeleri '*Aç Gözlü Turna Balığı*' başlığıyla Can Yayınlarından çıkar. Kitabın 2. basımı 2011 yılında yapılır.

1983 yılının ikinci kitabı, Özdemir İnce ve Ataol Behramoğlu'nun Fransızcadan çevirdiği '*Çağdaş Bulgar Şiir Antolojisi*'dir. Kitap İstanbul, Adam Yayınlarından çıkar.

1984 yılında Fahri Erdiñç ve Özdemir İnce işbirliği ile '*Genç Bulgar Şiiri Antolojisi*' Birim Yayınları tarafından basılır. Bu yılda Bulgar edebiyatından basılan tek kitaptır.

1984 yılında Lyubomir Levçev'in '*Kurşun Asker*' adlı şiir kitabı Kemal Özer ve Fahri Erdiñç çevirisiyle İstanbul De Yayınevi tarafından basılır. Lyubomir Levçev, Bulgar şiirinin uluslararası yüzüdür. Komünizm döneminde de aktif bir sima olan Levçev, Kemal Özer'in yakından tanıdığı, aynı zamanda Bulgar Yazarlar Birliği'nin de başkanlığını yapan kişidir (Özer: 2006). Bu anlamda burada çevirmen, yazara karşı bir gönül bağı hissetmiştir. Öte yandan Levçev, sosyalist dönemde adını duyuran bir şair olsa da, sosyalist dönemin ardından da sanatıyla konuşulmaya devam etmiştir. Burova Et al. bu durumu şöyle dile getirmektedir: "*Komünist rejimin sona erdiği dönemde dahi, uluslararası tanınmışlığına gölge düşmemiş, bu platformda da Bulgarcadan en çok çevrilen şairler arasında yer almaya devam etmiştir*" (2011, 21).

1985 yılında yine Angel Karaliyçev'den bir masal kitabı daha çevrilir. Ülker İnce çevirisiyle '*Ellerinden Öperim*' İstanbul, Can Yayınları tarafından basılır.

1986 yılında İlhan Özdemirci çevirisiyle Nikola Vaptsarov'un şiirleri '*Motor Türküleri*' başlığıyla Odak Yayınları tarafından basılır.

1990 yılında sosyalist propaganda örneği, Türkiye'de günümüzde de gençliği etkilemeye devam eden Mitka Gribçeva'nın '*Seni Halk Adına Ölüme Mahküm Ediyorum*' romanı Nedim Sel çevirmen adıyla Bülent Habora tarafından tekrar basılır.

Bu, kitabın 18. baskısıdır ve Habora Yayınevi kapandıktan sonra aynı kitap Yar Yayınevi tarafından basılmaya devam eder ve 1997’de 22. baskısı yapılır. ‘Sosyalist eşitlik’ ve ‘mücadele’ söylemleri 90’lı yıllarda kutup değiştirerek Türkiye’deki Kürt saflarında etki göstermeye başlar (Zafer, 2016: 389). Bu kitapların okuyucusu değişmiş fakat dolaylı etkileri benzer olmuştur. 80 öncesinde olduğu gibi, kan dökülmeye devam etmiş, Güneydoğu’da hortlayan terör faaliyetleri ile ölen insan sayısı giderek artmıştır. Belli bir düşünce etrafında yoğunlaşan kutuplaşmaların dolaylı sebepleri kişilerin bilinçaltına yerleşen düşüncelerde gizlidir. Prof. Dr. Zeynep Zafer bu kitabın etkisinin, terör olayları devam ettikçe hissedileceğini şu sözleriyle savunmaktadır: ‘*Mitka Gribçeva’nın Seni Halk Adına Ölüme Mahküm Ediyorum anıları, Kürt kökenli Türk vatandaşlarının, sözde ‘sosyalist devrim’ düşüncesi adına verdiği ortak partizanca mücadele devam ettikçe, genç insanların beynini yıkamaya devam edecektir*’ (Zafer: 2016, 389). Kitabın, gençlerin bu ‘partizanca mücadelede’ yer almasında etkili olduğu bazı gazete haberlerinde ve dergi makalelerinde de açıkça görülmektedir.³⁶ 1991 yılında Habora Yayınevi, yine bir sosyalist propaganda romanı olan Georgi Karaslavov’un ‘*Partizan*’ romanını bir kez daha basar. Çevirmen olarak diğer kitaplarda da karşımıza çıkan takma isim Nedim Sel’dir.

1991 yılında Kemal Özer ve Gülşah Özer, Lyubomir Levçev’in ‘*Bir Yıldızdı Taşıdığım*’ adlı şiir kitabını Fransızcadan çevirirler. Kitap, çevirmenin sahibi olduğu Yordam Yayınevi tarafından basılır.

1991 yılında Can Yayınları sosyalist dönemde dikkat çeken kitap isimlerinden Dimitir Dimov’un ‘*Tütün*’ romanını yeniden basar. Çevirmen yine Burhan Arpad’tır. Aynı kitap 1998 yılında bir kez daha basılacaktır.

³⁶ <https://www.evrensel.net/haber/294939/ismail-kizilcay-sag-kurtulsaydi-garin-onune-cadir-kurardi>
<https://bianet.org/biamag/siyaset/158201-devrimciler-devrim-i-bogdular>
<https://www.evrensel.net/haber/141773/eski-sagcilar-bir-harikaydi>

1992 yılında Sabahattin Bayram Öz çevirisiyle, Blaga Dimitrova'nın '*Kartallar Yok Oluyor*' adlı şiir kitabı Edirne, Eser Matbaası tarafından basılır. Kitap Bulgarcadan çevrilir. Blaga Dimitrova ülkemizde daha önce de edebiyat dergilerinde ve Özdemir İnce'nin çevirdiği, 1971 basımı *Bulgar Şiiri Antolojisi*'nde de yer almıştır. Burova Et. Al, Blaga Dimitrova'yı 'Bulgaristan'daki demokratik değişikliğin yüzü' olarak tanımlar ve bu haliyle uluslararası platformda kendisine önemli bir yer edindiğini savunur (2011: 21).

1995 yılında Musatafa Balel çevirisiyle Liana Daskalova'nın '*İncili Terlikler*' adlı çocuk öyküleri kitabı Evrensel Basım Yayın tarafından basılır.

1995 yılında Yordan Radiçkov'un '*Biz Serçeler*' adlı çocuk romanı Elen Kırçeva tarafından Bulgarcadan çevrilir ve Evrensel Basım Yayın tarafından İstanbul'da basılır.

1996 yılında Elin Pelin'in '*Yan Bibiyan – Bir Yumurcağın Serüvenleri*' adlı çocuk romanı Gülşah Özer tarafından çevrilerek yine Evrensel Basım Yayın tarafından yayımlanır.

1996 yılının ikinci kitabı Ülker İnce çevirisiyle Yordan Radiçkov'un '*Sıcak Öğle*' adıyla çıkan hikâye kitabıdır. İstanbul, Telos Yayınları'nda yayımlanır.

1996 yılında Stanislav Stratiev ve Stefan Tsanev'in '*Bulgar Oyunları: Otobüs – Hayat İki Kadındır*' isimli tiyatro oyunları kitap halinde basılır. Çevirmenler, Tuncer Cücenoglu ve Gülbeyen Altınok'tur. Mitosboyut Yayınları tarafından yayımlanır.

1997 yılında Kamen Kalçev'in '*Georgi Dimitrov – İşçi Sınıfının Evladı*' adlı romanı Burhan Arpad'ın Almandan çevirisiyle Ceylan Yayıncılıktan çıkar.

1997 yılında Kemal Özer ve Gülşah Özer çevirisiyle Liçezar Elenkov'un '*Granit Destanı*' adlı şiir kitabı Yordam Yayın tarafından İstanbul'da basılır.

1998 yılında Burhan Arpad çevirisiyle Dimitir Dimov'un '*Tütün*' romanı bu kez Can Yayınları tarafından basılır. Kitabın 10. ve son baskısıdır.

1998 yılında Cevat Çapan çevirisiyle ‘Çağdaş Dünya Şiirleri Antolojisi’ Adam Yayınları tarafından İstanbul’da basılır. Kitapta öne çıkan şairler arasında Nikola Vaptsarov, Vasil Petrov ve Blaga Dimitrova vardır.

1999 yılında bu 20 yıllık süreçte Angel Karaliyçev’den çevrilen dördüncü çocuk kitabı Can Yayınları tarafından yayımlanır. Kitap Ülker İnce çevirisiyle ‘Küçük İzo Mizo: Çocuklar İçin Öyküler’ adıyla yayımlanır.

1999 yılında Tsola Dragoiçeva’nın ‘Yenilgiden Zafere’ adlı romanı Evrensel Basım Yayın tarafından basılır.

2000 yılında Angel Karaliyçev’ten çevrilen beşinci masal kitabı ‘Ellerinden Operim’ olur. Çevirmen diğerlerinde olduğu gibi yine Ülker İnce’dir ve yine Can Yayınları tarafından basılır.

2000 yılında Kamen Kalçev’in ülkemizdeki ikinci kitabı ‘Proleter Devrimci Dimitrov’ yine Burhan Arpad çevirisiyle Evrensel Basım Yayın tarafından basılır.

Bu tabloyu sayısal verilerle değerlendirdiğimizde ulaşılan sonuçlar şöyledir: 1980’den başlayarak 2000 yılına kadar 20 yıllık süreçte ülkemizde Bulgarcadan çevrilmiş kitap sayısı 20’dir. Bu kitapların arasında 1 adet tiyatro oyunlarının toplandığı kitap, 3 roman, 6 hikâye ve 10 şiir kitabı vardır. Bu dönemde öne çıkan tür şiir olup, şiir çevirilerini yapan isimler arasında Fahri Erdiç, Kemal Özer, Özdemir İnce, Ataoğlu Behramoğlu ve Cevat Çapan isimleri dikkat çekmektedir. Fahri Erdiç dışında adı geçen çevirmenler Bulgarca bilmedikleri için yaptıkları çeviriler ikinci dildir. Çevirisi yapılan 4 romandan üçünün konusu da sosyalist propaganda özelliği taşımakta olup daha önce çevrilmiş kitapların bu yıllarda tekrar baskı yapması sonucu listeye dahil edilmiştir. ‘Yan Bibiyen’ isimli Elin Pelin’in çocuk romanı bu dönemde çevirisi yapılan tek çocuk romanıdır. Hikâye kitaplarında çocuk hikâye ve masalları ön plandadır. Acaroğlu’nun Yordan Yovkov’dan çevirdiği ‘Tekerleklerin Türküsü’ dışında diğer 5 hikâye kitabı çocuk edebiyatı örneklerindedir. Özetle, bu çeviri tablosu geçmişin

izlerini hissettirirken öne çıkan türleri ile 2000'leden sonraki tabloya dair ipuçları vermektedir.

BÖLÜM 7

7. 21. YÜZYILA DOĞRU

Bulgaristan ve Türkiye, komşu olmanın ötesinde oldukça eski bir tarihe dayanan coğrafi, kültürel ve tarihi bağlara sahiptir. Bu bağlar Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığa yapılan haksız uygulamalarla 1989 yılında kopma noktasına gelmiştir. Tarih süzgecinden geçirilerek incelendiğinde, farklı sebeplerle de olsa Bulgaristan ve Türkiye'de tansiyonun uzun vadede nadiren düştüğü, gerginliğin uzun yıllar devam ettiği görülmektedir. Daha önce ülkelerin içinde ve dışında halkları kasıp kavuran ve kutuplaştıran fikir ayrılıkları, Türkiye ve Bulgaristan genelinde çok büyük acıların çekilmesiyle sonuçlanmış, sonraki yıllarda bu acıların getirdiği çöküntü aşılmaya çalışılmıştır. 21. yüzyıla doğru, Bulgaristan ve Türkiye arasındaki münasebetlerin seviyesi ve sayısı artmış, siyasi ilişkilerdeki iyileşme, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlara da yansımıştır. Yazın dünyasındaki faaliyetler bir önceki döneme göre ivme kazanmış olsa da, dikkate değer bir sayıya ulaşamadığı göze çarpmaktadır. Bu sürecin çeviriye etkisine değinmeden önce Bulgaristan ve Türkiye'de değişen toplumsal ve politik tabloların getirdiklerine kısaca göz atılacaktır.

Bulgaristan'ın Türkiye ile ilişkileri '89 Göçü öncesi ve sonrası' şeklinde ele alınmalıdır. Bu bağlamda, göç öncesinde Bulgar hükümetinde hâkim olan düşünce komşu büyük Türkiye ile iyi geçinerek, planlanan asimilasyon tasarılarını aşamalı olarak hayata geçirmektir. İki ülke arasındaki resmi ziyaretlerin amacı göç anlaşmaları imzalanmasını sağlamak ve ülkedeki Türk nüfusu azaltmaktır. Örnek vermek gerekirse 1968 yılında Todor Jivkov'un Türkiye'ye yaptığı ziyaretin sonunda 'dostluk ve iyi komşuluk' dönemi başlatılmış, bu ziyaret esnasında yakın akraba göçüne (1969 - 1978) olanak veren bir göç antlaşması imzalanmıştır. İki yüzlü bir politika yürüten Bulgaristan, Türkiye ile el sıkışırken Bulgar topraklarında yaşayan Türk azınlığının insani

haklarını hiçe saymaktadır. Pomak nüfusun adları bu dostluk havası eserken değiştirilmiştir. 1981 – 83 yılında devlet başkanları düzeyindeki resmi ziyaretler esnasında Müslüman Çingenelerin adları zorla değiştirilmiştir. 1984 yılında ülke topraklarında yaşayan en kalabalık azınlığa, Türklere de sıra gelmiştir (Şimşir,2009). Bu uygulamalarda yürütülen bu iki yüzlü siyaset, Türklerin seslerini duyurması ve 1989 yılında yapılan yeni bir göç antlaşmasına kadar devam eder.

1989 yılında Türkiye'ye gelen büyük Türk kfilesinin durumları iki ülke arasında çözülmesi gereken konuların başında gelmiş, fakat bu konularla birlikte farklı durumlar da ele alınmıştır. 1989 yılının sonunda Bulgaristan'da gerçekleşen rejim değişikliği ve yaşatılan göç sonrası sorunların çözümüne yönelik adımlar, Türkiye ile ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Özellikle son 20 yılı kapsayan dönemde, Bulgaristan ve Türkiye arasındaki ilişkiler, tarih boyunca hiçbir zaman olmadığı kadar yoğunluk kazanmıştır. Ayrıca söz konusu ilişkiler, sadece Türk azınlığın durumu ile sınırlı kalmamış, askerî, ekonomik, kültürel ve siyasî iş birliğine gidilmiştir.

21. yüzyıla girerken bu ağır psikolojik sürecin etkileri önemli ölçüde azalmıştır. Her iki ülkede de oldukça ılımlı bir siyaset izlenmiş, iyimser tablolar her iki ülkeye de damgasını vurmuştur. Bulgaristan'da diktatör sosyalist sistemin çöküşünden sonra toparlanma çabaları ile hareket edilmiş, 2000'lerden sonra ise hedef Avrupa Birliği'ne kabul edilmek olmuştur. Bu aşamada yıllarca ihlal edilen 'azınlıkların insani hakları' iade edilmeye çalışılmış ve kurumsal anlamda iyileştirmeler için çaba gösterilmiştir. Türkiye'de ise 2002 yılında iktidar değişmiş, yeni gelen hükümet de Bulgaristan'la ilişkileri geliştirme siyaseti gütmüştür. Diğer bir deyişle, her iki ülkenin dış siyasetinde kalıcı iyi komşuluk ve iş birliği geliştirme fikri ön plana çıkmıştır. Böylece, 1990'lı yıllardan başlayarak Bulgaristan – Türkiye arasındaki ilişkiler siyasi,

ekonomik, ticari ve kültürel alanda ortak çıkarlar çerçevesinde ılımlı bir bakış açısıyla ele alınmış ve her iki ülkenin yararına olacak şekilde birçok antlaşma³⁷ imzalanmıştır.

2012 yılında Bulgaristan'da Türk azınlığın 1989 kitlesel göçüyle sonuçlanan 'soya dönüş' süreci tekrar ele alınmış ve 240 koltuklu Bulgaristan Parlamentosu'nda 115 milletvekilinin katılımıyla gerçekleştirilen oylamada 112 milletvekilinin kabul ettiği bir bildiri yayımlanmıştır. 'Bulgaristan Müslümanlarına karşı uygulanan zorunlu asimilasyon sürecinin kınanmasına ilişkin bildiri' önemli bir gelişme olmuştur. Bu bildirin siyasi kanatta kabul edilmesiyle komünist dönemde Türk azınlığa yaşatılan asimilasyon sürecinin yanlışlığı kabul edilmiş, bu süreçte etkin olan isimlerin cezasız kalmaması talep edilmiştir. Böylece 20. yüzyılın sonlarında yaşanan ve bu sorunlu süreçle gelen halklar ve liderler arasındaki gerginlik, Bulgaristan'ın yaptığı telafi çabalarıyla kısmen aşılmıştır. Daha önce imzalanan antlaşmaların yanı sıra yürütülen bu tür yapıcı çalışmalar, ülkelerarası platformda olumlu sonuç vererek siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin de güçlenmesini sağlamıştır. Ayşe Kayapınar bu durumu 'Türk azınlığın Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanan Bulgaristan ile Türkiye arasında "dostluk köprüsü" oluşturması' şeklinde dile getirmiştir (Kayapınar: 2003, 201).

Bulgaristan'da yapılan bütün bu iyimser politikaların yanında, ırkçı tutumlarıyla öne çıkan bir kanat da mevcudiyetini korumaktadır. Mecliste ATAKA Partisi çatısı altında temsil edilen bu grup zaman zaman saldırılarda bulunmaya devam

³⁷ 1992'de iki ülke arasında imzalanan dostluk, iyi komşuluk, işbirliği ve güvenlik antlaşmasından sonra 1993'te suç şebekeleriyle savaşım için antlaşma, 1997'de askeri alanda işbirliği için sözleşme, 1998'de kültür ve bilim alanında işbirliği sözleşmesi, 1998'de sınır sorunlarını ele alan bir diğer antlaşma, 1998'de kültürel mirasın korunması antlaşması, 1999'da Bulgaristan'dan göç eden vatandaşların emeklilik haklarının tanınmasını sağlayan antlaşma, 1999'da enerji alanında bir diğer antlaşma yapılmıştır. 2001 yılında kültürel işbirliğine yönelik bir antlaşma, 2003 yılında müzecilik alanında, 2004 yılında haritacılık, 2005 yılında askeri işbirliğini öngören bir antlaşma imzalanmıştır (Bibina: 2013, 149). Cumhurbaşkanlığı düzeyinde karşılıklı siyasi ziyaretlerin yanı sıra gerçekleşen birçok karşılıklı resmi ziyaret de ülkelerarası işbirliğini pekiştirecek ve geliştirecek yönde sonuçlar vermiştir.

Daha geniş bilgi için bkz. Oran, B. (2013) "Balkanlarla İlişkiler", **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar** 2001-2012, cilt III, İstanbul, İletişim Yayınları. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığının resmi sayfasında da karşılıklı yapılan resmi ziyaret ve kültürel faaliyetlere yönelik bilgiler mevcuttur. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-bulgaristan-siyasi-iliskileri-tr.mfa>

etmektedir (Babalı, 2013: 226). Bu saldırılarda yıllardan beri halklara empoze edilen ‘tek millet’ düşüncesinin izleri görülmekte, bahsi geçen sürecin kınanmasının da ancak 22 yıl sonra gerçekleşmesi buna dayanmaktadır. Yıllarca Osmanlı düşmanlığı ile beslenmiş olan Bulgar halkının bu gecikmiş tepkisi yetersiz olsa da kısmen teselli vericidir. Günümüzde, geç de olsa yapılan bu olumlu çabaların uzun vadede yine de birleştirici sonuç verdiği, ayrıştırıcı söylem ve hareketlerin etkisinin azaldığı görülmektedir.

Görüldüğü gibi, 20. yüzyılın sonlarından itibaren Türkiye ve Bulgaristan arasındaki ilişkilerde tansiyonun düşmesi, ülke içinde yaşanan çalkantılı dönemlerin son bulmasıyla ve normalleşme çabalarının sonuç vermesiyle alakalıdır. Bu dönemin edebi faaliyetlere ve çeviri sürecine yansımaları da Bulgaristan’da çeviri faaliyetlerini yürüten bir kurum olmasa da 2005 yılından itibaren hayata geçirilen sınırlı sayıdaki çeviri projelerinin yanı sıra çevirmenlerin çabaları sayesinde bir önceki döneme göre daha iyimserdir. Bu çeviri projeleri uzun vadede istikrar sağlayamamıştır. Ayrıca, çeviri faaliyetleri Bulgaristan hükümetince mali olarak desteklenememiş, Avrupa Birliği - Bulgaristan kültürel ortaklığı kapsamında çeviriler için ödenek ayrılarak kısmen destek olunmuştur.³⁸ Bulgarcadan Türkçeye yapılan çevirilerde bu projelerden çok Burova’nın ‘Bulgaristan açısından belki de kitlesel göçün tek olumlu yanı’ olarak tanımladığı gibi, Türkçe ve Bulgarcaya çok iyi düzeyde hakim olan Bulgaristan Türklerinin çabaları öne çıkmaktadır. Bu çabaları ele almadan önce Türkiye ve Bulgaristan’ın çeviri faaliyetlerine yaklaşımlarını karşılaştırmak, çeviri sürecinin işleyişini anlamak bakımından yararlı olacaktır.

³⁸ Daha geniş bilgi için bkz. <http://www.lit-across-frontiers.org/audience/grants-for-publishers/> Book Department, Ministry of Culture, Bulgaria

7.1. 21. Yüzyılda Bulgarcadan Türkçeye Çeviri Süreci

“Edebi çeviri yapmak karmaşık bir süreçtir, çevirmenin farklı özellik ve fırsatlara, belli bir kültürü yansıtan bir kişiliğe sahip olması gerekirken, çeviri esnasında etno - sosyal ve etno -psikolojik özelliklerin etkileşiminin ve fonksiyonel anlamların doğru şekilde taşınması gerekmektedir” diyen Elena Butosovna, bu sözleriyle çevirmenin her iki dile karşı sorumluluğunu hatırlatırken kaliteli bir çeviri yapabilmek için her iki kültürün özelliklerine hâkim olmanın önemine değinmektedir (Butosovna, 2009). Bulgaristan ve Türkiye bu anlamda oldukça şanslıdır, çünkü 89 göçü, zorlukların ve olumsuzlukların yanında, Bulgaristan’a ve Türkiye’ye Butosovna’nın bahsettiği özelliklere sahip olan, yani iki dile ve iki kültüre de hâkim olan çevirmenler kazandırmıştır. Nitekim bu çevirmenler Bulgar hükümetinin ihmal ettiği çeviri faaliyetlerini gönüllü olarak üstlenmiş ve çağdaş Bulgar edebiyatının ülkemizde tanıtılmasında ya da Türk edebiyatının Bulgaristan’da çevrilme sürecinde önemli rol oynamıştır.

2000’li yıllardan itibaren günümüze kadar çevrilen Bulgarca edebi eserlerin sayısı 42’dir. Bu sayı aslında çevirilerin ülkemizde gerçekleşme süreci açısından ele alındığında azımsanacak bir sayı değildir. 18 yıllık bu süreçte yapılan çevirilerde Bulgaristan hükümetinin bu yönde planlı bir politikası olmamıştır. Türkiye’de Türkçeden farklı dillere çeviri sürecini yöneten bir çeviri kurumu 2005 yılından itibaren aktif olarak faaliyetlerde bulunmakta iken benzer bir kurumun Bulgaristan’da olmayışı çeviri sürecini olumsuz etkilemektedir. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığınca yürütülen ve kısa adı “TEDA” olan “**Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını Destekleme Projesi**”; Türk kültür, sanat ve edebiyatıyla ilgili Türkçede veya başka bir dilde yayımlanmış eserlerin,

çeviri ve yayım marifetiyle yurt dışında tanıtılmasını sağlamak için yurt dışında veya yurt içinde faaliyet gösteren yayıncılara teşvik veren bir çeviri, yayım ve tanıtım destek programıdır. TEDA projesi, Türk yazarların eserlerinin uluslararası fuarlarda yer almasını sağlamakta, çeviri başvurusunda bulunan yayınevlerinin dağıtım ve tanıtım stratejisini ve özellikle çevirmen niteliklerini dikkate alarak edebi eserlerin belirlenen hibe karşılığında yükümlülüklerini yerine getiren yayınevleri tarafından yurt dışında yayımlanmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda Türk yazarların en çok çevrildiği birinci ülke Almanya, ikinci ülke ise Bulgaristan olmaktadır. Türk edebiyatının Bulgaristan'da bu denli ilgi görmesi, tarihten itibaren gelen ortak bağların varlığına bağlıdır. Aynı şekilde Bulgar edebiyatının ülkemizde yer almasında ise göçle gelen Bulgaristan Türklerinin ilgisi ve çabasının yanı sıra, sosyalist dönemde Bulgaristan'a ilgi göstermiş olan bazı Türk yazarların, Bulgar edebiyatına yakınlık duyması sayesinde olmaktadır.

Bulgaristan'da da benzer şekilde planlı ve sistemli çalışan bir kurumun varlığı, sayının artmasında etkili olabilirdi fakat kendi haline bırakılan Bulgarcadan çeviri süreci, 80'li yıllardan sonra olduğu gibi günümüzde de çevirmenlerin kişisel çabalarıyla gerçekleşmektedir. 90'lı yılların başından itibaren edebiyatını diğer ülkelere beslenmeye odaklanan Bulgaristan, dışarıya eser sunmayı 90'ların sonlarına kadar ertelemiştir. Üretilen eserlerin dışarıya tanıtılması için küçük çaplı adımlar da atılmış fakat uzun vadede istikrar sağlanamamıştır. 2004 yılında 'Kültür' adlı ulusal bir projenin alt başlıklarından biri olan 'Çeviri' programı bir istisna yaratmıştır. Fakat bu program 2009 yılında sekteye uğrayarak beklenen etkiyi yaratmakta yetersiz kalmıştır (Burova Et al: 2011, 29).

Bulgarcadan çeviri sürecini olumlu etkileyebilecek diğer faktör de yayınevlerinin çabaları olabilirdi fakat Bulgaristan'daki yayınevleri, çağdaş yazarların eserlerini ülke içinde basmaya gönüllü olurken, yurt dışında basılma aşamasında çekimser kalmaktadır. Son yıllarda ülkedeki büyük yayınevleri Janet-45, Siela ve

Kolibri faaliyetlerini ülke içinde çağdaş Bulgar eserlerini yayımlamaya yönelik yapmaktadır. Yurtdışında, özellikle İngiltere ve Amerika'da Bulgar yazınının tanınmasını sağlayan Elisabeth Kostova Yayıncılığın etkinlikleri öne çıkmaktadır. Bu yayınevi 2007'de kurulmuş ve İngilizceye çevirilere odaklanmıştır. Kostova Yayıncılık, yazarlar arası toplantılar düzenlemekte ve bu faaliyetlerin maliyetini karşılamaktadır. Bu toplantılarda amaçlanan Bulgar edebiyatını pazarlamaktan öte Bulgar yazarları desteklemek ve bir çevirmen topluluğu yaratmaktır.³⁹ Türkçeye yapılacak çevirilerde ise buna benzer bir rol üstlenen aktif bir yayınevi yoktur. Bahsi geçen diğer yayınevleri Türkçeden eser ithaline yoğunlaşmaktadır. Fakat çağdaş Bulgar eserlerinin İngilizceye çevrilmesine katkıda bulunan Kostova Yayıncılık aynı kitabın Türkiye'de de yer almasını dolaylı olarak sağlamaktadır. Günümüzde çağdaş Bulgar edebiyatından örneklerin ülkemizde basılabilmesi için yayıncılar, çağdaş Bulgar romanlarını dilimize çeviren Hasine Şen'in belirttiği gibi 'kitabın İngilizce, Fransızca ve Almancaya çevrilmiş olmasını' şart koşmaktadır⁴⁰.

Türkiye'de büyük şehirlerde düzenli olarak her yıl yapılan kitap fuarları TEDA projesi kapsamında yabancı yayınevleri ve çevirmenleri misafir ederken Türk edebiyatının tanıtılmasına katkı sağlamaktadır. Bulgaristan'da düzenlenen kitap fuarının ise birçok açıdan yetersiz olduğu görülmekte ve beklenen etkiyi yaratmadığı belirtilmektedir. Sofya'da düzenlenen kitap fuarlarında görev alanları tecrübesizlikle suçlayan Kurtaşeva (2014), koordinasyon eksikliğini eleştirmekte ve bu durumun sonucunun da fuara gelen kitapçı sayısına yansıdığını dile getirmektedir. Burova ise bu durumu anlatırken 'edebi misafirperverlik yoksunluğu' ifadesini kullanmakta yenilik ve devamlılık yönünde çaba göremediğinden yakınmaktadır (2011: 30). Ülke içinde

³⁹ <http://www.ekf.bg/sozopol/page/36/> (Nisan 2016)

<http://www.anmly.org/db23/bulgarian-literature-poetry> (Nisan 2016)

⁴⁰ <http://www.dw.com/bg/a-4909286/> 19.11.2009

yaşanan bu yetersizliklere rağmen çeviri süreci yine de devam etmekte, Bulgar yazınının tanıtılmasında dış ülkelerin potansiyeli öne çıkmaktadır.

Türkiye’de Bulgar edebiyatı örnekleri, geçmişten beri farklı sebeplerle de olsa raflarda yer bulmuştur. 2000’li yıllardan günümüze kadar çevrilen kitapları incelediğimizde bu çevirilerde belirgin bir çevirmen tercihi etkisi hissedilmektedir. Çevirmenlerin tercihleri farklı türler ve yazarlar etrafında şekillenmekte, faklı yıllarda benzer konular ya da yazarlar ele alınmaktadır. Bu anlamda, 21. yüzyılın başından itibaren çevrilen kitaplar incelenip gruplandırıldığında yedi başlık oluşturduğu görülmektedir. Bulgarcadan çeviri sürecinde bu denli tür çeşitliliği hiçbir dönemde yaşanmamıştır. 2000’ler bu haliyle geçmişten gelenin unutulmadığı, çağdaş Bulgar yazarlarının da yer aldığı çok renkli bir platform oluşturmaktadır.

İlk grupta 70’li yıllarda moda olan sosyalist sisteme övgü niteliğindeki propaganda kitapların basımlarına yine rastlanmakta, daha önce baskısı yapılmış bazı kitapların farklı yaynevlerince yeniden basıldığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse 2000 yılında Kamen Kalçev’in ‘*Proleter Devrimci Dimitrov*’ romanı Burhan Arpad çevirisiyle, 2003 yılında Nikola Vaptsarov’un ‘*İnsana Adanmış Şarkılar - Seçme Şiirleri*’ Erdal Alova çevirisiyle, 2010 yılında Stoyan Daskalov’un ‘*Değirmen*’ romanı Mustafa Balel çevirisiyle karşımıza çıkmaktadır. Vaptsarov ve Kalçev’in kitapları Evrensel Kitabevi, Daskalov’un romanı ise Kavis Yayınları tarafından basılır. Mıtka Gribçeva’nın çok ilgi gören ‘*Seni Halk Adına Ölüme Mahküm Ediyorum*’ isimli kitabı ise 2007 yılında Yar Yayınları tarafından tekrar basılır. Kitap 2009 ve 2015’te tekrar basılarak 27. baskıya ulaşacaktır.

İkinci olarak 1930’lardan itibaren ülkemizde en fazla çevirisi yapılan tür, yani hikâyeler gelmektedir. Bu çerçevede Bulgarcadan Türkçeye aktif olarak çevirmenlik yapan Türker Acaroğlu ile birlikte Bulgar hikâye örneklerini Türkçeye aktaran birkaç çevirmen daha vardır. Daha önce de değindiğimiz gibi Acaroğlu Bulgaristan’da yanlış

bilinen ya da çarpıtılan gerçekleri göstermek üzere birçok kitap⁴¹ yazmıştır. Türk kültürüne son derece bağlı olan Acaroğlu doğduğu topraklara ve oradaki Türk halkına karşı vefa borcu hissetmiş, yıllarca yanlış empoze edilen bilgilerle ilgili doğruları gün ışığına çıkarmak için çabalamıştır. Ayrıca hümanist bakış açısıyla yazan Bulgar yazarlarının eserlerinden çeviri yapmayı ömrünün son yıllarına kadar devam etmiştir. Çok sevdiği Elin Pelin'in hikâyelerini '*Bir Türk Kadını Uğruna*' adıyla kitap halinde 2003'te ve Yordan Yovkov'un hikâyelerinin toplandığı '*Tekerleklerin Türküsü*' kitabını 2013'te, '*Sınır Boyundaki Çiftlik*' ve '*Kuzgun Hanında Geceler*' kitaplarını 2014'te çevirir. Yordan Yovkov'un *2Konuşabilselerdi & Hayvan Öyküleri*'ni ise 2016 yılında çevirir. Acaroğlu aynı yıl yaptığımız röportaj esnasında Aleko Konstantinov'un '*Bay Ganü Balkanski*' kitabını yeniden çevirdiğini belirtmiş fakat adı geçen kitap henüz basılmamıştır. Acaroğlu'nun çevirdiği hikâye kitapları dışında Bulgarcadan dilimize aktarılan diğer hikâye kitapları sırasıyla 2001 yılında Kültür Bakanlığı Yayınları'na basılan ve her öykünün farklı bir çevirmen tarafından ele alındığı '*Çağdaş Bulgar Edebiyatı Öykü Seçkisi*', İ. Murat Çakmakçı çevirisiyle 2008 yılında Elin Pelin'den '*Gerakgiller*', Hüseyin Mevsim çevirisiyle 2009 yılında Çudomir'den '*Seçilmiş Öyküler: Amerikan Mercimeği*' ve 2012 yılında İslam Beytullah Erdi çevirisiyle '*Sıcak Taşlar: Bulgaristan Yazarlarından Hikâyeler*' dir.

2000'li yıllarda kitap olarak yapılan edebi çevirilerde karşımıza çıkan bir diğer çeviri türü, tiyatro çevirileridir. Tiyatro oyunlarının çevirisinde İsmail B. Ağlagül ve Hüseyin Mevsim isimleri öne çıkmaktadır. Ocak 1998'de Bulgaristan ve Türkiye arasında imzalanan kültürel iş birliği antlaşması özellikle tiyatro alanına etki eder. Bu anlamda çevrilen tiyatro oyunlarından 4 tanesi kitap olarak basılır. 2002 yılında İsmail

⁴¹ Bulgaristan'da 120 Yıllık Türk Gazeteciliği (1965), Balkan Halk Biliminde Türk Etkileri (1983), Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu (1988), Bulgaristan ve Bulgarlar Üzerine 100 Yıllık Türkçe Kaynakça (1997), Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar (1999), Bulgarların Aldığı Türkçe Adlar ve Soyadları Sözlüğü (1999) kitapları Türker Acaroğlu'nun Bulgaristan'la ilgili kitaplarıdır.

B. Ağlagül çevirisiyle Nikolay Haytov'un '*Patikalar*' ile İvan Vazov'un '*Koltuk Düşkünleri*' ve Hüseyin Mevsim çevirisiyle 2006 yılında İvan Radoev, Stanislav Stratiev, Stefan Tsanev, Hristo Boyçev'in yazdığı tiyatro oyunları '*Bulgar Oyunları*', 2011 yılında yine Hristo Boyçev'in tiyatro oyunları '*Titanic Orkestrası*' adıyla kitap olarak basılır. Bulgar tiyatrosu örnekleri ülkemizde ilgi görmeye devam etmiş, birçok tiyatro oyunu Türkçeye çevrilerek devlet tiyatrolarında ya da özel tiyatrolarda sahnelenmiş ve günümüzde de sahnelenmeye devam etmektedir. Kitap olarak basılmayan bu oyunların arasında İsmail Ağlagül çevirisiyle Keva Apostolova'dan *Altın Kız* (2004), Stefan Tsanev'in *Sokrates'in Son Gecesi* (2004), Hüseyin Mevsim çevirisiyle Stanislav Stratiev'in *Roma Hamamı* (2003) ve *Boş Odalar* (2016), Keva Apostopva'nın *Albayın Karısı* (2005), Stefan Tsanev'in *Jeanne D'arc'ın Öteki Ölümü* (2006), *Kanlı Komedy* (2018) ve *Bütün Çılgınlar Sever Beni* (2018) oyunları sayılabilir.

Dördüncü grupta ele alınacak olan tür şiirdir. Bulgar edebiyatında her zaman ön planda olan şiir türü, her dönemde çevirilerde yer almıştır. Bulgar şairler 80 – 90'lı yıllarda genelde Fransızcadan Türkçeye çevrilmiştir. 2000'lere gelindiğinde ise bu çeviriler birinci dilden ele alınmıştır. Bu anlamda şiir çevirisinde karşımıza çıkan isimler Kadriye Cesur, Hüseyin Mevsim ve Yusuf Babekoğlu olmaktadır. Adı geçen çevirmenler 1989 göçüyle Türkiye'ye gelmiş olup Bulgarca ve Türkçeye çok iyi derecede hakimdir. Hüseyin Mevsim 2004 yılında Fedya Filkova, Mirela İvanova, Elizaveta Bagryana ve Blaga Dimitrova'nın şiirlerinin yer aldığı '*Bir Çiğ Damlasında Parıldadığı Gibi*' adlı şiir kitabını çevirir. Kadriye Cesur, tercihini çoğunlukla şiir çevirisinden yana kullanarak 2011 yılında Anton Baev'in '*Dünya Nimetleri*', 2013 yılında Lyubomir Levçev'in '*Işık Külü*' ve 2014 yılında Bojana Apostolova'nın '*Ödünç Gözyaşları*' adlı kitaplarını çevirir. Yusuf Babekoğlu'nun tercihi ise Blaga Dimitrova'dan yana olur. Yazarın hümanist yaklaşımı çevirmen için önemlidir, çünkü

yıllarca ırkçı Bulgar milliyetçiliği politikalarıyla büyük acılar çeken her Bulgaristan Türkü gibi, çevirmen de böyle bir ayrımcılığı dile getirmek istemeyecektir (Babekoğlu: 2010). Babekoğlu, 2010 ve 2017 yıllarında olmak üzere Blaga Dimitrova'nın 'Çokboyutluluk' (2010) ve 'Balkaniada' (2017) adlı iki şiir kitabını çevirir.

Bulgar edebiyatının Türkiye'deki yolculuğunun incelendiği bu çalışmada Bulgar çocuk edebiyatı örneklerinin neredeyse her dönemde Türkçeye aktarıldığı görülmektedir. Son 20 yılda çocuk edebiyatı çevirilerinde Angel Karaliyçev ve Elin Pelin'den masallar ve hikayeler ön plana çıkmaktadır. 2000'li yıllardan günümüze kadar çocuk edebiyatı kapsamında çevrilen kitap sayısı 8'dir. Çocuk hikâyeleri kitapları arasında Angel Karaliyçev'den 2000 yılında Ülker İnce çevirisiyle 'Ellerinden Öperim', 2007 yılında Gülsüm Kuruoğlu çevirisiyle 'Halk Hikâyeleri', 2010 yılında Neşe Ünalın çevirisiyle 'Küçük Kar Kız', Elin Pelin'den ise 2010 yılında Ayşe Özkılıç çevirisiyle 'Hak Güder Meleği' vardır. Masal kitabı olarak 2003 yılında İslam Beytullah Erdi çevirisiyle 'Balkan Ülkelerinden Masallar', 2010 yılında Ayser Ali çevirisiyle 'En Güzel Bulgar Masalları', 2011 yılında Ayşe Özkılıç çevirisiyle Elin Pelin'den 'Masallar İçin Masal' ve 2017 yılında Sadık Hacı çevirisiyle 'Bulgar Masalları' basılmıştır. Burada bahsi geçen Ülker İnce dışındaki çevirmenlerin tamamı Bulgaristan göçmenidir.

2000'li yıllardan günümüze Bulgarcadan çevirilerin en fazla yoğunlaştığı diğer tür romandır. Roman çevirilerinin yapılmasında iki faktör dikkat çekmektedir. Bu faktörlerden birincisi çevirmenlerin kişisel tercihi - ki bu çerçevede daha çok tarihi biyografik hatıralar çevrilir - diğeri ise daha önce çevirmen Hasine Şen'in de belirttiği gibi uluslararası platformda yer bulmuş olan çağdaş Bulgar yazarlarının çevrilmesidir. Hatırat şeklinde çevrilen kitaplar konusunda Hüseyin Mevsim'in çalışmaları vardır. Özellikle hayatının bir bölümünü İstanbul'da geçiren Bulgar yazar, aydın ve gezginlerin yaşadıklarını hatıra ve biyografi şeklinde ele aldıkları tarihi kitaplar çevirmenin ilgisini

çekmiş ve bu yönde 2015'ten başlayarak 2 yılda 3 kitap çevirmiştir. Hüseyin Mevsim'in biyografi – hatırat türünde çevirdiği diğer kitaplar sırasıyla 2015 yılında Mihail Macarov'dan '*Kudüs Yolculuğu - Edirne, İstanbul, İzmir, İskenderiye (1868-1869)*', 2016 yılında Hristo Boritzov'dan '*İstanbul'dan Mektuplar*', 2017 yılında Konstantin Veliçkov'dan '*İstanbul'dan Hatıralar*'dır.

Adı geçen diğer çevirmenlerin Hüseyin Mevsim çevirilerinden farklı olarak tarihi roman örneklerinden çeviri yaptığı görülmektedir. Bu çerçevede 2003 yılında Aziz Ş. Taş çevirisiyle Vraça'lı Sofroni'den '*Osmanlı'da bir Papaz*', 2005 yılında Nezihe Sarı çevirisiyle Lilyana Serafimova'dan '*Mustafa Kemal ve Miti Kovaçeva: Umutsuz Bir Aşkın Öyküsü*' kitapları basılır.

Çağdaş Bulgar romancılarından basılan kitapları incelediğimizde adı geçen kitapların aynı zamanda Bulgarcadan diğer dillere en fazla çevrilen romanlar olduğu görülmektedir (Burova Et al.: 2011, 27). Buna göre, Türkiye'deki yayınevlerinin çağdaş Bulgar yazarın okunurluğunu dış dünyadaki temsil gücüyle değerlendirdiği sonucu açıktır. Daha önce de değinildiği gibi, bu anlamda 4 kitap çevirmiş olan Hasine Şen yayıncıların bu politikasını doğrulamıştır. Uluslararası platformda da yer bulmuş ve ülkemizde de bundan dolayı yer alan çağdaş Bulgar yazarları Alek Popov, Georgi Gospodinov, Ludmilla Filipova'dır. Alek Popov'un '*Bulgar Kondüktör*' romanını 2007 yılında Hasine Şen, '*Kiralık Kraliçe*' romanını 2008 yılında Seda Toksoy, '*Köpekler Alçaktan Uçar*' romanını 2009 yılında Hasine Şen çevirir. Georgi Gospodinov'un ülkemizde yine Hasine Şen tarafından çevrilen iki kitabı vardır. Bunlar 2010 yılında çevrilen '*Doğal Roman*' ve 2017 yılında çevrilen '*Hüznün Fiziği*'dir. Ludmilla Filipova'dan da iki kitap çevrilir. Bunlar 2011 yılında yine Hasine Şen çevirisiyle '*Aramızdaki Duvar*' ve 2013 yılında Ayser Ali çevirisiyle '*Kızıl Altın*' romanlarıdır.

18 yıllık bu süreçte, diğer süreçlerde de olduğu gibi (60-70'li yıllar hariç) Bulgar edebiyatının Türkiye'de yer alma serüveninde açık ve net olarak görülen bir

durum vardır. O da, çevirmenin bu süreçte kilit rol üstlendiğidir. Bulgarcadan çevirilerde, çevirmen sadece metni çevirip kültürün gerektirdiklerini başarılı bir şekilde aktarmaya çalışmakla kalmıyor, aynı zamanda Bulgaristan tarafından destek veren istikrarlı bir kurum bulunmadığı için, tercih ettiği kitabın çevrilmeye değer olduğunu da ispatlamak durumunda kalmaktadır. Bu durumda çevirmene birçok alanda görev yüklenmektedir. Burova Et al. bu sürecin içeriğini şu sözleriyle özetlemektedir:

“Çevirmen, sadece metni aktarmakla sorumlu değildir. Birçok durumda çevirmen çeviri sürecinin tamamında yer almaktadır. Bu aşamada yazar / yayıncı seçimi, yayımlayacak kitabevi bulunması, sübvansiyon sağlanması yönünde iş birliği ve basılmış kitabın promosyonu vardır” (2011: 39).

Bulgaristan’dan destek görmemesine rağmen Bulgarcadan çeviri yapan kişilerin çoğunda farklı bir motivasyon vardır. Çeviri yapmaya doğru oluşan bu yoğun istekte çevirmenin Bulgaristan’la kurduğu bağın etkisi vardır. Bu bağ Bulgaristan’da yaşamış ve eğitim görmüş olmak, oranın kültürüyle yoğrulmuş olmakla ilgilidir. Son dönemin çağdaş Bulgar yazarlarını çeviren Hasine Şen çeviri sürecine yüklediği anlamı şu sözleriyle aktarmaktadır:

“Bulgar edebiyatı çevirisiyle ilgilenmeye başlamak, benim için, büyük göçün getirdiği adaptasyon sorunlarıyla baş etme yöntemiymi..., çünkü bu süreç bana iki dil, iki kültür ve iki ülke arasında gerçek ya da hayali yolculuklar yapmamı sağlamıştı. Bu anlamda, çeviri benim için kimliğimi yeniden tanımlama yöntemi oldu” (Burova, 2011: 40).

Hasine Şen, bu sürece duygusal bir anlam yüklerken, diğer çevirmenler bu süreci daha çok sevdikleri bir işle uğraşmak olarak görmüşlerdir. Örneğin Türker Acaroğlu, çok sevdiği Elin Pelin ve Yordan Yovkov’u günümüz okuyucusuna da hatırlatmak isteği ile çevirdiğini kendisiyle yapılan söyleşide anlatmıştır. Yusuf

Babekoğlu, Blaga Dimitrova'nın Őirlerini insancıl yaklaŐımından etkilenerak çevirdiğini kitabın sonsözünde dile getirmiştir.

Çeviri süreci çevirmenler açısından değerlendirildiğinde karşımıza çıkan tablo özetle Şöyledir: 2000'li yıllardan itibaren Bulgarcadan edebi eviri yapan çevirmenlerin büyük çoğunluğu Bulgaristan göçmenidir ve dolayısıyla Türk ve Bulgar költürünü ve dilini özümsemiŐ kişilerdir. Ayrıca bu evirmenlerimizin, hali hazırda devam ettikleri ve edebiyatın içinde buldukları meslekleri⁴² vardır. Bulgarca gibi az konuşulan dillerin eviri süreci çevirmen için bir 'hobi' olmuş, bir gelir sağlama gayesinden öte, bu işi yapmaktan keyif aldığı için sevdiği yazarları ve kitapları çevirmeye koyulmuŐtur. Çevirmen, doğduğu topraklara olan ilgi ve sevgisiyle, eviri sürecinde aldığı kişisel hazla, daha önce okuduğu yazar ve kitaplara karşı duyduğu sevgiyle, Bulgarcadan eviride oldukça az olan maddi getiri göz ardı ederek bu süreci kişisel gelişim ve duygusal tatmin olarak görmüştür.

7.2. 2000'lerden Günümüze Okuyucuyla Buluşan Eserler

2000'li yıllar, Bulgarcadan çevirilerde, çevirmenlerin etkisinin belirgin Şekilde hissedildiği dönemdir. 1930'lu yıllardan itibaren önce Bulgar hikayeleri, daha sonra romanları ve Şiirleriyle tanışan Türk okuru, Soğuk Savaş döneminde hem dışarıdan hem içeriden hissedilen sol düşüncenin tanıtılma ve tanınma isteği ile bu amaç doğrultusunda hazır bulunan kitaplara yönelmektedir. 80 sonrası çalkantılar atlatıldıktan sonra günümüzde de aynı Şekilde devam eden 'çeviride çevirmenlerin ve yayınevlerinin tercihi' öne çıkmakta hikâye, roman, Şiir ve tiyatro oyunları olmak üzere farklı türlerde çeviriler devam etmektedir. Hikayelerde ocuk hikâye ve masallarıyla birlikte Bulgar

⁴² Türker Acaroğlu 1952 – 1974 yılları arasında Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğu yapmıştır. Hüseyin Mevsim Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde Öğretim üyesidir. Yusuf Babekoğlu, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Hasine Şen İstanbul Üniversitesi Amerikan Dili ve Edebiyatı Bölümündeöğretim üyesidir. 1989 göçmeni olan bir diğer evirmen İslam Beytullah Erdi, Bulgaristan'da gazetecilik ve öğretmenlik yapmış, Türkiye'ye geldikten sonra da öğretmenlik mesleğine devam etmiştir.

edebiyatının klasik yazarlarının eserleri antoloji halinde ya da yazarın hikayelerinin toplandığı kitaplar şeklinde ele alınmaktadır. Roman türü de kendi içinde konu itibariyle sosyalist propaganda, tarih – hatırat ve çağdaş romanlar olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır. Şiir türünde günümüzde de sosyalist dönemde adını duyurmuş olan isimlere rastlıyoruz. Bulgaristan ve Türkiye arasındaki kültürel antlaşmalar sayesinde daha önce ilgi görmüş Bulgar tiyatro oyunları 2000’li yıllardan itibaren belli aralıklarla çevrilerek ülkemizde sahnelenmiştir. Oyunların kitap halinde basılması sahnelenmesinin ardından gerçekleşmiştir. Genel hatlarıyla bu şekilde devam eden çeviri sürecine yakından bakacak olursak, 2000 yılından günümüze kadar 42 kitabın Bulgarcadan Türkçeye aktarıldığı görülmektedir. Bu kitapların kronolojik sıralaması ve özellikleri aşağıdaki gibidir.

2000 yılında Ülker İnce’nin çevirisiyle Angel Karaliyçev’in çocuk hikayeleri ‘*Ellerinden Öperim*’ adıyla Can Yayınları tarafından İstanbul’da basılır. Kitaptaki hikâyeler ortaokul çağındaki çocuklara hitap etmektedir.

2000 yılında yine sosyalist dönem yazarlarından Kamen Kalçev’in ‘*Proleter Devrimci Dimitrov*’ adlı romanı, Burhan Arpad tarafından çevrilerek Evrensel Basım Yayın tarafından basılır.

2001 yılında ‘*Çağdaş Bulgar Edebiyatı Öykü Seçkisi*’ Kültür Bakanlığı Yayınlarınca basılır. 12 Bulgar yazarının (Elin Pelin, Yordan Yovkov, Dimitar Talev, Angel Karaliyçev, Konstantin Konstantinov, Nikolay Fol, Nikolay Haytov, Svetoslav Minkov, Çudomir, Georgi Rayçev, Emilian Stanev ve Yordan Radiçkov) öyküleri Hilmiye Barlas, Leman Ergenç, Melahat Pars, Murat Çakmakçı ve Hüseyin Mevsim tarafından çevrilir. Kitapta yazarların ve çevirmenlerin biyografileri de yer almaktadır.

2002 yılında İsmail B. Ağlagül çevirisiyle Nikolay Haytov’un ‘*Patikalar*’ adlı tiyatro oyunu Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından kitap olarak basılır. 1968’de

Sofya'da yayımlanan bu kitap *Ormanda Kayık, Patikalar ve Köpekler* oyunlarını içermektedir.

2002 yılındaki bir diğer tiyatro oyunu yine İsmail B. Ağlagül çevirisiyle İvan Vazov'un '*Koltuk Düşkünleri*' olur. Kitap Kültür Bakanlığı Yayınları'nda basılır.

2003 yılında Türker Acaroğlu, Elin Pelin'in '*Bir Türk Kadını Uğruna*' adı altında toplanan hikâyelerini çevirir. Evrensel Basım Yayın tarafından basılır. Kitap, Elin Pelin'in daha önce dergilerde de karşımıza çıkan 25 öyküsünü içermektedir.

2003 yılında Aziz N. Ş. Taş çevirisiyle Vraça'lı Sofroni'nin '*Osmanlı'da bir Papaz*' adlı romanı İstanbul, Kitap Yayınevi tarafından basılır. Tarihi biyografik roman niteliğinde olan kitapta Bulgaristan'ın Osmanlı devletine bağlı olduğu dönemde, bir Bulgar din adamının yaşantısı anlatılıyor.

2003 yılında İslam Beytullah Erdi çevirisiyle '*Balkan Ülkelerinden Masallar*' İstanbul, Kafdağı Yayınları tarafından basılır.

2003 yılında sol yayın örneklerinin nadiren karşımıza çıktığı bu dönemde Erdal Alova çevirisiyle Nikola Vaptsarov'un '*İnsana Adanmış Şarkılar: Seçme Şiirler*' Evrensel Basım Yayın tarafından basılır.

2004 yılında Hüseyin Mevsim, dört Bulgar kadın şairin 44 şiirinin çevirisini yaparak '*Güneşin Bir Çiğ Damlasında Parıldadığı Gibi*' adlı kitapta toplar. Şairler Fedya Filkova, Mirela İvanova, Elizaveta Bagryana ve Blaga Dimitrova'dır. Kitap, İstanbul, Papirüs Yayınlarından çıkar.

2005 yılında Nezihe Sarı çevirisiyle, aynı zamanda Bulgaristan Dış İşleri diplomatlarından biri olan yazar Lilyana Serafimova'nın tarihi roman niteliğindeki '*Mustafa Kemal ve Miti Kovaçeva: Umutsuz Bir Aşkın Öyküsü*' adlı kitabı Doğan Kitap tarafından İstanbul'da basılır. Bir devir romanı sayılan kitap Birinci Dünya Savaşı döneminde Atatürk'ün Bulgaristan ataşeliği yaptığı zamana işaret eder.

2006 yılında Hüseyin Mevsim çevirisiyle İvan Radoev, Stanislav Stratiev, Stefan Tsanev, Hristo Boyçev'in tiyatro oyunları '*Bulgar Oyunları*' adı altında İstanbul Papirüs Yayınevi tarafından kitap olarak basılır.

2007 yılında Gülsüm Kuruoğlu çevirisiyle Angel Karaliyçev'den '*Halk Hikâyeleri*' İstanbul, Can Yayınları tarafından basılır.

2007 yılında çağdaş Bulgar edebiyatının önde gelen ve diğer yabancı dillere en çok çevrilen ödüllü yazarı Alek Popov'un '*Bulgar Kondüktör*' adlı romanı Hasine Şen tarafından çevrilerek İstanbul, Hit Kitap tarafından basılır. Alek Popov'un bu kitabı Elizabeth Kostova Yayıncılık'ın desteği ile önce İngilizceye çevrilmiş, bu sayede diğer ülkelerin de ilgisine yol açmıştır.

2007 yılında daha önce Habora Yayınevinin yayımladığı Mitka Gribçeva'nın '*Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum*' adlı sosyalist propaganda romanı bu sefer Yar Yayınları tarafından basılarak 24. Baskısını gerçekleştirmiştir. 2009 yılında 27. baskısı gerçekleşecektir.

2008 yılında Alek Popov'un bir diğer romanı '*Kiralık Kraliçe*' Seda Toksoy çevirisiyle İstanbul Hit Kitap tarafından basılır.

2008 yılının ikinci kitabı daha önce Türker Acaroğlu'nun da çevirerek '*Bir Türk Kadını Uğruna*' adlı kitabında yer verdiği Elin Pelin'in '*Gerakgiller*' adlı öyküsü İ. Murat Çakmakçı tarafından çevrilerek İstanbul, Timaş Yayınları tarafından kitap olarak basılır.

2008 yılında Hüseyin Mevsim çevirisiyle Viktor Paskov'un '*Georg Heinh'e Balad*' adlı romanı Ankara, Kültür - Sanat Kitabevi tarafından basılır. 1950'li yıllarda Sofya'da geçen hikâyesiyle bir hatırat romanı olma özelliği taşımaktadır.

2009 yılında Alek Popov'un ülkemizdeki üçüncü kitabı '*Köpekler Alçaktan Uçar*' Hasine Şen tarafından çevrilerek, İstanbul, Özgür Yayınları tarafından basılır.

Kitap Bulgaristan'dan Amerika'ya giden iki kardeşin öyküsünü mizahi bir dille anlatıyor.

2009 yılında Bulgar edebiyatının mizahi hikâye ustalarından Çudomir'in hikâyeleri '*Seçilmiş Öyküler: Amerikan Mercimeği*' adı altında Hüseyin Mevsim tarafından çevrilir. Aynı zamanda ressam olan yazarın resimleri ve İstanbul ziyaretinden gözlemleri de kitabın sonuna eklenir. Kitap, Ankara, Kültür – Sanat Kitabevi tarafından basılır.

2009 yılında Konstantin Kosteneçki ve Stefan Lazareviç tarafından yazılan '*Yıldırım Bayezid'in Elinde Bir Sırp Despotu*' adlı tarihsel roman Hüseyin Mevsim çevirisiyle karşımıza çıkar. Kitapta Stefan Lazareviç'in yaşamöyküsü ile dönemin tarihi olaylarını anlatan bilgilere ulaşmak mümkündür.

2010 yılında Ayser Ali çevirisiyle '*En Güzel Bulgar Masalları*' İstanbul Nesin Yayınevi tarafından basılır.

2010 yılında Bulgaristan'ın millileşme çabalarında etkin rol üstlenen yazar Stoyan Daskalov'un köy gerçeklerine değindiği '*Değirmen*' adlı romanı Mustafa Balel çevirisiyle İstanbul, Kavis Yayınevi tarafından basılır. Kitapta çevirmenin yazarla yaptığı söyleşi de yer almaktadır.

2010 yılında çağdaş Bulgar yazarlarından Georgi Gospodinov'un '*Doğal Roman*'ı 15 dile çevrildikten sonra Hasine Şen tarafından Türkçeye çevrilir. İstanbul, Apollon Yayıncılık tarafından basılır.

2010 yılında Elin Pelin'den çocuk öyküleri '*Hak Güder Meleği*' adı altında toplanarak Ayşe Özkılıç tarafından çevrilmiştir. Kitapta yazarın 10 öyküsü bulunmaktadır. Can Yayınları tarafından basılır.

2010 yılının diğer çocuk kitabı Neşe Ünalın'ın İngilizceden çevirdiği '*Küçük Kar Kız*' İstanbul, Birleşik Basım Yayınları tarafından basılmıştır.

2010 yılında Yusuf Babekoğlu çevirisiyle Blaga Dimitrova'nın şiirleri 'Çokboyutluluk' adıyla Herdilde Yayıncılık tarafından kitap halinde basılır. Dimitrova'nın şiir kitaplarını 2010 ve 2017 yıllarında çevirmiş olan Yusuf Babekoğlu, şairin azınlıklara yapılan baskıcı uygulamalara karşı gösterdiği duyarlılığından bahseder ve hümanist yönüne değinir (Dimitrova, 2010). İnsancıl ve akılcı özellikleriyle öne çıkan şair, sadece ülkemizde değil, uluslararası platformda da bu özellikleriyle öne çıkmaktadır.

2011 yılında çağdaş Bulgar yazarlarından Ludmilla Filipova'nın 'Aramızdaki Duvar' romanı Hasine Şen çevirisiyle İstanbul, Doğan Kitaptan çıkar. Ludmila Filipova, bu ilk romanında dedesi eski başbakan Grişa Filipov'un günlüğünden ve resmi belgelerden faydalanarak yakın dönem Bulgaristan tarihini etkileyici bir biçimde, etkileyici bir aşkın ilgi uyandıran hikâyesi ile anlatıyor.

2011 yılında çağdaş Bulgar şairlerinden Anton Baev'in şiirleri Kadriye Cesur 'Dünya Nimetleri' adı altında İstanbul, Komşu Yayınları tarafından basılır.

2011 yılında yine Ayşe Özkılıç çevirisiyle Elin Pelin'in çocuklar için yazdığı hikâyeler 'Masallar İçin Masal' adıyla İstanbul, Can Yayınları tarafından yayımlanır.

2011 yılının dördüncü kitabı Hüseyin Mevsim'in dilimize kazandırdığı Hristo Boyçev'in Kuş Albay, Albayın Karısı, Titanic Orkestrası, Yeraltılı, Geri Sayım adlı tiyatro oyunlarının toplandığı 'Titanic Orkestrası' başlıklı kitabıdır. Ankara, Ürün Yayınları tarafından basılır.

2012 yılında Bulgarcadan çevrilen iki kitaptan birincisi bir şiir kitabıdır. Bojana Apostolova'nın şiirleri 'Mesai İncili' adıyla Kadriye Cesur tarafından çevrilerek Artshop Yayıncılık tarafından basılır.

2012 yılının ikinci kitabı 'Sıcak Taşlar: Bulgaristan Yazarlarından Hikâyeler' adıyla İslam Beytullah Erdi ve Fevzi Kadioğlu tarafından çevrilerek İstanbul, Bengü Yayınları tarafından yayımlanır. Kitapta hikâyesi çevrilen Bulgar yazarlar Elin Pelin,

Yordan Yovkov, Anton Straşimirov, Angel Karaliyçev, Georgi Karaslavov, Emiliyan Stanev, Pavel Vejinov, Mehmet Bekirov, Atanas Tsonkov, Georgi Mişev, Turhan Rasiev, Jelyaz Kondev, Atanas Radoynov'dur.

2013 yılında Kadriye Cesur tarafından çevrilen Lyubomir Levçev'in '*Işık Külü*' adlı şiir kitabı Kaynak Yayınları tarafından basılır. Lyubomir Levçev sosyalist dönemden beri şiirleri uluslararası platformda yer bulan önemli Bulgar şairlerinin başında gelir.

2013 yılının ikinci kitabı Ayser Ali tarafından çevrilen Ludmilla Filipova'nın ikinci romanı '*Kızıl Altın*'dır. İstanbul, Epsilon Yayınevinden çıkar. Bu romanda ilgi çekici ve günümüz dünyasının gerçek bir dramından (yasadışı kan ticareti) esinlenen yazar, Bulgaristan'ın sosyalist dönem sonrası özlemini çektiği çağdaş roman örneklerinden birini sunmaktadır.

2013 yılının üçüncü kitabı M. Türker Acaroğlu çevirisiyle Yordan Yovkov'un hikâyelerinin toplandığı '*Tekerleklerin Türküsü*'dür. Kitapta yazarın 16 öyküsü yer almaktadır. Evrensel Basım Yayın tarafından basılır.

2014 yılının ilk kitabı yine M. Türker Acaroğlu çevirisiyle Yordan Yovkov'un bir aşk öyküsüyle birlikte köy hayatından kesitler sunduğu '*Sınır Boyundaki Çiflik*' romanı Evrensel Basım Yayın tarafından basılır.

2014 yılında Yordan Yovkov'un 11 öyküsünün yer aldığı '*Kuzgun Hanında Geceler*' kitabı M. Türker Acaroğlu çevirisiyle yine Evrensel Basım Yayın tarafından okuyucuya sunulur.

2014 yılının üçüncü kitabı Kadriye Cesur çevirisiyle Bojana Apostolova'nın '*Ödünç Gözyaşları*' adlı şiir kitabıdır.

2015 yılının tek kitabı Hüseyin Mevsim'in tarih tanıklığı yapan kitapların arasından çevirdiği birinci kitabı Mihail Macarov'un '*Kudüs Yolculuğu - Edirne, İstanbul, İzmir, İskenderiye (1868-1869)*' adıyla Kitabevi Yayınları tarafından basılır.

Kitabın yazarı gençliğini İstanbul'da geçirmiş ve Robert Kolejinden mezun olmuştur. Kitapta, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Bulgar ve Rumların hayatlarına ilişkin kurulan düzen hatırat niteliğinde örneklenir.

2016 yılında çıkan iki kitaptan birincisi Türker Acaroğlu çevirisiyle Yordan Yovkov'un '*Konuşabilselerdi & Hayvan Öyküleri*' adlı hikâye kitabıdır. Bu kitap Yaba Yayınlarından çıkar.

2017 yılı Bulgar edebiyatından birçok türün çevrildiği yıldır. İlk sırada, Hüseyin Mevsim'in tarih tanıklığı yapan kitapların arasından çevirdiği üçüncü kitabı Konstantin Veliçkov'un '*İstanbul'dan Hatıralar*'ı gelir. Kitabın yazarı aynı zamanda şair, eğitimci, ressam, diplomat, siyaset ve devlet adamı olma özelliği taşımaktadır. 19. yüzyılda gelişen hadiselerin hatırat şeklinde sunulduğu kitap, Kitap Yayınevi tarafından basılır.

2017 yılının üçüncü kitabı birçok dilde çevrilen Georgi Gospodinov'un '*Hüznün Fiziği*' romanıdır. Hasine Şen çevirisiyle İstanbul, Metis Yayınlarından çıkar.

2017 yılında Yusuf Babekoğlu'nun Blaga Dimitrova'dan çevirdiği ikinci şiir kitabı basılır. Blaga Dimitrova şiirleri '*Balkaniada*' adıyla Ankara, Sage Yayınevinden çıkar.

2017 yılının son kitabı çocuk edebiyatı kapsamında Sadık Hacı'nın derleyerek çevirdiği '*Bulgar masalları*'dır. Kitap, Ankara, Sage Yayınevi tarafından basılır.

2000'li yıllarda Bulgarcadan Türkçeye çevirilerde, çevirmen Mari Vrına'nın dediği gibi '...belki de bizleri diller seçiyor.' ifadesi bu tablonun önemli bir kısmını özetlemektedir. Ülkenin kültüründen etkilenen çevirmen bu etkiyi bildiği dilde bir faaliyet yaparak göstermektedir. Çoğunlukla ilgi duyduğu alanda bir ürün verme ihtiyacı hisseden çevirmen, etkilendiği yazarların eserlerini dilimize çevirerek manevi bir doyum sağlamaktadır. Bu durumda çevirmen daha önce yaşadığı coğrafyanın kendisine kazandırdığı dille Bulgar edebiyatının tanıtılmasında gönüllü bir faaliyet

gerçekleştirmektedir. Kendisi bu süreçte başrolde ve bu durum günümüzde de bu şekilde devam etmektedir.

SONUÇ

‘Türkiye’de Bulgar Edebiyatı’ konulu tezimiz Bulgarcadan yapılan çevirilerin sosyal, kültürel ve siyasi olaylarla yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. Bulgaristan ve Türkiye arasındaki münasebetlerin sonuçları da bu alana etki etmiş, çeviri süreci buna göre hızlanmış ya da yavaşlamıştır. Bu haliyle çeviri sürecini doğrudan etkileyen faktörler iki farklı grupta toplanır. Birinci grupta Bulgar hükümetinin ülkedeki azınlıklara farklı yıllarda yaşattığı göçlerin, ikinci grupta ise sosyalizmi tanıtmaya çabalarıyla yürütülen politikaların sebep ve sonuçları sayılabilir.

Bulgaristan’ın Türklükle münasebetinin Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayandığı göz önünde bulundurulacak olursa her iki halkın kültüründe karşılıklı izlere rastlanacağı muhakkaktır. Bu kültürel ve sosyal etkileşim, Bulgaristan bağımsızlığını kazandıktan sonra da devam eder çünkü burada Türk unsuru hatırı sayılır bir sayıyla varlığını devam ettirmektedir. Bulgaristan’ın bağımsızlığını kazanmasında etkili olan milliyetçilik, bağımsız bir ülke haline geldikten sonra zaman zaman şovenizm boyutuna ulaşmış, tek millet söylemleri ve faaliyetleri azınlık halinde yaşayan diğer milletleri bunaltırmıştır. Bu ayrılıkçı muameleler Bulgaristan’da uzun bir geçmişe sahip olan Bulgaristan Türklerini farklı dönemlerde Türkiye’ye göç etmek zorunda bırakmıştır. Çok zor koşullarda Türkiye’ye gelen göçmenlerden, her iki dile ve kültüre hâkim olan yüksek tahsilli kişiler yaptıkları çevirilerle Bulgar edebiyatının Türkiye’de tanıtılmasına doğrudan etki etmiştir.

Türkiye’de sol düşüncenin ön plana çıktığı dönemde ise Bulgarca kitaplarda bir çeviri patlaması yaşanmış, bu aşamada her iki ülkede karşılıklı faaliyetler gerçekleşmiştir. Bulgar hükümeti, çeviri sürecinde planlı bir politika izleyerek sosyalist propaganda unsuru olan romanların kimi zaman ülke içinde çevrilmesini sağlamış ve hedef ülkede uydurma çevirmen isimleri ile sola eğilimi bulunan yayınevleri aracılığıyla

basılması için destek olmuştur. Kimi zaman çevirmen ve yayınevleri bu işi gönüllülükle gerçekleştirmiştir. Bu çeviriler, Türkiye’de baskı ortamının ardından gelen siyasi serbesti sayesinde merakla karşılanmış ve Bulgaristan hükümetinin sosyalizm propagandasını rahatlıkla yapmasına olanak sağlamıştır. Bu dönemde, sola olan merakla Bulgarca kitaplar zaman zaman Bulgarca bilmeyen gazeteci – yazar – çevirmenler tarafından ikinci dilden çevrilmiştir.

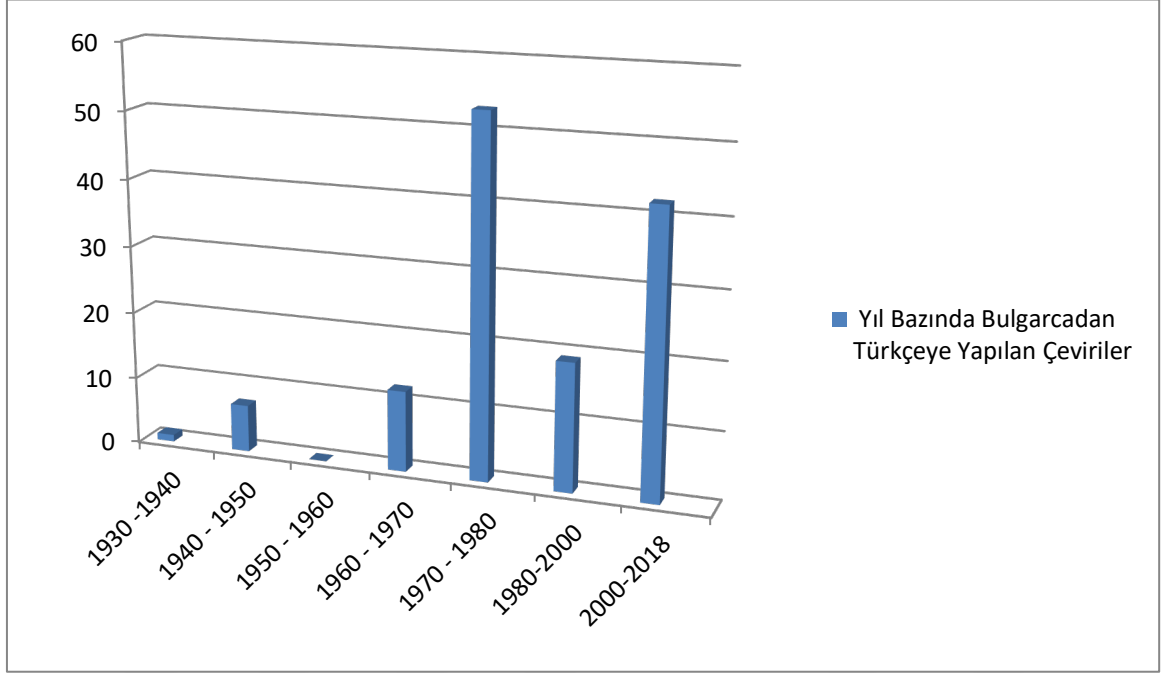
1930’lardan başlayarak günümüze kadar çevrilen edebi eser sayısı ilk basımları dikkate alındığında 142’dir. Sadece 1960 – 1980 yılları arasında çevrilen kitap sayısı ise 60’tır. Bu sayıdaki artışın sebepleri incelendiğinde Bulgar yönetiminin sol düşüncüyü ülkemizde tanıtılmak için planlı bir politika uyguladığı görülmektedir. Bu planlı propaganda faaliyetlerine Türkiye’den gönüllü olarak cevap veren yayınevi sahipleri, gazeteci, yazar ve çevirmenlerin de bu aşamada etkili bir rolü vardır. Bulgaristan’ın rejimine olan ilgi süreli yayınlar ve gazetelerde de çok belirgindir fakat çalışmamızın kapsamı Bulgarcadan Türkçeye çevirisi yapılan edebi eserler olduğu için araştırmamız kitaplar üzerine yoğunlaşmıştır.

Sosyalist propaganda kitaplarının ülkemizde çevrilerek basılması Türkiye’de her türlü sol faaliyetin baskılandığı 1980 sonrası dönemde hız kesmeye başlar. Çeviri faaliyetleri kısa bir durgunluk geçirse de Bulgaristan’dan Türkiye’ye gerçekleşen 1989 göçüyle yeniden ivme kazanır ve günümüzde de hız kesmeden devam eder. Türkiye’ye bu dönemde gelen, Türkçe ve Bulgarca’yı iyi derecede bilen Bulgaristan göçmenleri, Bulgaristan’da geçirilmiş yılların oluşturduğu manevi bağın etkisiyle Bulgar edebiyatçılarından örnekleri Türk okuyucusuyla çeviri sayesinde buluşturur. Çevirmenlerin ortak tercihi ayrılıkçı, Türk kimliğini kötüleyen söylemlerin bulunmadığı konular yönündedir. 2000 yılından başlayarak günümüze kadar raflarda yer alan Bulgar edebiyatı örneklerinin sayısı 42’dir. Bu sayı, çeviri faaliyetlerini hızlandırmak adına çaba göstermeyen Bulgaristan için azımsanmayacak bir sayıdır.

Bu verilere göre Bulgaristan'ın sosyalist dönem haricindeki çeviri sürecinde planlı bir politika yürütmediği açıkça görülmektedir. Günümüzde de eskiden olduğu gibi Bulgarcadan çevrilen edebi eserler çevirmenlerin çabalarıyla raflarda yer bulmaktadır. Fakat bu aşamada çevirmenlerin, edebi değeri yüksek olan ve çeviride büyük bir ustalık gerektiren 'zor' edebi eserlerden kaçındıkları görülmektedir. Bu durum da 1980'lerden sonra sunulan örneklerden kısmen daha kolay ya da edebiyattan uzak eserlerin çevrilmesi ile sonuçlanmıştır.

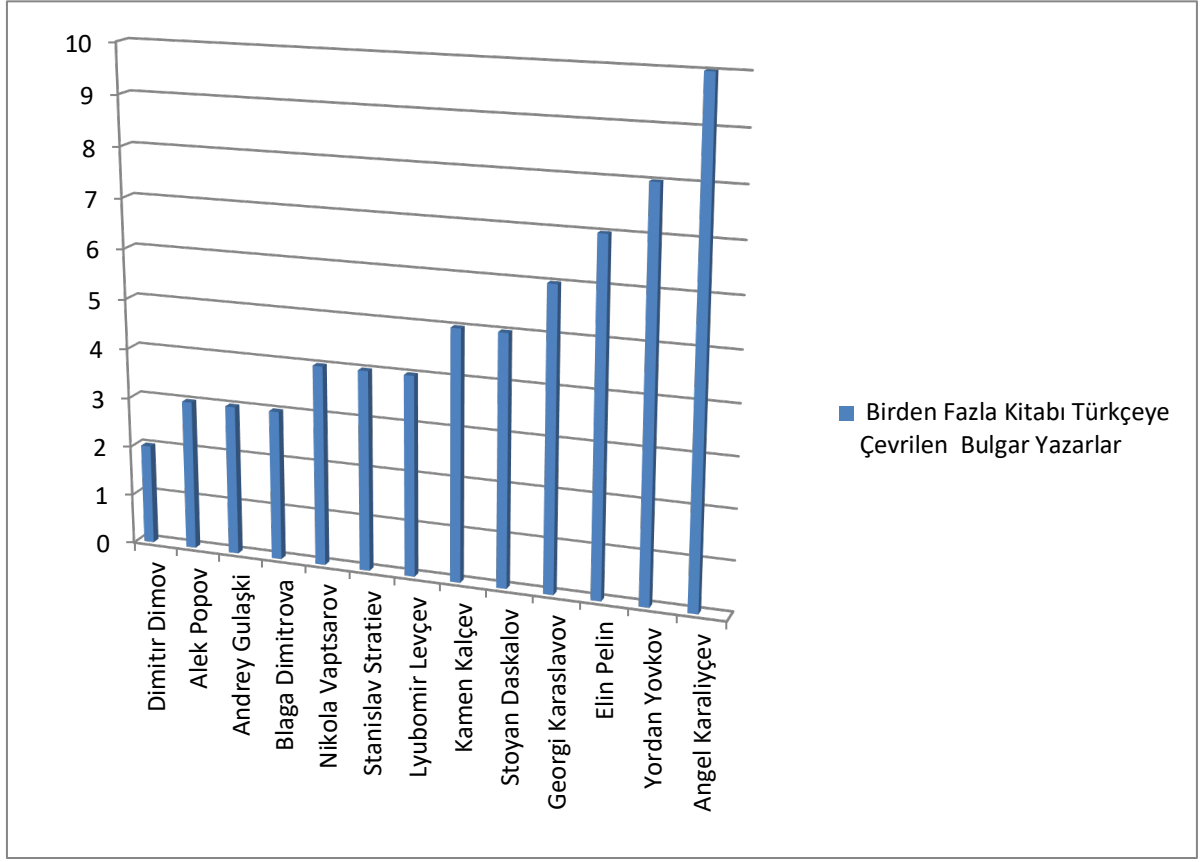
Bulgaristan'da günümüz çoksatar çağdaş roman örneklerinden bir kaçının okuyucuya sunulması ise yayınevlerinin teklifi ile uluslararası platformda kendisine yer bulmuş olması şartına bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bulgar edebiyatı örneklerinin, çok okunanlar listesinde yer alması da, ülkemizde sunulmaya devam edeceğine inanıyoruz fakat temennimiz çevirmenlerimizin Bulgar edebiyatını yüksek edebi değer taşıyan örnekleri ile de Türk okuyucusuna tanıtmaları yönündedir.

EK -1: BULGARCADAN ÇEVİRİ SÜRECİNİN YIL, TÜR VE YAZARLARA GÖRE GRAFİKLERLE GÖSTERİLMESİ

Şekil 1: 1930 -2018 yılları arasında Bulgarcadan Türkçeye kitap olarak yapılmış olan çeviriler.

Bu çeviriler 1930 yılından itibaren siyasi tabloların etkisine bağlı olarak 1980'e kadar 10'ar, 1980'den sonra ise 20'şer yıllık bölümler halinde incelenmiştir.

Şekil 2: Bulgarcadan Türkçeye çevrilip basılmış, aynı yazarın farklı eserinin sayısını

EK - 2: BULGAR EDEBİYATINDAN KİTAP ÇEVİRİLERİ (KRONOLOJİK LİSTE HALİNDE)

1939 – Konstantin Konstantinov: *Başbozuklar Alayı*, öykü, çev. Zeki Tunaboylu, Balıkesir, Akın Kitabevi; İstanbul, Sertel Matbaası.

1941 - Aleko Konstantinov: *Bay Ganü Balkanski*, güldürü romanı, çev. Ömer Kâşif Nalbantoğlu, İstanbul, Vakıf Matbaası. (1972’ de aynı kitap *Bay Ganü Balkanski’nin Akıllara Durgunluk Veren Serüvenleri*, adıyla İsmail B. Ağlagül tarafından İstanbul, Milliyet Yayınları tarafından basılır. Kitabın üçüncü baskısı 1973’te yine Milliyet Yayınları tarafından yapılmıştır.)

1943 – P. R. Slaveykov: *Akabaldır Çeşmesi* (manzum şiir) çev. Ali Kemal, Ankara İdeal Matbaa.

1944 - *Birimiz Hepimiz İçin*, öyküler. çev. Türker Acaroğlu, Ankara, Çocuk Esirgeme Kurumu Kitapları.

1946 – *Bulgar Masalları*, çev. Türker Acaroğlu, Ankara, Berkalp Yayınevi.

1946 – Yordan Yovkov, *Milyoner Damat*, güldürü, tiyatro oyunu, çev. Sadık Balkan, İstanbul.

1947- Elin Pelin, *Misafir*, öykü, çev. Oktay Akbal, Memet Fuat, Tuna Baltacıoğlu, İstanbul, Ülkü Yayınevi.

1948 – Elin Pelin, *Toprak*, uzun öykü, çev. Türker Acaroğlu, İstanbul, Son Posta Gazetesinde tefrika.

1960 – *Casus Çocuk*, çev. Türker Acaroğlu, öykü, İstanbul, Hür Yayınlar.

1966 – Dimitr Dimov, *Sarı Dünya, Tütün*, roman. Almandan çev. Burhan Arpad, 2 cilt, İstanbul, May- İzlem Yayınları. (1967’de May, 1973’te Ararat, 1975 - 78’de May, 1985 ve 1991’de Can ve 1998’de Evrensel Yayınevleri tarafından basılmıştır. 1998 yılında 10. baskısı yapılmıştır.)

1966 - Yordan Yovkov: *Sınırdaki Çiftlik*, roman, çev. Tahir Alangu. İstanbul, Nil Yayınevi.

1966 – Andrey Gulyaški: *Sınırdaki Ajan*, roman, çev. Naime Yılmaer, İstanbul, Başak Yayınevi.

1967 - Andrey Gulyaški: *Karanlığı Bekle*, roman, çev. Naime Yılmaer, İstanbul, Başak Yayınevi.

1967 - Andrey Gulyaški: *Zahov, James Bond’a Karşı*, roman, çev. Adnan S. Yazıcıoğlu, İstanbul, Başak Yayınevi.

1967 - *Bulgar Hikâyeleri Antolojisi*, derleyen ve çeviren: Türker Acaroğlu, İstanbul, Redhouse Yayınevi.

1968 - Yordan Yovkov: *İnce*, hikâyeler. çev. Nihal ÖnoI, İstanbul, Varlık Yayınları.

1968 - Stefan Kostov: *Kocamanov*, tiyatro oyunu - güldürü, çev. Donka Melamed,
Ankara, Dost Yayınları.

1969 – *Gün ile Ay*, masallar, çev. Türker Acaroğlu, İstanbul, Varlık Yayınevi.

1969 - Georgi Karaslavov: *Gelin*, roman, çev. Serpil Onat, İstanbul, Roman Yayınları.
(Bu kitap 1971 ve 1974'te Habora Yayınevi tarafından A. Erdeniz çevirisiyle
tekrar basılmış ve 4. baskıya ulaşmıştır.)

1969 - Stoyan Daskalov: *Büyük Mücadele*, roman, çev. Nedim Sel, İstanbul, Habora
Kitabevi. (Kitabın adı geçen yayınevi tarafından 1978 yılına kadar 5. baskısı
yapılmıştır. Basıldığı diğer yıllar 1973, 1975, 1976 ve 1978'dir.)

1971 - *Bulgar Şiiri Antolojisi*, çeviren ve hazırlayan: Özdemir İnce. Ankara, Dost
Yayınları.

1971 - Geo Milev: *Eylül* – destan, çev. Ö.Ufuk. İstanbul, Öncü Kitabevi.

1971 - Vera Mutaftçiyeva: *Cem Sultan Olayı*, roman, Çev. Naime Yılmaer, İstanbul,
May Yayınları.

1972 - Nikolay Haytov: *Dünya Poturunu Çıkartıyor*, hikâyeler, çev. Naime Yılmaer.
Ankara, Bilgi Yayınevi.

1973 - Georgi Karaslavov: *Hayata Dönüş*, öyküler. çev. N. Sel. İstanbul, Habora Kitabevi.

1974 – Angel Karaliyçev: *Büyükbaba Darıldı*, masal, çev. Sevil Kutlar, İstanbul, Koza Yayınları.

1974 - Dimitr Hristov (Çudomir): *Ben Onlardan Değilim*, öyküler, çev. NaimeYılmaer, İstanbul, Milliyet Yayınları.

1974 - Emilian Stanev: *Şeftali Hırsız*, öyküler, çev. Mehmet Kazımoğlu, İstanbul, Hür Yayınevi.

1974 - Georgi Karaslavov: *Tango*, roman, çev. Mehmet Kazımoğlu, İstanbul, Hür Yayınevi.

1974 - Georgi Karaslavov: *Tatula*, roman, çev. Cemil Susan, İstanbul, Habora Kitabevi.

1974 - Emil Koralov: *Partizanın Kızı*, roman, çev. N. Sel. İstanbul, Habora Kitabevi.

1974 - Stoyan Daskalov: *Değirmen*, roman, çev. Mustafa Balel, İstanbul, Yonga Yayınları. (1976 yılında aynı roman yine Mustafa Balel çevirisiyle *Devrimden Sonra* adıyla May Yayınlarından çıkar. Kitabın üçüncü baskısı 2010 yılında Kavis Yayınları tarafından yapılır.)

- 1974 – Angel Karaliyçev: *Ellerinden Öperim*, öykü, çev. Ülker İnce, İstanbul, Cem Yayınevi. (1985 yılında ikinci baskısı yapılan kitabın Can Yayınlarından üçüncü baskısı 2000 yılındadır.)
- 1975 – Angel Karaliyçev: *Küçük İzo Mizo*, öykü, çev. Ülker İnce, İstanbul, Cem Yayınevi. (1999 yılında kitabın ikinci baskısı aynı yayınevi tarafından yapılmıştır.)
- 1975 - Dimitr Dimov: *Direnen Canlar*, roman, çev. Yunus Pıtırılı, İstanbul, Günce Yayınları. (Aynı yıl Dimitr Dimov'un bu kitabı *Tutku* adıyla Naime Yılmaer tarafından çevrilerek Habora Kitabevince basılır. Dolayısıyla (*Direnen Canlar* ve *Tutku* aynı romanlardır. Orijinal adı *Osıdeni Duşi/ Mahküm Ruhlar*'dır.1976'da ikinci baskısı yapılmıştır.)
- 1975 - Nikola Vaptsarov: *Seçilmiş Şiirler*, şiir, çev. İbrahim Işık, İstanbul, Ürün Yayınları.
- 1975 - Marko Marçevski: *Parti Sırrı*, roman, çev. N. Sel. İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1976 – Angel Karaliyçev: *Beyaz Güvercin*, masal, çev. Güneş Bozkaya, İstanbul, Yeni Dünya Yayınları.
- 1976 – Atanas Semerdjiev: *Hiçbiri dönmedi*, roman, çev. Ali Işık, İstanbul, Habora Kitabevi. (Bu kitap aynı yıl 2 kez basılmıştır.)

1976 - Kamen Kalçef: *Proleter Devrimci Dimitrov*, roman, Almanca'dan çev. Burhan Arpad, İstanbul, May Yayınları. (2000 yılında 2. baskısı Evrensel Basın Yayın tarafından basılmıştır.)

1976 - Mitka Gribçeva: *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum*, roman, çev. N. Sel, İstanbul, Habora Kitabevi. (Daha sonra 1990'dan 1997'ye kadar Can Yayınları tarafından basılan kitap burada 22. baskıya ulaşmıştır. Aynı kitap, 2007 den 2015 yılına kadar Yar Yayınları tarafından basılmaya devam etmiş, en son 27. baskısı gerçekleşmiştir.)

1976 - Georgi Karaslavov: *Partizan*, roman, çev. N. Sel. İstanbul, Habora Kitabevi.

1976 - Nedelço Gançovski: *Demir Parmaklıklar*, roman, çev. Arif Aygün, İstanbul, Habora Kitabevi.

1976 - İvan Hacımarçev: *Savaşıyoruz, Kazanacağız*, roman, çev. N. Sel, İstanbul, Habora Kitabevi.

1976 - Lyudmil Stoyanov: *Darbe (Aleksandr Stambolyski'nin yaşamı)*, çev. Naime Yılmaer, İstanbul, Habora Kitabevi.

1976 - Anton Straşimirov: *Kanlı Hora*, roman, çev. Bülent Evren, Ankara, Umut Yayınları.

- 1976 – Stanislav Stratiev: *Yeşil Köpek*, öyküler, çev. Naime Yılmaer, İstanbul, GözlemYayınları. (Kitabın 1979’da aynı yayınevi tarafından ikinci baskısı yapılır.)
- 1976 - Veselin Andreev: *Özgürlük Savaşında Düşenler Ölmez*, roman, çev. N. Sel, İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 – Angel Karaliyçev: *Aslan Yürekli Tavşan*, masal, çev. Aysel Özakın, İstanbul, Yeni Dünya Yayınları.
- 1977 – Angel Karaliyçev: *Kanadı Kırık Kırlangıç Yavrusu*, masal, çev. Aysel Özakın, İstanbul, Yeni Dünya Yayınları.
- 1977 – Liçezar Stançev: *Kralın Oğlu ile Balıkçının Oğlu*, masal, çev. Aysel Özakın, İstanbul, Yeni Dünya Yayınları.
- 1977 - Veselin Andreev: *Ölümsüzler*, roman, çev. Aydın Dengin, 2 cilt, İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 - Marko Marçevski: *Özgürlük Savaşı*, roman, çev. Hüseyin Ergin, İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 - İvaylo Petrov: *Nonka'nın Aşkı*, uzun öykü, çev. Erdal Güneş. İstanbul, Habora Kitabevi.

- 1977 - Georgi Avgarski: *Şımarık Ayı Yavrusu*, masal, çev. Aysel Özakin, İstanbul, Yeni Dünya Yayınevi.
- 1977 - Grigor Stoiçkov: *Partizanlar Ölmez*, roman, çev. S. Demir. İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 – Kamen Kalçev: *Devrim Sancısı*, roman, İngilizceden çev. Hasan Kıyafet, İstanbul, Yücel Yayınları.
- 1977 - Tsena Conos: *Korkak Titrer, Cesur Savaşır*, roman, çev. Melih Seren. İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1977 - Plamen Tsonev: *Yaşlı Adam ile Büyük Balık*, masal, çev. Aslan Devrim, İstanbul, Yeni Dünya Yayınları
- 1977 – Stanislav Stratiev: *Biskay Körfezi Kaptanları*, uzun öykü, çev. Naime Yılmaer, İstanbul, Gözlem Yayınları.
- 1978 - Emilian Stanev: *İvan Kondarev*, roman, çev. B. Çolpan, İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1978 – Kamen Kalçev: *Dimitrov'un Mücadelesi*, tarihsel roman, çev. Mustafa Balel, İstanbul.
- 1978 – Stoyan Daskalov, *Tünel*, roman, çev. Mustafa Balel, İstanbul, Öz Yayınları.

- 1978 – Stoyan Daskalov, *Yağmurlar Cumhuriyeti*, roman, çev. Mustafa Balel, İstanbul, Oda Yayınları.
- 1978 - Georgi Cagarov, *Savcı. Şu Bizim Toprak*, tiyatro oyunu, çev. Lütfü Demir, İstanbul, Habora kitabevi.
- 1979 – Lyubomir Levçev: *Haydut Otu*, şiir, çev. Fahri Erdiñç – Kemal Özer, İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1979 – Angel Karaliyçev: *Ülkelerin En Güzeli*, çev. Ayşe Atam, çocuk romanı, İstanbul, Cem Yayınevi.
- 1980 - Nikola Vaptsarov, *Bir Hayat Fabrikası Kuracağız*, şiir, çev. Erdal Alova, İstanbul, Sanat Emeği Yayıncılık. (Aynı şiirler *Seçme Şiirler* adıyla YönYayıncılık tarafından da basılmıştır, kitabın ikinci basımı 1992'dedir.)
- 1981 – D. Gabe: *Ufacıktım*, masal, Fransızca'dan çeviren Özdemir İnce, İstanbul, Can Yayınları.
- 1982 – Yordan Yovkov: *Tekerleklerin Türküsü*, öykü, çev. M. Türker Acaroğlu (1999'da Kemal Pınarcı tarafından tekrar çevrildi, Kaknüs İstanbul basımı)
- 1982 – Georgi Cagarov: *Benimdir Bu Dünya*, şiir, çev. Kemal Özer, Fahri Erdiñç, İstanbul, Yazko Yayıncılık.

- 1983 – Angel Karaliyçev: *Aç Gözlü Turna Balığı*, Çocuk Masallarından Seçmeler, çev. Ülker İnce, İstanbul, Can Yayınları. (2. basım 2011)
- 1983 – *Çağdaş Bulgar Şiir Antolojisi*, Fransızcadan çeviren Özdemir İnce, Atol Behramoğlu, İstanbul, Adam Yayınları.
- 1984 – *Genç Bulgar Şiiri Antolojisi*, çev. Fahri Erdinç, Özdemir İnce, İstanbul, Birim Yayınları.
- 1984 – Lyubomir Levçev: *Kurşun Asker*, şiir, çev. Kemal Özer, Fahri Erdinç, İstanbul, De Yayınevi.
- 1986 – Nikola Vaptsarov, *Motor Türküleri*, şiir, çev. İlhan Özdemirci, İstanbul, Odak Yayınları
- 1991 – Georgi Karaslavov: *Partizan*, roman, çev. Nedim Sel. İstanbul, Habora Kitabevi.
- 1991 – Lyubomir Levçev: *Bir Yıldızdı Taşıdığım*, şiir, çev. Kemal Özer, Gülşah Özer, İstanbul, Yordam Kitapları.
- 1992 – Blaga Dimitrova: *Kartallar Yok Oluyor*, şiir, çev. Sabahattin Bayram Öz, Edirne, Eser Matbaası.
- 1995 – Liana Daskalova: *İncili Terlikler*, masal, çev. Musatafa Balel, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.

1995 – Yordan Radiçkov: *Biz Serçeler*, öykü, çev. Elen Kırçeva, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.

1996 - Elin Pelin: *Yan Bibiyan – Bir Yumurcağın Serüvenleri*, roman, çev. Gülşah Özer, İstanbul, Evrensel Basım Yayın

1996 – Yordan Radiçkov: *Sıcak Öğle*, çev. Ülker İnce, İstanbul, Telos Yayınları.

1996 – Stanislav Stratiev; Stefan Tsanev: *Bulgar Oyunları: Otobüs – Hayat İki Kadındır*, çev. Tuncer Cücenoglu, Gülbeyen Altınok, Mitosboyut Yayınları.

1997 – Kamen Kalçev: *Georgi Dimitrov – İşçi Sınıfının Evladı*, roman, çev. Burhan Arpad, İstanbul, Ceylan Yayıncılık.

1997 – Lıçezar Elenkov: *Granit Destanı*, şiir, çev. Kemal Özer, Gülşah Özer, Ömer Çandır İstanbul, Yordam Yayın.

1998 - *Çağdaş Dünya Şiirleri Antolojisi* (Şairler: Nikola Vaptsarov; Vasil Petrov; Blaga Dimitrova) Cevat Çapan, Adam Yayınları, İstanbul.

2001- *Çağdaş Bulgar Edebiyatı Öykü Seçkisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları.

2002 – Nikolay Haytov: *Patikalar* (tiyatro oyunu), çev. İsmail B. Ağlagül, Kültür Bakanlığı Yayınları.

- 2002 – İvan Vazov: *Koltuk Düşünleri*, (tiyatro oyunu) çev. İsmail B. Ağlagül, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- 2003 - Elin Pelin: *Bir Türk Kadını Uğruna*, öykü, çev. Türker Acaroğlu, Evrensel Basım Yayın.
- 2003 –Sofroniy Vračanski: *Osmanlı'da bir Papaz*, otobiyografi, çev. Aziz N. Ş. Taş, İstanbul, Kitap Yayınevi.
- 2003- *Balkan Ülkelerinden Masallar*, çev. İslam Beytullah Erdi, İstanbul, Kafdağı Yayınları.
- 2003 – Nikola Vaptsarov, *İnsana Adanmış Şarkılar*, şiir, çev. Erdal Alova, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- 2004 – Fedya Filkova; Mirela İvanova; Elizaveta Bagryana; Blaga Dimitrova: *Bir Çiğ Damlasında Parıldadığı Gibi*, şiir, çev. Hüseyin Mevsim, İstanbul, Papirüs Yayınları.
- 2005 – Lilyana Serafimova: *Mustafa Kemal ve Miti Kovaçeva. Umutsuz Bir Aşkın Öyküsü*, roman, çev. Nezihe Sarı, İstanbul, Doğan Kitap.
- 2006 – İvan Radoev; Stanislav Stratiev; Stefan Tsanev; Hristo Boyçev: *Bulgar Oyunları*, Çev. Hüseyin Mevsim, İstanbul Papirüs Yayınevi.

2007 – Angel Karaliyçev: *Halk Hikâyeleri*, öyküler, çev. Gülsüm Kuruoğlu, İstanbul, Can Yayınları.

2007 – Alek Popov: *Bulgar Kondüktör*, öyküler, çev. Hasine Şen, İstanbul, Hit Kitap.

2008 – Alek Popov: *Kiralık Kraliçe*, roman, çev. Seda Toksoy, İstanbul Hit Kitap.

2008 – Elin Pelin: *Gerakgiller*, uzun öykü, çev. İ. Murat Çakmakçı, İstanbul Timaş Yayınları

2008 – Viktor Paskov: *Georg Heinh'e Balad*, roman, çev. Hüseyin Mevsim, Ankara, Kültür - Sanat Kitabevi.

2009 – Alek Popov: *Köpekler Alçaktan Uçar*, roman, çev. Hasine Şen, İstanbul, Özgür Yayınları.

2009 – Çudomir: *Seçilmiş Öyküler: Amerikan Mercimeği*, öyküler, çev. Hüseyin Mevsim, Ankara, Kültür – Sanat Kitabevi.

2009 – Konstantin Kosteneçki: Stefan Lazareviç; *Yıldırım Bayezid'in Elinde Bir Sırp Despotu*, biyografi, çev. Hüseyin Mevsim, Kitap Yayınevi.

2010 – *En Güzel Bulgar Masalları* – çev. Ayser Ali, masal, İstanbul Nesin Yayınevi.

2010 – Georgi Gospodinov: *Doğal Roman*, roman, çev. Hasine Şen, İstanbul, Apollon Yayıncılık.

- 2010 – Elin Pelin: *Hak Güder Meleği*, öykü, çev. Ayşe Özkılıç, İstanbul, Can Yayınları.
- 2010 – Angel Karaliyçev: *Küçük Kar Kız*, öykü, çev. Neşe Ünalın, İstanbul, Birleşik Basım.
- 2010 – Blaga Dimitrova: *Çokbuyutluluk*, şiir, çev. Yusuf Babekoğlu, Herdilde Yayıncılık, Ankara.
- 2011 – Ludmilla Filipova: *Aramızdaki Duvar*, roman, çev. Hasine Şen, İstanbul, Doğan Kitap.
- 2011 – Anton Baev: *Dünya Nimetleri*, şiir, çev. Kadriye Cesur, İstanbul, Komşu Yayınları.
- 2011 – Elin Pelin: *Masallar İçin Masal*, masal, çev. Ayşe Özkılıç, İstanbul, Can Yayınları
- 2011 - Hristo Boyçev, *Titanic Orkestrası*, Oyunlar (Kuş Albay, Albayın Karısı, Titanic Orkestrası, Yeraltılı, Geri Sayım), çev. Hüseyin Mevsim, Ürün Yayınları, Ankara.
- 2012 – Bojana Apostolova: *Mesai İncili*, anı (hatırat) çev. Kadriye Cesur. Artshop Yayıncılık.
- 2012 - *Sıcak Taşlar: Bulgaristan Yazarlarından Hikâyeler*, hikâye, çev. İslam Beytullah Erdi, Fevzi Kadioğlu, İstanbul, Bengü Yayınları.

- 2013 - Lyubomir Levçev: *Işık Külü*, şiir, çev. Kadriye Cesur, İstanbul, Kaynak Yayınları.
- 2013 – Ludmilla Filipova: *Kızıl Altın*, roman, çev. Ayser Ali, İstanbul, Epsilon Yayınevi.
- 2013 – Yordan Yovkov: *Tekerleklerin Türküsü*, öyküler, çev. M. Türker Acaroğlu, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.
- 2014 – Yordan Yovkov: *Sınır Boyundaki Çiftlik*, roman, çev. M. Türker Acaroğlu, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.
- 2014 – Yordan Yovkov: *Kuzgun Hanında Geceler*, öyküler, çev. M. Türker Acaroğlu, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.
- 2014 – Bojana Apostolova: *Ödünç Gözyaşları*, Seçilmiş Şiirler, çev. Kadriye Cesur, Artshop Yayıncılık.
- 2015 – Mihail Macarov: *Kudüs Yolculuğu - Edirne, İstanbul, İzmir, İskenderiye (1868-1869)*, hatırat - gezi notu, çev. Hüseyin Mevsim, İstanbul, Kitabevi Yayınları
- 2016 – Yordan Yovkov: *Konuşabilselerdi & Hayvan Öyküleri*, öyküler, çev. Türker Acaroğlu, İstanbul, Yaba Yayınları.

2016 – Hristo Brizitsov, *İstanbul'dan Mektuplar*, hatırat, çev. Hüseyin Mevsim, İstanbul, Kitap Yayınevi.

2017 - Georgi Gospodinov, *Hüznün Fiziği*, roman, çev. Hasine Şen, İstanbul, Metis Yayınları.

2017 – *Bulgar masalları*, çeviren ve derleyen Sadık Hacı, Ankara, Sage Yayınevi.

2017 – Konstantin Veliçkov, *İstanbul'dan Hatıralar*, hatırat, çev. Hüseyin Mevsim, Kitap Yayınevi.

2017 – Blaga Dimitrova, *Balkaniada*, şiir, çev. Yusuf Babekoğlu, Ankara, Sage Yayınevi.

KAYNAKÇA

1. Acaroğlu, T. (1967) **Bulgar Hikayeleri Antolojisi**. Halk Basımevi, İstanbul.
2. Acaroğlu, T. (1976) Edebiyat Alanında Türk – Bulgar İlişkilerinin Otuz Yıllık Gelişimi. **Milliyet Sanat Dergisi**, (28 Mayıs 1976, Sayı: 186) içinde (ss.10-11)
3. Acaroğlu, T. (1980) Çağdaş Bulgar Edebiyatı. **Edebiyat Cephesi** (s.30-31, 16 Mayıs – 15 Haziran 1980) içinde, (s. 12).
4. Acaroğlu, T. (1981) I. Uluslararası Bulgaroloji Kongresi. **Milliyet Sanat Dergisi** (s.33, 1 Ekim 1981) içinde, (ss.29-30).
5. Acaroğlu, T. (1997) **Bulgarlar ve Bulgaristan Üzerine Yüzyıllık Türkçe Kaynakça (1878 – 1978)**. Türk Tarih Kurumu, Ankara.
6. Acaroğlu, T.(2007) **Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar**. IQ Kültür Sanat Yayıncılık İstanbul.
7. Ali, A. (2015) Balkan Edebiyatı: Hem Yakın Hem Uzak. **Sabit Fikir** (s.57, Kasım 2015) içinde, (ss. 20-26).
8. Alipieva, A. (2013) Literature and Nationalism In Bulgaria In The Last 25 Years. A Look From Inside. **Human And Social Sciences at the Common Conference** (November, 18. - 22. 2013) içinde (ss 256 – 267) (İngilizce)
9. Akpınar, M., Köksal S. (2016) Türkiyeli Komünistlerin Bulgaristan Türklerinin Dil ve Eğitimindeki Etkisi. **Karadeniz İncelemeleri Dergisi** (2016; s.21, ss: 251 – 268).
10. Atasoy, A.E. (2015) Kültüre Adanmış Bir Çınar: Acaroğlu 100 Yaşında. **Yaba Dergisi** (s.94 – 95, Mayıs- Ağustos 2015) içinde, (ss 55 -57).
11. Babalı, T. Türkiye – Bulgaristan İlişkileri: Manzara, Sorunlar ve Perspektif, **Türk – Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler** içinde, Okay, Y. (Ed) içinde, (ss.209 - 278), İstanbul, Doğu Kitabevi.

12. Berk, Ö. (2006), Translating the “West”: The Position of Translated Western Literature within the Turkish Literary Polysystem, **RiLUnE** (s. 4, 2006), içinde (ss 1-18) (İngilizce)
13. Belge, M. (2002) Kültür, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi 5** içinde (ss 1288 – 1304) İletişim Yayınları, İstanbul.
14. Bekiroğlu, N. (2017) **Yerli Yersiz Cümleler**, Timaş Yayınları, İstanbul.
15. Bibina, Y. (2013) Son Dönem Bulgar – Türk İlişkileri, **Türk – Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler** içinde, Okay, Y. (Ed) içinde, (ss.173 – 202), İstanbul, Doğu Kitabevi.
16. Burova, A., Kourtasheva B., Trayanova V. vd. (2011) **Prevod i Prehod; Bilgarskata Literatura v Prevod (1989 – 2010), Statistiki, komentari, preporiki**. Fondatsiya ‘ Sledvašta Stranitsa’ <http://www.npage.org/article226.html>
17. Butosovna, E.,Esen M. (2009) Translation as Dialogue of Two Cultures, **International Congress on Intercultural Dialogue And Education**, October 8-11, 2009, Uludağ University, Bursa.
18. Coşkun, B. (2001) **Bulgaristan’la Yeni Dönem – Soğuk Savaş Sonrası Ankara – Sofya İlişkileri**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM), Ankara.
19. Çolakoğlu, B. (2015) Bulgaristan’da Türkçe Eğitimin Serencamı, **Yeni Türkiye** 69/2015 içinde (ss. 4439 – 4444) <http://www.yeniturkiye.com/samplechapters/333.pdf>
20. Dino, G. (1978) Sabahattin Eyüboğlu ve Türkiye’de çeviri hareketleri. **Türk Dili Dergisi**; Çeviri Sorunları Özel Sayısı (s.322, 1 Temmuz 1978) içinde, (ss. 104 – 111) Ankara: Kültür Bakanlığı.
21. Dimov, D. (1978) **Tütün**, çev. Burhan Arpad, May Yayınları, İstanbul.
22. Dimitrova, B. (2010) **Çokbuyutluluk**, çev. Yusuf Babekoğlu, Herdilde Yayıncılık, Ankara.

23. Ekinci, N. (2002) İnönü Dönemi ve II. Dünya Savaşı Yılları. **Genel Türk Tarihi 8.** Cilt içinde,(ss. 641 – 717) Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
24. Enginün, İ. (2016) Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
25. Ergenç, L. (1996) **Bulgar Edebiyat Tarihi.** Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
26. Erendil, M. (1976) **Tarihte Türk – Bulgar İlişkileri,** Genel Kurmay Basımevi, Ankara.
27. Eroğul, C. (1970) Çok Partili Düzenin Kuruluşu. Tonak, A., Schink, I. (2013) **Geçiş Sürecinde Türkiye** içinde, Belge Yayınları, İstanbul.
28. Florin, S., Vlahov S. (1990) **Neprevodimoto v prevoda** (Çeviride Çevrilemeyenler), Nauka i İzkustvo, Sofia.
29. Göktürk, A. (2013) **Çeviri: Dillerin Dili.** Yapı Kredi Yayınları, Ankara.
30. Gönlübol, M. (1974) **Olaylarla Türk –Dış Politikası 1919 – 1973.** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara
31. Gülmen, O. (2011) **Bulgaristan Türkleri Tarihinden Esintiler,** İtalik Kitapları, Ankara.
32. Gürbilek, N(2001) **Vitrinde Yaşamak.** Metis Kitap, İstanbul.
33. Gürdaş, B. (2014) 1960’larda Türkiye’de Sanatta Ulusallık – Evrensellik Tartışmaları. **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi** (c.31, s.1, Haziran 2014) içinde (ss.169 – 186)
34. Gürsel,N (1978) Çeviri Etkinliği ve Kültür. **Türk Dili Dergisi;** Çeviri Sorunları Özel Sayısı (s.322, 1 Temmuz 1978) içinde, (ss. 21 –26) Ankara: Kültür Bakanlığı.
35. Haleva, B. Kıvanç, Z. (2015) Türkiye’de Çeviri Politikaları ve Yayınevleri Üzerine Dönemsel Bir Kesit İncelemesi. **International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** (Volume 10/8 Spring 2015), (p. 1325-1344) 20.02.2016 –http://turkishstudies.net/Makaleler/905521944_64HalevaBekitde_S-1325-1344.pdf

36. Habora, B. (1980) **Türkiye’de İnsanlar Bulgaristan’da Çocuklar**, Habora Yayınevi, İstanbul.
37. Habora, B. (2004) **Başmusahip Sokağı Anıları**, Yar Yayınları, İstanbul.
38. İnalçık, H. (1942 – 2017) **Tanzimat ve Bulgar Meselesi**, Kronik Kitap, İstanbul.
39. İsov, M. (2014) Bulgar Tarih Literatürü ve Ders Kitaplarında Birinci Balkan Savaşının Değerbilimsel Boyutları. **Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi**, (Cilt.3, Sayı. 2, Aralık 2014) içinde, (ss. 45-75).
40. Karpat, K. (2009) **Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum**, Timaş Yayınları, İstanbul
41. Kaya, Y., (2001). **Bozkırdan Doğan Uygarlık-Köy Enstitüleri**, 1.Cilt, s. 59, İstanbul: Tıglat Mat. A.Ş.
42. Kayapınar, A. (2015) 1913 Yılında Basılmış Bir Türkçe Bulgarca Muhtasar Lügate Dair, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi** (Sayı 39, ss. 75 – 119)
43. Kayapınar, A. (2003) Türkiye Bulgaristan İlişkilerinin Bulgaristan’daki Türkler Açısından Değerlendirilmesi, **Stratejik Araştırmalar Dergisi** (Sayı 2, Eylül 2003) içinde (ss201 – 260)
44. Kefeli, E. (2008) Emel Kefeli Söyleşen: Baki Ayhan T. **Çeviri Edebiyatı** (Sayı 6, Mayıs 2008) içinde (ss. 59 - 63)
45. Kılıç, S. (2005) 1964 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulaması ve Midhat Paşa, **A.Ü. DTCF Dergisi** Tarih Bölümü (c.24,s.37, ss.99 – 111)
46. Kırkpınar, D. (2009) **12 Eylül Askeri Darbesinin Gençliğin Üzerindeki Etkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yüksek Lisan Tezi), 224s.
47. Koç, H. (2006) Osmanlı’da Tercüme Kavramı ve Tanzimat Dönemindeki Edebi Tercümelere Dair Çalışmalar, **Türk Araştırmaları Literatür Dergisi** (c.4, s.8, 2006, ss 351–381)

48. Koç, Y. (2010) **Cumhuriyetten Günümüze Çeviri Faaliyetleri ve TEDA Projesi**, Uzmanlık Tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
49. Koç, B. (2015) Tuna Vilayeti Gazetesi ve İçeriğine Dair Bazı Bilgiler (Mart 1865 – Mart 1868), **Tarih Araştırmaları Dergisi**, (c.34,s.57, ss. 121 – 158).
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1986/20788.pdf>
50. Koç, B. (2017) Tuna Vilayetleri Göçmenleri ve Midhat Paşa, Kafkasya Çalışmaları- **Sosyal Bilimler Dergisi** (Mart, s. 2, No:4, ss 59 – 69)
51. Korkud, R. (1986) **Komünist Bulgaristan'ın Dosyası**, Ankara, Türkiye Fikir Ajansı.
52. Kosturkov, Y. (2011) A letter from Bulgaria, **Dalkey Archive Context**, 2011, No:19
<http://www.dalkeyarchive.com/letter-from-bulgaria/>
53. Kourtasheva, B. (2014) Totalitarian (Quasi-) Translatability: The Case of Bulgaria in the 1970s and 1980s (Institutions, Mechanismns, Consequences) **CAS Sofia Working Paper Series** (Issue No:6, 2014) in (p:1 -16), available in Central and Eastern Online Library (İngilizce).
54. Köni, H. (1988) II. Dünya Savaşı Öncesinde Türk – Dış Politikası. **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi** içinde (Sayı: 1), ss.43-53 - <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/791/10145.pdf>.
55. Lilova, A. (1998), “Bulgarian Tradition”, in M. Baker (ed.), **Routledge Encyclopedia of Translation Studies**, London: Routledge, 1998, (p. 347 -355).
56. Maleckova, Jitka (1994) Turkish Translations from Western Languages, 1880-1914”, **Mediterranean Historical Review**, (c. IX, sy. 1, ss. 73-99) (İngilizce)
57. McCarthy, J. (1998) **Ölüm ve Sürgün**, çev. Bilge Umar, İnkılap Yayınevi, İstanbul, s. 104-105.

58. Nabi, Y. (1933) “Varlık Ne İçin Çıkıyor?”, **Varlık**, (15 Temmuz 1933, Sayı 1, s. 16) Ankara.
59. Nabi, Y. (1967) “Bulgaristan’da”, **Cep Dergisi** içinde (1 Ağustos 1967, Sayı 22, ss 9 – 17) Varlık Yayınları, Ankara.
60. Nabi, Y. (1973) “Kırkıncı Yılımız”, **Varlık**, (Temmuz, Sayı 3, s. 807,) Ankara.
61. Nikolova, N. (2006) **Bilingvizm v Bulgarskite Zemi prez XV –XIX Vek** (15.-19.yy’da Bulgar Topraklarında İkidillilik) Uİ, Eliskop Konstantin Preslavski, Şumen (Bulgarca)
62. Oran, B. (2013) “Balkanlarla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar** 2001-2012, cilt III, İstanbul, İletişim Yayınları.
63. Ortaylı, İ. (1992) Türkiye’de Bulgar Basını Üzerine Notlar. **A.Ü. DTCF Dergisi Tarih Bölümü** (c.IV, s.26, ss.253 – 260)
64. Ortaylı, İ. (2004) **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 19. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul
65. Önder, İ. (1998) "Türkiye’de Tarımsal Yapılar" içinde: **Cumhuriyet Döneminde Tarım Kesimine Uygulanan Vergi Politikası**, (ss. 120 – 152) Yurt Yayınları, Ankara.
66. Özbir, K., (1986) **Bulgar Yönetimi Gerçeği Gizleyemez**, İstanbul, Son Havadis Yayınları.
67. Özçelik, P. (2009) 12 Eylül’ü Anlamak, **A.Ü. Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi** (c.1, s. 66, 2009, ss. 74 – 93)
68. Özer, K. (2006) Fahri Erdinç’in Kitapları Otuz Yıl Sonra Basılıyor. **Gelenek** içinde, (Sayı:90, Ekim 2006) <https://www.gelenek.org/fahri-erdincin-kitaplari-30-yil-sonra-basiliyor>
69. Özkırımlı, A. (1999) Çeviri. Yağcı, Ö.(Ed), **Cumhuriyet dönemi edebiyat çevirileri seçkisi** içinde, (ss. 217 – 222). Ankara: Kültür Bakanlığı.

70. Özkubat, A., Ateş, A.E. (2013) Küreselleşme Çağında Türkiye Bulgaristan İlişkilerine Genel Bir Bakış, **Türk – Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler** içinde, Okay, Y. (Ed) içinde, (ss. 203 - 208), İstanbul, Doğu Kitabevi.
71. Özlem, K. (2013) Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri, **Türk Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler** Okay, Y. (Ed) içinde, (ss.173 – 202), İstanbul, Doğu Kitabevi.
72. Öztürk, M. (2002) 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Belgeleri: Abdi Paşa'nın Muhakemesi (25 Belge ile Birlikte), **Belgeler**, C. XXIII, Sayı: 27, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2002, s. 117-118.
73. Radev, İ., Nalbantova E., Petkov P.St. (1997) **İstoriya i kultura na Bulgariya v Dati** (Tarihlerle Bulgar Kültürü ve Tarihi) Veliko Tırnovo
74. Tanör, B. (1995) **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Afa Yayınları, İstanbul.
75. Taş, A. N. (2010) Turkish Literature in Bulgarian Translation 1990-2010, **Translating in the Mediterranean – Mapping Translation Flow** (ss. 1–37) Next Page Foundation, Sabancı University, İstanbul. http://www.npage.org/IMG/pdf/Turkish-Bulgarian-corr._1_.pdf
76. Todorov, N. (1979) **Bulgaristan Tarihi**, çev. Veysel Ataman, Öncü Kitabevi, İstanbul.
77. Tonak, A., Schink, I. (2013) **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Belge Yayınları, İstanbul.
78. Tuğrul, B. (1991) **Direnış** (Bulgaristan Türklerinin 114 Yıllık Onur Mücadelesinin Karşılaştırmalı Psikolojik İncelemesi), Boğaziçi Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
79. Şeref, İ (2014) Tanzimat Döneminde Bir Aydın Olarak Ahmet Mithat Efendi ve Düşünce. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi** (c.7, s.31, 2014, ss 281-288)
80. Şimşir, B. N. (1968) **Rumeli'de Türk Göçleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını (c.1), Ankara
81. Şimşir, B. N. (1989) **Rumeli'de Türk Göçleri, Belgeler Türk Göçleri**: Türk Tarih Kurumu (c.3), Ankara (Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi, Sayı: 50, 50 1, 50a1).

82. Şimşir, B.N. (2012) **Bulgaristan Türkleri**, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
83. Taş, A. Nazmi (2010) Turkish Literature in Bulgarian Translation 1990-2010, İstanbul Sabancı Üniversitesi, a study commissioned by **Next Page Foundation** (1-37) <http://doczz.biz.tr/doc/626/turkish-literature-in-bulgarian-translation> (İngilizce)
84. Tata, S. (1993) **Türk Komünistlerin Bulgaristan Macerası**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
85. Timurtaş, F. (1999) **Osmanlı Türkçesi Metinleri**, Alfa Yayınları, İstanbul.
86. Vural Kara, S. (2010) Tarihsel Değerlendirmeler Işığında Türkiye’de Çeviri Etkinliği. **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** (c.6, s.1,Haziran 2010,ss 94-101).
87. Yazıcı, Mine (2001) **Çeviribilime Giriş**. Emek Matbaası, İstanbul.
88. Yovkov, Y. (2013) **Tekerleklerin Türküsü**. Çev. Türker Acaroğlu, Evrensel Basım Yayın.
89. Yenisoy, H. (2007) Bulgaristan’da Türk Okullarının Kapatılması- nın 50. Yılı, **BalkanTürk89**, s.3. <http://www.balkanlar.net/forum/index.php?topic=22571.0;wap2>
90. Zafer. Z. (2008) Bılgarskata literatura v Turtsiya (Türkiye’de Bulgar Edebiyatı), Balkanite – ezik, istoriya, kultura, **Uluslararası Bilimsel Sempozyumu**, Veliko Tırnovo 13- 15 Nisan 2007, Veliko Tırnovo 2008, ss.465 - 472 (Bulgarca).
91. Zafer, Z. (2009) **Yeni Bir Bakış Açısıyla İvan Vazov**, Her Dilde Yayıncılık, Ankara.
92. Zafer Z. (2010) *Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi*, Gazi Akademik Bakış, Cilt 3, Sayı 6, Yaz 2010, Ankara 2010, s. 27-44, (**TÜBİTAK-ULAKBİM**).
93. Zafer Z. (2011) Prof. Dr. Justin Mccarthy’nin “Ölüm ve Sürgün” Adlı Kitabının Bulgaristan’daki Etkileri, Yayın: **I. Uluslararası LAÜ Tarih Kongresi**. Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk Tarihi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke/KKTC 2011, s. 509-516

94. Zafer, Z. (2012) Bulgaristan Türklerinin 89 Göçünü Hazırlayan Eritme Politikasına Karşı Direnişi, içinde **89 Göçü, Bulgaristan'da 84 – 89 Azınlık Politikaları ve Zorunlu Göç**, BALKAR & BALMED, İstanbul, ss. 199 – 234.
95. Zafer, Z. (2014) Balkan Savaşları ve Pomaklar, 100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913): **İhtilafı Duruşlar, Sempozyum Bildirileri**, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, ss. 351-367.
96. Zafer, Z. (2015) Bulgarların Etnik Temizlik Siyaseti (1877 – 1989) içinde **Balkan Tarihi Kongresi**, 5-6 Aralık 2015, Samsun, ss.187 – 202.
97. Zafer, Z. (2016) Bılgarskata političeska propagandna literatura v Turtsiya i 'V İmeto na naroda' na Mitka Gribçeva (Türkiye'de Politika ve Propaganda aracı olarak Bulgar Edebiyatı ve Mitka Gribçeva'nın 'Halk Adına' kitabı) **Gloria Bibliospherae, Yubileen sbornik po sluçay 65 godini ot osnovavaneto ha UniBİT** (Faklonosti XVI, 2016, c. 382-393), Sofia İzdatelstvo "Za bukvite – O Ppismenehı." (Bulgarca).
98. Zafer Z. (2016) İzdatelskata politika na Republika Turtsiya i prevodite ot ruski na Nihal Yalaza Taluy, (Türkiye'nin Yayıncılık Politikası ve Nihal Yalaza Taluy'un Rusça'dan Çevirileri) İçinde: **Rakla s kulturni kodove**, Faber, Veliko Tırnovo, 2016, s. 449-462. (Bulgarca).
99. **Dost Dergisi** (1970) Komşularımızı Tanıyalım Balkanlar 1: Bulgaristan (Aralık 1970, s. 74, c. 23) Doğu Matbaası, Ankara.

ÖZET

Tez çalışmamızda Bulgar edebiyatının Türkiye’de yer alma süreci tarihsel çerçevede neden ve sonuçlarıyla incelenmiştir. Geçmişten günümüze çevrilen kitapların sayısının Türkiye ve Bulgaristan’daki toplumsal ve kültürel tablolardan etkilendiği görülmüştür. Bu sebeple, çeviri süreci, bahsi geçen olayların yarattığı etkiye göre on ya da yirmi yılı kapsayan dönemler halinde ele alınmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde Türkiye’deki çeviri faaliyetlerinin seyrine göz atılmış, çevirinin Türkiye’deki etkisi tartışılmıştır. İkinci bölümde Bulgar edebiyatının Türkiye’de ilgi uyandıran özellikleri belirtilerek, ülkemizde yer alma süreci ve ilk çevirilere değinilmiştir. Üçüncü bölümden itibaren çalışmanın ana konusunu oluşturan her iki ülkedeki tarihsel seyrin çeviriye etkisi, karşılaştırmalı olarak her bölümde ele alınmış, çeviri kitap verileri analiz edilmiş ve ulaşılan bulgunun neden ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Bölüm başlıkları kronolojik bir çerçevede sunulmuştur. Elde edilen veriler, yıl, tür, yazar ya da çevirmen tercihi açısından bulunduğu dönemin etkisi dikkate alınarak sınıflandırılmış ve değerlendirilmiştir. Ayrıca, yapılan çevirilerin Türk okuyucusunda nasıl bir etki yarattığı tartışılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında, ulaşılan bulgular değerlendirilmiş ve Bulgarcadan çeviri faaliyetlerinin seyri konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bulgar edebiyatı, Bulgarcadan çeviri, Bulgaristan Türkiye ilişkileri, çevirmen ve kültür.

ABSTRACT

In this study, the process of Bulgarian Literature's taking place in Turkey has been analyzed via its causes and results through a historical perspective. It has been observed that the number of the translated books from the past to present are affected from the communal and cultural cases in Turkey and Bulgaria. For this reason, the translation process has been handled in ten or twenty year periods according to the effects created by the mentioned cases. In the first part of the study, the process of the translation activities in Turkey has been investigated and the effects of the translation in Turkey have been discussed. The characteristics of the Bulgarian literature that are of interest in Turkey have been defined and the process of Bulgarian literature's taking place in our country and the first translations have been investigated in the second chapter. From the third chapter, the effects of the historical course in two countries to the translation process, which is the main subject of this study, have been handled in a comparative way, the translated books datas have been analyzed and the reasons and the results of the obtained data have been emphasized in each chapter. The headlines of each part have been presented in a chronological frame. The obtained data has been categorized and evaluated in terms of year, genre, writer or the translators' choice. Furthermore, the effects of the translations on Turkish readers have been discussed. At the conclusion part of this study, the obtained data has been evaluated and some suggestions on the course on translations from Bulgarian have been given.

Key Words: Bulgarian literature, Translation from Bulgarian, The relations between Turkey and Bulgaria, translator and culture.